

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΣΤΙΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ**

Διπλωματική Εργασία

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΓΕΙΤΟΝΙΑΣ

Αικατερίνη Δημ. Βουράνη

Πειραιάς, 2008

Ευχαριστίες

Η παρούσα διπλωματική εργασία εκπονήθηκε στα πλαίσια του δευτέρου κύκλου του προγράμματος μεταπτυχιακών σπουδών του τμήματος Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών του Πανεπιστημίου Πειραιώς. Αντικείμενο της μελέτης είναι η Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας, μια πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης που στόχος της είναι η στενότερη συνεργασία με τις χώρες που συνορεύει, τόσο στα ανατολικά όσο και στα νότια.

Αρχικά, θα ήθελα να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα καθηγητή της παρούσας εργασίας κ. Κανελλόπουλο Παναγιώτη για την ιδιαίτερα σημαντική και πολύτιμη συμβολή του στην επιλογή του θέματος, καθώς με βοήθησε στο να κατασταλάξω συνειδητά στο συγκεκριμένο θέμα και να αναπτύξω έναν πιο ολοκληρωμένο και ευρύ τρόπο σκέψης και αντιμετώπισης του ζητήματος. Παράλληλα, θα ήθελα να επισημάνω ότι αποτελεί προσωπική τιμή το γεγονός ότι η συγκεκριμένη εργασία θα αξιολογηθεί από τους κ. Λιάκουρα Πέτρο και κ. Παναγιόπουλο Θεόδωρο. Η κριτική που θα ασκήσουν και οι παρατηρήσεις που θα επισημανθούν πιστεύω ότι θα αποτελέσουν σημαντικό αρωγό στην μετα-ακαδημαϊκή σταδιοδρομία μου και τους ευχαριστώ εκ των προτέρων γι' αυτό.

Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω και όσους συνεισέφεραν με οποιονδήποτε τρόπο για την ολοκλήρωση της παρούσας εργασίας είτε μέσω παροχής του απαραίτητου βιβλιογραφικού υλικού, είτε μέσω της ψυχικής ενίσχυσης της προσωπικής αυτής προσπάθειας.

Πειραιάς, Μάιος, 2008

Η Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας

Αικατερίνη Δημ. Βουράνη

Σημαντικοί όροι: ΕΠΓ, Ευρωπαϊκή Ένωση, σχέδια δράσης, διμερείς σχέσεις

Περίληψη

Η Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας (ΕΠΓ) αποσκοπεί στο να δημιουργηθούν στενότερες σχέσεις με τις γειτονικές χώρες της Ανατολικής Ευρώπης, της Νότιας Μεσογείου και του Νότιου Καυκάσου, οι οποίες δεν έχουν προοπτική προσχώρησης στην ΕΕ. Η ΕΠΓ, η οποία αναπτύχθηκε από το 2003 για να μοιραστούν και στις γειτονικές χώρες τα οφέλη της διεύρυνσης και να αποφευχθεί η δημιουργία νέων διαιρέσεων, εντάσσεται στο πλαίσιο της ευρωπαϊκής στρατηγικής ασφάλειας. Η ΕΠΓ επικεντρώνεται στην προαγωγή της δημοκρατίας, των ελευθεριών, της εημερίας, της ασφάλειας και της σταθερότητας αναβαθμίζοντας, ταυτόχρονα, τις σχέσεις που υπάρχουν ήδη με την κάθε γειτονική χώρα. Βέβαια, η καθιέρωση αυτών των προνομιακών σχέσεων εξαρτάται από το αμοιβαίο ενδιαφέρον για το σεβασμό κοινών αξιών, δηλαδή της δημοκρατίας, του κράτους δικαίου, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της χρηστής διακυβέρνησης, των αρχών της οικονομίας της αγοράς και της αειφόρου ανάπτυξης. Ακόμα, τα σχέδια δράσης αποτελούν το αρχικό στάδιο για την υλοποίηση του οράματος που παρουσιάζεται ανωτέρω. Αυτά καταρτίζονται με βάση τις ανάγκες της εκάστοτε γειτονικής χώρας και τα αμοιβαία συμφέροντα της χώρας και της Ένωσης. Αυτά τα σχέδια δράσης περιλαμβάνουν ένα πρόγραμμα εργασιών διάρκειας τουλάχιστον τριών ετών και αφορούν πολιτικές και οικονομικές μεταρρυθμίσεις, την προσέγγιση των νομοθεσιών με την κοινοτική νομοθεσία, τη συμμετοχή σε ορισμένα κοινοτικά προγράμματα και την ανάπτυξη ή την ενίσχυση της συνεργασίας και του διαλόγου. Οι διμερείς συμφωνίες που προϋπάρχουν της ΕΠΓ χρησιμεύουν ως πλαίσιο για την εφαρμογή της ΕΠΓ. Οι γειτονικές χώρες λαμβάνουν επίσης τεχνική και οικονομική βοήθεια, κυρίως μέσω του Ευρωπαϊκού Μέσου Γειτονίας και Εταιρικής Σχέσης (ENPI) για την περίοδο 2007-2013 (σε αντικατάσταση των προγραμμάτων TACIS και MEDA της περιόδου 2000-2006).

Κύριος στόχος αυτής της εργασίας είναι να εξετάσει την πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης σχετικά με την Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας, καθώς και τις χώρες όπου συμμετέχουν σε αυτή κάνοντας αναφορά στα σχέδια δράσης που συμβάλλουν για την επιτυχή επίτευξή της. Για να γίνει καλύτερα κατανοητή η ιδέα της πολιτικής γειτνίασης, στα πρώτα κεφάλαια της εργασίας γίνεται μια συνοπτική αναφορά στην ιδέα της ευρωπαϊκής ενοποίησης, στην ιστορική της εξέλιξη καθώς και στην διεύρυνση των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και της μετέπειτα Ευρωπαϊκής Ένωσης. Οι πηγές που χρησιμοποιούνται είναι κυρίως από βιβλία, άρθρα, εφημερίδες, περιοδικά, έγγραφα από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, έγγραφα από διεθνείς οργανισμούς, από το διαδίκτυο κτλ. Τέλος, η εργασία έχει χαρακτήρα περιγραφικό και αναλυτικό και η μέθοδος που χρησιμοποιείται είναι αυτή της «μέλισσας»*, διότι συλλέγονται στοιχεία από διαφορετικές πηγές.

* Σύμφωνα με τον Καθηγητή Κοτζιά Νικόλαο στο μάθημα του β' εξαμήνου «Μεθοδολογία της Έρευνας» υπάρχουν δυο μέθοδοι προσέγγισης ενός υπό μελέτη αντικειμένου. Η μια μέθοδος είναι αυτή της «μέλισσας» δηλαδή όταν συγκεντρώνουμε στοιχεία από διαφορετικές πηγές (π.χ από έρευνες, μελέτες, έργα άλλων συγγραφέων κτλ), ενώ η μέθοδος της «σκάλας» είναι όταν τα επιχειρήματα, ο συλλογισμό ενός συγγραφέα είναι κλιμακωτά σαν σκάλα.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελίδα
Ευχαριστίες	I
Περίληψη	II
Εισαγωγή	1
1^ο Κεφάλαιο: Η Ευρώπη ως ιδέα, περιεχόμενο και ιστορική συνέχεια	
1.1 Η έννοια της Ευρώπης ανά τους αιώνες	5
1.2 Οι δυσκολίες ορισμού του ευρωπαϊκού χώρου και του ευρωπαϊκού είδους	8
2^ο Κεφάλαιο: Η ιστορική διαδρομή της ευρωπαϊκής ενοποίησης, η διεύρυνση και οι προτάσεις για τη μελλοντική συγκρότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης	
2.1 Οι προσπάθειες για την ένωση της Ευρώπης	10
2.2 Τα εξελικτικά στάδια των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων	14
2.2.1 Η ίδρυση των τριών Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων	14
2.2.2 Η διεύρυνση των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και της Ευρωπαϊκής Ένωσης	15
2.3 Η φύση και ο σκοπός της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης	21
2.4 Η στρατηγική για τη διεύρυνση το 2008	22
2.4.1 Οικονομική βοήθεια	24
2.4.2 Υποψήφιες χώρες	25
2.4.3 Πιθανές υποψήφιες χώρες	27
2.5 Το μέλλον της Ευρώπης	31
2.5.1 Προτάσεις για τη μελλοντική συγκρότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης	31
2.5.2 Από τη Συνταγματική στη Μεταρρυθμιστική Συνθήκη	33
3^ο Κεφάλαιο: Η Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας	
3.1 Η Καθιέρωση της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Γειτονίας	41
3.2 Η Ευρωμεσογειακή Συνεργασία και η σχέση της με την Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας	48
3.3 Τα σχέδια δράσης της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Γειτονίας	55
3.4 Χρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Γειτονίας	63
3.4.1 Το πρόγραμμα MEDA	64
3.4.2 Το πρόγραμμα TACIS	66
3.4.3 Η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων	67
3.4.4 Το ευρωπαϊκό μέσο γειτονίας και εταιρικής σχέσης (ENPI)	68
3.5 Πλεονεκτήματα και Αδυναμίες της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Γειτονίας	71

3.6 Προκλήσεις για το μέλλον	76
4^ο Κεφάλαιο: Η Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας και οι χώρες που συμμετέχουν	
4.1 Γενική προσέγγιση	80
4.2 Συνεργασία με τις μεσογειακές χώρες	82
4.2.1 Αλγερία	89
4.2.2 Αίγυπτος	91
4.2.3 Ισραήλ	94
4.2.4 Ιορδανία	95
4.2.5 Λίβανος	97
4.2.6 Λιβύη	99
4.2.7 Μαρόκο	99
4.2.8 Παλαιστινιακή Αρχή	101
4.2.9 Συρία	102
4.2.10 Τυνησία	104
4.3 Συνεργασία με τις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης και του Νότιου Καυκάσου	106
4.3.1 Λευκορωσία	107
4.3.2 Μολδαβία	109
4.3.3 Ουκρανία	112
4.3.4 Αρμενία	114
4.3.5 Αζερμπαϊτζάν	115
4.3.6 Γεωργία	117
5^ο Κεφάλαιο: Οι σχέσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης με την Τουρκία	
5.1 Ιστορική αναδρομή των σχέσεων Ευρωπαϊκής Ένωσης και Τουρκίας	119
5.2 Οι εσωτερικές μεταρρυθμίσεις στην Τουρκία και η ευρωπαϊκή προοπτική της	124
6^ο Κεφάλαιο: Οι σχέσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης και Ρωσίας	
6.1 Γεωπολιτικές συνέπειες της διάλυσης της ΕΣΣΔ και η αρχή μιας στενότερης συνεργασίας Ρωσίας και Ευρωπαϊκής Ένωσης	131
6.2 Οι λόγοι που κάνουν την Ρωσία σημαντική για την Ευρωπαϊκή Ένωση	134
6.3 Τομείς συνεργασίας μεταξύ Ευρωπαϊκής Ένωσης και Ρωσίας	137
6.4 Οι ενεργειακές σχέσεις Ευρωπαϊκής Ένωσης και Ρωσίας	141
7^ο Κεφάλαιο: Οι Ευρωαμερικανικές σχέσεις	
7.1 Μια ασύμμετρη αλληλεξάρτηση	145
7.2 Σχέσεις Ευρωπαϊκής Ένωσης και NATO	147
8^ο Κεφάλαιο: Η Μεσογειακή Ένωση	
8.1 Γενική προσέγγιση	150
8.2 Υπάρχει ανάγκη για μια Μεσογειακή Ένωση;	151

8.2.1 Εσωτερικοί λόγοι και κίνητρα γοήτρου	151
8.2.2 Δυσφορία στη Μεσόγειο για τις Προσπάθειες Ευρωπαϊκής Συνεργασίας	152
8.3 Προκλήσεις που τίθενται από τη δημιουργία μιας Μεσογειακής Ένωσης	155
8.3.1 Αντιδράσεις	155
8.3.2 Μέλη	158
8.3.3 Δομή και Περιεχόμενο	159
8.3.4 Χρηματοδότηση	160
8.4 Συμπέρασμα	161
Συμπεράσματα	163
Βιβλιογραφία	
Ξενόγλωσση (βιβλία, άρθρα, πρακτικά συνεδρίων, έγγραφα εργασίας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, ηλεκτρονικές πηγές)	167
Ελληνόγλωσση (βιβλία, άρθρα, έγγραφα εργασίας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, ηλεκτρονικές πηγές)	174
Κατάσταση Πινάκων	
Πίνακας 1: Κατάσταση των συμβασιακών σχέσεων με την ΕΕ και των σχεδίων δράσης το Φεβρουάριο του 2007	
Πίνακας 2: Βασικοί μακροοικονομικοί δείκτες των γειτονικών χωρών της ΕΕ	
Πίνακας 3: Εμπορικές συναλλαγές με γειτονικές χώρες Κύρια προϊόντα που εξάγουν οι χώρες ΕΠΓ στην ΕΕ (2004)	
Πίνακας 4: Ροές εμπορικών συναλλαγών με γειτονικές χώρες (2004)	
Παραρτήματα	
Χάρτης των χωρών που συμμετέχουν στην Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας	
Ανακοίνωση της Επιτροπής στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και στο Συμβούλιο, «Μια ισχυρή Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας», Βρυξέλλες, 5 Δεκεμβρίου 2007	
Ανακοίνωση της Επιτροπής στο Συμβούλιο σχετικά με τις προτάσεις για Σχέδια Δράσης στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Γειτονίας, Βρυξέλλες, 9 Δεκεμβρίου 2004	
Communication from the Commission to the Parliament and the Council, “Implementation of the European Neighbourhood Policy in 2007, Brussels, 3 April 2008.	
Principles for the Implementation of a governance facility under ENPI	
Speech by Nicolas Sarkozy to the Friends to the Europe Foundation and the Robert Schuman Foundation	

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

ADM	Όπλα Μαζικής Καταστροφής
ΑΕΠ	Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν
ΑΕPLAC	Αρμενικό Κέντρο Ευρωπαϊκής Πολιτικής και Νομικών Συμβουλών
AMU	Αραβική Ένωση του Μαγκρέμπ
ΑΞΕ	Άμεσες Ξένες Επενδύσεις
αρθ.	άρθρο
BSEC	Συμβούλιο Οικονομικής Συνεργασίας της Μαύρης Θάλασσας
CARDS	Community Assistance for Reconstruction, Development and Stabilisation, Κοινοτική Βοήθεια για την Ανασυγκρότηση, Ανάπτυξη και Σταθεροποίηση
ΔΕΕ	Δυτικοευρωπαϊκή Ένωση
ΔτΒ	Διαδικασία της Βαρκελώνης
EC	European Committee
ECSA	European Community Studies Association
ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΕΠ	Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη
EZΕΣ	Ευρωπαϊκή Ζώνη Ελεύθερων Συναλλαγών
EK	Ευρωπαϊκή Κοινότητα
EKAE	Ευρωπαϊκή Κοινότητα Ατομικής Ενέργειας
EKAX	Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα
ΕΜΣ	Ευρωμεσογειακή Συνεργασία
ENPI	European Neighbourhood and Partnership Instrument, Ευρωπαϊκό Μέσο Γειτονίας και Εταιρικής Σχέσης
ΕΟΚ	Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα
ΕΟΧ	Ευρωπαϊκός Οικονομικός Χώρος
ΕΠΑΑ	Ευρωπαϊκή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας
ΕΠΓ	Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας
ΕΠΔΑΔ	Ευρωπαϊκή Πρωτοβουλία για τη Δημοκρατία και τα Ανθρώπινα Δικαιώματα
ΕΣΣΔ	Ένωση Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών
ΕΤΑΑ	Ευρωπαϊκή Τράπεζα για την Ανασυγκρότηση και την Ανάπτυξη
ΕΤΕ	Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων
FEMIP	Διευκόλυνση για ευρω-μεσογειακές επενδύσεις και εταιρικές σχέσεις
ΖΕΣ	Ζώνη Ελεύθερων Συναλλαγών
HCS	Ανώτατο Συμβούλιο Ασφαλείας
ΗΕ	Ηνωμένα Έθνη
ICTY	Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για την πρώην Γιουγκοσλαβία
INTERREG	Community Programme aiming to stimulate inter-regional Cooperation within the EU, Κοινοτικό Πρόγραμμα με στόχο την τόνωση της δια-περιφερειακής συνεργασίας εντός της ΕΕ
IPA	New Instrument for Pre-accession Assistance, Νέο Μέσο Προενταξιακής Βοήθειας
GSP+, (ΣΓΠ)	Σύστημα Γενικευμένων Προτιμήσεων Συν
ΚΑΚ	Κοινοπολιτεία Ανεξαρτήτων Κρατών
ΚΕΙΠΠΑ	Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφαλείας
MEDA	Κοινοτικό Πρόγραμμα Ενίσχυσης για τις Μεσογειακές Χώρες

ΜΚΟ	Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις
ΜΜΕ	Μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις
ΝΑΚ	Νέα Ανεξάρτητα Κράτη
ΝΑΤΟ	North Atlantic Treaty Organization, Οργανισμός Βορειοατλαντικού Συμφώνου
ΝΕΡΑΔ	New Development Programme of Africa, Νέο Αναπτυξιακό Πρόγραμμα για την Αφρική
ΟΕΟΣ	Οργανισμός Ευρωπαϊκής Οικονομικής Συνεργασίας
ΟΗΕ	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
ΟΝΕ	Οικονομική και Νομισματική Ένωση
ΟΟΣΑ	Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης
ΟΡΕΚ	Organization of the Petroleum Exporting Countries, Οργανισμός Εξαγωγών Πετρελαιοπαραγωγών Χωρών
ΠΑΚ	Πρόγραμμα για την Ανταγωνιστικότητα και την Καινοτομία
παράγρ.	παράγραφος
ΠΑΜ	Προσωρινός Διεθνής Μηχανισμός
ΠΟΕ	Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου
ΡΑ	Συμφωνία Εταιρικής Σχέσης και Συνεργασίας
ΡΗΑΡΕ	Programme of Community Aid to the Countries of Central and Eastern Europe, Πρόγραμμα Κοινοτικής Βοήθειας στις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης
ΡΕΓΙΟ	Directorate General for Regional Policy, Γενική Διεύθυνση Περιφερειακής Πολιτικής
ΡΑΡΑΡ	Pre-accession Agricultural Instrument, Μέσο Προενταξιακής Γεωργικής Πολιτικής
ΣΕΕ	Συνθήκη Ευρωπαϊκής Ένωσης
Shape	Ανώτατο Στρατηγείο Συμμαχικών Δυνάμεων Ευρώπης
Συνθ.ΕΟΚ	Συνθήκη Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας
ΤΑΚΙΣ	Community Technical Assistance Programme for the Commonwealth of Independent States, Κοινοτικό Πρόγραμμα Τεχνικής Βοήθειας για την Κοινότητα των Ανεξαρτήτων Κρατών
ΤΑΙΕΧ	Technical Assistance and Information Exchange Programme, Πρόγραμμα Τεχνικής Βοήθειας και Ανταλλαγής Πληροφοριών
ΤΕ	Τελωνειακή Ένωση
ΤΜΧ	Τρίτες Μεσογειακές Χώρες
ΥΝΡΑ	United Nations Relief and Works Agency for Palestine Refugees in the Near East, Γραφείο Αρωγής και Έργων των Ηνωμένων Εθνών για τους Παλαιστίνιους Πρόσφυγες στη Μέση Ανατολή
ΧΚΑΕ	Χρηματοδοτικό Μέσο για τις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης

Εισαγωγή

Η παρούσα διπλωματική εργασία προσπαθεί εξετάσει την πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης σχετικά Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας. Με αυτή την πολιτική η ΕΕ στοχεύει στην ανάπτυξη μιας ζώνης ευμάρειας και φιλικής γειτονίας - έναν «δακτύλιο φίλων» - με τον οποίο η ΕΕ θα απολαμβάνει στενές, ειρηνικές σχέσεις και σχέσεις συνεργασίας. Η πολιτική γειννίαςης βασίζεται στο αίτημα βάσει του οποίου η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει ζωτικό συμφέρον για μία ευρύτερη οικονομική ανάπτυξη, σταθερότητα και καλύτερη διακυβέρνηση των γειτόνων της.

Από την ίδρυσή της, το 1957, η Ευρωπαϊκή Ένωση αυξήθηκε σταθερά σε μέγεθος. Ξεκίνησε με έξι μέλη και σήμερα έχει 27, ενώ αρκετά κράτη έχουν εκφράσει τη επιθυμία τους να ενταχθούν στην ευρωπαϊκή οικογένεια. Το 1993, η Ένωση καθόρισε ένα σύνολο οικονομικών και πολιτικών προϋποθέσεων που πρέπει να πληρούν οι ευρωπαϊκές χώρες οι οποίες επιθυμούν να ενταχθούν. Πρέπει να έχουν σταθερό δημοκρατικό καθεστώς, που σέβεται τα ανθρώπινα δικαιώματα, το κράτος δικαίου και την προστασία των μειονοτήτων, να έχουν λειτουργική οικονομία της αγοράς και ικανότητα αντιμετώπισης των ανταγωνιστικών πιέσεων και των δυνάμεων της αγοράς στην Ένωση, να μπορούν να εγκρίνουν και να ενισχύουν τους κοινούς κανόνες, τα πρότυπα και τις πολιτικές που συνθέτει το νομοθετικό όργανο της ΕΕ. Οι διαπραγματεύσεις για την ένταξη στην Ένωση αρχίζουν με μια διαδικασία αναλυτικής εξέτασης με σκοπό να διαπιστωθεί τι χρειάζεται η υποψήφια χώρα προκειμένου να διαθέτει τις προϋποθέσεις αυτές. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή συνεχίζει να παρακολουθεί προσεκτικά την πρόοδο της χώρας καθ' όλη τη διάρκεια της διαπραγματευτικής διαδικασίας, που μπορεί να διαρκέσει πολλά χρόνια.

Στη συνέχεια της μελέτης, ενώ ο αναγνώστης έχει διαμορφώσει μια εικόνα για την εξέλιξη του ευρωπαϊκού οικοδομήματος γίνεται καλύτερα κατανοητή η ιδέα της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Γειτονίας και πως φτάσαμε σε αυτή. Όταν δηλαδή, οι δέκα νέες χώρες εντάχθηκαν στην ΕΕ το Μάιο του 2004, επέφεραν αλλαγές στα σύνορα της Ένωσης από τις οποίες προέκυψαν νέοι γείτονες. Η Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας αναπτύχθηκε προκειμένου να εμποδίσει τις νέες διαχωριστικές γραμμές που προκύπτουν μεταξύ της διευρυμένης Ευρώπης και των γειτόνων της. Αποσκοπεί στην οικοδόμηση στενότερης σχέσης με τις χώρες που συνορεύουν με την Ένωση, και σύμφωνα με την Επιτροπή, τη δημιουργία «ζώνης σταθερότητας, ασφάλειας και ευημερίας για όλους».

Βασισμένη στη μακρόχρονη ιστορία και στα πολλά κοινά συμφέροντα που μοιράζεται η Ένωση με αυτές τις γειτονικές χώρες, η Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας βοηθά την ΕΕ και τις γειτονικές χώρες να συνεργαστούν προκειμένου να προάγουν την κοινή

ευημερία, σταθερότητα και ασφάλεια. Η πολιτική αυτή υπερβαίνει κατά πολύ τα όρια της υπάρχουσας περιφερειακής και διμερούς συνεργασίας, ενθαρρύνοντας και στηρίζοντας την πολιτική, οικονομική και κοινωνική μεταρρύθμιση και μετάβαση των ίδιων των εταίρων. Η εταιρική αυτή σχέση περιλαμβάνει, για παράδειγμα, την προοπτική στενής οικονομικής ολοκλήρωσης με την ΕΕ για τις χώρες εκείνες μέσω του πολιτικού διαλόγου, της χρηματοοικονομικής βοήθειας και μέσω των εμπορικών ευκαιριών.

Η Ένωση καταρτίζει ειδικά προγράμματα με κάθε χώρα στοχεύοντας στην αυξημένη συνεργασία σε ένα σύνολο πεδίων δραστηριότητας, από οικονομικά και κοινωνικά θέματα μέχρι τη δικαιοσύνη και τις εσωτερικές υποθέσεις και σε τομείς από τις μεταφορές μέχρι την ενέργεια. Σε αντάλλαγμα για την πρόοδο όσον αφορά τις μεταρρυθμίσεις σε αυτά τα πεδία δραστηριότητας, δίνονται υποσχέσεις στις χώρες εταίρους για μεγαλύτερη ενσωμάτωση στα προγράμματα της ΕΕ, περισσότερη οικονομική στήριξη και αυξημένη πρόσβαση στις αγορές της ΕΕ.

Μετά από τα πρώτα έτη εμπειρίας της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Γειτονίας, η Επιτροπή κατέληξε στο συμπέρασμα, τον Δεκέμβριο του 2006, ότι η πολιτική αυτή είχε επιτύχει γρήγορα καλά αποτελέσματα, προτείνοντας συγχρόνως νέες δράσεις ώστε να καταστεί πλήρως αποτελεσματική. Αυτό απαιτεί πολιτικό ηγετικό ρόλο, προσέγγιση εταιρικής σχέσης και την επίλυση ορισμένων ευαίσθητων θεμάτων. Ακόμα, αυτό που διακυβεύεται είναι η ικανότητα της ΕΕ να αναπτύξει μια εξωτερική πολιτική συμπληρωματική της διεύρυνσης, που θα είναι αποτελεσματική στο να ενθαρρύνει την αλλαγή και τη μεταρρύθμιση. Τέλος, σημειώθηκαν πρόοδοι μετά την τελευταία ανακοίνωση της Επιτροπής. Για παράδειγμα, δόθηκαν χορηγήσεις στο πλαίσιο της διευκόλυνσης της διακυβέρνησης. Θεσπίστηκε η επενδυτική διευκόλυνση γειτονίας. Ξεκίνησε μία περιφερειακή διάσταση για την Ανατολή, η «Συνέργεια του Εύξεινου Πόντου». Σημειώθηκε πρόοδος για την έναρξη της λειτουργίας κοινοτικών προγραμμάτων και οργανισμών προς τους εταίρους της πολιτικής γειτονίας. Πάντως παραμένουν πολλά να γίνουν. Στις περισσότερες χώρες εταίρους της ΕΠΓ, η ανάγκη πολιτικών, κοινωνικών και οικονομικών μεταρρυθμίσεων είναι τεράστια.

Στο τέταρτο κεφάλαιο της διπλωματικής εργασίας αναλύονται οι διμερείς σχέσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης με τις δεκαέξι χώρες που συμμετέχουν στην ΕΠΓ. Σε αυτό το σημείο γίνεται αναφορά στην πρόοδο, στην ανάπτυξη, στα σχέδια δράσης, αν αυτά έφεραν τα αναμενόμενα αποτελέσματα, αλλά και τα τυχόν προβλήματα που ίσως έχουν δημιουργηθεί με τις γειτονικές χώρες. Η ΕΠΓ παρέχει βοήθεια στους εταίρους της σχετικά με την ενίσχυση της δημοκρατίας και της διακυβέρνησης, την πρόληψη και την επίλυση των συγκρούσεων, με την ανάπτυξη των συνδέσμων στους τομείς της ενέργειας και των

μεταφορών, την ανάπτυξη των εμπορικών συναλλαγών, στην βελτίωση του επιχειρηματικού και επενδυτικού κλίματος κ.α. Έτσι προκειμένου να στηρίξει τις μεταρρυθμιστικές προσπάθειες η ΕΕ παρέχει αυξημένη συνεργασία σε θέματα εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφαλείας, την προοπτική πρόσβασης των χωρών αυτών και των προϊόντων τους στην εσωτερική αγορά της ΕΕ, καθώς και στην παροχή συμβούλων και στήριξης για την πραγματοποίησή της, τη χρηματοδότηση ύψους 12 δις ευρώ για την περίοδο 2007-2013, που επικεντρώνεται στις προτεραιότητες μεταρρύθμισης και περιλαμβάνει την παροχή στήριξης στη διασυνοριακή συνεργασία, την ευκαιρία στις χώρες εταίρους να συμμετέχουν στα σχετικά προγράμματα και τους οργανισμούς κ.α.

Επιπρόσθετα, στο έκτο κεφάλαιο της εργασίας περιγράφονται οι σχέσεις ΕΕ-Τουρκίας και η ευρωπαϊκή προοπτική της. Είναι γεγονός ότι η σημερινή κατάσταση στην ευρύτερη περιοχή (Μέση Ανατολή, Κασπία Θάλασσα, Καύκασος, Κεντρική Ασία) καθιστούν την Τουρκία περιοχή ύψιστης στρατηγικής σημασίας για τη Δύση. Η Τουρκία δύναται να αναδειχθεί σε πόλο μουσουλμανικής ισχύος (περιφερειακή δύναμη) σε μια ευαίσθητη περιοχή. Σε μια εποχή που η ενέργεια παίζει έναν από τους πιο σημαντικούς ρόλους στην χάραξη και άσκηση (εξωτερικής) πολιτικής, η διασφάλιση «ασφαλών ενεργειακών δρόμων» αποτελεί υψηλή προτεραιότητα για τη Δύση.

Στο έκτο κεφάλαιο αναφέρονται οι σχέσεις ΕΕ-Ρωσίας. Οι οικονομικές τους σχέσεις έχουν μεγάλη σημασία λόγω του καταλυτικού για την ευρωπαϊκή ανάπτυξη και επιβίωση παράγοντα, αυτού της ενέργειας. Η Ρωσία εξακολουθεί να βασίζει την δύναμή της στην στρατιωτική ισχύ αλλά λόγω των ενεργειακών της αποθεμάτων καθίσταται υπολογίσιμη δύναμη ικανή να επηρεάζει τις εξελίξεις στο ευρωπαϊκό σύστημα αλλά και το ευρύτερο διεθνές, αφού αποτελεί έναν από τους μεγαλύτερους ενεργειακούς προμηθευτές της ΕΕ σε πετρέλαιο και φυσικό αέριο με πλήθος αγωγών που ήδη έχουν κατασκευαστεί ή αναμένεται να κατασκευαστούν.

Στο έβδομο κεφάλαιο περιγράφονται οι ευρωαμερικανικές σχέσεις που υπήρξαν τα τελευταία πενήντα χρόνια ιδιαίτερα σημαντικές στα πλαίσια του διεθνούς συστήματος. Ο μεταπολεμικός κόσμος βασίστηκε κυριολεκτικά στο γεφύρωμα των ευρωαμερικανικών σχέσεων από τη μια και των σχέσεων των τελευταίων με την ΕΣΣΔ από την άλλη. Η οικονομική αλληλεξάρτηση μεταξύ ΗΠΑ και ΕΚ/ΕΕ υπήρξε κι αυτή καθοριστική αφού σε μεγάλο βαθμό αντανάκλασε τις διατλαντικές σχέσεις.

Τέλος, το όγδοο και τελευταίο κεφάλαιο που ακολουθεί είναι αρκετά σημαντικό. Πρόκειται για τη σχετικά πρόσφατη δήλωση του Γάλλου Προέδρου Νικολά Σαρκοζί για την δημιουργία μιας «Μεσογειακής Ένωσης». Έχοντας δανειστεί λέξεις του Σαρκοζί πάνω στο θέμα, *«όλα τα Μεσογειακά παράκτια κράτη του Βορρά και του Νότου, θα σχηματίζουν*

μια Ένωση, η οποία θα έχει σημαντικά πολιτικά και οικονομικά καθήκοντα, αλλά και καθήκοντα ασφαλείας. Θα αποσκοπεί στο να είναι πιο αποτελεσματική από την ευρωπαϊκή πορεία της Βαρκελώνης, η οποία πραγματικά δεν έχει προκαλέσει τον μετασχηματισμό των Αραβικών κρατών, όπως αναμενόταν». Θα «έπαιρνε τα ηνία» από τη Βαρκελώνη αυτή η νέα Μεσογειακή Ένωση; Τα επιπρόσθετα πολιτικά όργανα θα παρέχονταν μόνο από τα μέλη της Μεσογειακής Ένωσης; Και αν είναι έτσι, ποιά θα ήταν αυτά και ποια θα ήταν η προστιθέμενη αξία τους; Αυτά και άλλα ερωτήματα που προκύπτουν αναλύονται σε αυτό το κεφάλαιο.

1^ο Κεφάλαιο

Η Ευρώπη ως ιδέα, περιεχόμενο και ιστορική συνέχεια

1.1 Η έννοια της Ευρώπης ανά τους αιώνες

Ευρώπη, μια έννοια όχι ξεκάθαρη, η οποία στις μέρες μας είναι φορτωμένη με πολλά συμφραζόμενα. Κατά τους αιώνες έχουν γραφτεί ποικίλες απόψεις που άλλοτε είναι πειστικές άλλοτε όχι. Σύμφωνα με τον Κωνσταντίνο Τσάτσο, το ευρωπαϊκό οικοδόμημα στηρίζεται σε τρεις λόφους: στην Ακρόπολη (αρχαία ελληνική φιλοσοφία και γραμματεία), στο Καπιτώλιο (ρωμαϊκό δίκαιο) και στο Γολγοθά (χριστιανισμός). Τα γράμματα, οι τέχνες, η φιλοσοφία, το πνεύμα ειρήνης και η συνεργασία γνώρισαν το αποκορύφωμα της ανάπτυξής τους στην Ευρώπη, μετουσίωσαν τον ευρωπαϊκό πολιτισμό και έθεσαν τις βάσεις για να αποκτήσει τη σημερινή του μορφή.

Ιστορικά το όνομα Ευρώπη το συναντάμε για πρώτη φορά στον Όμηρο¹. Με τη λέξη Ευρώπη χαρακτηρίζεται το βόρειο τμήμα της ηπειρωτικής Ελλάδας από τον Ισθμό της Κορίνθου μέχρι την Θράκη². Αλλά ο πρώτος που ονομάζει Ευρώπη τον τότε δυτικό κόσμο είναι ο Αισχύλος (5^{ος} πΧ αιώνας). Στην αρχαία Ελλάδα ως Ευρώπη εννοούνταν ένα πολύ στενότερο πλαίσιο χωρών απ' ότι σήμερα. Κατά την περίοδο της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, υπήρχε η επίγνωση ότι αυτή άνηκε στην Ευρώπη, τίποτε όμως δεν ήταν ξεκάθαρο, ενώ αργότερα, η Ευρώπη ταυτίστηκε με τα λατινόφωνα κράτη της Δυτικής Ευρώπης.

Υπάρχει ένας βαθμός δυσκολίας να ορίσουμε την Ευρώπη με γεωγραφικά κριτήρια. Τα κράτη της Ευρώπης υπήρξαν διαχρονικά και όχι στατικά και η γεωγραφική διάσταση μεταβαλλόταν. Η Ευρώπη χρωστάει το μεγαλείο της σ' ένα απίθανο μπερδεμα ανάμεσα σε πολλούς λαούς. Μπορεί να εκπλαγεί κανείς όταν μελετήσει το εθνολογικό χάρτη της Ευρώπης, ιδιαίτερα όταν παρακολουθήσει τις αδιάκοπες μεταμορφώσεις των κρατών που εμφανίζονται και εξαφανίζονται. Τα σύνορά της τροποποιούνται με μια ευκολία που ομοιό της δεν έχει άλλη περιοχή της γης.

Πολιτιστικά, η Ευρώπη είναι τέκνο της ελληνικής σκέψης, η δε ανακάλυψη του Αριστοτέλη από τους Ευρωπαίους, αποτελεί σημείο καμπής για τη δυτική σκέψη. Πολιτικά και νομοθετικά η Ευρώπη έλκει τις αρχές οργάνωσης από τη Ρώμη. Μετά τη εξάλειψη της

¹ Συγκεκριμένα σε ένα ύμνο προς τον Πύθιο Απόλλωνα όπου παρουσιάζεται ο θεός να θεμελιώνει το ιερό των Δελφών με στόχο να προσελκύσει «όσους κρατούν την πλούσια Πελοπόννησο, όσους κατέχουν την Ευρώπη και τα θαλάσσια νησιά, έχουμε με άλλα λόγια μια «Ευρώπη» που δεν μοιάζει και πολύ από αυτό που θα ονομάσουν στην Τουρκοκρατία «Ρούμελη» και στη συνέχεια «Χέρσο» ή «Στερεά Ελλάδα». Berstein Serge. – Mizla Pierre, «Ιστορία της Ευρώπης. Από την Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία στα Ευρωπαϊκά Κράτη, 5^{ος} – 18^{ος} αιώνας», Αλεξάνδρεια, Αθήνα, 1997, σελ. 15 – 16.

² Όταν οι Έλληνες έλεγαν Ευρώπη εννοούσαν τα παράλια της σημερινής Μακεδονίας και Θράκης. Κατά τον 3^ο πΧ αιώνα συμπεριέλαβαν και τις βόρειες ακτές της Μεσογείου.

δυτικής ρωμαϊκής οντότητας, η συγκρότηση των μεγάλων μοναρχιών της Δύσης συντελείται με βάση την έννοια του κράτους, όπως αυτή διατυπώνεται από τους νομομαθείς, ενώ στην Ανατολή το πρότυπο είναι αυτό της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας. Επιπλέον, η ανάμνηση της Ρωμαϊκής οντότητας καταδιώκει τους Ευρωπαίους ηγεμόνες και οι διαδοχικές απόπειρες για εγκαθίδρυση μιας αυτοκρατορίας υπενθυμίζουν τη γονιμότητα του αυτοκρατορικού ενωτικού παράγοντα στην ευρωπαϊκή συνείδηση³.

Πέρα από την κληρονομιά της αρχαιότητας, η ευρωπαϊκή ταυτότητα κατά το Μεσαίωνα καθορίζεται από ένα στοιχείο που ξεπερνά τα σύνορα των υπό συγκρότηση κρατών: τη χριστιανική θρησκεία. Στη Δύση, η υποκατάσταση της χαμένης αυτοκρατορίας από την Εκκλησία, ως την αρχή οργάνωσης της κοινωνίας, ο εκχριστιανισμός των βαρβαρικών φύλων, η οικονομική και πολιτική ισχύς των μοναστηριών και των επισκόπων κάνουν την Εκκλησία όχι μόνο να είναι το συνεκτικό πνευματικό στοιχείο των λαών και των κρατών, αλλά και να πρωταγωνιστεί στις κοσμικές διαμάχες. Όμως παρά τις αδυναμίες της, μετά τη πτώση της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, η Εκκλησία είναι το ενωτικό στοιχείο που λίγο πολύ συνειδητά ονειρεύεται η Ευρώπη και το οποίο διαφύλαξε, παρά τη πολιτική διάσπαση που υπέστη⁴. Σήμερα τα περισσότερα ευρωπαϊκά κράτη είτε κάνουν αναφορά στο Θεό στο Σύνταγμά τους, είτε έχουν ουδέτερη στάση έναντι των διαφόρων πίστεων. Η ανοχή αποτελεί ουσιαστικό στοιχείο της ευρωπαϊκής ταυτότητας.

Θα λέγαμε πως οι αξίες που χαρακτηρίζουν τα σύγχρονα ευρωπαϊκά κράτη, τουλάχιστον βάσει των Συνταγμάτων τους, είναι η δημοκρατία, το κράτος δικαίου, η ελευθερία, η ισότητα, ο πλουραλισμός, ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και η προστασία των μειονοτήτων. Οι κοινές αξίες των χωρών της Ευρώπης οικοδομήθηκαν πάνω στα θεμέλια του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού και της αρχαίας Ρώμης, πάνω στη θρησκευτική κληρονομιά, στη συμβολή της ορθολογικής και επιστημονικής σκέψης κ.α.

Η «ιδέα της Ευρώπης» με τη δική της ιστορία και έννοια αναδύεται με τη Γαλλική Επανάσταση. Κατά τους αρχαιοελληνικούς χρόνους, είχε συσχετιστεί με την έννοια της ελευθερίας, τον 15^ο αιώνα με τη χριστιανοσύνη, τον 16^ο αιώνα με την «πολιτική της ισορροπίας των δυνάμεων» και τον 18^ο αιώνα με τον πολιτισμό. Αυτοί όμως οι συσχετισμοί δεν μπορούν να θεωρηθούν σταθεροί και χρονικά αμετάβλητοι. Μάλλον πρόκειται για χρονικούς και εννοιολογικούς προσδιορισμούς που εισάγονται κατά καιρούς στο δημόσιο διάλογο σχετικά με την Ευρώπη σε διάφορα ιστορικά επίπεδα. Έπειτα από τη Γαλλική Επανάσταση και τις τεράστιες αλλαγές που επέφερε στο πολιτικό, κοινωνικό και ιδεολογικό επίπεδο, εκ των πραγμάτων επικράτησε η άποψη να αντιμετωπίζονται τα

³ Berstein Serge – Mizla Pierre, «Ιστορία της Ευρώπης. Από την Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία στα Ευρωπαϊκά Κράτη, 5^ος – 18^ος αιώνες», Αλεξάνδρεια, Αθήνα, 1997, σελ. 24.

⁴ όπ. πρ. σελ. 25.

φαινόμενα και οι αντιλήψεις ως προϊόντα της ιστορικής εξέλιξης. Η ιστορική αυτή θεώρηση χρησιμοποιήθηκε τόσο για να υπερασπιστεί παραδοσιακές ευρωπαϊκές αξίες και το status quo όσο και για να ενθαρρύνει το μέλλον και τις νέες προοπτικές που διανοίγονταν για τη γηραιά ήπειρο. Αξίζει να σημειωθεί ότι η ανάδυση μιας ισχυρής ευρωπαϊκής ιδέας, προς τα τέλη του 18^{ου} και τις αρχές του 19^{ου} αιώνα, συνδέεται με αλλαγές στην ερμηνεία της ιστορίας και των εννοιών της κουλτούρας και του πολιτισμού, πολλές φορές κάτω από την επίδραση των εθνικιστικών κινημάτων που αναπτύχθηκαν.

Η ερμηνεία των όρων «κουλτούρα» και «πολιτισμός» συνδέονται άμεσα με την αντίληψη που επικράτησε για την Ευρώπη από το 1914 ως το 1945. Άμεσο επακόλουθο του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου και της Ρωσικής Επανάστασης ήταν να εμφανίζεται η Ευρώπη ως ένας πολιτισμός που διέρχεται κρίση: οι παλιές αξίες θρυμματίστηκαν, ενώ η πολιτική και η κοινωνία έμοιαζαν να ακουμπούν σε σαθρά θεμέλια. Μέσα σε αυτό το κλίμα, οι διανοούμενοι προέβλεπαν διαφορετικά οράματα για μία «νέα Ευρώπη», παρόλο που ο εθνικισμός της παλαιάς Ευρώπης εξακολουθούσε να κυριαρχεί στην πολιτική σκέψη.

Στα χρόνια που ακολούθησαν αμέσως μετά το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, με τον εθνικισμό να υπόκειται σε διαρκή αμφισβήτηση και με τις ΗΠΑ και τη Σοβιετική Ένωση να κυριαρχούν στην πολιτική και ιδεολογική σκηνή, παρατηρούνται κινήσεις προς την κατεύθυνση της οικονομικής και πολιτικής συνεργασίας στη Δυτική Ευρώπη. Πρόκειται για τις πρώτες προσπάθειες προς την ευρωπαϊκή σύγκλιση, με την έννοια της ουσιαστικής συμμετοχής των κρατών και όχι απλώς με τη διακήρυξη ιδεαλιστικών σχεδίων για την Ευρώπη. Για πρώτη φορά τίθενται ζητήματα όπως η Ευρωπαϊκή Κοινότητα, ο ρόλος των εθνικών κρατών στη σύγχρονη Ευρώπη, η ευρωπαϊκή ταυτότητα, η κοινή συνείδηση και η σύγχρονη ερμηνεία της «ιδέας της Ευρώπης».

Καθώς προχωρούμε στον 21^ο αιώνα, όλες οι παλιές ταυτίσεις της Ευρώπης, όπως ο γεωγραφικός προσδιορισμός, η εξίσωση με την πολιτική ελευθερία, ο συσχετισμός με τη χριστιανοσύνη, η σύνδεση με την κουλτούρα και τον πολιτισμό, όλες ενώνονται με μία σύγχρονη σχέση. Ο Μορέν ορίζει τη σύγχρονη Ευρώπη ως τον καρπό μιας μεταμόρφωσης που δεν έχει παύσει να ζει διαρκώς, συγκεκριμένα αναφέρει: *«από την Ευρώπη των κρατών στην Ευρώπη των εθνών κρατών, από την Ευρώπη της “balance of powers” στην Ευρώπη της «εκρυθμίας» και της παρεκτροπής, από την εμπορική Ευρώπη στη βιομηχανική Ευρώπη, από την Ευρώπη του απογείου στην Ευρώπη της αβύσσου, από την Ευρώπη κυρίαρχο του κόσμου στην υπό κηδεμονία επαρχία Ευρώπη. Η ταυτότητά της, με αυτόν τον τρόπο, δεν ορίζεται ενάντια στις μεταμορφώσεις, αλλά μέσα στις μεταμορφώσεις»*⁵. Σε γενικές γραμμές,

⁵ Μορέν Εντγκάρ, «Μια Αβάσιμη Βάση», στο *Να Σκεφτούμε την Ευρώπη*, Εξάντας, 1991, σελ. 78-79.

ο ορισμός της Ευρώπης που επικρατεί στις μέρες μας είναι «ενότητα μέσα στην πολυμορφία», είναι ένας ζωντανός οργανισμός σε συνεχή μεταβολή και εγρήγορση.

1.2 Οι δυσκολίες ορισμού του ευρωπαϊκού χώρου και του ευρωπαϊκού είδους

Διαπιστώνουμε, λοιπόν, ότι από τον 15^ο αιώνα και εξής, η Ευρώπη είναι ο χώρος του ιστορικού στροβίλου και ο χώρος μιας έντονης πολιτικής, στρατιωτικής, οικονομικής, μορφωτικής και πολιτιστικής δραστηριότητας. Είναι η Ευρώπη της πάλης των ιδεών, των ταξικών αγώνων, της αστικής τάξης, του καπιταλισμού, της βιομηχανίας, της επιστήμης και της προόδου. Διερευνώντας τον υπόλοιπο κόσμο, αντιλαμβανόμαστε ότι όλο και περισσότερο ανήκουμε στην Ευρώπη. Τον 19^ο αιώνα, η συμμετοχή αυτή γίνεται αισθητή με διάφορους τρόπους. Προς το 1800, εμφανίζεται ο όρος «εξευρωπαϊσμός», που δηλώνει την προτίμηση για κάτι που είναι καθαρά ευρωπαϊκό. Προς το 1830, το ρήμα «εξευρωπαϊζώ» μαρτυρεί ότι παρέχουμε στον κόσμο καλύτερο πολιτισμό. Τότε εκδηλώνεται υπεροπτικά ένα ευρωπαϊκό σύμπλεγμα ανωτερότητας πάνω σε κάθε άλλο πολιτισμό. Στα τέλη του 19^{ου} αιώνα, τη στιγμή των σπουδαιότερων αποικίσεων και της ηγεμονίας, η Ευρώπη θεωρεί τον εαυτό της φορέα της αληθινής πολιτιστικής αποστολής προς τους «βαρβάρους». Τρέφει το μύθο περί ανωτερότητας των λευκών ανθρώπων. Αυτός ο ρατσισμός, αρχικά αγγλοσαξονικός και μετά γερμανικός, διαλύει ταυτόχρονα κάθε ευρωπαϊκή αλληλεγγύη, πράγμα που επαληθεύεται με την επιδείνωση των εθνικισμών και τις αντιζηλιές για τις αποικίες, τις αγορές, τους «ζωτικούς χώρους».

Σε αντίθεση με τους εθνικισμούς, το όνειρο των «Ηνωμένων Κρατών της Ευρώπης» αποκτά τη σύσταση ενός συστήματος ιδεών όπου αλληλοσυνδέονται η χειραφέτηση των εθνοτήτων, το δημοκρατικό πολίτευμα και η ευρωπαϊκή ομοσπονδία. Μετά το 1918, η ιδέα των Ηνωμένων Κρατών της Ευρώπης κλονίζεται από τη διεθνιστική ιδέα των μπολσεβίκων, για να ξαναγεννηθεί στο δυτικό τμήμα της ηπείρου μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου.

Από τον Ψυχρό Πόλεμο ως το 1989, μια νέα διαίρεση χωρίζει κατακόρυφα τη γηραιά ήπειρο και κυριαρχείται από δύο ηγεμονίες, κάθε μια από τις οποίες είναι με τον τρόπο της ευρωπαϊκή. Παρόλο που η ΕΣΣΔ είναι ασιατική, παραμένει στέλεχος ευρωπαϊκό. Οι Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής είναι μεγάλο ποσοστό Ηνωμένα Κράτη Ευρωπαίων μεταναστών. Αυτή η κατάσταση είναι που καθιστά ακόμα πιο σύνθετο τον ορισμό της Ευρώπης.

Τέλος, υπάρχει και μια άλλη δυσκολία ορισμού: η Ευρώπη έχει εξευρωπαϊσει τον κόσμο και μοιραία κατάντησε τον εξευρωπαϊσμό παγκόσμιο. Γι' αυτόν το λόγο, το ειδικά ευρωπαϊκό δεν είναι πλέον αποκλειστικά ευρωπαϊκό: το έθνος κράτος, η δημοκρατία, ο

ανθρωπισμός, η ορθολογικότητα, η επιστήμη, η τεχνολογία είναι παιδιά της Ευρώπης και όλου του κόσμου ταυτόχρονα. Δηλαδή, τα πολιτιστικά όρια είναι συγκεχυμένα γιατί ο ευρωπαϊκός πολιτισμός απλώθηκε και απλώνεται παντού στον κόσμο.

Τι απομένει από την Ευρώπη, αυτό το γεωπολιτικό, ιστορικό και πολιτισμικό σύμπλεγμα που αναδύεται μέσα από τις συγκρούσεις και τις αλληπάλλληλες μεταμορφώσεις της; Απομένει η πολύ πλούσια ποικιλία των γερμανικών, λατινικών, σλαβικών πολιτισμών πολιτισμών που ο καθένας εκπροσωπείται από μία διαφορετική γλώσσα. Παράλληλα, απομένει μία εξαιρετική πολυμορφία, μία ετερομορφία επιμέρους εθνικών πολιτισμών που φυλάσσουν τα κράτη ως κόρη οφθαλμού. Στην προοπτική των αχανών χωρών με τους διαφορετικούς πολιτισμούς της ασιατικής και της αμερικανικής ηπείρου, η Ευρώπη εμφανίζεται σαν μία σφαίρα μικρών πολιτισμικών διαμερισμάτων τοπικών, περιφερειακών, επαρχιακών, εθνικών.

Κατά συνέπεια, χρειάζεται να αναζητήσουμε στο παρόν και όχι στο παρελθόν την αρχή της ευρωπαϊκής οργάνωσης. Είναι ακριβώς η ζωτική ανάγκη να διασώσει την ταυτότητά της που επικαλείται μια νέα μεταμόρφωση της Ευρώπης.

2ο Κεφάλαιο

Η ιστορική διαδρομή της ευρωπαϊκής ενοποίησης, η διεύρυνση και οι προτάσεις για τη μελλοντική συγκρότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης

2.1 Οι προσπάθειες για την ένωση της Ευρώπης

Η ιδέα για την ένωση της Ευρώπης δεν είναι καινούρια. Ήδη από τον 14^ο αιώνα η ιδέα της ενοποιημένης Ευρώπης εμπνέει, πολιτικούς, συγγραφείς, ποιητές, οι οποίοι προβάλλουν και αγωνίζονται για την πραγματοποίηση της ιδέας αυτής. Ένας από τους πρωτοπόρους της ευρωπαϊκής ιδέας είναι ο Γάλλος νομικός Pierre Dubois, ο οποίος «εισήγαγε την ευρωπαϊκή ιδέα *stricto sensu* στην Ιστορία» με την πραγματεία του «*Περί της Ανακτήσεως των Ιερών Τόπων*» (1306). Γνωστό είναι επίσης το έργο του Jean-Jacque Rousseau «*Σχέδιο Μόνιμης Ειρήνης*» (1795) καθώς και του Emmanuel Kant «*Φιλοσοφικό Σχέδιο Μόνιμης Ειρήνης*» (1795). Σημαντικά επηρέασε τη δημιουργία της ευρωπαϊκής ιδέας το έργο του Saint Simon Thierry (1814) και του von Schmidt-Phiseldek (1820) «*Ευρώπη και Αμερική, ή οι μελλοντικές σχέσεις του πολιτισμένου κόσμου*» όπου προτείνεται επίσης η ευρωπαϊκή ενοποίηση.

Στα μέσα του προηγούμενου αιώνα η ευρωπαϊκή ιδέα συμπυκνώνεται σε μια φράση που αποτέλεσε την επιγραμματική διατύπωση μιας ολόκληρης ιδεολογίας: τις «*Ηνωμένες Πολιτείες της Ευρώπης*». Ο Victor Hugo, αν και η πατρότητα του όρου αμφισβητείται, ήταν εκείνος που του προσέδωσε «τη μυθική του διάσταση». Τον Αύγουστο του 1849, όταν προέδρευσε στο Συνέδριο Ειρήνης του Παρισιού, ο Hugo προδιέγραψε την Ευρώπη του μέλλοντος: «*Θα έλθει μια ημέρα, που εσύ Γαλλία, εσύ Γερμανία, εσείς, όλα τα έθνη της ηπείρου, χωρίς να χάσετε τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά σας και την ένδοξη ατομικότητά σας, θα δημιουργήσετε μια υπέρτερη ενότητα και θα αποτελέσετε την ευρωπαϊκή «αδελφότητα»... Θα έλθει μια μέρα που θα δούμε αυτές τις δυο τεράστιες ομάδες, τις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής και τις Ηνωμένες Πολιτείες της Ευρώπης να τείνουν το χέρι πάνω από τις θάλασσες...»⁶.*

Έπειτα, ο εθνικισμός αναδύθηκε στο μεγάλο νικητή του Α' Παγκοσμίου Πολέμου και των Συνθηκών Ειρήνης στο Παρίσι (1919-1920). Μπροστά στην ουλισονική αρχή της αυτοδιάθεσης και της συγκρότησης πολυάριθμων νέων εθνικών κρατών σε βάρος της επικράτειας των τριών μεγάλων αυτοκρατοριών που κατέρρευσαν (Αυστροουγγαρία, Οθωμανική Αυτοκρατορία, τσαρική Ρωσία), το αίτημα της ενότητας φαινόταν πια

⁶ Βλ. Walter McDougall, "Will Europe Survive the 21st Century?", Foreign Policy Research Institute, July 2007, <http://www.fpri.org/enotes/200707.mcdougall.willeuropesurvive.html>.

ξεπερασμένο, αν όχι προδοτικό για τα επιμέρους εθνικά δίκαια. Το βαρύ κόστος σε ανθρώπινες απώλειες και υλικές καταστροφές που επέφερε ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος, ώθησε τους ευρωπαίους στην αναζήτηση πειστικότερων εγγυήσεων για διαρκή ειρήνη.

Η ιδέα της ευρωπαϊκής ενοποίησης οδηγήθηκε τελικά σε πρακτικά αποτελέσματα μόνο μετά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και τις τεράστιες καταστροφές που αυτός έφερε. Εύστοχα παρατηρήθηκε: «*Το πέρας του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου μας αποκαλύπτει μια Ευρώπη ενωμένη στη συμφορά και στις καταστροφές, αλλά διαιρεμένη σε όλα τα υπόλοιπα*»⁷. Η Ευρώπη φαίνεται ότι απέκτησε συναίσθηση της έκτασης των καταστροφών αλλά και του μεγέθους της αδυναμίας της. Η γηραιά ήπειρος υπερκεράσθηκε από τις ΗΠΑ και την Σοβιετική Ένωση και έχανε την πρωτοκαθεδρία που απολάμβανε ανά τους αιώνες. Αυτή η συναίσθηση της αδυναμίας της και η ανάγκη επίλυσης των κρίσιμων προβλημάτων οδήγησαν σε νέες πρωτοβουλίες⁸.

Ο πατέρας της νίκης, Winston Churchill σε ομιλία του στο Πανεπιστήμιο της Ζυρίχης στις 19 Σεπτεμβρίου 1946 πρότεινε την πολιτική ένωση των ευρωπαϊκών κρατών και διακήρυξε την ανάγκη ίδρυσης των Ηνωμένων Πολιτειών της Ευρώπης⁹. Ιδιαίτερα θετικά εκείνη τη κρίσιμη χρονική στιγμή συνέβαλαν δυο συνέδρια. Το Συνέδριο του Montreux που διοργάνωσε η Ευρωπαϊκή Ένωση Φεντεραλιστών¹⁰ τον Αύγουστο του 1947 και το Συνέδριο της Χάγης το Μάιο του 1948. Στο Συνέδριο της Χάγης έλαβαν μέρος 800 περίπου προσωπικότητες από 19 ευρωπαϊκά κράτη. Μεταξύ των συνέδρων, επικεφαλής ήταν ο Winston Churchill και περιλαμβάνονταν 18 πρώην πρωθυπουργοί και 28 Υπουργοί. Τρεις ήταν οι προτεινόμενες κατευθύνσεις για την πορεία της ευρωπαϊκής ενοποίησης. Η πρώτη ήταν, η κατεύθυνση της ομοσπονδίας που την πρότειναν οι φεντεραλιστές και ως

⁷ Ιωάννου Κρατερός, «Τα Ανθρώπινα Δικαιώματα στη Χάρτα των Παρισίων», Ελληνική Επιθεώρηση Ευρωπαϊκού Δικαίου, 1991, σελ. 416.

⁸ Παπαγιάννης Δονάτος, «Εισαγωγή στο Ευρωπαϊκό Δίκαιο», β΄ έκδοση, Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα, 1999, σελ. 15.

⁹ Η ομιλία του Churchill είχε μεγάλη απήχηση σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες και επανέθεσε σε κίνηση τη διαδικασία της ευρωπαϊκής ενοποίησης, εμφυσώντας της νέα ιδεολογική πνοή. Ο Churchill, ωστόσο, δεν συμπεριέλαβε τη χώρα του στο ευρωπαϊκό οικοδόμημα θεωρώντας ότι η Βρετανία είχε ίδια συμφέροντα στη Κοινοπολιτεία και ότι θα διαδραμάτιζε ισότιμο ρόλο με τις ΗΠΑ και τη Σοβιετική Ένωση στον μεταπολεμικό κόσμο. Άλλωστε, την αντίληψη του για τη Ευρώπη είχε διατυπώσει το 1930 όταν επιδοκίμασε τη πρωτοβουλία Briand, με μια συχνά αναφερόμενη φράση του, «*Είμαστε με την Ευρώπη, αλλά δεν ανήκουμε σε αυτήν*». Η πρόταση του Aristide Briand (5 Σεπτεμβρίου 1929) αναφερόταν στην ένωση των ευρωπαϊκών λαών με ένα είδος «ομοσπονδιακού δεσμού». Η ένωση αυτή θα δρούσε κυρίως στο οικονομικό πεδίο και ο ομοσπονδιακός δεσμός δεν θα έθιγε την κυριαρχία των κρατών που θα την αποτελούσαν.

¹⁰ Η Ευρωπαϊκή Ένωση Φεντεραλιστών δημιουργήθηκε στο Παρίσι στις 17 Δεκεμβρίου 1946 μετά από τη συνέχιση πολυάριθμων φεντεραλιστικών οργανώσεων που στελέχωναν εξόριστοι διανοούμενοι της Ανατολικής Ευρώπης. Στα μέλη συγκαταλέγονταν ο Hendry Fernay, ο Alexandre Marc, ο André Voisin, ο Altiero Spinelly, ο Henry Brugmas κ.α. Το δόγμα των Φεντεραλιστών όριζε ότι σημαντικότερες λειτουργίες του εθνικού κράτους έπρεπε να αποκεντρωθούν στο εσωτερικό και στο ευρωπαϊκό επίπεδο, μέσω μιας εκχώρησής τους σε μια ομοσπονδιακή αρχή. Υπό την ηγεσία μιας ομοσπονδιακής κυβέρνησης, οι ευρωπαϊκές χώρες θα απέφευγαν την καταπίεση του καπιταλισμού και την ελευθερία του ολοκληρωτισμού.

άμεσο στόχο είχαν την δημιουργία των Ηνωμένων Πολιτειών της Ευρώπης με τη δημιουργία μιας ευρωπαϊκής ομοσπονδίας, δηλαδή ενός ομοσπονδιακού κράτους. Η δεύτερη ήταν κατεύθυνση της συνομοσπονδίας (κυρίως βρετανικής έμπνευσης) που πρότεινε τη δημιουργία μιας ένωσης ανεξαρτήτων κρατών με έντονα τα χαρακτηριστικά της διακρατικής συνεργασίας. Και η Τρίτη ήταν η κατεύθυνση της «ανοικτής» πορείας με έμπνευστή τον Jean Monnet. Η ευρωπαϊκή ενοποίηση θα έπρεπε να ξεκινήσει από εκεί που υπάρχουν οι προϋποθέσεις της επιτυχίας και να ακολουθείται μια πορεία «βήμα προς βήμα».

Η ευρωπαϊκή ιδέα έκανε το πρώτο βήμα στο πεδίο της διεθνούς οργάνωσης μετά από την αμερικανική πρωτοβουλία. Στις 5 Ιουνίου 1947, ο υπουργός Εξωτερικών των ΗΠΑ George Marshall, σε ομιλία του στο Πανεπιστήμιο του Χάρβαρντ, εξήγγειλε το ομώνυμο σχέδιό του (Σχέδιο Ευρωπαϊκής Ανασυγκρότησης, γνωστό ως Σχέδιο Marshall), προτείνοντας τη συνέχιση και τη αύξηση της αμερικανικής βοήθειας προς τα ευρωπαϊκά κράτη. Οι Ηνωμένες Πολιτείες έθεταν έναν όρο στην προσφορά τους. Τα κράτη που θα αποτελούσαν δέκτες της αμερικανικής βοήθειας έπρεπε να μετάσχουν σε έναν οργανισμό, ο οποίος θα είναι επιφορτισμένος με τη συλλογική διαχείριση της βοήθειας και την επεξεργασία ενός προγράμματος για την ευρωπαϊκή οικοδόμηση. Η πρωτοβουλία αυτή οδήγησε στην ίδρυση του Οργανισμού Ευρωπαϊκής Οικονομικής Συνεργασίας (ΟΕΟΣ)¹¹. Εκτός από την διανομή της αμερικανικής βοήθειας ο ΟΕΟΣ θα επιδίωκε το συντονισμό των οικονομικών πολιτικών των κρατών μελών, τη δημιουργία ενός πολυμερούς συστήματος πληρωμών και την απελευθέρωση των ανταλλαγών, κυρίως με την υιοθέτηση «κωδίκων απελευθέρωσης» και την κατάργηση των ποσοτικών περιορισμών». Εφόσον είχε συντελεσθεί η οικονομική ανασυγκρότηση της Ευρώπης, ο ΟΕΟΣ μετασχηματίστηκε στον Οργανισμό Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) με τη Σύμβαση της 14^{ης} Δεκεμβρίου 1960.

Η συνεργασία των ευρωπαϊκών κρατών δεν περιορίστηκε μόνο στο οικονομικό πεδίο, αλλά επεκτάθηκε και στο στρατιωτικό. Το ενδεχόμενο αναβίωσης του γερμανικού κινδύνου αποτέλεσε, το κίνητρο για τη σύναψη μιας συνθήκης συμμαχίας και αμοιβαίας βοήθειας μεταξύ Γαλλίας και Βρετανίας. Η συνθήκη αυτή υπογράφηκε στις 4 Μαρτίου

¹¹ Στον οργανισμό αυτό μετείχαν τα εξής δεκαέξι κράτη: Αυστρία, Βέλγιο, Γαλλία, Δανία, Ελλάδα, Ιρλανδία, Ισλανδία, Ιταλία, Λουξεμβούργο, Μεγάλη Βρετανία, Νορβηγία, Ολλανδία, Πορτογαλία, Σουηδία, Ελβετία και Τουρκία. Η (Δυτική) Γερμανία εντάχθηκε ως Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας στα τέλη του 1949. Αξίζει να σημειωθεί, ότι βοήθεια από το πρόγραμμα ανασυγκρότησης έλαβαν και χώρες που κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου είχαν τηρήσει στάση ουδετερότητας, όπως η Ελβετία, η Ιρλανδία, η Πορτογαλία και η Τουρκία (που κήρυξε πόλεμο στη Γερμανία το Φεβρουάριο του 1945). Μετά την θετική ανταπόκριση της Τσεχοσλοβακίας στο Σχέδιο Marshall, η Σοβιετική Ένωση είχε αποτρέψει τα υπό τον έλεγχό της κράτη της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης να αποδεχτούν την προσφορά της αμερικανικής βοήθειας.

1947 στη Δουκέρνη και αποτέλεσε το θεσμικό πρόπλασμα της ευρωπαϊκής αμυντικής συνεργασίας. Μόνο που ο κοινός εχθρός δεν ήταν πλέον ο ηττημένος του πολέμου. Κάτω από τη δυσμενώς εξελισσόμενη για τους ευρωπαίους διεθνή συγκυρία, η Σοβιετική Ένωση είχε αρχίσει να υποκαθιστά τη Γερμανία ως απειλή για την ελευθερία των δυτικοευρωπαϊκών χωρών. Τα τρία κράτη της Benelux (Βέλγιο, Ολλανδία, Λουξεμβούργο) ανταποκρίνονται στην πρόσκληση του Λονδίνου και του Παρισιού να προσχωρήσουν στο σύστημα της αμοιβαίας εγγυήσεως της Δουκέρνης. Μια συνθήκη οικονομικής, κοινωνικής, πολιτισμικής συνεργασίας και συλλογικής άμυνας, ισχύος πενήντα ετών, αποκαλούμενη Δυτικοευρωπαϊκή Ένωση (ΔΕΕ), υπογράφεται στις 17 Μαρτίου 1948 στις Βρυξέλλες από πέντε χώρες (Βέλγιο, Βρετανία, Γαλλία, Ολλανδία, Λουξεμβούργο). Αργότερα στη Δυτικοευρωπαϊκή Ένωση προσχώρησαν η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας, η Ιταλία καθώς και η Πορτογαλία, Ισπανία και Ελλάδα¹².

Με αμερικανική πρωτοβουλία μετά τον ΟΕΟΣ, ιδρύεται το 1949 το NATO ως στρατιωτικό σύμφωνο απέναντι στη Σοβιετική Ένωση, με συμμετοχή των ΗΠΑ και του Καναδά. Την ίδια χρονιά ιδρύεται ένας ευρωπαϊκός διεθνής οργανισμός διαφορετικής υφής, το Συμβούλιο της Ευρώπης (5 Μαΐου 1949). Ενώ ο οργανισμός αυτός απογοήτευσε όσους είχαν οραματιστεί τη δημιουργία μιας συνομοσπονδίας στην Ευρώπη, και μόνο το γεγονός ότι τέσσερα χρόνια μετά τη λήξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου νικητές και ηττημένοι ενώνονται με μια μόνιμη συνεργασία που επεκτείνεται, σύμφωνα με την Ιδρυτική Συνθήκη και στον οικονομικό, κοινωνικό και πολιτιστικό τομέα, δεν μπορεί παρά να χαρακτηριστεί ως ένα εξαιρετικά σημαντικό επίτευγμα. Το Συμβούλιο της Ευρώπης είναι έτσι διαρθρωμένο ώστε να επιτρέπει τη συμμετοχή σε όσο το δυνατόν περισσότερα ευρωπαϊκά κράτη, στα πλαίσια μιας απλής διακρατικής συνεργασίας (σήμερα συμμετέχουν 47 κράτη μέλη). Σκοπός αυτού του οργανισμού είναι να δημιουργήσει μια στενότερη σχέση των ευρωπαϊκών κρατών και να προωθήσει την οικονομική και κοινωνική τους ανάπτυξη. Επιπλέον, το Συμβούλιο της Ευρώπης υπηρέτησε και προήγαγε κατά τον καλύτερο τρόπο την ιδέα της ευρωπαϊκής συνεργασίας από την ίδρυσή του μέχρι σήμερα, με ιδιαίτερη έμφαση στον τομέα της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων¹³.

Τα σχέδια για τη πολιτική ενοποίηση της Ευρώπης αποδείχτηκαν πολύ φιλόδοξα, ακόμη και για τη δεκαετία του 1950 και δικαίωσαν τον Robert Schuman, όταν είπε στην Διακήρυξη της 9^{ης} Μαΐου 1950 ότι «η Ευρώπη δεν θα πραγματοποιηθεί δια μιας». Ο Γάλλος

¹² Βλ. για περισσότερες πληροφορίες, Σιούσουρας Πέτρος, «Η Δυτικοευρωπαϊκή Ένωση» στο Μαγκλιβέρας Κωνσταντίνος (επιμ.), *Οι Διεθνείς Οργανισμοί του Ευρύτερου Ευρωπαϊκού Χώρου*, Ατραπός, Αθήνα, 2005.

¹³ Βλ. για περισσότερες πληροφορίες, Νάσκου-Περράκη Παρούλα, «Το Δίκαιο των Διεθνών Οργανισμών, η Θεσμική Διάσταση», γ' έκδοση, Αντ. Ν. Σακκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2002, σελ. 256-282.

υπουργός Εξωτερικών είχε εμπνευστεί από την πρόταση του Jean Monnet όπου πρότεινε τη γαλλο-γερμανική συμφιλίωση και τη συγχώνευση των γερμανικών και γαλλικών βιομηχανιών βασικών υλών, με την ίδρυση μιας υπερεθνικής αρχής, οι αποφάσεις της οποίας θα ήταν δεσμευτικές για τα συμμετέχοντα κράτη. Το νέο, αλλά ιδιαίτερα σημαντικό στοιχείο της πρότασης Schuman, βρίσκεται στο σημείο εκείνο όπου γίνεται ένα βήμα πέρα από τη διακρατική παραδοσιακή συνεργασία, προς τη κατεύθυνση της ομοσπονδίωσης με την εκχώρηση κυριαρχικών κρατικών αρμοδιοτήτων στο νεοδημιουργούμενο φορέα¹⁴.

2.2 Τα εξελικτικά στάδια των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων

2.2.1 Η ίδρυση των τριών Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων

Η πρόταση του Robert Schuman πραγματοποιήθηκε στις 18 Απριλίου 1951 στο Παρίσι με την υπογραφή της Γαλλίας, Ιταλίας, Ομοσπονδιακής Γερμανίας, Βελγίου, Ολλανδίας και Λουξεμβούργου, όπου έχουμε την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άνθρακα και Χάλυβα (ΕΚΑΧ). Η Συνθήκη προέβλεπε τέσσερα όργανα για να διαμορφώνουν και να εκφράζουν τη βούληση της νέας Κοινότητας: την Ανώτατη Αρχή, το Συμβούλιο, την Κοινοβουλευτική Συνέλευση και το Δικαστήριο. Η συνεργασία στον τομέα του άνθρακα και χάλυβα των ιδρυτικών μελών της ΕΚΑΧ υπήρξε επιτυχής και ενθαρρυντική, με αποτέλεσμα την επέκτασή της σε όλους σχεδόν τους τομείς της οικονομίας, που έγιναν με την υπογραφή, στις 25 Μαρτίου 1957, της Συνθήκης της Ρώμης, με την οποία ιδρύθηκε η Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ), καθώς και της Συνθήκης για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Ατομικής Ενέργειας (ΕΚΑΕ).

Η ΕΟΚ στοχεύει σε ένα ευρύτατο φάσμα οικονομικών αλλά και άλλων δραστηριοτήτων, θέτοντας ως κύριο σκοπό τη δημιουργία μιας κοινής αγοράς και την ελεύθερη κυκλοφορία εντός αυτής όλων των συντελεστών παραγωγής, δηλαδή των εμπορευμάτων, των προσώπων, των κεφαλαίων και των υπηρεσιών. Ο απώτερος στόχος αυτών των προσπαθειών ήταν βεβαίως η σταθερή βελτίωση των όρων διαβίωσης και απασχόλησης των λαών της Κοινότητας.

Αντίθετα, η ΕΚΑΕ έχει πιο περιορισμένο αντικείμενο δράσης, δηλαδή την ανάπτυξη και την ανανέωση της παραγωγής της πυρηνικής ενέργειας, όπως επίσης και την ανάπτυξη της σχετικής βιομηχανίας. Η οργανωτική άρθρωση των δυο νέων Κοινοτήτων είναι όμοια με εκείνη της ΕΚΑΧ και προβλέπονται τα όργανα: η Κοινοβουλευτική Συνέλευση, το Συμβούλιο, η Επιτροπή (που αντιστοιχεί στην Ανώτατη Αρχή της ΕΚΑΧ) και το Δικαστήριο.

Με τη δημιουργία των τριών αυτών Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων η ευρωπαϊκή ενοποιητική προσπάθεια θεσμοθετήθηκε και αναμφισβήτητα απέκτησε μια νέα δυναμική,

¹⁴ Παπαγιάννης Δονάτος, «Εισαγωγή στο Ευρωπαϊκό Δίκαιο», όπ. πρ. σελ. 17.

έμεινε όμως αυστηρά περιορισμένη στο πλαίσιο των οικονομικών δραστηριοτήτων, με έμφαση στη δημιουργία μιας κοινής αγοράς μεταξύ των κρατών μελών, αφού στην αποστολή των τριών Κοινοτήτων δεν περιλαμβανόταν η συνεργασία στον πολιτικό τομέα, στον τομέα των εξωτερικών σχέσεων και στον τομέα της άμυνας¹⁵.

Από την πλευρά της, παράλληλα με τις παραπάνω ενέργειες και ως αντίδραση της ενοποιητικής διαδικασίας των ΕΚ, η βρετανική κυβέρνηση προωθούσε τη δημιουργία μιας ζώνης ελεύθερων συναλλαγών για τα βιομηχανικά προϊόντα μεταξύ όλων των κρατών της Ευρώπης. Με την ίδρυση της ΕΟΚ, οι βρετανικές προσπάθειες επικεντρώθηκαν στη δημιουργία της ζώνης αυτής με τα υπόλοιπα έξι ευρωπαϊκά μέλη του ΟΕΟΣ που δεν συμμετείχαν στις Ευρωπαϊκές Κοινοότητες (Αυστρία, Δανία, Νορβηγία, Πορτογαλία Σουηδία και Ελβετία)¹⁶. Τελικά, η Συνθήκη της Ευρωπαϊκής Ζώνης Ελεύθερων Συναλλαγών (ΕΖΕΣ) υπογράφηκε από τα εν λόγω κράτη στις 4 Ιανουαρίου 1960 και τέθηκε σε ισχύ τον Μάιο του ίδιου έτους, δημιουργώντας έτσι ένα νέο περιφερειακό οικονομικό οργανισμό με έδρα την Γενεύη της Ελβετίας¹⁷.

2.2.2 Η διεύρυνση των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Ο βασικός στόχος των αρχικών ιδρυτικών χωρών υπήρξε φυσικά η εμπέδωση της ειρήνης και σταθερότητας στο χώρο της Κεντρικής Ευρώπης, πρωτίστως με τη συμφιλίωση, μέσω της ενοποιητικής διαδικασίας της Γαλλίας και της Γερμανίας. Αλλά οι ιδρυτικές χώρες δε θεώρησαν τους θεσμούς που δημιούργησαν ως ένα «αποκλειστικό οικοδόμημα». Αντίθετα, με διάταξη που περιέλαβαν στις ιδρυτικές Συνθήκες (Παρισίων και Ρώμης) διακήρυξαν ότι κάθε ευρωπαϊκή χώρα, αν το επιθυμούσε, να μπορεί να καταστεί μέλος της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Η δημιουργία της ΕΟΚ θέτει επίσης και το θέμα της διεύρυνσης ως μιας διαδικασίας ταυτόχρονης και παράλληλης με την εξέλιξη του κορυφαίου θεσμού. Συγκεκριμένα, το άρθρο 237 της Συνθ.ΕΟΚ έλεγε: *«Κάθε ευρωπαϊκό κράτος μπορεί να ζητήσει να γίνει μέλος της Κοινότητας. Απευθύνει την αίτησή του στο Συμβούλιο, το οποίο αποφασίζει ομόφωνα αφού ζητήσει τη γνώμη της Επιτροπής και μετά από σύμφωνη γνώμη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, το οποίο λαμβάνει απόφαση με την απόλυτη πλειοψηφία των μελών από τα οποία απαρτίζεται. Οι όροι της προσχωρήσεως και οι προσαρμογές στην παρούσα Συνθήκη που καθίστανται αναγκαίες, αποτελούν αντικείμενο συμφωνίας μεταξύ των κρατών μελών και του αιτούντος κράτους. Η συμφωνία αυτή*

¹⁵ Κανελλόπουλος Παναγιώτης, «Το Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με βάση τη Συνθήκη της Νίκαιας», δ' έκδοση, Αντ. Ν. Σακκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2003, σελ. 5.

¹⁶ Για τη διάσταση απόψεων μεταξύ Βρετανίας και των έξι κρατών που οδήγησε στην ίδρυση της ΕΖΕΣ βλ. Kitzinder Uwe, "Britain and Europe: the Multivalence of the British Decision", European Yearbook 38, 1961.

¹⁷ Arter David, "The Politics of European Integration in the Twenty Century", Dartmouth, 1993, σελ. 111 και ιδίως σελ. 140-141.

υπόκειται στην κύρωση εκ μέρους όλων των συμβαλλόμενων κρατών κατά τους συνταγματικούς κανόνες».

Ακόμη, η Συνθ.ΕΟΚ προβλέπει το θεσμό της σύνδεσης με χώρες ως πρώτο βήμα για την πλήρη ενσωμάτωση στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα. Για το σκοπό αυτό περιέλαβε ειδικό άρθρο (άρθ. 238), το οποίο μεταξύ άλλων ανέφερε: «*Η Κοινότητα δύναται να συνάψει με τρίτο κράτος, με ένωση κρατών ή με διεθνή οργανισμό συμφωνίες που συνιστούν σύνδεση, η οποία συνεπάγεται αμοιβαία δικαιώματα και υποχρεώσεις, κοινή δράση και ειδικές διαδικασίες*»¹⁸.

Η πρώτη αίτηση για πλήρη προσχώρηση χώρας στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα έγινε το 1961 από τη Βρετανία, την Ιρλανδία και τη Δανία (το 1962 προστέθηκε με αίτηση και η Νορβηγία). Η υποβολή αίτησης προσχώρησης της Βρετανίας αποτέλεσε ιστορικό γεγονός, καθώς η χώρα αυτή είχε αρνηθεί να συμμετάσχει στη διαδικασία της ευρωπαϊκής ενοποίησης στη δεκαετία του 1950, ενώ είχε πρωτοστατήσει στη δημιουργία της ΕΖΕΣ¹⁹. Η σταθερή άρνηση του De Gaulle απέτρεψε την ένταξη²⁰. Τελικά, μετά από πολλές διαπραγματεύσεις, στις 22 Ιανουαρίου 1972, υπογράφηκε στις Βρυξέλλες η πρώτη Συνθήκη Διεύρυνσης των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων με τη προσχώρηση σε αυτές της Μεγάλης Βρετανίας, της Δανίας και της Ιρλανδίας. Η Νορβηγία δεν μπόρεσε να ολοκληρώσει την διαδικασία ένταξης, γιατί το δημοψήφισμα που έγινε στη χώρα ήταν αρνητικό με 54%.

Στη δεκαετία του 1970, τα κράτη της Νότιας Ευρώπης μετά την κατάρρευση των δικτατορικών καθεστώτων, επιζητούσαν τη σταθεροποίηση των δημοκρατικών τους καθεστώτων και την ταχεία ανάπτυξη προσχωρώντας στις τρεις Κοινότητες: την 1^η Ιανουαρίου 1981 η Ελλάδα²¹ και την 1^η Ιανουαρίου 1986 η Ισπανία και η Πορτογαλία. Έτσι τα μέλη των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων έγιναν δώδεκα.

¹⁸ Ο θεσμός σύνδεσης, η σύναψη δηλαδή συμφωνιών σύνδεσης με τρίτες χώρες (χώρες μη μέλη της Ευρωπαϊκής Κοινότητας) θεωρήθηκε ότι συνιστά προστάδιο σε μια διαδικασία που οδηγεί τελικά στην πλήρη ένταξη της εν λόγω χώρας στην Κοινότητα. Βλ. σχετικά Henning Stanley, "External Relations of the European Community, Association and Trade Agreements", Chatam House, PEP, London, 1971.

¹⁹ Η απόφαση της Βρετανίας να επιδιώξει την ένταξη της στις Κοινότητες οφείλεται σε μια σειρά παραγόντων. Ο σημαντικότερος λόγος ίσως βρίσκεται στο γεγονός ότι παρά τις προσδοκίες της Βρετανίας, η ΕΟΚ έδειξε δείγματα επιτυχούς πορείας, πράγμα που ανάγκασε το Λονδίνο να αναθεωρήσει τη στάση του ως προς τη θέση της χώρας στο ενοποιημένο ευρωπαϊκό σύνολο, χωρίς ωστόσο να αναθεωρήσει και τη βασική ιδεολογική προσέγγιση προς το φαινόμενο της ενοποίησης.

²⁰ Η βασική αιτία της απροθυμίας του Γάλλου προέδρου για την εισδοχή της Μεγάλης Βρετανίας ήταν η πολιτική που ακολουθούσε ως προς μια Ευρώπη ανεξάρτητη από το ΝΑΤΟ, πολιτική που απειλόλησε το Λονδίνο. Η δεύτερη αίτηση της Βρετανίας υπεβλήθη από τον Wilson, τον τότε πρωθυπουργό της χώρας, το 1966. Όμως και πάλι η Γαλλία αρνήθηκε την ένταξη της Βρετανίας στην ΕΟΚ. Η τρίτη και αποφασιστική αίτηση υπεβλήθη από τη Βρετανία το 1969, όταν τη θέση του De Gaulle ως προέδρου της Γαλλίας κατέλαβε ο G. Pompidou.

²¹ Η Συνθήκη Προσχώρησης υπογράφηκε στις 28 Μαΐου 1979 στην Αθήνα και κυρώθηκε από το νόμο 945 στις 7 Ιουλίου 1979. Μέχρι τότε οι σχέσεις Ελλάδας-ΕΟΚ διέπονταν από τη Συνθήκη Σύνδεσης, η

Παράλληλα προς τη διεύρυνση των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων προχώρησε και η εμβάθυνση του ενοποιητικού εγχειρήματος. Το ενοποιητικό εγχείρημα δηλαδή δεν περιορίστηκε μόνο σε μια κατά πλάτος – με νέα κράτη μέλη – διεύρυνση αλλά και σε μια αντίστοιχη εμβάθυνση, η οποία κατέστησε ασφαλώς συνεκτικότερο το ευρωπαϊκό οικοδόμημα.

Τη σημαντικότερη αλλαγή των ιδρυτικών Συνθηκών στη δεκαετία του 1980 επέφερε η Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη (ΕΕΠ) και τέθηκε σε ισχύ την 1^η Ιουλίου 1987. Με τη Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη εισάγεται στη Συνθήκη για την ΕΟΚ η δυνατότητα λήψης ειδικών πλειοψηφικών αποφάσεων σε θέματα που αφορούν την ολοκλήρωση της εσωτερικής αγοράς, προσδιορίζεται η 31 Δεκεμβρίου 1992 ως έσχατο χρονικό σημείο για την ολοκλήρωση της εσωτερικής αγοράς και αναγνωρίζονται κοινοτικές αρμοδιότητες στους τομείς της έρευνας, της τεχνολογίας του περιβάλλοντος και της περιφερειακής πολιτικής. Με την ΕΕΠ θεσπίστηκε η διαδικασία της συνεργασίας η οποία επέτρεπε την ενεργότερη συμμετοχή του Κοινοβουλίου στο νομοθετικό έργο της Κοινότητας και του έδινε τη δυνατότητα να τροποποιεί τις προτάσεις της Επιτροπής, όπως επίσης να εκφράζει τη σύμφωνη γνώμη του για την ένταξη νέων κρατών μελών αλλά και για τη σύναψη συμφωνιών σύνδεσης με τα τρίτα κράτη. Τέλος, με τη ΕΕΠ θεσμοθετήθηκε για πρώτη φορά – σε εμβρυακή κατάσταση – η ευρωπαϊκή πολιτική συνεργασία.

Σταθμό στην πορεία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης αποτέλεσε η Συνθήκη του Μάαστριχτ, η Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση. Η Συνθήκη του Μάαστριχτ ήταν η πρώτη σοβαρή προσπάθεια για την πολιτική Ένωση των κρατών μελών των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων καθώς και όλων των κρατών της Ευρώπης. Με τη Συνθήκη αυτή τα κράτη μέλη ίδρυσαν την Ευρωπαϊκή Ένωση, η Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ) μετονομάστηκε σε Ευρωπαϊκή Κοινότητα (ΕΚ)²², θεσπίστηκαν διατάξεις σχετικά με την Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφαλείας (ΚΕΠΠΑ), για την συνεργασία στους τομείς της δικαιοσύνης και των εσωτερικών υποθέσεων, για την ιθαγένεια της Ευρωπαϊκής Ένωσης, για την Οικονομική και Νομισματική Ένωση κ.α.

Βάση αυτής της Συνθήκης, στην πράξη καταργείται το άρθρ. 237 περί της διεύρυνσης και τίθενται για πρώτη φορά τα κριτήρια ένταξης μιας χώρας στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα. Η Ευρωπαϊκή Ένωση υποδηλώνει την επέκταση της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης

οποία υπογράφηκε στις 9 Ιουλίου 1961 και τέθηκε σε ισχύ στις 14 Μαρτίου 1962. Γενικά, βλ. Kazakos Panos, Ioakimidis Panagiotis, "Greece and EC Membership Evaluated", Pinter, London, 1994.

²² Σήμερα, ως Ευρωπαϊκές Κοινότητες εννοούνται δυο: η Ευρωπαϊκή Κοινότητα και η Ευρωπαϊκή Κοινότητα Ατομικής Ενέργειας. Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα που είχε ιδρυθεί από τη Συνθήκη των Παρισίων με διάρκεια πενήντα ετών, έληξε στις 25 Ιουλίου 2002. Με Πρωτόκολλο το οποίο προσαρτήθηκε στη Συνθήκη της Νίκαιας προβλέφθηκε η μεταβίβαση της περιουσίας αλλά και των οικονομικών υποχρεώσεων της ΕΚΑΧ στην ΕΚ.

και σε άλλους τομείς δραστηριοτήτων με τη μορφή διακυβερνητικής δράσης. Η Ευρωπαϊκή Ένωση απεικονίζεται με έναν αρχαιοελληνικό ναό με τους ακόλουθους τρεις πυλώνες ενώ το επιστέγασμα αποτελεί η ίδια η Ένωση, η οποία αποτελεί μια ευρύτερη έννοια που καλύπτει όλη τη δράση των κρατών μελών της ΕΚ. Ο πρώτος πυλώνας, ο οποίος αποκαλείται Κοινοτικός αποτελείται πλέον μόνο από την ΕΚ και την ΕΚΑΕ μετά την κατάργηση της ΕΚΑΧ. Ο δεύτερος πυλώνας αφορά την Κοινή Εξωτερική Πολιτική και την Πολιτική Ασφάλειας, που επεκτάθηκε στον τομέα της Άμυνας. Ο τρίτος πυλώνας αφορά την Αστυνομική και Δικαστική Συνεργασία σε Ποινικές Υποθέσεις. Τέλος, όσον αφορά την διεύρυνση η ΕΕ είναι ανοιχτή προς κάθε ευρωπαϊκή χώρα σύμφωνα με το άρθρο 49 ΣΕΕ²³ που αποτελεί και τη νομική βάση για την ένταξη μιας χώρας.

Την 1^η Ιανουαρίου 1994, δημιουργήθηκε ο Ενιαίος Οικονομικός Χώρος (ΕΟΧ) που προβλέπει μια κοινή αγορά, καθώς και στενή συνεργασία μεταξύ της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και των χωρών ΕΖΕΣ που δεν είχαν προσχωρήσει σε αυτήν (Αυστρία, Σουηδία, Φιλανδία, Νορβηγία, Ισλανδία και Λιχτενστάιν). Την 1^η Ιανουαρίου 1995 εντάχθηκαν στην Ευρωπαϊκή Ένωση τρία ανεπτυγμένα κράτη²⁴, η Αυστρία, η Σουηδία, η Φιλανδία που για το λόγο αυτό αποχώρησαν τόσο από την ΕΖΕΣ όσο και από τον ΕΟΧ.

Στις 30 Μαρτίου 1998 ξεκίνησαν, έπειτα από μακρά περίοδο προετοιμασίας, οι ενταξιακές διαπραγματεύσεις με την Κύπρο, την Εσθονία, την Ουγγαρία, την Πολωνία, την Τσεχία και τη Σλοβενία, ενώ στις 15 Φεβρουαρίου 2000 με την Ρουμανία και τη Μάλτα²⁵. Οι διαπραγματεύσεις που βασίστηκαν στα κριτήρια τα οποία έθεσε το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Κοπεγχάγης στις 21-22 Ιουνίου 1993²⁶, κατέληξαν στην υπογραφή της

²³ Σύμφωνα με το άρθρ. 49 ΣΕΕ: «Κάθε ευρωπαϊκό κράτος το οποίο σέβεται τις αρχές που καθορίζονται στο άρθρο 6 παράγραφος 1 μπορεί να ζητήσει να γίνει μέλος της Ένωσης. Απευθύνει την αίτησή του στο Συμβούλιο, το οποίο αποφασίζει ομόφωνα, αφού ζητήσει τη γνώμη της Επιτροπής και μετά από σύμφωνη γνώμη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, το οποίο αποφασίζει με την απόλυτη πλειοψηφία των μελών από τα οποία απαρτίζεται. Οι όροι της προσχώρησης και οι αναγκαίες προσαρμογές των Συνθηκών που θεμελιώνουν την Ένωση, αποτελούν αντικείμενο συμφωνίας μεταξύ των κρατών μελών και του αιτούντος κράτους. Η συμφωνία αυτή υπόκειται σε επικύρωση εκ μέρους όλων των συμβαλλομένων κρατών, κατά τους αντίστοιχους συνταγματικούς τους κανόνες».

²⁴ Θα πρέπει να επισημανθεί ότι η Νορβηγία, η οποία είχε υποβάλλει αίτηση προσχώρησης τόσο το 1972 όσο και το 1992, δεν κύρωσε τις Συνθήκες Προσχώρησης λόγω του αρνητικού δημοψηφίσματος το 1972 και το 1994 αντίστοιχα.

²⁵ Βλ. σχετικά Cremona Marise, (ed.), "Enlarging of the European Union", Oxford University Press, Oxford, 2003.

²⁶ Όποια χώρα επιθυμεί την προσχώρησή της στην ΕΕ οφείλει να συμμορφωθεί με τα κριτήρια προσχώρησης ή με τα κριτήρια της Κοπεγχάγης. Τα κριτήρια αυτά καθορίστηκαν στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Κοπεγχάγης το 1993 και συμπληρώθηκαν κατόπιν στα πλαίσια του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της Μαδρίτης το 1995. Πρόκειται για πολιτικούς και οικονομικούς όρους όπως: η σταθερότητα των θεσμών που διασφαλίζουν τη δημοκρατία, το κράτος δικαίου, τα ανθρώπινα δικαιώματα, ο σεβασμός και την προστασία των μειονοτήτων, η ύπαρξη βιώσιμης οικονομίας της αγοράς, καθώς και η ικανότητα αντιμετώπισης των ανταγωνιστικών πιέσεων και των δυνάμεων της αγοράς στο εσωτερικό της ΕΕ. Επίσης, τα κριτήρια αυτά έχουν να κάνουν με την ικανότητα ανταπόκρισης στις υποχρεώσεις που απορρέουν από το κοινοτικό δίκαιο και τις πολιτικές της ΕΕ (ή το «κεκτημένο»), συμπεριλαμβανομένων των στόχων της πολιτικής, οικονομικής και νομισματικής ένωσης,

Συνθήκης Προσχώρησης δέκα υποψηφίων κρατών πλην της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας. Η Συνθήκη υπογράφηκε στην Αθήνα στις 16 Απριλίου 2003, κατά τη διάρκεια της Ελληνικής Προεδρίας και τέθηκε σε ισχύ την 1^η Μαΐου 2004 δημιουργώντας την «Ευρώπη των 25»²⁷ και επιφέροντας τροποποιήσεις στην κατανομή ψήφων στο πλαίσιο του Συμβουλίου των Υπουργών. Η ιστορική αυτή διεύρυνση της Ένωσης από 15 σε 25 μέλη θέτει τέρμα σε μια μακρά διαδικασία προσχώρησης, η οποία επέτρεψε την επανένωση του ευρωπαϊκού λαού, μετά από διάσπαση μισού αιώνα λόγω του «σιδηρού παραπετάσματος» και του Ψυχρού Πολέμου. Επιπλέον, η διεύρυνση αυτή προσέφερε μια ανέλπιστα και άνευ προηγουμένου ευκαιρία να επεκταθεί η σταθερότητα και η ευημερία που απολαμβάνουν οι πολίτες της ΕΕ στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη. Από τις πρώτες προτεραιότητες της Ένωσης μετά τη διεύρυνση είναι η αύξηση του βιοτικού επιπέδου των χωρών που προσχώρησαν το 2004 στα επίπεδα της ΕΕ. Η Βουλγαρία και η Ρουμανία προσχώρησαν στην ΕΕ τον Ιανουάριο του 2007²⁸. Αν και αρχικά ανήκαν στην κύρια ομάδα υποψηφίων χωρών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, οι ενταξιακές τους διαπραγματεύσεις δεν ολοκληρώθηκαν εγκαίρως και έτσι δεν μπόρεσαν να προσχωρήσουν μαζί με τις άλλες χώρες.

Ο οικονομικός αντίκτυπος της διεύρυνσης μπορεί να είναι σημαντικός, δεδομένου ότι μια μεγαλύτερη και πιο ολοκληρωμένη αγορά δίνει ώθηση στην οικονομική ανάπτυξη τόσο των νέων όσο και των παλαιών κρατών μελών. Τα νέα κράτη μέλη ωφελούνται από τις επενδύσεις επιχειρήσεων που εδρεύουν στη Δυτική Ευρώπη και από τη χρηματοδότηση της περιφερειακής και κοινωνικής τους ανάπτυξης από τους πόρους της ΕΕ. Οι επιχειρήσεις των παλαιών κρατών μελών διαθέτουν τώρα μεγαλύτερες αγορές για τα προϊόντα τους. Τέσσερα χρόνια μετά την προσχώρησή τους στην ΕΕ, οι οικονομίες των χωρών που προσχώρησαν το 2004 αναπτύσσονται με ταχύτερο ρυθμό από τις οικονομίες των υπολοίπων. Η εξέλιξη αυτή αυξάνει την ευημερία των νέων κρατών μελών και συμβάλλει στη μείωση των διαφορών των συνθηκών διαβίωσης σε ολόκληρη την ΕΕ. Παράλληλα, η ταχύτερη ανάπτυξη των χωρών της Κεντρικής Ευρώπης ενισχύει τις

τη δημιουργία των απαραίτητων συνθηκών για την ένταξη μέσω της προσαρμογής της διοικητικής οργάνωσης. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Ελσίνκι, το Δεκέμβριο του 1999, πρόσθεσε ότι οι υποψήφιες χώρες πρέπει να συμμερίζονται τις αξίες και τους στόχους της ΕΕ, όπως ορίζονται στις Συνθήκες. Προέτρεψε επίσης τις υποψήφιες χώρες να επιλύσουν τις εκκρεμείς συνοριακές διαφορές και τόνισε τη σημασία της ύπαρξης υψηλών προδιαγραφών για την πυρηνική ασφάλεια. Κανελλόπουλος Παναγιώτης, «Το Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με Βάση τη Συνθήκη της Νίκαιας», όπ. πρ. σελ. 113.

²⁷ Βλ. «Συνθήκη Προσχώρησης της Τσεχικής Δημοκρατίας, της Εσθονίας, της Κύπρου, της Λετονίας, της Λιθουανίας, της Ουγγαρίας, της Μάλτας, της Πολωνίας, της Σλοβενίας, και της Σλοβακίας», Βρυξέλλες, Απρίλιος, 2003, ΑΑ 2003, τελικό.

²⁸ Βλ. Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, «Συνολική έκθεση παρακολούθησης του βαθμού ετοιμότητας της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας ενόψει της προσχώρησής τους στην ΕΕ», Βρυξέλλες 25 Οκτωβρίου 2005, COM (2005) 534, τελικό.

εξαγωγικές και επενδυτικές δυνατότητες από την υπόλοιπη ΕΕ, δεδομένου ότι αυξάνεται η αγοραστική τους δύναμη.

Ένας από τους κύριους στόχους όλων των νέων μελών είναι η ανάληψη ευθύνης για τη διασφάλιση των ανατολικών συνόρων τους, τα οποία αποτελούν πλέον τα εξωτερικά σύνορα της Ένωσης. Η ασφάλεια των εξωτερικών συνόρων είναι αναγκαία προϋπόθεση για τη διατήρηση ανοιχτών εσωτερικών συνόρων εντός της ΕΕ. Η Ένωση παρέχει σημαντική βοήθεια, τόσο υλική όσο και υπό μορφή τεχνικής υποστήριξης και συμβουλών, ώστε οι συνοριακοί έλεγχοι στα νέα κράτη μέλη να ανταποκρίνονται στα κοινοτικά πρότυπα²⁹.

Αναμφίβολα, η Ευρωπαϊκή Ένωση αντιμετωπίζει πολλά και κρίσιμα προβλήματα, όπως η παράνομη μετανάστευση, το πρόβλημα της απασχόλησης, η χαμηλή σε σχέση με τις ΗΠΑ παραγωγικότητα και ανταγωνιστικότητα των κρατών μελών, το οργανωμένο έγκλημα, η αυξημένη εγκληματικότητα κ.α. Τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης για να αντιμετωπίσουν αυτά τα προβλήματα υπέγραψαν στις 2 Οκτωβρίου 1997 τη Συνθήκη του Άμστερνταμ³⁰ και στις 9 Δεκεμβρίου 2000 τη Συνθήκη της Νίκαιας³¹. Με τις διατάξεις των Συνθηκών αυτών και κυρίως με την Συνθήκη της Νίκαιας υιοθετήθηκαν οι αναγκαίες μεταρρυθμίσεις ώστε παρά τη διεύρυνση τα θεσμικά όργανα της Ένωσης να μπορούν να λειτουργούν με αποτελεσματικότητα.

²⁹ Βλ. «Ξεκινώντας με 6 μέλη τη δεκαετία του 1950 και φτάνοντας τα 25 το 2004 και τα 27 το 2007», στην ιστοσελίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Μάρτιος 2007, http://europa.eu/pol/enlarg/overview_el.htm.

³⁰ Η Συνθήκη που υπογράφηκε στο Άμστερνταμ στις 17 Ιουνίου 1997 τέθηκε σε ισχύ την 1^η Μαΐου 1999. Στο πρώτο μέρος της Συνθήκης συμπεριλαμβάνονται οι ουσιαστικές τροποποιήσεις των Συνθηκών για την Ευρωπαϊκή Ένωση (άρθ. 1), την Ευρωπαϊκή Κοινότητα (άρθ. 2), την Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα (άρθ. 3), την Ευρωπαϊκή Κοινότητα Ατομικής Ενέργειας (άρθ. 4), και με το άρθ. 5 της Συνθήκης τροποποιήθηκε η πράξη εκλογής των αντιπροσώπων στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Στο δεύτερο μέρος της Συνθήκης περιλαμβάνονται οι διατάξεις που απλοποιούν τα κείμενα των Συνθηκών και η νέα αρίθμηση των άρθρων των Συνθηκών για την ΕΕ και την ΕΚ. Η Συνθήκη αυτή συμβάλλει στη διεύρυνση της προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου, προσθέτει στις αρμοδιότητες της Κοινότητας τη χάραξη πολιτικής για την απασχόληση και εγκαθιδρύει ένα χώρο ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης. Περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την Συνθήκη του Άμστερνταμ βλ. στην ιστοσελίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, «Η Συνθήκη του Άμστερνταμ», <http://europa.eu/scadplus/leg/el/s50000.htm>.

³¹ Η Συνθήκη της Νίκαιας τέθηκε σε ισχύ την 1^η Φεβρουαρίου 2003. Με την συνθήκη αυτή υιοθετήθηκαν οι αναγκαίες θεσμικές μεταρρυθμίσεις της ΕΕ και τα όργανά της καθώς και άνοιξε ο δρόμος για την διεύρυνση με τα δέκα νέα κράτη της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης. Περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την Συνθήκη της Νίκαιας βλ. στην ιστοσελίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, «Συνθήκη της Νίκαιας», http://ec.europa.eu/comm/nice_treaty/index_el.htm.

2.3 Η φύση και ο σκοπός της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα αποτελεί ένωση κρατών διαθέτουσα νομική προσωπικότητα, αυτοτελή όργανα και ευρύ, πλην σαφώς οροθετημένο από την ιδρυτική Συνθήκη, πεδίο δράσης, το οποίο αντιστοιχεί στην αποστολή που της έχει ανατεθεί. Κύριος στόχος της Ευρωπαϊκής Κοινότητας ήταν και είναι η οικονομική ολοκλήρωση, δηλαδή η διαμόρφωση οργανικών δεσμών μεταξύ των κρατών μελών με σκοπό τη μεγαλύτερη συνοχή και ενοποίηση των εθνικών οικονομιών. Η οικονομική ολοκλήρωση δεν είναι παρά η σταδιακή συσσωμάτωση των αγορών και των οικονομιών των κρατών που συμμετέχουν. Νομικά και πολιτικά η ολοκλήρωση συνεπάγεται τη συρρίκνωση ή «χειραγώγηση» των κρατικών λειτουργιών και των ουσιαστικών αρμοδιοτήτων του κράτους π.χ. κατάργηση κρατικών ελέγχων στα σύνορα, περιορισμός στην άσκηση δημοσιονομικής πολιτικής κ.α.³²

Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα δεν μοιάζει πλήρως ούτε με μοντέλο διεθνούς οργανισμού ούτε με αυτό του ομοσπονδιακού κράτους. Επίσης, υποστηρίχτηκε η θεωρία ότι η Κοινότητα είναι ένας υπερεθνικός οργανισμός, καθώς και η θεωρία ότι η Κοινότητα είναι ένας οργανισμός ειδικών σκοπών και περιορισμένων αρμοδιοτήτων, χωρίς όμως οι θεωρίες αυτές να δίνουν μια απόλυτα ικανοποιητική απάντηση στο ερώτημα για την φύση και του χαρακτήρα αυτής. Παρόλα αυτά, η Ευρωπαϊκή Κοινότητα χαρακτηρίζεται ως υπερεθνικός οργανισμός³³ για τους εξής λόγους: α) διαθέτει όργανα τα οποία είτε λόγω της σύνθεσής τους είτε λόγω της εγκατάλειψης της αρχής της ομοφωνίας κατά τη διαδικασία λήψης αποφάσεων, μπορούν να ενεργούν αυτόνομα από τα κράτη μέλη, δεν δρουν ως εκπρόσωποι των κρατών μελών αλλά εκφράζουν ίδια βούληση που τείνει στην εξυπηρέτηση των συμφερόντων του ίδιου του οργανισμού³⁴, β) έχει εξουσία λήψης αποφάσεων, οι οποίες είναι δεσμευτικές τόσο για τα κράτη μέλη όσο και για τα φυσικά και νομικά πρόσωπα που είναι εγκατεστημένα στην επικράτειά τους, γ) διαθέτει μηχανισμό υποχρεωτικής επιβολής των αποφάσεων αυτών, δ) το κοινοτικό δίκαιο υπερέχει του εσωτερικού δικαίου των κρατών μελών, ε) διαθέτει πόρους και έχει οικονομική αυτοτέλεια σε σχέση με τα κράτη μέλη του και στ) μέχρι στιγμής, δεν είναι δυνατή η μονομερής αποχώρηση κράτους μέλους³⁵.

³² Στεφάνου Κωνσταντίνος «Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση, Γενικά και Θεσμικά Χαρακτηριστικά μετά τη Νίκαια», τ. Α', Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα, 2002, σελ. 55-58.

³³ Νάσκου-Περράκη Παρούλα, «Το Δίκαιο των Διεθνών Οργανισμών, η Θεσμική Διάσταση», όπ. πρ. σελ. 79-80. Βλ. επίσης, Επίσημη Εφημερίδα Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων C208, 1985, σελ. 34.

³⁴ Capotorti Francesco, "Supranational Organisations", στο Bernhardt Rudolf (ed.), *Encyclopedia of Public International Law*, vol. 5, North-Holland, σελ. 262-264.

³⁵ Βλ. όμως, άρθρο I-60 της Συνθήκης Θέσπισης Συντάγματος για την Ευρώπη (2004) που αναφέρεται στην εκούσια αποχώρηση κρατών μελών από την Ένωση.

Βάσει των παραπάνω, θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι η Κοινότητα διαθέτει ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, τα οποία προσομοιάζουν προς τα αντίστοιχα κρατικής οντότητας. Και αυτό λόγω της αυτόνομης νομοπαραγωγικής διαδικασίας (δηλαδή χωρίς την ανάμειξη των μελών) που την χαρακτηρίζει, της ιδιαίτερης έννομης τάξης που διαμορφώνεται από τα ίδια τα όργανά της και ισχύει άμεσα στο έδαφος των κρατών μελών και της ευρύτητας αρμοδιοτήτων που έχουν παραχωρηθεί στην Κοινότητα. Λόγω του γεγονότος ότι από την ίδρυσή της η Ευρωπαϊκή Κοινότητα διέθετε υπερεθνικά θεσμικά χαρακτηριστικά, αυτό τη διαφοροποιούσε από τους παραδοσιακούς διεθνείς οργανισμούς συνεργασίας και την κατέτασσε σε μια ενδιάμεση κατηγορία μεταξύ των κρατών και διεθνών οργανισμών. Ωστόσο, σταδιακά και μέσω τροποποιήσεων στη Συνθήκη της Ρώμης του 1957, τα μέλη μεταβίβασαν στην ΕΚ βασικές πολιτειακές αρχές που συνιστούν το σκληρό πυρήνα της κρατικής εξουσίας, όπως η δημοκρατική αρχή, η δικαιοκρατική αρχή και η κοινωνική αρχή³⁶.

Σύμφωνα με το άρθ. 1 παρ. 1 ΣΕΕ, με τη Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση τα συμβαλλόμενα κράτη «ιδρύουν μεταξύ τους την Ευρωπαϊκή Ένωση». Από τη διάταξη αυτή προκύπτει σαφώς ότι με τη Συνθήκη ιδρύθηκε μια νέα νομική οντότητα, η Ευρωπαϊκή Ένωση, διακεκριμένη από τα κράτη μέλη που την ίδρυσαν και την απαρτίζουν καθώς και από τις τρεις Ευρωπαϊκές Κοινότητες, επί των οποίων βασίζεται. Επίσης, σύμφωνα με το άρθ. 1 παρ. 3 εδ.2 ΣΕΕ, η Ένωση έχει ιδιαίτερη αποστολή, καθώς και ιδιαίτερος στόχος, που καθορίζονται στο άρθ. 2 ΣΕΕ³⁷.

2.4 Η στρατηγική για τη διεύρυνση το 2008

Η διαδικασία διεύρυνσης της ΕΕ συμβάλλει στην ειρήνη και στη σταθερότητα, στις μεταρρυθμίσεις και στην προώθηση των ευρωπαϊκών αξιών. Η αποτελεσματικότητα της επιβολής προϋποθέσεων, ως κινητήρια δύναμη για την πραγματοποίηση των μεταρρυθμίσεων, εξαρτάται από τη διατήρηση αξιόπιστων προοπτικών ένταξης στην Ένωση. Η επιβολή αυστηρών προϋποθέσεων σε όλα τα στάδια της διαδικασίας διεύρυνσης, συμβάλλει στην παγιότητα των μεταρρυθμίσεων σε όλες τις υποψήφιες και δυνάμει υποψήφιες χώρες και προετοιμάζει τα μελλοντικά κράτη μέλη να εκπληρώσουν τις υποχρεώσεις τους αμέσως μετά την προσχώρηση. Η πρόοδος κάθε χώρας στην πορεία της προς την Ευρωπαϊκή Ένωση εξαρτάται από τις ατομικές προσπάθειές της να συμμορφωθεί με τα κριτήρια της Κοπεγχάγης και, για τα Δυτικά Βαλκάνια, με τους όρους της διαδικασίας σταθεροποίησης και σύνδεσης.

³⁶ Παπαδημητρίου Γιώργος, «Η Συνταγματοποίηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης», Παπαζήση, Αθήνα, 2002, σελ. 222-223.

³⁷ Κανελλόπουλος Παναγιώτης, «Το Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με βάση τη Συνθήκη της Νίκαιας», όπ. πρ. σελ. 77.

Στις 6 Νοεμβρίου 2007 η Επιτροπή εξέδωσε ανακοίνωση με τίτλο «*Στρατηγική για τη διεύρυνση και κυριότερες προκλήσεις για την περίοδο 2007–2008*»³⁸. Η ανακοίνωση αναφέρεται στο πρόγραμμα της διεύρυνσης και καλύπτει τις χώρες των Δυτικών Βαλκανίων και την Τουρκία. Αποτελεί τη συνέχεια της νέας συναίνεσης για τη διεύρυνση, που ενέκρινε το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο τον Δεκέμβριο 2006. Αυτή η συναίνεση στηρίζεται στις αρχές της παγίωσης των δεσμεύσεων, της εφαρμογής ισότιμων και αυστηρών προϋποθέσεων και της καλύτερης επικοινωνίας με το κοινό, σε συνδυασμό με την ικανότητα της ΕΕ να ενσωματώσει νέα μέλη. Η ανακοίνωση προσδιορίζει τα μέτρα που έχουν θεσπιστεί για να βελτιωθεί η ποιότητα της διαδικασίας της διεύρυνσης εφαρμόζοντας δύσκολες μεταρρυθμίσεις ήδη από την έναρξη της διαδικασίας, χρησιμοποιώντας κριτήρια αναφοράς, επιδεικνύοντας μεγαλύτερη διαφάνεια στη διαδικασία των διαπραγματεύσεων και εκπονώντας τις πρώτες μελέτες επιπτώσεων στους καίριους τομείς πολιτικής. Παρουσιάζει μια προσέγγιση η οποία αποσκοπεί στην αντιμετώπιση των κυριότερων προκλήσεων στις υπονήφιες χώρες, ιδίως την ανάπτυξη κρατικού μηχανισμού, του κράτους δικαίου, τη συμφιλίωση, τις διοικητικές και δικαστικές μεταρρυθμίσεις, την καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος και της διαφθοράς. Η ανακοίνωση προτείνει, εξάλλου, μέτρα τα οποία αφενός θα βοηθήσουν αυτές τις χώρες στην πορεία τους προς την προσχώρηση, όπως ένα μέσο που θα προωθήσει την ανάπτυξη της κοινωνίας των πολιτών και του διαλόγου, καθώς και ενισχυμένο συντονισμό μεταξύ των χορηγών βοήθειας, και αφετέρου θα εξασφαλίσουν τη στήριξη της κοινής γνώμης υπέρ των μεταγενέστερων διευρύνσεων.

Για να καθοριστούν νέες προτεραιότητες μεταρρυθμίσεων, η Επιτροπή υπέβαλε, μαζί με την ανακοίνωση, προτάσεις αποφάσεων για την αναθεώρηση των εταιρικών σχέσεων για την προσχώρηση με την Τουρκία, την Κροατία και την πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας, καθώς και την αναθεώρηση των ευρωπαϊκών εταιρικών σχέσεων με την Αλβανία, τη Βοσνία-Ερζεγοβίνη και τη Σερβία. Όσον αφορά το Μαυροβούνιο, η ευρωπαϊκή εταιρική σχέση είχε ήδη υιοθετηθεί από το Συμβούλιο στις 22 Ιανουαρίου 2007³⁹. Αυτές οι εταιρικές σχέσεις καταρτίζουν τον κατάλογο των προτεραιοτήτων των διαφόρων χωρών στο πλαίσιο της προετοιμασίας τους για τη μελλοντική ένταξη στην Ένωση και αποτελούν τη βάση για τον προγραμματισμό της χρηματοδοτικής βοήθειας της Κοινότητας, που θα εξακολουθήσει να χορηγείται από τα αντίστοιχα χρηματοδοτικά μέσα, μεταξύ των οποίων το προενταξιακό μέσο.

Το 2007 υπογράφηκαν μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των χωρών των Δυτικών Βαλκανίων συμφωνίες για τη διευκόλυνση της έκδοσης θεωρήσεων και

³⁸ Βλ. Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, «Στρατηγική για τη διεύρυνση και κυριότερες προκλήσεις για την περίοδο 2007–2008», Βρυξέλλες 6 Νοεμβρίου 2007, COM (2007) 663, τελικό.

³⁹ Απόφαση 2007/49/ΕΚ (ΕΕ L 20 της 27.1.2007).

συμφωνίες επανεισδοχής (με την Αλβανία, εφαρμόζεται ήδη συμφωνία επανεισδοχής). Αυτές οι συμφωνίες τέθηκαν σε ισχύ την 1^η Ιανουαρίου 2008. Βελτιώνουν αισθητά τις προϋποθέσεις για την απόκτηση θεωρήσεων εισόδου στην Ένωση και αποτελούν σημαντικό στάδιο για την πλήρη ελευθέρωση του καθεστώτος των θεωρήσεων.

2.4.1 Οικονομική βοήθεια

Το νέο μέσο προενταξιακής βοήθειας (IPA), που τέθηκε σε ισχύ την 1^η Ιανουαρίου 2007⁴⁰, συγκεντρώνει όλες τις μορφές προενταξιακής βοήθειας σε ένα και μόνο μέσο και αντικαθιστά τα προενταξιακά χρηματοδοτικά μέσα PHARE⁴¹, ISPA⁴² και SAPARD⁴³, το προενταξιακό μέσο για την Τουρκία καθώς και το χρηματοδοτικό μέσο για τα Δυτικά Βαλκάνια CARDS⁴⁴. Το IPA καλύπτει τις χώρες με καθεστώς υποψήφιας χώρας (σήμερα η Κροατία, η πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας και η Τουρκία) και καθεστώς εν δυνάμει υποψήφιας χώρας (Αλβανία, Βοσνία και Ερζεγοβίνη, Μαυροβούνιο, Σερβία και Κόσσοβο).

Το IPA έχει πέντε συνιστώσες: μεταβατική διευκόλυνση και θεσμική ανάπτυξη (αφορά κυρίως μέτρα θεσμικής ανάπτυξης με συνοδευτικές επενδύσεις), διασυνοριακή συνεργασία, περιφερειακή ανάπτυξη, ανάπτυξη ανθρώπινων πόρων και αγροτική ανάπτυξη⁴⁵. Οι τρεις τελευταίες απευθύνονται στις υποψήφιες προς ένταξη χώρες και έχουν σχεδιαστεί ώστε να συνάδουν με τα διαρθρωτικά ταμεία και συνεπώς απαιτούν την ύπαρξη των σχετικών διαχειριστικών δομών – γι' αυτό το λόγο και απευθύνονται στις υποψήφιες προς ένταξη χώρες και όχι στις εν δυνάμει. Οι εν δυνάμει υποψήφιες χώρες μπορούν να επωφεληθούν από αντίστοιχα μέτρα που υλοποιούνται μέσω της συνιστώσας για τη μεταβατική διευκόλυνση και τη θεσμική ανάπτυξη. Η συνιστώσα I του IPA αφορά εθνικά έργα και έργα με πολλαπλούς αποδέκτες. Υπεύθυνη για την υλοποίησή της είναι η Γενική Διεύθυνση Διεύρυνσης, η οποία είναι επίσης από κοινού υπεύθυνη για τη συνιστώσα II – διασυνοριακή συνεργασία – με τη Γενική Διεύθυνση REGIO. Η Γενική Διεύθυνση Διεύρυνσης είναι επίσης υπεύθυνη για το γενικό συντονισμό της προενταξιακής βοήθειας.

⁴⁰ Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 1085/2006 (ΕΕ L 210 της 31.7.2006).

⁴¹ Το πρόγραμμα PHARE ίσχυε για τις προσχωρούσες και υποψήφιες χώρες και αφορούσε κυρίως μέτρα οικοδόμησης θεσμών (που συνοδεύονταν από επενδύσεις) καθώς και μέτρα για την προαγωγή της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής.

⁴² Το πρόγραμμα ISPA αφορούσε μεγάλης κλίμακας υποστήριξη των επενδύσεων στον τομέα του περιβάλλοντος και των μεταφορών. Υπεύθυνη για το πρόγραμμα ήταν η Γενική Διεύθυνση Περιφερειακής Πολιτικής.

⁴³ Το πρόγραμμα SAPARD έχει υποστηρίξει την αγροτική και γεωργική ανάπτυξη. Υπεύθυνη για το πρόγραμμα ήταν η Γενική Διεύθυνση Γεωργίας.

⁴⁴ Το Πρόγραμμα CARDS (Κοινοτική Βοήθεια για την Ανασυγκρότηση, Ανάπτυξη και Σταθεροποίηση) έχει υποστηρίξει τους στόχους και τους μηχανισμούς της Διαδικασίας Σταθεροποίησης και Σύνδεσης, που παραμένει το πλαίσιο πολιτικής της ΕΕ για τις χώρες των Δυτικών Βαλκανίων μέχρι την τελική προσχώρησή τους.

⁴⁵ Βλ. «Το Νέο Μέσο Προενταξιακής Βοήθειας», στην ιστοσελίδα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, http://ec.europa.eu/enlargement/financial_assistance/index_el.htm.

2.4.2. Υποψήφιες χώρες

Τουρκία (χώρα υπό διαπραγματεύσεις)

Η γεωπολιτική θέση της Τουρκίας⁴⁶ θεωρείται ως εξαιρετικής βαρύτητας μιας και συνδέει την Ευρώπη με την Ασία και τις περιοχές όπου αντλείται το βασικό καύσιμο της Ευρώπης, το πετρέλαιο. Ακόμα, η Τουρκία είναι η μοναδική χώρα της γηραιάς ηπείρου όπου τα δημογραφικά δεδομένα δίνουν μια θετική εικόνα ως προς την ηλικιακή κατανομή του πληθυσμού.

Από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Δεκεμβρίου του 1999 χορηγήθηκε στην Τουρκία το καθεστώς της υποψήφιας για ένταξη χώρας. Από τότε έχουν σημειωθεί σημαντικές αλλαγές. Η ευρωπαϊκή προοπτική αποτέλεσε ένα από τα κυριότερα κίνητρα για μεταρρυθμίσεις στο πολιτικό και νομικό σύστημα καθώς και στην οικονομία της Τουρκίας. Η θανατική ποινή καταργήθηκε, οι αρμοδιότητες και η σύνθεση του Συμβουλίου Εθνικής Ασφαλείας άλλαξαν με την αύξηση του ελέγχου της στρατιωτικής από την πολιτική εξουσία και σειρά συνταγματικών τροποποιήσεων προώθησαν τις δημοκρατικές ελευθερίες. Σημειώθηκε πρόοδος σε τομείς όπως τα δικαιώματα των γυναικών και των παιδιών και η αντιμετώπιση των βασανιστηρίων, με μείωση γενικά των περιπτώσεων που έχουν αναφερθεί βασανιστήρια και κακή μεταχείριση.

Στον τομέα της οικονομίας, μετά τη σοβαρή οικονομική κρίση του 2001, υγιείς μακροοικονομικές πολιτικές και διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις που σχεδιάστηκαν για να διασφαλιστεί η μακροπρόθεσμη διατηρησιμότητα στην οικονομία, επέτρεψαν την ταχεία ανάκαμψη και βελτίωσαν το κλίμα των επενδύσεων. Οι μεταρρυθμίσεις και η στρατηγική σημασία της σχέσης της ΕΕ με την Τουρκία οδήγησαν στη έναρξη των διαπραγματεύσεων τον Οκτώβριο του 2005⁴⁷. Κεντρική αρχή αυτής της διαδικασίας είναι ότι ο ρυθμός των διαπραγματεύσεων εξαρτάται από το ρυθμό των μεταρρυθμίσεων στην Τουρκία. Επιπρόσθετα, η Τουρκία πρέπει τώρα να δώσει νέα ώθηση και στις πολιτικές μεταρρυθμίσεις. Απαιτούνται σημαντικές περαιτέρω προσπάθειες, ειδικότερα όσον αφορά την ελευθερία έκφρασης και τα δικαιώματα των μη μουσουλμανικών θρησκευτικών κοινοτήτων κ.α. Επιπλέον, απαιτούνται περαιτέρω διαρθρωτικές οικονομικές μεταρρυθμίσεις και δημοσιονομική εξυγίανση για να αντιμετωπιστούν οι εναπομείναντες κίνδυνοι που απειλούν την μακροοικονομική σταθερότητα. Τέλος, η Τουρκία πρέπει να αναπτύξει περαιτέρω μια σφαιρική προσέγγιση της οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης

⁴⁶ Για την Τουρκία γίνεται εκτενέστερη αναφορά σε επόμενο κεφάλαιο.

⁴⁷ Βλ. European Commission, "Turkey-2005 Progress Report", Brussels 9 November 2005, COM (2005) 561, final. Βλ. επίσης, Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, «Πρόταση απόφασης του Συμβουλίου για τις αρχές, τις προτεραιότητες και τις προϋποθέσεις που περιλαμβάνονται στην εταιρική σχέση για την προσχώρηση με την Τουρκία», Βρυξέλλες 9 Νοεμβρίου 2005.

του νοτιοανατολικού τμήματός της. Οι σχέσεις καλής γειτονίας αποτελούν βασική προϋπόθεση.

Κροατία (χώρα υπό διαπραγματεύσεις)

Η Κροατία έκανε αίτηση για ένταξη της στην Ευρωπαϊκή Ένωση στις 21 Φεβρουαρίου του 2003. Στις 3 Οκτωβρίου 2005 η ΕΕ άρχισε τις επίσημες ενταξιακές διαπραγματεύσεις για την ένταξη της Κροατίας⁴⁸. Έκτοτε, οι σχέσεις της με την Ένωση έχουν δοκιμαστεί αρκετές φορές. Μετά την επίσημη έναρξη των ενταξιακών διαπραγματεύσεων, στόχος της Κροατίας είναι η σύγκλιση με τα κριτήρια και τις αρχές της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Παρά την, κατά καιρούς, ασταθή πρόοδο της Κροατίας στην πορεία της προς την Ευρωπαϊκή Ένωση, τα τελευταία χρόνια η χώρα έχει σημειώσει αλματώδη βήματα προς την κατάκτηση του κοινοτικού κεκτημένου. Η Κροατία φαίνεται διατεθειμένη να συνεργαστεί στο μέγιστο βαθμό με την Ένωση για την τελική προσχώρησή της. Η έναρξη των ενταξιακών διαπραγματεύσεων αποτέλεσε ένα ισχυρό μήνυμα τόσο για την Κροατία όσο και τις υπόλοιπες γειτονικές χώρες των Δυτικών Βαλκανίων, για τη συνέχιση των αναγκαίων μεταρρυθμίσεων στο εσωτερικό τους, προκειμένου να «κατακτήσουν» τελικά την κοινοτική ιδεολογία. Μέχρι στιγμής η Κροατία λειτουργεί σαν πρότυπο, με σταθερούς θεσμούς που εξασφαλίζουν την τάξη του νόμου και χωρίς ιδιαίτερα προβλήματα σε ότι αφορά στο σεβασμό των θεμελιωδών δικαιωμάτων, αποδεικνύοντας ότι οι χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης διαθέτουν ευρωπαϊκές προοπτικές. Η είσοδος της Κροατίας στην ΕΕ είναι δυνατόν να συνεισφέρει τα μέγιστα στην ευεγερτική επίδραση της περιφερειακής ανάπτυξης στη δεδομένη γεωγραφική περιοχή.

Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας (υποψήφια χώρα)

Η πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας υπέβαλε αίτηση ένταξης στην ΕΕ στις 22 Μαρτίου 2004. Η αναγνώριση της Πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας ως υποψήφιας χώρας για ένταξη στην ΕΕ τον Δεκέμβριο του 2005⁴⁹ έγινε δεκτή με πανηγυρισμούς στη χώρα. Παρόλα αυτά, υπάρχει ακόμη μακρύς δρόμος που καλείται να διανύσει.

Στις 12 Ιουλίου 2007 το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο εξέδωσε ψήφισμα σχετικά με την έκθεση παρακολούθησης της Επιτροπής για το 2006. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο βλέπει

⁴⁸ Σχετικά βλ. European Commission, “Croatia – 2005 Progress Report”, Brussels, 9 November 2005 COM (2005) 561, final. Βλ. επίσης, Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, «Πρόταση απόφασης του Συμβουλίου για τις αρχές, τις προτεραιότητες και τις προϋποθέσεις που περιλαμβάνονται στην εταιρική σχέση για την προσχώρηση με την Κροατία», Βρυξέλλες 9 Νοεμβρίου 2005.

⁴⁹ Σχετικά βλ. Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, «Γνώμη της Επιτροπής σχετικά με την αίτηση προσχώρησης της Πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση», Βρυξέλλες 9 Νοεμβρίου 2005, COM (2005) 562, τελικό.

την πρόοδο που υλοποιήθηκε, αλλά υπογραμμίζει ότι ο ρυθμός των μεταρρυθμίσεων πρέπει να διατηρηθεί και η νομοθεσία να εφαρμοστεί γρήγορα και με τον κατάλληλο τρόπο, ειδικότερα στους τομείς της αστυνομίας, της δικαιοσύνης και της δημόσιας διοίκησης, καθώς και της καταπολέμησης της διαφθοράς. Στην έκθεση παρακολούθησης της 6^{ης} Νοεμβρίου 2007, η Επιτροπή εκφράζει την ικανοποίησή της για ορισμένα αποτελέσματα που επιτεύχθηκαν ιδίως σε ότι αφορά την καταπολέμηση της διαφθοράς και ορισμένες οικονομικές μεταρρυθμίσεις. Ωστόσο, υπάρχει η ανησυχία ότι η συνέχιση των πολιτικών εντάσεων στο εσωτερικό της χώρας επιβραδύνοντας την εφαρμογή των μεταρρυθμίσεων.

2.4.3 Πιθανές υποψήφιες χώρες

Στο μέλλον δυο γεωγραφικές κατευθύνσεις είναι δυνατόν να λάβει η ΕΕ προκειμένου να διερευνηθεί περαιτέρω γεωγραφικά. Η πρώτη κατεύθυνση και πλέον αναμενόμενη θα είναι προς τα Δυτικά Βαλκάνια. Η δεύτερη αναμένεται να είναι προς την Ανατολική Ευρώπη και συγκεκριμένα προς τη Μολδαβία και την Ουκρανία. Η διεύρυνση στη Νοτιοανατολική Ευρώπη πιθανόν να επεκταθεί στην Αλβανία, Βοσνία-Ερζεγοβίνη, Μαυροβούνιο, Σερβία και Κόσσοβο. Η ένταξη των χωρών αυτών στην ΕΕ αναμφισβήτητα οδηγεί στην εκπλήρωση της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης στη δυσκολότερη, από άποψης γεωπολιτικών ισορροπιών, περιοχή της Ευρώπης. Όμως, για να υλοποιηθεί η ένταξη των δεδομένων χωρών στην ΕΕ θα πρέπει να ικανοποιηθούν κάποιες προϋποθέσεις στη βάση του διεθνούς πλαισίου για την ειρηνική συνύπαρξη, την ελεύθερη διακίνηση και μετακίνηση πληθυσμών και την πολυμερή οικονομική συνεργασία.

Η πορεία ανάπτυξης των χωρών των Δυτικών Βαλκανίων μετά την πτώση των σοσιαλιστικών καθεστώτων ήταν εξαιρετικά δύσκολη και πολυσύνθετη, με αποτέλεσμα, την καθυστέρηση ή ακόμα και την ακύρωση των προσπαθειών περιφερειακής ανάπτυξης από την ΕΕ. Η υπέρβαση των εμποδίων στην περιοχή, που συνήθως οφείλονται στην παλαιά αντίληψη περί εθνικού κράτους, θα δώσουν τη δυνατότητα της εφαρμογής των αρχών της παγκοσμιοποίησης και φυσικά θα οδηγήσουν τα Δυτικά Βαλκάνια στην ΕΕ. Η διεύρυνση της ΕΕ στα Δυτικά Βαλκάνια και η ολοκλήρωση της περιφερειακής ανάπτυξης στην Νοτιοανατολική Ευρώπη ουσιαστικά εξαρτάται από τη δυνατότητα αφομοίωσης των πολλαπλών ευεργετημάτων που προσφέρει η παγκοσμιοποιημένη κοινωνία και οικονομία. Δηλαδή, όταν οι λαοί της περιοχής θα ξεπεράσουν την καταγωγή βάσει του αίματος καθώς και την ανασφάλειά τους σε κοινωνικοοικονομικούς όρους, τότε η περιοχή θα ενταχθεί στο σύγχρονο στάδιο ανάπτυξης της Ευρώπης. Το χρονικό διάστημα για την διεύρυνση της ΕΕ στη Νοτιοανατολική Ευρώπη θα πρέπει να θεωρείται ως μακροπρόθεσμο, δεδομένων των δυσκολιών υπέρβασης των υφιστάμενων εμποδίων. Εκτός από τα προαναφερθέντα εμπόδια

θα πρέπει να τονιστεί το γεγονός ότι η περιοχή των Δυτικών Βαλκανίων θεωρείται η πτωχότερη της Ευρώπης, συγκαταλεγόμενη μαζί και την Μολδαβία.

Αλβανία

Τον Ιανουάριο του 2003 η Αλβανία ξεκίνησε διαπραγματεύσεις για τη σύναψη Συμφωνίας Σταθεροποίησης και Σύνδεσης με την ΕΕ. Από τον Δεκέμβριο 2006 εφαρμόζεται μια Ενδιάμεση Συμφωνία με την Αλβανία. Τον Ιούνιο του 2007 πραγματοποιήθηκε σύσκεψη μεταξύ της υπουργικής τρόικας και της Αλβανίας με κύριο θέμα οι μεγάλες πολιτικές προτεραιότητες καθώς και τα περιφερειακά ζητήματα. Στις 6 Δεκεμβρίου 2007 η μεικτή Επιτροπή πραγματοποίησε την ετήσια συνεδρίασή της για να εξετάσει την καλή λειτουργία της Ενδιάμεσης Συμφωνίας που έχει συναφθεί στο πλαίσιο της Συμφωνίας Σταθεροποίησης και Σύνδεσης. Στις 10 Δεκεμβρίου του ίδιου έτους, με βάση την έκθεση παρακολούθησης της Επιτροπής, το Συμβούλιο διαπίστωσε ότι η Αλβανία έχει σημειώσει πρόοδο σε ορισμένους τομείς και ότι έχει τηρήσει τις εμπορικές δεσμεύσεις της στο πλαίσιο της Συμφωνίας Σταθεροποίησης και Σύνδεσης. Τόνιζε εντούτοις ότι η χρηστή διακυβέρνηση και το κράτος δικαίου, ειδικότερα η καταπολέμηση της διαφθοράς και του οργανωμένου εγκλήματος, εξακολουθούν να αποτελούν σημαντικές προκλήσεις που απαιτούν συνεχείς προσπάθειες.

Βοσνία-Ερζεγοβίνη

Η Βοσνία-Ερζεγοβίνη εξακολουθεί να είναι χώρα διαιρεμένη στα δύο, η οποία, με τη στήριξη της διεθνούς κοινότητας, πρέπει να προβεί σε πολλές μεταρρυθμίσεις. Η ΕΕ είναι μακροπρόθεσμα δεσμευμένη με τη Βοσνία-Ερζεγοβίνη. Στοχεύει στην συνεργασία με οποιαδήποτε κυβέρνηση η οποία προωθεί την μεταρρυθμιστική διαδικασία και την ενσωμάτωση στην Ευρώπη. Η μελλοντική διεύρυνση της ΕΕ είναι μία ευκαιρία για τη χώρα. Η ΕΕ χαιρέτισε την συμπλήρωση του Οδικού Χάρτη από την Βοσνία-Ερζεγοβίνη. Το Συμβούλιο, στα συμπεράσματά του στις 14 Απριλίου 2003, εξέφρασε την υποστήριξή του στην προετοιμασία από την Επιτροπή μιας «Μελέτης Σκοπιμότητας» για την έναρξη των διαπραγματεύσεων της Συμφωνίας Σταθεροποίησης και Σύνδεσης. Προς την κατεύθυνση έναρξης διαπραγματεύσεων για την Συμφωνία Σταθεροποίησης και Σύνδεσης, η εν δυνάμει υποψήφια χώρα πρέπει να υιοθετήσει τις ευρωπαϊκές προδιαγραφές για το κράτος δικαίου, την δημόσια διοίκηση, την οικονομία, τον έλεγχο των συνόρων, την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας, την πάταξη του οργανωμένου εγκλήματος, την μεταρρύθμιση της οικονομίας, την εγκαθίδρυση κρατικών θεσμών, την βιώσιμη επιστροφή των προσφύγων και των εσωτερικώς εκτοπισμένων, την πλήρη συνεργασία με το Διεθνές

Ποινικό Δικαστήριο για την πρώην Γιουγκοσλαβία (ICTY) και την δημιουργία σε κεντρικό επίπεδο πολιτειακού ελέγχου και διοίκησης για τις Ένοπλες Δυνάμεις⁵⁰.

Στις 10 Δεκεμβρίου 2007, με βάση την έκθεση παρακολούθησης της Επιτροπής της 6^{ης} Νοεμβρίου 2007, το Συμβούλιο επικρότησε τις θετικές εξελίξεις που σημειώθηκαν, ιδίως τη νέα δέσμευση για τη μεταρρύθμιση της αστυνομίας. Εξέφρασε, όμως, για μια ακόμη φορά την ανησυχία του για την πολιτική κατάσταση στη χώρα καθώς και την επιβράδυνση της διαδικασίας των μεταρρυθμίσεων κατά το προηγούμενο έτος.

Μαυροβούνιο

Στις 22 Ιανουαρίου 2007 το Συμβούλιο ενέκρινε ευρωπαϊκή εταιρική σχέση με το Μαυροβούνιο⁵¹, μετά την ανεξαρτησία του τον Ιούνιο 2006. Αυτό το κείμενο συμπεριλαμβάνει τα στοιχεία της ευρωπαϊκής εταιρικής σχέσης με τη Σερβία και το Μαυροβούνιο⁵² τα οποία αφορούσαν το Μαυροβούνιο, προσθέτοντας συστάσεις που συνδέονται με τις νέες αρμοδιότητες και προκλήσεις, τις οποίες πρέπει να αντιμετωπίσει το εν δυνάμει υποψήφιο κράτος μετά την ανεξαρτησία του. Μια Συμφωνία Σταθεροποίησης και Σύνδεσης καθώς και μια Ενδιάμεση Συμφωνία για το εμπόριο και τα συνοδευτικά μέτρα με τη Δημοκρατία του Μαυροβουνίου υπογράφηκαν στις 15 Οκτωβρίου 2007. Η Ενδιάμεση Συμφωνία τέθηκε σε ισχύ την 1^η Ιανουαρίου 2008. Η αντιπροσωπεία της Επιτροπής στη χώρα άρχισε να λειτουργεί από την 1^η Νοεμβρίου 2007. Στην έκθεση παρακολούθησης της 6^{ης} Νοεμβρίου 2007, η Επιτροπή διαπίστωσε την πρόοδο που έχει υλοποιήσει η εν λόγω χώρα σε θέματα θεσμικής και δικαστικής ανάπτυξης, ιδίως τη θέσπιση Συντάγματος το οποίο συμφωνεί πλήρως με τους ευρωπαϊκούς κανόνες. Ενθάρρυνε επίσης το Μαυροβούνιο να συνεχίσει τις μεταρρυθμίσεις του, ιδίως στον τομέα της καταπολέμησης του οργανωμένου εγκλήματος και της διαφθοράς και να ενισχύσει τη διοικητική του ικανότητα.

Σερβία, Κόσσοβο

Τον Νοέμβριο 2005, η Επιτροπή είχε υποβάλει πρόταση για αναπροσαρμοσμένη ευρωπαϊκή εταιρική σχέση για τη Σερβία συμπεριλαμβανομένου του Κοσσυφοπεδίου (σύμφωνα με το καθεστώς που καθορίστηκε από την απόφαση 1244 του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών το 1999). Η πρόταση εγκρίθηκε από το Συμβούλιο τον Ιανουάριο 2006. Τον Μάρτιο του 2007 πραγματοποιήθηκε σύσκεψη σε υπουργικό επίπεδο στο πλαίσιο του πολιτικού διαλόγου με τη Σερβία. Τον Νοέμβριο του 2007 η Επιτροπή

⁵⁰ Βλ. «Βοσνία-Ερζεγοβίνη: θέσεις της ΕΕ», στην ιστοσελίδα του Ελληνικού Υπουργείου Εξωτερικών, http://old.mfa.gr/greek/foreign_policy/europe_southeastern/balkans/BsH.html.

⁵¹ Απόφαση 2007/49/EK (ΕΕ L 20 της 27.1.2007).

⁵² Απόφαση 2006/56/EK (ΕΕ L 35 της 7.2.2006).

υπέβαλε πρόταση απόφασης σχετικά με την υπογραφή Συμφωνίας Σταθεροποίησης και Σύνδεσης⁵³.

Στις 10 Δεκεμβρίου 2007, με βάση την έκθεση παρακολούθησης της Επιτροπής της 6^{ης} Νοεμβρίου 2007, το Συμβούλιο διαπίστωσε την πρόοδο που σημείωσε ο προσωρινός θεσμός αυτοδιοίκησης για να αντιμετωπίσει ορισμένες προτεραιότητες, αλλά υπογράμμισε ότι απαιτούνται ακόμη σημαντικές προσπάθειες για να ενισχυθούν το κράτος δικαίου, η πολιτική καταπολέμησης της διαφθοράς και του οργανωμένου εγκλήματος, καθώς και για να ενταθεί ο διάλογος μεταξύ των κοινοτήτων. Ακόμα, υπενθύμισε ότι ήταν αναγκαίο να συνεχιστεί η αποτελεσματική εφαρμογή των κανόνων για το Κοσσυφοπέδιο, ιδίως η προστασία των μειονοτήτων, των ιστορικών και θρησκευτικών τοποθεσιών και τόνισε ότι ο διακανονισμός του καθεστώτος του Κοσσυφοπεδίου θα διευκόλυνε την πρόοδο στην υλοποίηση του προγράμματος των μεταρρυθμίσεων. Το Συμβούλιο επιβεβαίωσε ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση θα εξακολουθήσει να τηρεί τις δεσμεύσεις της στο Κοσσυφοπέδιο.

Στις 17 Φεβρουαρίου 2008 το Κοινοβούλιο του Κόσοβου κήρυξε ομόφωνα την ανεξαρτησία του από τη Σερβία. *«Εμείς, οι δημοκρατικά εκλεγμένοι ηγέτες του λαού μας, με αυτήν την διακήρυξη, ανακηρύσσουμε το Κόσοβο ανεξάρτητο και κυρίαρχο κράτος»*, ανέφερε το κείμενο που διάβασε ενώπιον του Κοινοβουλίου ο πρωθυπουργός Χασίμ Θάτσι. Οι υπουργοί Εξωτερικών της ΕΕ συμφώνησαν ότι το Κοσσυφοπέδιο δικαιούται μιας σπάνιας εξαίρεσης από τη διεθνή νομοθεσία – περί σεβασμού της εδαφικής ακεραιότητας – και η μονομερής ανακήρυξη ανεξαρτησίας δικαιολογείται από την καταπίεση του Βελιγραδίου και την απόρριψη εκ μέρους των Σέρβων ηγετών ενός τελικού καθεστώτος που θα ήταν προϊόν διαπραγμάτευσης. Στην κοινή δήλωση επισημαίνεται πως το Συμβούλιο λαμβάνει υπόψη ότι το ψήφισμα που υιοθέτησε το Κοινοβούλιο στην Πρίστινα δεσμεύει το Κόσοβο στις αρχές της δημοκρατίας και της ισότητας όλων των πολιτών του, στην προστασία της σερβικής μειονότητας και άλλων μειονοτήτων, στην προστασία της πολιτιστικής και θρησκευτικής κληρονομιάς και στη διεθνή επιτήρηση. Ακόμη, επισημαίνεται ότι τα κράτη μέλη της ΕΕ θα αποφασίσουν με γνώμονα την εθνική πρακτική και το διεθνές δίκαιο για τις σχέσεις τους με το Κόσοβο και εν συνεχεία υπογραμμίζεται ότι το Κόσοβο αποτελεί μια ιδιόρρυθμη (*sui generis*) περίπτωση που δεν θέτει εν αμφιβόλω τις αρχές της κυριαρχίας και της εδαφικής ακεραιότητας και τα ψηφίσματα του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών.

⁵³ Βλ. Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, «Υπογραφή της Συμφωνίας Σταθεροποίησης και Σύνδεσης μεταξύ των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και των κρατών μελών τους και της Δημοκρατίας της Σερβίας, Βρυξέλλες 20 Νοεμβρίου 2000, COM (2007) 743, τελικό.

2.5 Το μέλλον της Ευρώπης

2.5.1 Προτάσεις για τη μελλοντική συγκρότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Η Ευρώπη βρίσκεται σε αναζήτηση της πολιτικής της ταυτότητας. Μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, την ενοποίηση των δυο Γερμανιών, την έναρξη διαδικασίας διεύρυνσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης, την εγκαθίδρυση του ενιαίου νομίσματος και την προοπτική ολοκλήρωσης της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης (ΟΝΕ), υπάρχει προβληματισμός για το μέλλον της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Έτσι έχει αρχίσει μια έντονη συζήτηση γύρω από τους βασικούς στόχους, τις παραμέτρους, τις έννοιες και την τελεολογία της ευρωπαϊκής ενωσιακής τάξης⁵⁴. Η συζήτηση αυτή έχει ενταθεί μετά τις προτάσεις που διατύπωσε τον Μάιο του 2000 ο υπουργός Εξωτερικών της Γερμανίας Joschka Fischer για το μετασχηματισμό της ΕΕ σε ομοσπονδία και τις παρεμφερείς απόψεις του H. Schmidt για τη συγκρότηση της ευρωπαϊκής ομοσπονδίας με περιορισμένο αριθμό κρατών μελών.

Στη πραγματικότητα έχουν παρουσιαστεί πληθώρα προτάσεων για τη μελλοντική συγκρότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Σχεδόν όλες οι προτάσεις παρουσιάζουν ορισμένα κοινά στοιχεία όπως ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση θα πρέπει να μετεξελιχθεί σε Πολιτική Ένωση κατά προτίμηση ομοσπονδιακού χαρακτήρα, το εθνικό κράτος θα συνεχίσει να συνυπάρχει με την Ευρωπαϊκή Ένωση και να διαμοιράζεται μαζί της εξουσίες και αρμοδιότητες, η συγκρότηση της Πολιτικής Ένωσης θα γίνει από ομάδα περιορισμένου αριθμού κρατών μελών στην οποία θα μπορούν να προχωρήσουν και άλλες χώρες που το επιθυμούν, η συγκρότηση της Πολιτικής Ένωσης θα πρέπει να γίνει μέσα στο θεσμικό πλαίσιο της ευρύτερης Ευρωπαϊκής Ένωσης, αλλά εάν κάτι τέτοιο δεν γίνει εφικτό ή εμποδιστεί, θα γίνει «έξω» από το θεσμικό πλαίσιο και τις Συνθήκες της Ένωσης.

Η πρόταση που προκάλεσε τις οξύτερες αντιδράσεις και σχόλια αλλά και εγκαινίασε μια πανευρωπαϊκή συζήτηση για το μέλλον της Ευρώπης προήλθε από τον υπουργό Εξωτερικών της Γερμανίας J. Fischer στις 11 Μαΐου 2000. Ο Fischer πρότεινε την συγκρότηση της ευρωπαϊκής ομοσπονδίας, με τη δημιουργία Ευρωπαϊκού Συντάγματος. Η κατάρτιση του Ευρωπαϊκού Συντάγματος θα προσδιορίζει την κατανομή των εξουσιών και αρμοδιοτήτων ανάμεσα στην Ένωση, ως ομοσπονδία και το εθνικό κράτος. Επιπλέον, πρότεινε εκλογή του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου με ενίσχυση των αρμοδιοτήτων του και θα δημιουργηθεί μια ευρωπαϊκή κυβέρνηση με ευρείες εκτελεστικές αρμοδιότητες. Η πρόταση

⁵⁴ Για τις βασικές έννοιες της Ευρωπαϊκής Ένωσης βλ. Τσάτσος Δημήτρης, «Επίμαχες Έννοιες της Ευρωπαϊκής Ενωσιακής Τάξης, Μεθοδολογική Συμβολή στην Ερμηνεία των Ευρωπαϊκών Ενωσιακών Θεσμών», Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα, 1997, Ιωακειμίδης, Παναγιώτης, «Η Συνθήκη του Άμστερνταμ, Νέο Πρότυπο Ολοκλήρωσης ή Σύμπτωμα Από-ολοκλήρωσης», Θεμέλιο, Αθήνα, 1998.

Fischer υποστηρίζει τη δυνατότητα στενότερης πολιτικής συνεργασίας μιας ομάδας χωρών μελών με τη δυνατότητα να προσχωρήσουν σε αυτή και άλλες χώρες.

Η θέση για την Ευρώπη των εθνών εκφράστηκε πρώτα από το J. Delors⁵⁵ και υιοθετείται σήμερα, με κάποιες διαφοροποιήσεις, από τους Γάλλους ηγέτες οι οποίοι προτείνουν ένα είδος ομοσπονδίας/συνομοσπονδίας μεταξύ κυρίαρχων κρατών έτσι ώστε να διασφαλιστεί η ηγεμονία του έθνους κράτους. Η πρόταση αυτή αντανακλά κυρίως το γαλλικό πρότυπο διακυβέρνησης και εισηγείται τη δημιουργία μιας «πρωτοπορίας κρατών» που θα προχωρούν με πιο γρήγορους ρυθμούς από τους υπόλοιπους στο δρόμο της ολοκλήρωσης. Οι Γάλλοι ηγέτες υιοθετούν την ανάγκη για ένα είδος Ευρωπαϊκού Συντάγματος και τη δημιουργία κοινής εξωτερικής και αμυντικής πολιτικής. Η πρόταση της Γαλλίας αντικατοπτρίζει την προσπάθειά της να εξασφαλίσει την κυριαρχία των μεγάλων χωρών της Ένωσης, και κυρίως της Γαλλίας, στη λήψη των αποφάσεων.

Η προσέγγιση για τη διακυβερνητική συνεργασία εκφράζει τους πιο σκεπτικιστές της ευρωπαϊκής ενοποιητικής πορείας. Κύρια εκπρόσωπος της προσέγγισης αυτής είναι η Μεγάλη Βρετανία η οποία παρουσιάζεται ως υπέρμαχος της «εθνικής κυριαρχίας». Η μέθοδος της διακυβερνητικής συνεργασίας αντικατοπτρίζει βασικά τη σημερινή κατάσταση με κάποιες προσαρμογές που δημιουργούνται με τα νέα δεδομένα της διεύρυνσης που έρχεται. Η κύρια θέση των υποστηριχτών της διακυβερνητικής συνεργασίας είναι ότι η Ευρώπη πρέπει να εξελιχθεί σε υπερδύναμη, αλλά όχι σε υπερκράτος. Είναι κατηγορηματικά αντίθετη με την προοπτική Ευρωπαϊκού Συντάγματος και υποστηρίζει τις ενισχυμένες συνεργασίες ορισμένων χωρών μελών, ειδικά σε θέματα εξωτερικής πολιτικής και άμυνας. Αυτή η λογική είναι που οδηγεί στις πρωτοβουλίες των Βρετανών για συγκρότηση Διευθυντηρίου από τις τρεις ισχυρότερες χώρες της Ένωσης: Βρετανία, Γερμανία και Γαλλία. Προτεραιότητα δίνεται, έτσι, στη διεύρυνση αντί στην εμβάθυνση της Ευρώπης.

Στις 21 Μαρτίου 2006 ο Guy Verhofstadt σε ομιλία του αναφέρθηκε στις Ενωμένες Πολιτείες της Ευρώπης. Πιστεύει ότι η νέα περίοδος της ευρωπαϊκής ενοποίησης δεν μπορεί να αποτελείται αποκλειστικά από κοινή κοινωνικο-οικονομική στρατηγική. Θεωρεί ότι χρειάζεται ένας ενιαίος ευρωπαϊκός χώρος δικαιοσύνης και ασφάλειας (π.χ. σχετικά με την εγκληματικότητα, την τρομοκρατία, τη λαθρομετανάστευση κ.λ.π.). Αυτή η νέα

⁵⁵ Ο πρώτος ευρωπαϊός πολιτικός που μίλησε για την ομοσπονδιοποίηση της ΕΕ ήταν ο J. Delors, πρώην Πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, σύμφωνα με τον οποίον, η διολίσθηση της Ένωσης σε μια εμπορική ζώνη ελεύθερων συναλλαγών θα μπορούσε να αποφευχθεί μόνο εάν μία πρωτοπορία (avant-garde) κρατών μελών προχωρούσε στη «μετατροπή της Ευρωπαϊκής Κοινότητας σε Πολιτική Ένωση». Σύμφωνα με τον ίδιο, η πρωτοπορία θα μπορούσε να αποτελείται καταρχήν από τα έξι ιδρυτικά κράτη-μέλη της Κοινότητας, με την πιθανότητα να προστεθούν σε αυτές και άλλες χώρες, οι οποίες θα είναι πρόθυμες και ικανές να συμπράξουν στην Πολιτική Ένωση. Το θεσμικό πρότυπο αυτής της Ένωσης θα έχει το χαρακτήρα «ομοσπονδίας εθνικών κρατών».

Ευρώπη πρέπει επίσης να έχει μια κοινή εξωτερική πολιτική, ώστε να αποφευχθεί ο διχασμός της, όπως έγινε με τον πόλεμο στο Ιράκ. Στη συνέχεια είπε, ότι έτσι θα διασφαλιζόταν η ενότητα σε σημαντικά ζητήματα, όπως το Ιράν, η ειρηνευτική διαδικασία στη Μέση Ανατολή ή προηγουμένως ο εμφύλιος πόλεμος στην πρώην Γιουγκοσλαβία. Πρόσθεσε ότι στο μέλλον θα χρειαστεί ένας ευρωπαϊκός στρατός, όχι μόνο στα χαρτιά, αλλά ως μια δύναμη ικανή για χερσαίες επιχειρήσεις εντός και εκτός των συνόρων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Σκοπός δεν θα είναι ο ανταγωνισμός με την Ατλαντική Συμμαχία, αλλά η δημιουργία του ευρωπαϊκού πυλώνα προς ενίσχυσή της. Συνεπώς, πρέπει να γίνουν βήματα προς μια ισχυρότερη και πιο «στενά» ενοποιημένη Ευρώπη. Μια ισχυρή Ευρώπη, η οποία θα περιλαμβάνει μια κοινή οικονομική στρατηγική, θα τηρεί συλλογική στάση έναντι του εγκλήματος, των ναρκωτικών και της τρομοκρατίας. Μια Ευρώπη που θα μιλά με ενιαία φωνή στο διεθνές βήμα. Με άλλα λόγια, θα πρέπει να πραγματοποιηθούν βήματα προς τη δημιουργία των Ηνωμένων Πολιτειών της Ευρώπης. Έτσι προτείνει να συγκροτηθεί ένας πολιτικός πυρήνας βασισμένος στη ζώνη του ευρώ και ο οποίος θα περιβάλλεται από μια συνομοσπονδία κρατών ή αλλιώς την «Οργάνωση των Ευρωπαϊκών Κρατών»⁵⁶.

2.5.2 Από τη Συνταγματική στη Μεταρρυθμιστική Συνθήκη

Οι κυριότεροι λόγοι (αναλύονται παρακάτω) που προσδιόρισαν την ανάγκη συνταγματοποίησης της Ένωσης ως καταλύτης για τη θέσπιση του Ευρωπαϊκού Συντάγματος είναι η εμβάθυνση, η διεύρυνση, η μετεξέλιξη της από οικονομική σε πολιτική Ένωση, ο εκδημοκρατισμός της και η παγκοσμιοποίηση. Οι δυο πρώτοι υπήρχαν από την ίδρυση των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, ενώ οι άλλοι αναδείχτηκαν κατά τη πορεία της ευρωπαϊκής ενοποίησης.

Οι συντάκτες των ιδρυτικών Συνθηκών είχαν προ οφθαλμών την προοπτική της διαρκούς εμβάθυνσης του ιστορικού εγχειρήματος που εγκαινίαζαν. Η εμβάθυνση ήταν λοιπόν από την αρχή εγγενής συνιστώσα της ευρωπαϊκής ενοποίησης εν όψει τόσο της φύσης όσο και της βαθύτερης ουσίας των Κοινοτήτων και αργότερα της Ένωσης ως υπερεθνικής οργάνωσης. Τυχόν στασιμότητά της θα απομάκρυνε την Ένωση από την προοπτική που είχε προδιαγραφεί, θα οδηγούσε στην αμφισβήτηση και την διάβρωση των επιτευγμάτων της, στην αποδυνάμωση της και προοπτικά ίσως στο μαρασμό της. Η πρόοδος που συντελέστηκε σταδιακά με μοχλό τη διαρκή εμβάθυνση στην περιοχή της οικονομίας αλλά και την επέκταση της δράσης της Ένωσης σε άλλες περιοχές – όπως η εξωτερική πολιτική και η ασφάλεια ή η ελευθερία, η δικαιοσύνη και η δημόσια τάξη –

⁵⁶ Ομιλία του Guy Verhofstadt στο Λονδίνο κατά την παρουσίαση του βιβλίου του, “The United States of Europe”, London School of Economics, 21 Μαρτίου 2006.

έθεσε κατά τη δεκαετία του '90 επί τάπητος τη συνταγματοποίηση της Ένωσης και με το πέρασμα στο νέο αιώνα, ανέδειξε την ανάγκη για θέσπιση του Συντάγματος.

Η Ευρωπαϊκές Κοινότητες ιδρύθηκαν με την προοπτική να συμπεριλάβουν στους κόλπους τους όσα ευρωπαϊκά κράτη συγκέντρωναν ορισμένες πολιτικές και οικονομικές προϋποθέσεις και εκδήλωναν την επιθυμία να συμμετάσχουν στο ενοποιητικό εγχείρημα. Αυτή ακριβώς η επιλογή επέτρεψε τη σταδιακή διεύρυνση της Ένωσης με την προσχώρηση νέων κρατών. Οι Ευρωπαϊκές Κοινότητες των έξι ιδρυτικών κρατών συμπεριέλαβαν δώδεκα κράτη μέλη και μέχρι σήμερα η Ένωση έχει φτάσει τα είκοσι επτά. Στο πλαίσιο της συζήτησης για τα γεωγραφικά και πολιτικά όρια της Ευρώπης και για την περαιτέρω διεύρυνσή της δεσπάζει, τα τελευταία χρόνια, η υποψηφιότητα της Τουρκίας. Η διεύρυνση συνιστά από κάθε άποψη δοκιμασία για την Ένωση. Η Ένωση καλείται να ανταποκριθεί στις νέες προκλήσεις με επιτυχία. Υπό τα νέα δεδομένα, οι δομές της πρέπει να διατηρήσουν και, προοπτικά, να βελτιώσουν τη συνοχή της, ώστε να εξασφαλίζεται τόσο η εύρυθμη όσο και η αποδοτική λειτουργία της⁵⁷.

Η εμβάθυνση και η διεύρυνση συνεχόνται άρρηκτα μεταξύ τους, πρέπει δε γι' αυτό να συμπορεύονται. Η συμπίεσή τους δεν είναι ωστόσο πάντοτε εύκολη. Βραχυπρόθεσμα και κάποτε μεσοπρόθεσμα, η διεύρυνση μπορεί να συμπιέζει την εμβάθυνση, γιατί δημιουργεί νέες ανάγκες σύγκλισης που πρέπει να εξυπηρετηθούν κατά προτεραιότητα. Η πραγματικότητα αυτή γίνεται περισσότερο ανάγλυφη στη «μαζικότερη» ως τώρα προσχώρηση που γνωρίσαμε το 2004. Οι δυσκολίες που τη συνόδευσαν ήταν λίγο πολύ αναμενόμενες. Εν προκειμένω, επιβάλλεται να καταβληθούν προσπάθειες για την αντιμετώπισή τους, ώστε να καταστεί δυνατή η προώθηση του ευρωπαϊκού εγχειρήματος με την αρμονική συνεργία της διεύρυνσης και της εμβάθυνσης.

Οι Ευρωπαϊκές Κοινότητες απέβλεπαν στην οικονομική ενοποίηση με τη δημιουργία σταδιακά μιας ενιαίας αγοράς. Τις πρώτες δεκαετίες λειτουργούσαν αποκλειστικά ως οικονομική υπερεθνική οργάνωση. Η ενίσχυση της οικονομικής ενοποίησης ήταν αναπόφευκτο να προετοιμάσει αργά ή γρήγορα, το δρόμο για τη μετεξέλιξή της σε πολιτική Ένωση διαμέσου επέκτασης αρμοδιοτήτων και της δράσης της σε περιοχές της κατεξοχήν πολιτικής.

Το έλλειμμα δημοκρατίας που άρχισε να συζητείται από τη δεκαετία '80 ανέδειξε την ανάγκη αναζήτησης νέων θεσμών. Με αυτούς θα έπρεπε να αποκτήσει μεγαλύτερη δημοκρατική νομιμοποίηση η εξουσία των οργάνων της Ένωσης, να επιτευχθεί η ενεργητικότερη συμμετοχή των πολιτών στη λειτουργία της και να αντιμετωπιστεί η

⁵⁷ Ιωακείμης Παναγιώτης, «Ευρωπαϊκό Σύνταγμα και η Ευρωπαϊκή Ενοποίηση. Συμβολή στην Κατανόηση και Ερμηνεία της Συνταγματικής Συνθήκης», Θεμέλιο, Αθήνα, 2005, σελ. 242.

αποτελεσματική προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων τους. Με άλλα λόγια, προβάλλονταν επιτακτικά η ανάγκη να ανασυγκροτηθεί το θεσμικά οικοδόμημά της και να προωθηθεί ο εκδημοκρατισμός της. Η αναγόρευση της δημοκρατίας ως αρχή της Ένωσης στη Συνθήκη του Μάαστριχτ και στη λύση συνέχεια στη Συνθήκη του Άμστερνταμ δεν αποτελούσε ικανοποιητική λύση για μια σύνθετη πολιτική οντότητα που έτεινε να προσλάβει δημοκρατικό χαρακτήρα. Η δημοκρατία έπρεπε λοιπόν να μεταγγιστεί και να εγχαραχτεί στους θεσμούς της, προορίζοντας με απτό τρόπο τη δομή και τη λειτουργία τους. Μόνο έτσι οι ευρωπαίοι πολίτες θα μπορούσαν να φτάσουν στο επίκεντρο του ευρωπαϊκού πολιτικού συστήματος, να προσδιορίσουν δημιουργικά τη λειτουργία του και να συμμετέχουν στη ζωή μιας δημοκρατικής πολιτικής οντότητας.

Η εμβάθυνση και η διεύρυνση συνεχόνται ήδη στενά με την πολυσυζητημένη παγκοσμιοποίηση. Αποτελεί κοινό τόπο ότι υπό τον αστερισμό της επηρεάζονται καθοριστικά πολλές σημαντικές περιοχές της ζωής μας: οι αγορές χρήματος και κεφαλαίων, το εμπόριο, η επικοινωνία, η διακίνηση προσώπων, η απασχόληση, το κοινωνικό κράτος, η προστασία των δικαιωμάτων, η πληροφόρηση, η ανάπτυξη, ο πολιτισμός, κ.τ.λ. Το γεγονός αυτό οδηγεί συχνά στην υπέρβαση των παραδοσιακών δομών της διεθνούς συνεργασίας, επιβάλλει δε την αναζήτηση νέων αντιλήψεων και την επεξεργασία νέων θεσμικών εργαλείων που να ανταποκρίνονται στις ανάγκες ενός ολοένα και πιο απαιτητικού διεθνούς περιβάλλοντος.

Η Ένωση πρέπει λοιπόν να αποκτήσει δίχως καθυστέρηση τα μέσα που θα της επιτρέψουν να ασκεί την επιρροή της και να πρωταγωνιστεί στη διαμόρφωση των διεθνών εξελίξεων. Μόνο έτσι θα μπορέσει να υπερασπιστεί τις αξίες του ευρωπαϊκού πολιτισμού και του κοινωνικού μοντέλου της, αλλά και να προασπίσει καλύτερα τα συμφέροντα των μελών της. Σε ένα διεθνές περιβάλλον, στο οποίο η παγκόσμια διακυβέρνηση έχει ανάγκη τη δυναμική παρουσία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η πολιτική της βαρύτητα πρέπει να ενισχύεται διαρκώς.

Οι παραπάνω λόγοι συγκλίνουν, θα έλεγε κανείς με τη δύναμη ιστορικής νομοτέλειας, προς τη συνταγματοποίηση της Ένωσης. Με τον όρο αυτό εννοούμε το διαρκή εμπλουτισμό των Καταστατικών Συνθηκών με αρχές, θεσμούς και κανόνες, που έχουν την προέλευσή τους από την πολιτεία και συμβάλλουν αφενός στην ενίσχυση της συνοχής και τη βελτίωση της αποτελεσματικής λειτουργίας σε όλες της περιοχές δράσης της και αφετέρου στον εκδημοκρατισμό της.

Ο δρόμος για τη δημιουργία της Ευρωπαϊκής Συνέλευσης άνοιξε το Μάιο του 2000 στο Βερολίνο με την ομιλία του τότε Γερμανού Υπουργού Εξωτερικών, Joschka Fischer. Η

πορεία προς τη Συνέλευση επισημοποιήθηκε με τη Δήλωση της Νίκαιας⁵⁸ το Δεκέμβριο του 2000, ενώ τον Δεκέμβριο του 2001 στο Βέλγιο, κατά τη διάρκεια της Διάσκεψης Κορυφής των κρατών μελών της ΕΕ, με τη «Δήλωση του Λάακεν για το μέλλον της Ευρώπης»⁵⁹ καταρτίστηκε ένα διαρθρωμένο πρόγραμμα για τη Συνέλευση. Σκοπός της Συνέλευσης ήταν να διατυπώσει μια μελετημένη και άρτια δομημένη, εισήγηση ενός ισχυρού ευρωπαϊκού συστήματος που θα επιτρέψει την ομαλή λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης μετά το πρώτο (25 κράτη μέλη) αλλά και το δεύτερο κύμα (27 κράτη μέλη) της ιστορικής διεύρυνσης προς ανατολάς. Κύριος στόχος της Συνέλευσης ήταν με τις προτάσεις της να μπορέσει, η Διακυβερνητική Διάσκεψη που θα ακολουθούσε, να διαμορφώσει μια νέα Ευρωπαϊκή Συνθήκη ή Σύνταγμα η οποία θα αντικαθιστούσε όλες τις προηγούμενες και θα εγκαταστάσει την Ένωση περισσότερο δημοκρατική και πιο αποτελεσματική⁶⁰. Η Συνέλευση άρχισε τις εργασίες της τον Φεβρουάριο του 2002 και τον Ιούνιο του 2003 παρέδωσε το σχέδιο του Ευρωπαϊκού Συντάγματος στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Θεσσαλονίκης. Το τελευταίο ενέκρινε καταρχήν το σχέδιο του Συντάγματος και αποφάσισε τη συγκρότηση της Διακυβερνητικής Διάσκεψης τον Οκτώβριο του 2003, όπου και άρχισε τις εργασίες της στις 4 Οκτωβρίου 2003. Οι εργασίες της Διακυβερνητικής Διάσκεψης ολοκληρώθηκαν οριστικά στις 29 Οκτωβρίου 2004 στη Ρώμη με την υπογραφή του εν λόγω Συντάγματος. Τη Συνθήκη για τη θέσπιση του Ευρωπαϊκού Συντάγματος καλούνταν να επικυρώσουν τα αρμόδια νομοθετικά σώματα κάθε πολιτείας ή να εγκρίνει ο λαός με δημοψήφισμα.

Όμως, η αρνητική έκβαση τον Μάιο του 2005, των δημοψηφισμάτων στη Γαλλία και την Ολλανδία ανέκοψε τη διαδικασία έγκρισης του Ευρωπαϊκού Συντάγματος – δηλαδή τον καρπό της πιο «ανοικτής» και της πιο πολιτικά φιλόδοξης διαδικασίας από καταβολής του προγράμματος ευρωπαϊκής ενοποίησης: της Συνέλευσης για το Μέλλον της Ευρώπης – και επέβαλε μακρά περίοδο περισυλλογής. Παρόλα αυτά, γρήγορα έγινε αντιληπτό ότι το αδιέξοδο που προέβαλε έπρεπε να αξιοποιηθεί για την αναζήτηση λύσεων που θα ήταν

⁵⁸ Η «δήλωση της Νίκαιας» καθόρισε τέσσερις άξονες συζήτησης, δηλαδή α) τον ακριβέστερο καθορισμό και επιμερισμό των αρμοδιοτήτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των κρατών μελών, β) τη θέση της Χάρτας Θεμελιωδών Δικαιωμάτων, γ) την απλοποίηση των Συνθηκών προκειμένου να καταστούν εύληπτες για τους πολίτες, δ) το ρόλο των εθνικών Κοινοβουλίων στην ευρωπαϊκή αρχιτεκτονική.

⁵⁹ Η «Δήλωση του Λάακεν» εντόπισε μια σειρά από πρόσθετες προκλήσεις και συγκεκριμένα: α) την επίλυση του λεγόμενου «δημοκρατικού ελλείμματος» της Ευρωπαϊκής Ένωσης και την επίτευξη δημοκρατίας, διαφάνειας και αποτελεσματικότητας, β) την εξέλιξη των θεσμικών οργάνων (Συμβούλιο Υπουργών, Ευρωπαϊκή Επιτροπή), γ) την προσέγγιση μεταξύ πολιτών και κοινοτικών οργάνων, δ) το ρόλο της Ένωσης στο παγκόσμιο στερέωμα ε) την απλοποίηση των κοινοτικών εργαλείων διακυβέρνησης καθώς και στ) την ενσωμάτωση των Συνθηκών σε ένα κείμενο συνταγματικού χαρακτήρα.

⁶⁰ Παπαδημητρίου Γιώργος, Καρισιάδης Γιώργος, Παπανικολάου Κυριάκος, «Η Συνέλευση για το Μέλλον της Ευρωπαϊκής Ένωσης», Διεθνής και Ευρωπαϊκή Πολιτική, Παπαζήση, Αθήνα, 2002, σελ. 109.

δυνατόν να γίνουν εντέλει από όλους αποδεκτές και θα συνέβαλαν στην προώθηση της ευρωπαϊκής ενοποίησης. Η διετής ανάπαυλα που μεσολάβησε δεν απέδωσε ωστόσο καρπούς. Μπορεί λοιπόν να υποστηριχθεί εύλογα ότι δεν άλλαξαν έκτοτε σημαντικά πράγματα, εκτός ίσως από το γεγονός, ότι οι Ευρωπαίοι πολίτες εξοικειώθηκαν με αίσθηση ρεαλισμού με την παρατεινόμενη στασιμότητα.

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο κατέληξε στις 23 Ιουνίου 2007 στη Μεταρρυθμιστική Συνθήκη, ενταφιάζοντας το συνταγματικό πείραμα, αφού διαπίστωσε ότι έφτασε ο καιρός να βρεθεί λύση στο ζήτημα και να προχωρήσει περαιτέρω η Ένωση, και δίνοντας την εντολή στην επερχόμενη πορτογαλική προεδρία για την άμεση σύγκληση Διακυβερνητικής Διάσκεψης και την ολοκλήρωση του έργου της το συντομότερο δυνατό και πάντως πριν από τα τέλη του 2007, προκειμένου η Συνθήκη που θα προέκυπτε να έχει επικυρωθεί από τα 27 κράτη μέλη πριν από τις εκλογές του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου τον Ιούνιο του 2009. Η Διακυβερνητική Διάσκεψη εργάστηκε υπό συνθήκες αυστηρού πολιτικού ελέγχου στο υψηλότερο επίπεδο, με λεπτομερέστατη εντολή καθηκόντων, η οποία προβλέφθηκε να «αποτελέσει την αποκλειστική βάση και πλαίσιο των εργασιών της Διακυβερνητικής Διάσκεψης», και χωρίς ανοίγματα προς άλλους παράγοντες διαμόρφωσης γνώμης, όπως είχε συμβεί με την προηγούμενη διαπραγμάτευση που κατέληξε το 2004 στο σχέδιο της Συνταγματικής Συνθήκης. Η Μεταρρυθμιστική Συνθήκη τροποποιεί τις υπάρχουσες δύο Συνθήκες. Στη μεν Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση αφήνει τον τίτλο της ανέπαφο, ενώ τη Συνθήκη για την ΕΚ μετονομάζει σε Συνθήκη για τη λειτουργία της Ένωσης, αφού έτσι κι αλλιώς ο όρος Κοινότητα εξοβελίζεται⁶¹.

Στις 13 Δεκεμβρίου 2007 οι ηγέτες της ΕΕ υπέγραψαν τη Συνθήκη της Λισαβόνας, τερματίζοντας με τον τρόπο αυτό τις πολυετείς διαπραγματεύσεις σχετικά με θεσμικά ζητήματα. Η Συνταγματική Επιτροπή του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου ενέκρινε τη Συνθήκη αυτή στις 23 Ιανουαρίου 2008. Ο στόχος που επιδιώκεται είναι και οι 27 να επικυρώσουν ως το τέλος του χρόνου, ώστε η Συνθήκη της Λισαβόνας να μπορέσει να τεθεί σε εφαρμογή την 1^η Ιανουαρίου 2009⁶².

⁶¹ Φραγκάκης Νίκος, «Από τη Συνταγματική στη Μεταρρυθμιστική Συνθήκη», άρθρο στο Βήμα Ιδεών, 4 Ιανουαρίου 2008, σελ. 6.

⁶² Οι σημαντικότερες μεταρρυθμίσεις που προτείνονταν από το θνησιγενές Σύνταγμα αναλαμβάνονται από τη Συνθήκη της Λισαβόνας. Καταρχήν, η Ευρωπαϊκή Ένωση θα απορροφήσει την Ευρωπαϊκή Κοινότητα, η οποία θα πάψει να υπάρχει. Υπό το όνομα της πόλης όπου υπογράφηκαν, θα βρísκει κανείς (όπως και στις Συνθήκες του Μάαστριχτ, του Άμστερνταμ και της Νίκαιας) δύο Συνθήκες που θα είναι ισότιμες από νομική άποψη: τη Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση και τη Συνθήκη για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης η οποία θα αντικαταστήσει τη Συνθήκη για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Με αυτή την τροποποίηση του ονόματος της δεύτερης Συνθήκης θα εκλείψει η έννοια των «τριών πυλώνων» της Ένωσης: της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, της Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφάλειας (ΚΕΠΠΑ) και της Δικαιοσύνης και των Εσωτερικών Υποθέσεων. Από τη θέση σε ισχύ της Συνθήκης της Λισαβόνας θα μιλούμε μόνο για την Ευρωπαϊκή Ένωση. Η Ένωση θα έχει ενιαία

Συνοψίζοντας, καταλήγουμε ότι τα διαδοχικά κύματα των διευρύνσεων άλλαξαν τη φυσιογνωμία της Ευρώπης. Επέτρεψαν την (έστω ατελή) πρόσδεση του Ηνωμένου Βασιλείου με την ηπειρωτική Ευρώπη, διασφάλισαν τη δημοκρατία στις χώρες της Νοτίου Ευρώπης και επέτρεψαν την απρόσκοπτη μετάβαση των χωρών της Ανατολικής Ευρώπης στο νέο καθεστώς της οικονομίας της αγοράς και της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας. Η Ευρωπαϊκή Ένωση καλύπτει πλέον ένα μεγάλο τμήμα της ευρωπαϊκής ηπείρου. Ταυτοχρόνως, οι διευρύνσεις αυτές, ως επί το πλείστον, διευκόλυναν την εμβάθυνση της Ένωσης. Τα περισσότερα κύματα διεύρυνσης στάθηκαν αφορμές για την επιτάχυνση των θεσμικών και πολιτικών μεταρρυθμίσεων της Ένωσης. Η διεύρυνση γινόταν αποδεκτή ως ένα ακόμη εργαλείο σταθεροποίησης, πολιτικής ενοποίησης και οικονομικής ανάπτυξης της Ευρώπης. Ήδη, όμως, η πέμπτη διεύρυνση υπήρξε περισσότερο αμφιλεγόμενη. Ενώ ο αριθμός των κρατών μελών σχεδόν διπλασιάστηκε (από 15 σε 27) και ο πληθυσμός της Ένωσης αγγίζει το μισό δισεκατομμύριο, οι θεσμικές και πολιτικές μεταρρυθμίσεις που συμπεριελάμβαναν η Συνθήκη του Άμστερνταμ και η Συνθήκη της Νίκαιας ήταν περιορισμένες (για το λόγο αυτόν, άλλωστε, και οι ίδιες οι Συνθήκες προέβλεπαν την περαιτέρω θεσμική μεταρρύθμιση). Επίσης, οι δημοσιονομικές προοπτικές που υιοθετήθηκαν για την περίοδο 2000-2006 και, ακόμη περισσότερο, 2007-2013 είναι εξαιρετικά περιοριστικές, με πιστώσεις ελάχιστα πάνω από το 1% του κοινοτικού ΑΕΠ, τη στιγμή που η Ένωση είχε νέες και μεγαλύτερες ανάγκες με την προσχώρηση δώδεκα νέων και λιγότερο ανεπτυγμένων κρατών μελών. Υπό το πρίσμα της νέας αυτής κατάστασης, αξίζει τον κόπο να διερωτηθούμε αν η Ένωση μπορεί να συνεχίσει να διευρύνεται όπως παλαιότερα.

Ασφαλώς, η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει αντιμετωπίσει πάρα πολλές κρίσεις κατά τη διάρκεια των 50 ετών της ύπαρξής της. Η ίδια η διαδικασία διεύρυνσης έχει περάσει από πολλές διακυμάνσεις. Οι κρίσεις της «άδειας καρέκλας» σε συνδυασμό με την άσκηση βέτο κατά της προσχώρησης του Ηνωμένου Βασιλείου στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα στη

νομική προσωπικότητα, με την οποία θα διαπραγματεύεται, θα υπογράφει και θα εφαρμόζει όλες τις κοινές πολιτικές και δραστηριότητες καθώς και τις εξωτερικές υποχρεώσεις της. Τόσο στο εσωτερικό (στους πολίτες της) όσο και στο εξωτερικό (στα τρίτα κράτη) η Ένωση θα φαίνεται σαν ένας υγιής και δυνατός οργανισμός. Αντιγράφοντας το σχέδιο Συντάγματος, η Συνθήκη της Λισαβόνας περιλαμβάνει πολλά άλλα στοιχεία που στοχεύουν στον περαιτέρω εκδημοκρατισμό της λειτουργίας της Ένωσης. Απαριθμεί και ενισχύει τις αξίες και τους στόχους στους οποίους βασίζεται η Ένωση. Δίνει στα εθνικά Κοινοβούλια μεγαλύτερες δυνατότητες να συμμετέχουν παράλληλα με τα ευρωπαϊκά όργανα στις δραστηριότητες της Ένωσης, καθορίζοντας σαφώς το δικαίωμά τους στην πληροφόρηση και επιτρέποντάς τους να ελέγχουν ότι η Ένωση ενεργεί μόνον στις περιπτώσεις που μπορεί να επιτύχει καλύτερα αποτελέσματα από τα μεμονωμένα κράτη μέλη (επικουρικότητα). Καλεί τα θεσμικά όργανα να διατηρούν ανοιχτό, διαφανή και τακτικό διάλογο με τις αντιπροσωπευτικές ενώσεις και την κοινωνία των πολιτών κ.α. Μούσης Νίκος, «Συνθήκη της Λισαβόνας = Ευρωσύνταγμα χωρίς Τίτλο», Ευρωπαϊκή Πρόκληση, Φεβρουάριος 2008, στην ιστοσελίδα της Ευρωπαϊκής Πρόκλησης, <http://www.proeuro.gr/articles.php?artid=2497&lang=1&catid=1>.

δεκαετία του 1960 ή η «ευρωσκλήρωση» των αρχών της δεκαετίας του 1980 ήταν πολύ δύσκολες στιγμές για την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση.

Όπως και τότε, η Ευρώπη είναι και τώρα αντιμετώπιση με κάποια υπαρξιακά διλήμματα: ποιά είναι η αποστολή της; πώς πρέπει να λαμβάνονται οι αποφάσεις της; με ποιά κριτήρια πρέπει να αποδέχεται νέα μέλη; έως πού φτάνουν τα σύνορά της; κ.λ.π. Η διαφορά έγκειται στο ότι σήμερα η Ένωση φαίνεται πλέον να έχει εκπληρώσει την αρχική της αποστολή: η Ευρωπαϊκή Ήπειρος εμφανίζεται, σε σημαντικό βαθμό, ενωμένη, ενώ η ειρήνη έχει εδραιωθεί. Συνεπώς, δεν πρέπει να μας εκπλήσσει το γεγονός, ότι πληθαίνουν οι φωνές που καλούν την Ένωση να επαναπροσδιορίσει την αποστολή της ή ακόμη και να περιορίσει τις βλέψεις της.

Τα χαρακτηριστικά της σημερινής κρίσης, πάντοτε ως προς τη σχέση τους με τη διαδικασία της διεύρυνσης, μπορούν να σκιαγραφηθούν ως εξής. Πρώτον, η θεσμική αβεβαιότητα. Η απόρριψη της Συνταγματικής Συνθήκης από τη Γαλλία και τις Κάτω Χώρες έφερε την Ένωση σε αδιέξοδο. Αρκετά γρήγορα, κατέστη σαφές ότι δεν υπήρχε έτοιμη καμία εναλλακτική λύση και η συζήτηση για την αντιμετώπιση της κρίσης δεν έχει, μέχρι στιγμής, καταλήξει σε συγκεκριμένα αποτελέσματα. Η αναβίωση της Συνταγματικής Συνθήκης και η κύρωσή της από τις χώρες μέλη που δεν το έχουν ήδη κάνει είναι δύσκολη. Από την άλλη πλευρά, η υιοθέτηση μίας, μικρότερης εμβέλειας, νέας Συνθήκης απαιτεί τον ορισμό του περιεχομένου της, κάτι που θα γίνει μόνο μετά από μία επίπονη διαπραγμάτευση μεταξύ των 27 κρατών μελών. Η θεσμική αβεβαιότητα επηρεάζει άμεσα και τη διαδικασία της διεύρυνσης. Το θεσμικό σύστημα της Ένωσης δεν περιέχει τις απαραίτητες διευθετήσεις για μία Ένωση με πάνω από 27 κράτη μέλη. Για την προσχώρηση έστω και ενός επιπλέον (π.χ. της Κροατίας) απαιτείται θεσμική τροποποίηση, προκειμένου να ρυθμιστούν σημαντικά θέματα όπως ο διορισμός μελών της Ευρωπαϊκής Επιτροπής ή η διαδικασία ψηφοφορίας. Η τροποποίηση αυτή θα μπορούσε να γίνει είτε μέσω της Συνταγματικής Συνθήκης ή της «διαδόχου» αυτής μικρότερης Συνθήκης είτε, ακόμη, μέσω της ίδιας της Συνθήκης Προσχώρησης ενός νέου κράτους μέλους. Πολιτικά, πάντως, είναι δύσκολο να προωθηθεί μία ουσιαστική θεσμική μεταρρύθμιση της Ευρωπαϊκής Ένωσης ως υποκεφάλαιο της Συνθήκης Προσχώρησης ενός νέου κράτους μέλους. Η υιοθέτηση μίας, επί τούτου, ευρείας θεσμικής μεταρρύθμισης η οποία θα διασφαλίζει την εύρυθμη λειτουργία της διευρυμένης Ένωσης φαίνεται απαραίτητη.

Δεύτερον, η αναποτελεσματικότητα σημαντικών πολιτικών. Η αδυναμία αυτή, ως προς την εξωτερική πολιτική, εκφράστηκε με σαφήνεια στην περίπτωση της εισβολής στο Ιράκ στις αρχές του 2003. Η Ευρωπαϊκή Ένωση, αν και κατόρθωσε να περιορίσει το εύρος των διαφωνιών της, δεν κατάφερε να μιλήσει με ενιαία φωνή για ένα τόσο σημαντικό

ζήτημα και περιθωριοποιήθηκε σε μεγάλο βαθμό. Στον τομέα των εσωτερικών πολιτικών, οι δυσκολίες των κρατών μελών στην επίτευξη των, όντως φιλόδοξων, στόχων που τα ίδια έθεσαν στο πλαίσιο της διαδικασίας της Λισσαβόνας, δηλαδή να καταστήσουν την Ένωση την πλέον ανταγωνιστική οικονομία έως το 2010, είναι χαρακτηριστική. Ο συνδυασμός των δυσκολιών αυτών στο εσωτερικό όπως και στο εξωτερικό πεδίο οδηγούν πολλούς Ευρωπαίους σε μια αίσθηση αποτυχίας και παρακμής, ιδίως όταν η Ευρωπαϊκή Ένωση συγκρίνεται με τις ΗΠΑ (δυναμική οικονομία, στρατιωτική και διπλωματική υπερδύναμη) ή τις ανερχόμενες δυνάμεις της Ασίας (Κίνα Ινδία). Σε σχέση με τη διεύρυνση, οι εξελίξεις αυτές προκαλούν προβληματισμούς: μπορεί να υπάρξει συνοχή στην ευρωπαϊκή εξωτερική πολιτική σε μία διαρκώς διευρυνόμενη Ένωση; Οι αδυναμίες της ευρωπαϊκής οικονομίας θα αντιμετωπιστούν καλύτερα με τη διεύρυνση της κοινής αγοράς ή της ευρωζώνης ή, αντιθέτως, η διεύρυνση θα περιορίσει την κοινωνική και οικονομική συνοχή;

Τρίτον, η απουσία συμφωνημένου οράματος. Η κατεύθυνση προς την οποία κινείται η Ένωση ή προς την οποία θα έπρεπε να κινηθεί δεν αποτελεί αντικείμενο συναίνεσης. Αντιθέτως, εντός της Ένωσης συνυπάρχουν αντικρουόμενες τάσεις. Κάποια κράτη μέλη ή, πιο σωστά, κάποιες πολιτικο-ιδεολογικές δυνάμεις επιθυμούν η Ένωση να είναι, αν όχι μία απλή ζώνη ελευθέρων συναλλαγών, κάτι που φαίνεται δύσκολο με δεδομένο το επίπεδο της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, μία «απλή» οικονομική Ένωση. Άλλες τάσεις προωθούν τη μετεξέλιξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε μία αυθεντική πολιτική Ένωση που θα μπορούσε να αποκτήσει ομοσπονδιακή μορφή. Μεταξύ των δύο αυτών αρχέτυπων τάσεων υπάρχουν ασφαλώς αρκετές αποχρώσεις. Στο πλαίσιο της συζήτησης για τη διεύρυνση, η διαμάχη μεταξύ των αντικρουόμενων αυτών τάσεων σχηματικά μεταφράζεται στο δίλημμα «διεύρυνση ή εμβάθυνση».

Οι επιλογές φαίνονται απλές: είτε η Ένωση θα αυξήσει περαιτέρω τον αριθμό των μελών της, καταλήγοντας μία άνευρη πολιτικά αλλά ίσως και οικονομικά οντότητα, ή θα προχωρήσει στη θεσμική και πολιτική της εμβάθυνση με στόχο την πολιτική Ένωση. Η εμβάθυνση και η διεύρυνση στην Ευρωπαϊκή Ένωση, μέχρι στιγμής, προχωρούσαν από κοινού. Η απουσία, όμως, ενός συμφωνημένου οράματος για το μέλλον, για τον τελικό προορισμό της Ένωσης δυσκολεύει τον ορισμό των απαραίτητων για τη διεύρυνση θεσμικών αλλαγών και τροφοδοτεί τη θεσμική αβεβαιότητα, δημιουργώντας έναν φαύλο κύκλο από τον οποίο η Ευρώπη δυσκολεύεται να εξέλθει.

3^ο Κεφάλαιο

Η Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας

3.1 Η καθιέρωση της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Γειτονίας

Κατά τη διάρκεια του 20^{ου} αιώνα σημειώθηκαν ριζικές αλλαγές στη γεωγραφία, στην τομέα της πολιτικής και του πολιτισμού, τόσο στην Ευρωπαϊκή ήπειρο όσο και στη Μεσόγειο. Η ΕΕ άρχισε να επαναπροσδιορίζει την εξωτερική πολιτική της από τη δεκαετία του 1990. Αρχικά στόχευε στις νέες δημοκρατίες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, στα πλαίσια της πολιτικής διεύρυνσης. Με τη διεύρυνση αυξήθηκε το πληθυσμιακό της δυναμικό, η επέκταση των συνόρων της, αλλά κυρίως ενισχύθηκε το πολιτικό και οικονομικό βάρος. Επακολούθησαν γεωπολιτικές εξελίξεις, καθώς η αμερικανική πολιτική στη Μεσόγειο⁶³ δημιούργησε ανησυχίες για το μέλλον και ιδιαίτερα για την ασφάλειά της,⁶⁴ και κυρίως διότι συνορεύει με κράτη-περιοχές κρίσεων, όπως η Γεωργία, Μολδαβία κ.α.

Έτσι, διαπιστώθηκε η ανάγκη να επαναχαραχτεί μια νέα εξωτερική πολιτική σχέσεων με όλους τους γείτονές της, ώστε να εξισορροπεί την πολιτική ανοίγματός της προς Ανατολάς. Η πολιτική αυτή είναι η Πολιτική Γειτονίας, η οποία βασίζεται, όπως και η διεύρυνση στην πολιτική βούληση για μια Ευρύτερη Ευρώπη. Η σύλληψη και των δυο προέρχεται από την «Ευρωπαϊκή Πολιτική Ασφαλείας», η οποία διαμορφώθηκε σταδιακά βάσει πραγματιστικών στοιχείων, όπως οι απειλές, που μπορούν να προέλθουν από τις παρακείμενες περιοχές,⁶⁵ τομείς που ανήκουν στο αντικείμενο της ήπιας ασφάλειας (soft security). Η ΕΕ διέγινωσε έγκαιρα ότι το συμφέρον είναι να αποκτήσουν οι περιοχές αυτές «σταθερές κυβερνήσεις», ώστε να συμμετέχουν σε ένα σταθερό διεθνές πλαίσιο συνεργασίας. Η Στρατηγική Πολιτική της Ένωσης, στόχευε στη δημιουργία «στενότερων σχέσεων» με πιθανότητα οικονομική ενσωμάτωσης στην ευρωπαϊκή αγορά, δηλαδή ένα

⁶³ Η Μεσόγειος είναι μια ζώνη αντιπαραθέσεων, αλλά και ένα σταυροδρόμι πολιτισμών (αραβικός, μουσουλμανικός μεσογειακός, ευρωπαϊκός) και εμπορικών συναλλαγών, ενώ η λεκάνη της Ανατολικής Μεσογείου χαρακτηρίζεται ως γέφυρα μεταξύ τριών ηπείρων: Ευρώπη, Ασία και Αφρική. Ιδιαίτερη μνεία πρέπει γίνει στη στρατηγική σημασία της Ανατολικής Μεσογείου που αυξάνεται από την ύπαρξη της διώρυγας του Σουέζ, η οποία αποτελεί βασική συγκοινωνιακή οδό και συντομότερη ναυτική οδό μεταξύ Ατλαντικού και Ινδικού ωκεανού. Από την περιοχή αυτή διέρχονται και οι κυριότεροι ναυτικοί δίαυλοι μέσω των οποίων διακινείται το πετρέλαιο του Περσικού Κόλπου και της Βόρειας Αφρικής. Κουφουδάκης Βαγγέλης, Τσαρδανίδης Χαράλαμπος και Σωτηρέλης Κωνσταντίνος, «Η Πολιτική των Υπερδυνάμεων στην Ανατολική Μεσόγειο και στον Περσικό Κόλπο», Ίδρυμα Μεσογειακών Μελετών, Αθήνα, 1989, σελ. 28.

⁶⁴ Περισσότερες πληροφορίες για την ασφάλεια στη Μεσόγειο βλ. Ντόκος Θάνος, Πιέρρος Φίλιππος, «Η Μεσόγειος προς τον 21^ο αιώνα. Η Θέση της Ελλάδας», Παπαζήση, 1996 και Buzan Barry, Waever Ole, Jaap de Wilde, "Security: a New Framework for Analysis", Lynne Rienner, London, 1998.

⁶⁵ Πρώην κράτη της Σοβιετικής Ένωσης, περιοχές ακυβέρνητες ή κακά διοικούμενες ή στις οποίες αναπτύσσονται εσωτερικές διενέξεις και διεθνή εγκλήματα, όπως οργανωμένο έγκλημα, τρομοκρατία, παράνομη μετανάστευση κ.α.

καθεστώς, που να αποκλείει την πολιτική ενσωμάτωση, αλλά προσφέρει οικονομικά και δυνατότητα χάραξης οικονομικής πολιτικής. Η εμφάνιση του ευρώ ως σημαντικού διεθνούς νομίσματος δημιούργησε νέες ευκαιρίες για πιο στενές οικονομικές σχέσεις. Η μεγαλύτερη γεωγραφική εγγύτητα σημαίνει ότι η διευρυμένη ΕΕ και τα νέα γειτονικά κράτη θα έχουν κοινό συμφέρον να καταβάλλουν περαιτέρω προσπάθειες για την προαγωγή των διακρατικών εμπορικών ροών και επενδύσεων καθώς και πιο μεγάλα κοινά συμφέροντα στη συνεργασία για την αντιμετώπιση διασυνοριακών απειλών από την τρομοκρατία ή την ατμοσφαιρική ρύπανση. Οι γειτονικές χώρες είναι οι ουσιαστικοί εταίροι της ΕΕ για την αύξηση της κοινής παραγωγής, της οικονομικής ανάπτυξης και του εξωτερικού εμπορίου, για τη δημιουργία μιας διευρυμένης περιοχής πολιτικής σταθερότητας, μιας έννομης τάξης καθώς και η σφυρηλάτηση της αμοιβαίας ανταλλαγής ανθρώπινου δυναμικού, ιδεών, γνώσης και πολιτισμού, αλλά και να προσφέρει οικονομικά τη δυνατότητα χάραξης οικονομικής πολιτικής.

Η ΕΕ κατάλαβε ότι χρειάζεται ένα ακόμη στρατηγικό όπλο για τη διάδοση της σταθερότητας και της ευημερίας σε όλο το γεωγραφικό της χώρο. Η νέα «Πολιτική Γειτνίασης» ανταποκρίνεται στο γενικότερο πνεύμα της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Ασφάλειας (Κοπεγχάγη 2003) και στοχεύει να διευρύνει τις σχέσεις της με τους γείτονες της μέσω μιας φιλελεύθερης οικονομικής πολιτικής, μάλλον, παρά ρεαλιστική εξισορρόπηση ισχύος. Το περιεχόμενο της νέας πολιτικής είναι δεσμευτικό αλλά όχι αναγκαστικό. Προσφέρει βοήθεια, χωρίς να εκφοβίζει, προτείνοντας εντυπωσιακά κίνητρα και όχι τιμωρία⁶⁶. Τα μέσα προσέγγισης είναι η απελευθέρωση εμπορίου, ο πολιτικός διάλογος, οι θεσμικοί δεσμοί και η χρηματοδοτική βοήθεια⁶⁷. Η νέα αυτή πολιτική αποκρυσταλλώθηκε στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Essen (Δεκέμβριος 1994)⁶⁸, όπου αποφάσισε να δημιουργήσει «ισόρροπες σχέσεις με όλους τους γείτονές της». Το Συμβούλιο των Καννών (Ιούλιος 1995)⁶⁹, προανήγγειλε την «διεύρυνση προς το Νότο», την οποία περιέγραφε σαν μια «φιλόδοξη πολιτική συνεργασία στο Νότο, που θα αντιστάθμιζε την πολιτική ανοίγματος στην Ανατολή». Η διεύρυνση στις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης σε συνδυασμό

⁶⁶ Emerson Michael, Noutcheva Gergana, "From Barcelona Process to the Neighborhood Policy", Center for European Policy Studies (CEPS), Working Paper, No. 220, 1 March 2005, σελ. 17.

⁶⁷ Σε αντίθεση με την αμερικανική πολιτική, η οποία μετά την 11^η Σεπτεμβρίου, ανέπτυξε την τεράστια πολεμική μηχανή στο Ιράκ και στο Αφγανιστάν.

⁶⁸ Περισσότερες πληροφορίες για το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Essen, βλ. European Council, Meeting on 9 and 10 December 1994 in Essen, Presidency Conclusions, στην ιστοσελίδα: http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/00300-1.EN4.htm.

⁶⁹ Περισσότερες πληροφορίες για το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο των Καννών, βλ. Cannes European Council, 26 and 27 July 1995, Presidency Conclusions, στην ιστοσελίδα, http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/00211-C.EN5.htm.

με τη μελλοντική διεύρυνση της Ευρωμεσογειακής Συνεργασίας (ΕΜΣ)⁷⁰, την οδήγησαν στη σύλληψη της ιδέας της «Ευρύτερης Ευρώπης», μιας Ευρώπης, η οποία θα ενίσχυε αποτελεσματικά το γεωγραφικό, το πολιτικό και οικονομικό της βάρος⁷¹.

Οι πολιτικές διεύρυνσης και της Ευρωμεσογειακής Συνεργασίας ήταν κατά βάση δυο πολιτικές συνιστάμενες της πολιτικής απόφασης της Ευρωπαϊκής Ένωσης να δημιουργήσει μια «Ευρύτερη Ευρώπη», ενδυναμωμένη, θεσμικά και πραγματικά από τη διεύρυνση και με ισχυροποιημένη εξωτερική δράση, βασισμένη στη γεωπολιτική δυναμική⁷², που της προσέδιδε η Ευρωμεσογειακή Συνεργασία. Βέβαια και η διεύρυνση και η Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας (ΕΠΓ), βασίζονται στην ίδια πολιτική και αντίληψη, οι ρίζες τους διαφέρουν. Η ΕΠΓ εδράζεται την έννοια της ασφάλειας και την σχετική ευρωπαϊκή πολιτική, που αποτελεί την συνέχεια της Πολιτικής Ασφάλειας, η οποία πρεσβεύει ότι *«ακόμα και στην εποχή της παγκοσμιοποίησης, η γεωγραφία είναι σημαντική. Είναι προς το παρόν συμφέρον της Ευρώπης οι χώρες, που συνορεύουν να κυβερνώνται καλά. Καμία από αυτές τις χώρες, δεν αποτελεί απειλή σήμερα. Υπάρχουν βέβαια εσωτερικές και διεθνείς συγκρούσεις στις παρακείμενες περιοχές, που θα μπορούσαν να διαχυθούν στην Ένωση, κυρίως διότι αναφέρονται σε τομείς, που ανήκουν στο αντικείμενο της ήπιας ασφάλειας π.χ. οργανωμένο έγκλημα, τρομοκρατία, παράνομη διακίνηση»*⁷³. Το συμφέρον της Ένωσης είναι να κυβερνώνται καλά και να συμμετέχουν σε ένα σταθερό διεθνές πλαίσιο.

Σε όλο το οικοδόμημα, το οποίο δεν δημιούργησε νέα σύνορα στην Ευρώπη, αλλά καταργούσε τα παλαιά, δόθηκε ιδιαίτερη έμφαση στη «νόμιμη ασφάλεια και το οικονομικό consensus» των κρατών⁷⁴, που δεν συμμετείχαν στη διαδικασία διεύρυνσης. Όλη αυτή η πολιτική σύλληψη θεμελιώθηκε και θεσμικά από τη Συνθήκη του Άμστερνταμ με την υιοθέτηση των «κοινών στρατηγικών», που εφαρμόζονται σε τομείς, όπου τα κράτη μέλη

⁷⁰ Περισσότερες πληροφορίες για την Ευρωμεσογειακή Συνεργασία και τη σχέση της με την Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονία παρατίθενται λεπτομερώς παρακάτω.

⁷¹ Τα εξωτερικά της σύνορα θα επεκτεινόταν σταδιακά μέχρι τις χώρες της Κοινοπολιτείας Ανεξαρτήτων Κρατών (ΚΑΚ), βόρειο-ανατολικά και όλα τα μεσογειακά κράτη της Ευρωμεσογειακής Συνεργασίας στο Νότο. Βλ. European Commission, “Europe and Challenge of Enlargement”, Bull. EC, 1992, σελ. 11.

⁷² Βλ. “Making a success of enlargement. Strategy paper and report of the European Commission on the progress towards accession by each of the candidate countries”, Brussels 19 November 2001, COM (2001) 700, final.

⁷³ Dannreuther Roland, “Developing the Alternative to Enlargement: The European Neighborhood Policy”, European Foreign Affairs Review 11, 2005, σελ. 152.

⁷⁴ “The Challenge of Enlargement”, 97, Agenda 2000, COM (2000) final και αναλυτικότερα βλ. “Economic and Political Relations after the EU Enlargement: The Visegrad Countries and Russia, Ukraine, Belarus and Moldova”, Collection of the Studies presented at the Conference Budapest on 5 – 6 February 2004, International Center for Economic Growth and European Center Foundation for Research into the World Economy, σελ. 20-22.

έχουν κοινά σημαντικά συμφέροντα⁷⁵, όπως η Κοινή Στρατηγική για τη Μεσόγειο στο Συμβούλιο της Santa Maria Da Feira (Ιούνιος 2000)⁷⁶. Σε αυτά τα πλαίσια, η ΕΠΓ, εκτός από τις υπόλοιπες διαστάσεις της, πρέπει να θεωρηθεί ως εξέλιξη της Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφάλειας, η οποία θα είναι επιτυχέστερη από προηγούμενες πολιτικές και θα επιτύχει τους στόχους της Ευρωπαϊκής Ένωσης στις εξωτερικές σχέσεις.

Η νέα πολιτική προετοιμάστηκε μεθοδικά από τους Patten και Solana⁷⁷, προωθήθηκε από τον πρόεδρο Prodi, ο οποίος την παρουσίασε στην 9^η Διεθνή Διάσκεψη της ECSA “as a ring of friends surrounding the European Union from Morocco to Russia and Black Sea”, που πήρε οριστική μορφή στην Κοπεγχάγη, (12-13 Δεκεμβρίου 2002) και καθιέρωσε μια «Ευρύτερη Ευρώπη». Τα νέα γειτονικά κράτη είναι η Ουκρανία, η Λευκορωσία, η Μολδαβία και τα νότια μεσογειακά κράτη, ενώ ταυτόχρονα τα Δυτικά Βαλκάνια συγκαταλέγονται ρητά στην εν δυνάμει ζώνη διεύρυνσης. Στην πραγματικότητα, η Πολιτικής Γεινίασης υπήρξε αφενός απότοκος της γεωστρατηγικής αλλαγής που απέφερε η διεύρυνση, αφετέρου της πολιτικής βούλησης της Ένωσης να διαδραματίσει ιδιαίτερο ρόλο (πρωταγωνιστικό) στις διεθνείς εξελίξεις⁷⁸. Στην Κοπεγχάγη⁷⁹ καθιερώθηκε η «Ευρύτερη Ευρώπη» σαν ένα διαφοροποιημένο στρατηγικό όπλο για την σταθερότητα και την ευημερία στο γύρω γεωγραφικό χώρο και στην ευρύτερη Μέση Ανατολή, δηλαδή στις χώρες της Μεσογειακής Λεκάνης, της Αραβικής Χερσονήσου και του Περσικού Κόλπου.

Στη Σύνοδο της Ευρωμεσογειακής Συνεργασίας στο Δουβλίνο το Μάιο του 2004⁸⁰ έγινε η πρώτη επίσημη παρουσίαση της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Γειτονίας προτείνοντας τη συμμετοχή των μεσογειακών της εταίρων στη νέα πρωτοβουλία. Όπως δήλωσε ο Günter Verheugen, ο αρμόδιος Επίτροπος για τη Διεύρυνση και την Ευρωπαϊκή Πολιτική

⁷⁵ Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο ταυτόχρονα υιοθέτησε κοινές στρατηγικές με τη Ρωσία, Ουκρανία, το Σύμφωνο Σταθερότητας για τα Βαλκάνια.

⁷⁶ Στις 19 και 20 Ιουνίου 2000 έλαβε χώρα η Σύνοδος του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στη Santa Maria da Feira (Πορτογαλία) κατά την οποία καθορίστηκαν διάφορες αρχές και μέθοδοι συμφωνιών ώστε τα μη ευρωπαϊκά μέλη της Ατλαντικής Συμμαχίας καθώς και τα υπονήφια μέλη, να μπορούν να συμμετέχουν στη στρατιωτική διαχείριση των κρίσεων. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο προσκάλεσε όλες τις τρίτες χώρες να συνεισφέρουν στη βελτίωση των ευρωπαϊκών δυνατοτήτων, διευκολύνοντας κυρίως τις προσφορές της Τουρκίας, της Νορβηγίας, της Πολωνίας και της Δημοκρατίας της Τσεχίας.

⁷⁷ Ολόκληρο το κοινό κείμενο του Patten και Solana δημοσιεύτηκε στη *Uniting Europe*, 199, 9 September 2002, σελ. 5-7.

⁷⁸ “*Our new imperative is to face up a demanding world. Since 1995, the world has changed profoundly. Europe’s answer has been manifold. Euro, ESDP, Enlargement, the European Security Strategy ... This means to intensify the cooperation in the area of security. This means first of all to redoubling efforts to end current conflicts*”, Solana Javier, “Intervention at the EuroMed Ministerial Plenary”, Luxembourg, 31 March 2005.

⁷⁹ Βλ. Presidency Conclusions, SN 400/02, 12-13 December 2002.

⁸⁰ Η Σύνοδος της ΕΜΣ που πραγματοποιήθηκε στο Δουβλίνο στις 5 και 6 Μαΐου 2004 έγινε κατά τη διάρκεια της ιρλανδικής Προεδρίας της ΕΕ, η ειρηνευτική διαδικασία στη Μέση Ανατολή και η απεμπλοκή από το αδιέξοδο στο Ιράκ κατείχαν τις πρώτες θέσεις στην ημερήσια διάταξη.

Γειτονίας: «Σήμερα προτείνουμε την ενίσχυση των δεσμών που μας συνδέουν με αυτές τις χώρες εταίρους, μέσω μιας νέας σειράς νέων μορφών συνεργασίας και βοήθειας. Αυτό που θέλουμε είναι να τους δώσουμε ένα πραγματικό μερίδιο στην διευρυμένη ΕΕ, έτσι ώστε να μπορέσουν και αυτοί να αναπτυχθούν και να ευημερήσουν. Η Ευρώπη, ως σύνολο, έχει κάθε συμφέρον να περιβάλλεται από καλά διακυβερνούμενες χώρες, οι οποίες προσφέρουν νέες προοπτικές για την δημοκρατία και την οικονομική ανάπτυξη»⁸¹. Η ανακοίνωση αυτή προκάλεσε αρχικά έκπληξη και στη συνέχεια ανησυχία μεταξύ των μεσογειακών εταίρων. Τα ερωτήματα που γέννησε, αφορούν το αν αυτή η πολιτική θα αντικαταστήσει την Ευρωμεσογειακή Συνεργασία, αν θα συνυπάρξουν οι δυο πολιτικές (για τις ίδιες χώρες και τελικά ποια θα είναι η σχέση τους).

Η ΕΠΓ είχε αρχικά παρουσιαστεί στο κείμενο που δημοσιοποίησε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή με τίτλο «*Ευρύτερη Ευρώπη-Γειτονικές Σχέσεις: ένα νέο πλαίσιο σχέσεων με τους γείτονές μας στα ανατολικά και νότια σύνορά μας*»⁸². Στην ανακοίνωσή της η Επιτροπή πρότεινε ότι «η ΕΕ πρέπει να έχει ως στόχο την ανάπτυξη μιας ζώνης ευμάρειας και φιλικής γειτονίας... με τον οποίο η Ευρωπαϊκή Ένωση θα απολαμβάνει στενές ειρηνικές σχέσεις και σχέσεις συνεργασίας». Την επόμενη δεκαετία και έπειτα, η ικανότητα της Ένωσης να μπορεί να προσφέρει ασφάλεια, σταθερότητα και βιώσιμη ανάπτυξη στους πολίτες της και να μπορεί να ταυτίζεται με το συμφέρον της για στενή συνεργασία με τους γείτονές της. Η χάραξη μιας τέτοιας πολιτικής αποτελεί τη λογική συνέπεια της διαδικασίας διεύρυνσης, η οποία, όπως αναφέρει η ανακοίνωση «θα δώσει νέα ώθηση στην προσπάθεια της προσέγγισης άνω των 450 εκατομμυρίων κατοίκων των χωρών που θα βρεθούν στα εξωτερικά χερσαία και θαλάσσια σύνορα, δηλαδή στη Ρωσία, στα δυτικά Νέα Ανεξάρτητα Κράτη⁸³ και στα κράτη της Νοτίου Μεσογείου»⁸⁴. Επίσης, η ίδια ανακοίνωση κάνει αναφορά ότι στη γειτονιά της ΕΕ υπάρχουν διαφορετικές χώρες αλλά με κοινά συμφέροντα. Συγκεκριμένα, οι διαφορές αντανακλώνται στην ποικιλία και στην ένταση των σημερινών σχέσεων της Ένωσης με τις νέες γειτονικές της χώρες καθώς και μεταξύ των χωρών αυτών.

Τον Ιούνιο του 2003 το Συμβούλιο είδε την εν λόγω ανακοίνωση ως μια καλή βάση για την ανάπτυξη ενός νέου φάσματος πολιτικών έναντι των χωρών αυτών, καθόρισε

⁸¹ Βλ. «Μετά τη Διεύρυνση: η Επιτροπή Δίνει Νέα Ώθηση στην Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτνίασης», Βρυξέλλες 12 Μαΐου 2004, IP/04/632, στην ιστοσελίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/04/632&format=HTML&aged=0&language=EL&guiLanguage=en>.

⁸² Βλ. Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, «Ευρύτερη Ευρώπη – Γειτονικές Σχέσεις: ένα νέο πλαίσιο σχέσεων με τους γείτονές μας στα ανατολικά και νότια σύνορά μας», Βρυξέλλες 11 Μαρτίου 2003, COM (2003) 104, τελικό.

⁸³ Νέα Ανεξάρτητα Κράτη: Αρμενία, Αζερμπαϊτζάν, Λευκορωσία, Γεωργία, Τουρκμενιστάν, Καζακστάν, Κιργιζιστάν, Μολδαβία, Τατζικιστάν, Ουκρανία, Ουζμπεκιστάν.

⁸⁴ Νότια Μεσόγειος: Αλγερία, Αίγυπτος, Ισραήλ, Ιορδανία, Λιβύη, Μαρόκο, Παλαιστινιακή Αρχή, Τυνησία.

γενικότερους στόχους και αρχές και προσδιόρισε πιθανά κίνητρα. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Θεσσαλονίκης τον Ιούνιο 2003 επικύρωσε τα συμπεράσματα του Συμβουλίου και ανέφερε ότι προσβλέπει στο έργο που έχουν αναλάβει τόσο το Συμβούλιο όσο και η Επιτροπή, να συνδέσουν τα διάφορα στοιχεία αυτών των πολιτικών. Τον Ιούλιο του 2003, η Επιτροπή κατέθεσε μια ανακοίνωση με τίτλο «*Ανοίγοντας το δρόμο για ένα νέο μέσο γειτνίασης*»⁸⁵ και συνέστησε μια επιχειρησιακή Ευρώπη και μια διυπηρεσιακή ομάδα για την Ευρύτερη Ευρώπη.

Στη συνέχεια, η Επιτροπή παρουσίασε δύο προφορικές εκθέσεις προόδου στο Συμβούλιο, τον Οκτώβριο του 2003 και τον Φεβρουάριο του 2004 και συμμετείχε στις λεπτομερείς συζητήσεις στην Επιτροπή Μονίμων Αντιπροσώπων και στις σχετικές ομάδες εργασίας του Συμβουλίου, όσον αφορά τα πιθανά στοιχεία που θα περιληφθούν σε σχέδια δράσης της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Γειτονίας με ορισμένες χώρες της Ανατολικής Ευρώπης και της περιοχής της Μεσογείου. Τα τμήματα αυτών των σχεδίων δράσης που σχετίζονται με την αυξημένη πολιτική συνεργασία και την Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφαλείας έχουν τύχει επεξεργασίας και έχουν εγκριθεί από κοινού από τις υπηρεσίες της Επιτροπής και από τον Ύπατο Εκπρόσωπο. Η Επιτροπή πραγματοποίησε διερευνητικές συνομιλίες με τους εταίρους της Ανατολικής Ευρώπης και της Νότιας Μεσογείου, οι οποίοι έχουν σε ισχύ Συμφωνίες Εταιρικής Σχέσης και Συνεργασίας ή Συμφωνίες Σύνδεσης. Με τις συνομιλίες αυτές επιβεβαιώθηκε το ενδιαφέρον τους για την ΕΠΓ και εξακριβώθηκαν οι απόψεις τους σχετικά με τις προτεραιότητες που πρέπει να καλυφθούν με τα σχέδια δράσης.

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ενέκρινε το κείμενο αυτό τον Οκτώβριο του 2003⁸⁶ και έδωσε ουσιαστικά την ευκαιρία στις όμορες προς την ΕΕ χώρες να επεκτείνουν την οικονομική τους συνεργασία, προχωρώντας μακροπρόθεσμα ακόμη και κατά το πρότυπο της Ευρωπαϊκής Ζώνης Ελεύθερων Συναλλαγών και του Ευρωπαϊκού Οικονομικού Χώρου⁸⁷.

Έτσι, με την ιστορική της διεύρυνση στις αρχές του 2004, η Ευρωπαϊκή Ένωση έκανε ένα μεγάλο βήμα προόδου για την προώθηση της ασφάλειας και της ευημερίας στην ευρωπαϊκή ήπειρο. Η διεύρυνση της ΕΕ σημαίνει επίσης ότι τα εξωτερικά σύνορα της

⁸⁵ Βλ. Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, «*Ανοίγοντας το δρόμο για ένα νέο μέσο γειτνίασης*», Βρυξέλλες 1 Ιουλίου 2003, COM (2003) 393, τελικό.

⁸⁶ Βλ. European Parliament Report, Report on “*Wider Europe-Neighborhood: A New Framework for Relations with our Eastern and Southern Neighbors*”, Committee on Foreign Affairs, Human Rights, Common Security and Defense Policy, 5 November 2003.

⁸⁷ Βλ. αναλυτικότερα, Lannon Erwan and Elsuwege Van Peter, “*The EU’s Emerging Neighborhood Policy and its Potential Impact on the Euro-Mediterranean Partnership*”, στο Xuereb Peter, (ed.), *Euro-Med Integration and the Ring of Friends, the Mediterranean’s European Challenge*, vol. 4, EDRC, Malta, 2003, σελ. 21-84.

Ένωσης άλλαξαν. Η ΕΕ απέκτησε νέους γείτονες και πλησίασε περισσότερο άλλους, παλαιότερους. Οι περιστάσεις αυτές δημιούργησαν ευκαιρίες αλλά και προκλήσεις.

Η ΕΠΓ απευθύνεται στους υφιστάμενους γείτονες της ΕΕ και σε εκείνους που βρέθηκαν πλησιέστερα στην ΕΕ λόγω της διεύρυνσης. Σήμερα, στη ΕΠΓ συμμετέχουν δέκα έξι χώρες (Αλγερία, Αρμενία, Αζερμπαϊτζάν, Λευκορωσία, Αίγυπτος, Γεωργία, Ισραήλ, Ιορδανία, Λίβανος, Λιβύη, Μολδαβία, Μαρόκο, Παλαιστινιακά Εδάφη, Συρία, Τυνησία, Ουκρανία). Η ΕΕ και η Ρωσία αποφάσισαν να αναπτύξουν περαιτέρω τη στρατηγική εταιρική σχέση τους μέσω της δημιουργίας τεσσάρων κοινών χώρων, όπως ορίστηκαν στη Σύνοδο Κορυφής της Αγίας Πετρούπολης το 2003⁸⁸.

Σημαντικό στοιχείο στην ΕΠΓ αποτελούν τα Σχέδια Δράσης (Action Plans) τα οποία ρυθμίζουν το επίπεδο της συνεργασίας μεταξύ της ΕΕ και των χωρών που προβλέπει η ΕΠΓ. Τα σχέδια δράσης είναι όμοια με τα ισχύοντα «έγγραφα στρατηγικής για τις χώρες». Για τις χώρες που θα αποδεχτούν και θα καταφέρουν να τηρήσουν τους όρους της, η ΕΕ θα προσφέρει άμεση χρηματοδοτική και τεχνική υποστήριξη, ακόμη και τελωνιακή ένωση. Σε αντίθετη περίπτωση, βέβαια η υποστήριξη της ΕΕ, προφανώς, δεν θα είναι ένθερμη⁸⁹. Όπως και στην ΕΜΣ, αλλά και σε άλλα πλαίσια των εξωτερικών σχέσεων της ΕΕ, η χρηματοδοτική βοήθεια και η στενότερη οικονομική συνεργασία αποτελούν μοχλούς πίεσης για την προώθηση των μεταρρυθμίσεων πολιτικού περιεχομένου. Αν και είναι αρκετά νωρίς, η ΕΠΓ θα πρέπει να εξεταστεί αναφορικά με τις άλλες ευρωπαϊκές πολιτικές, όπως αυτή της προώθησης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, του εκδημοκρατισμού, των πολιτικών πρόληψης των συγκρούσεων σε τρίτες χώρες, αλλά και συνολικά της δεσπόζουσας θέσης των στοιχείων αυτών στο νέο πια ισοζύγιο της εξωτερικής πολιτικής της ΕΕ⁹⁰. Ερωτηματικά συνοδεύουν το πώς θα καταφέρει η ΕΕ να συνδυάσει τη μαζική αύξηση των εταίρων της με τη σχετικά μικρή ικανότητα που διαθέτει στο να προωθεί μεγάλης κλίμακας μεταρρυθμίσεις σε τρίτες χώρες.

⁸⁸ Η Σύνοδος Κορυφής, που πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο των εορτασμών για την 300ή επέτειο της Αγίας Πετρούπολης, αποτέλεσε ευκαιρία να συζητηθούν οι διμερείς σχέσεις μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Ρωσίας. Έτσι, τα μέρη επαναβεβαιώνουν τη δέσμευσή τους για την ενίσχυση της συνεργασίας τους στο πλαίσιο της Συμφωνίας Εταιρικής Σχέσης και Συνεργασίας με σκοπό τη δημιουργία, μακροπρόθεσμα, κοινού οικονομικού χώρου, κοινού χώρου ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης, κοινού χώρου συνεργασίας στον τομέα της εξωτερικής ασφάλειας, χώρου έρευνας και εκπαίδευσης, που θα περιλαμβάνει πολιτιστικές πτυχές κ.α. Βλ. Δελτίο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, «Σύνοδος Κορυφής Ευρωπαϊκής Ένωσης-Ρωσίας», στην ιστοσελίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, <http://europa.eu/bulletin/el/200305/p106086.htm>.

⁸⁹ Η ΕΠΓ υπόσχεται αυστηρή και άμεση εφαρμογή της αιρεσιμότητας στους διαθέσιμους πόρους (negative conditionality) Αυτή η πιο άκαμπτη πολιτική, θα πρέπει να εφαρμοστεί στους μεσογειακούς εταίρους με σχετική ευελιξία (positive conditionality). Βλ. Xenakis Dimitris, "The European Democracy-Promotion Project in the Mediterranean: Problems and Prospects after the Enlargement", Friedrich Ebert Foundation, *From Barcelona to Wider Europe-and Closer Relations?*, International Program, Βαλέτα, 2004.

⁹⁰ Smith Karen, "European Union Foreign Policy in a Changing World", Polity Press, Cambridge, 2003.

Η ΕΠΓ επιδιώκει να ενθαρρύνει, με την περαιτέρω ανάπτυξη διαφόρων μορφών διασυνοριακής συνεργασίας, τα περιφερειακά σχήματα και τις υποπεριφερειακές πρωτοβουλίες συνεργασίας όπως, το Συμβούλιο Οικονομικής Συνεργασίας της Μαύρης Θάλασσας (BSEC), τη Συμφωνία του Agadir, την Αραβική Ένωση του Μαγκρέμπ (AMU) και την ΕΜΣ. Η ΕΠΓ επιδιώκει επίσης να ενθαρρύνει τους συμμετέχοντες να εκμεταλλευθούν πλήρως τα οφέλη της ΕΜΣ, κυρίως μέσω της προώθησης της υποδομής, διασυνδέσεων και δικτύων, ιδίως στο τομέα της ενέργειας και να αναπτύξουν νέες μορφές συνεργασίας με τους γείτονές τους. Ωστόσο, ο ακριβής τρόπος με τον οποίο θα επιτευχθεί αυτό δεν έχει εξηγηθεί από την Επιτροπή⁹¹. Θεωρείται βέβαιο όμως ότι η ισχυρή «διμερής λογική» που διαπνέεται από την ΕΠΓ δε θα επιτρέψει στην «περιφερειακή» Διαδικασία της Βαρκελώνης (ΔτΒ) να παραμείνει το ίδιο σημαντική, αν και (για την ώρα) η ΕΠΓ θα εφαρμοστεί μέσω των Ευρωμεσογειακών Συμφωνιών Σύνδεσης. Αυτό σημαίνει ότι η διαχείριση των σχέσεων της ΕΕ με τις χώρες της περιοχής θα παραμείνει στη Γενική Διεύθυνση για τη Μεσόγειο και τη Μέση Ανατολή, αλλά δεν είναι απίθανο στο μέλλον, στα πλαίσια της ΕΠΓ, η Διεύθυνση να λειτουργήσει στην ουσία σε διμερές επίπεδο μέσω των νέων συμφωνιών που θα συναφθούν.

3.2 Η Ευρωμεσογειακή Συνεργασία και η σχέση της με την Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας

Η Μεσόγειος αποτελεί αναμφισβήτητα μια από τις πιο κρίσιμες και σημαντικές περιοχές στον κόσμο. Η περιοχή αυτή που συνδέει τη Μέση Ανατολή και τη Βόρειο Αφρική με την Ευρώπη μαστίζεται από τρομερή οικονομική ανισότητα, θρησκευτικά αρχέγονα κινήματα, τρομοκρατία, παράνομη μετανάστευση και εθνοτικές συγκρούσεις. Η ΕΕ, λόγω της γεωγραφικής γειτνίασης και των παραδοσιακών πολιτικών και οικονομικών δεσμών που είχε ανέκαθεν με τη Μεσόγειο, κατανόησε από νωρίς την ανάγκη ύπαρξης διάφορων συμφωνιών με τις χώρες της περιοχής. Τις σχέσεις της ΕΕ με τις χώρες της Μεσογείου θα μπορούσαμε να τις διαχωρίσουμε στις παρακάτω περιόδους⁹².

Την περίοδο 1961-1972 που χαρακτηρίζεται από την ανάπτυξη διμερών σχέσεων με μερικές μεσογειακές χώρες με τη μορφή Συμφωνιών Σύνδεσης. Η Ελλάδα και η Τουρκία ήταν οι πρώτες χώρες που υπέγραψαν Συμφωνίες Σύνδεσης, οι οποίες άρχισαν να ισχύουν το 1962 και 1964 αντίστοιχα. Το 1969 ακολούθησαν το Μαρόκο και η Τυνησία με Συμφωνίες Σύνδεσης, οι οποίες στην ουσία ήταν μόνο εμπορικού περιεχομένου πενταετούς

⁹¹ Wallström Margot, “The European Neighborhood Policy and the Euro-Mediterranean Partnership”, speech, Euro-Mediterranean Parliamentary Assembly, Cairo, 14 March 2005.

⁹² Βλ. αναλυτικότερα, Τσαρδανίδης Χαράλαμπος, «Η Ανανεωμένη Μεσογειακή Πολιτική της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και η Ελλάδα», ΕΚΕΜ, Παπαζήση, Αθήνα, 1992.

διάρκειας. Τέλος, η πρώτη περίοδος, ολοκληρώνεται με την υπογραφή Συμφωνιών Σύνδεσης με τη Μάλτα (1970) και με την Κύπρο (1971).

Την περίοδο 1972-1985 που χαρακτηρίζεται από την επιδίωξη ανάπτυξης μιας «σφαιρικής μεσογειακής πολιτικής». Βασικός στόχος της «σφαιρικής μεσογειακής πολιτικής» ήταν να συμβάλλει στην οικονομική ανάπτυξη και την κοινωνική και πολιτική σταθερότητα στην περιοχή της Μεσογείου. Κύριο μέσο υλοποίησης αυτού του στόχου αποτέλεσε η υπογραφή πανομοιότυπων συμφωνιών σύνδεσης ή συνεργασίας με όλες σχεδόν τις Τρίτες Μεσογειακές Χώρες (TMX), εκτός εκείνων της Λιβύης και της Αλβανίας.

Την περίοδο 1985-1992 που αποτελεί συνέχεια της «σφαιρικής μεσογειακής πολιτικής» της Ευρωπαϊκής Κοινότητας μετά την τρίτη διεύρυνση, με την είσοδο της Ισπανίας και της Πορτογαλίας. Η ΕΚ επιδίωξε να διαφυλάξει τα συμφέροντα των νέων μελών, όσο και εκείνα των TMX με τη διαμόρφωση μιας νέας μεσογειακής πολιτικής. Η «νέα» μεσογειακή πολιτική προέβλεπε σταδιακά τη μείωση των δασμών επί των εισαγωγών των γεωργικών προϊόντων από τις TMX που θα συνοδεύονταν από την υπογραφή χρηματοδοτικών Πρωτοκόλλων τρίτης γενιάς.

Την περίοδο 1992-1995 που χαρακτηρίζεται από την εφαρμογή της «ανανεωμένης μεσογειακής πολιτικής». Η «ανανεωμένη μεσογειακή πολιτική» προέβλεπε την ύπαρξη χρηματοδοτικών ροών για προγράμματα κοινού ή περιφερειακού ενδιαφέροντος για περισσότερες από μια TMX, στους τομείς του περιβάλλοντος, των ανθρωπίνων πόρων, της «περιφερειακής συνεργασίας» και των μεικτών επιχειρήσεων.

Η πολυπλοκότητα, όμως, της περιοχής της Μεσογείου και των σύγχρονων διεθνών σχέσεων, σε συνδυασμό με την αύξηση των διάφορων προβλημάτων, οδήγησαν σε αδιέξοδα και στην ανάγκη ύπαρξης μιας πιο συνεκτικής στρατηγικής μεταξύ της ΕΕ και των χωρών της Μεσογείου. Ως εκ τούτου, το 1995 στη Διάσκεψη της Βαρκελώνης, υπογράφηκε η Ευρωμεσογειακή Συνεργασία, που προνοούσε μια σειρά από φιλόδοξους οικονομικούς, πολιτικούς και πολιτιστικούς στόχους με κύριο στόχο να προωθηθεί η σταθερότητα και η ασφάλεια στην περιοχή⁹³. Συγκεκριμένα, η Ευρωμεσογειακή Συνεργασία, αποτελείται από τρεις αλληλένδετους πυλώνες δράσης. Ο πρώτος πυλώνας αναφέρεται στην επίτευξη ασφάλειας και πολιτικής σταθερότητας στην περιοχή. Στόχος είναι η προώθηση της ειρήνης, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων καθώς και η ενδυνάμωση του πολιτικού διαλόγου και της ενίσχυσης της χρηστής διακυβέρνησης και των δημοκρατικών θεσμών. Ο δεύτερος πυλώνας αποβλέπει στην επίτευξη της οικονομικής ανάπτυξης και στη

⁹³ Την ιδρυτική Διακήρυξη υπέγραψαν οι 15 χώρες μέλη της ΕΕ, το Μαρόκο, η Αλγερία, η Τυνησία, η Αίγυπτος, η Ιορδανία, η Συρία, ο Λίβανος, η Παλαιστινιακή Αρχή, το Ισραήλ, η Τουρκία, η Μάλτα και η Κύπρος.

δημιουργία ενός υγιούς μακροοικονομικού περιβάλλοντος. Ωστόσο, για να πραγματοποιηθούν, οι στόχοι αυτοί κρίθηκε ότι χρειαζόταν να ενισχυθούν οι Άμεσες Ξένες Επενδύσεις (ΑΞΕ) στις ΤΜΧ και σταδιακά να υπάρξει μια Ζώνη Ελεύθερων Συναλλαγών (ΖΕΣ) με την ΕΕ μέχρι το 2010. Όσον αφορά στον τρίτο πυλώνα, αυτός αναφέρεται στις διαπολιτισμικές ανταλλαγές, στην εκπαίδευση και στην αντιμετώπιση προβλημάτων, όπως ο ισλαμικός φονταμεταλισμός και οι ανεξέλεγκτες μεταναστευτικές ροές από τη Μεσόγειο προς τις χώρες της ΕΕ⁹⁴.

Η Ευρωμεσογειακή Διάσκεψη του 1995 υπήρξε η πιο ξεκάθαρη προσπάθεια να αποφευχθεί η αντικατάσταση του τείχους του Βερολίνου, από ένα άλλο τείχος που η ανισότητα, οι παρεξηγήσεις και εντάσεις διαφόρων ειδών απειλούσαν να οικοδομήσουν ανάμεσα στην ΕΕ και των χωρών της Μεσογείου. Η διαδικασία της Βαρκελώνης «είδε το φως» εκμεταλλευόμενη την χαραμάδα ενός μισανοιγμένου παραθύρου ευκαιριών που λίγο μετά ξανάκλεισε. Η επιτυχής εξέλιξη της Διαδικασίας του Όσλο είχε δημιουργήσει πολλές ελπίδες για μια σταθερή ειρήνη μεταξύ Ισραήλ και Παλαιστινίων, ενώ η παγκόσμια οικονομία βρισκόταν στο ζενίθ της «χρυσής δεκαετίας» του 1990. Μια ανομολόγητη, αλλά εμφανής πλευρά της πρωτοβουλίας του 1995 ήταν η προσπάθεια Γαλλίας και Ισπανίας να εξισορροπήσουν τη μετατόπιση του κέντρου βάρους της ΕΕ προς Ανατολάς, μέσω της διεύρυνσης, ενισχύοντας τη μεσογειακή της διάσταση. Ωστόσο, ήρθαν πιο δύσκολοι καιροί, από την επιδείνωση της κατάστασης στη Μέση Ανατολή και την εσωστρέφεια που έχει προκαλέσει η πρόσφατη μαζική διεύρυνση της ΕΕ. Επιπλέον, οι εξελίξεις στα Παλαιστινιακά Εδάφη και ο πόλεμος κατά της τρομοκρατίας μετά την 11^η Σεπτεμβρίου έχουν εντείνει τα φαινόμενα βίας στην περιοχή, με αποτέλεσμα η Ευρωμεσογειακή Χάρτα⁹⁵ για την ειρήνη και την σταθερότητα που προωθεί η ΕΕ να εξακολουθεί να αποτελεί κενό γράμμα.

Στη Βαρκελώνη πραγματοποιήθηκε η επετειακή Διάσκεψη Κορυφής της Ευρωμεσογειακής Συνεργασίας, στις 27 και 28 Νοεμβρίου 2005. Στόχος της εν λόγω Διάσκεψης Κορυφής ήταν η αναζωογόνηση και η περαιτέρω εμβάθυνση των τριών πυλώνων που προσδιορίζουν από το 1995 την ΕΜΣ. Η Σύνοδος, φιλοδοξούσε να αποτελέσει κάτι παραπάνω από μία επέτειο, ίσως ακόμη και μία ευκαιρία επίσκεψης για

⁹⁴ Xenakis Dimitris, "From Policy to Regime: Trends in Euro-Mediterranean Governance", Cambridge Review of International Affairs, vol. 13, No 1, 1999, σελ. 252-256.

⁹⁵ Η Ευρωμεσογειακή Διάσκεψη στη Στουτγάρδη (1999) ήταν επιτυχής, καθώς κατάφερε να δώσει νέα ώθηση στη ΔτΒ με την ανάπτυξη κατευθυντηρίων γραμμών για την Ευρωμεσογειακή Χάρτα και προβλέποντας για μέτρα οικοδόμησης συνεργατικότητας, καλής γειτονίας και προληπτικής διπλωματίας, των οποίων η ευέλικτη εφαρμογή θα δημιουργήσει τις κατάλληλες προϋποθέσεις για τη βαθμιαία οικοδόμηση ενός ισορροπημένου περιφερειακού συστήματος. Ένα τέτοιο σύστημα θα μπορεί να προάγει αμοιβαία εμπιστοσύνη μέσα από διαδικασίες διαφάνειας και ανοιχτού διαλόγου, προσχεδιασμένη και από κοινού διαχείριση κρίσεων, καθώς και ειρηνική διευθέτηση των διαφορών.

τα επιτεύγματα και τις ελλείψεις αυτής της Διαδικασίας κατά την πρώτη δεκαετία της, αλλά και να γεννηθεί μία δέσμευση για το μέλλον⁹⁶. Σε μια τέτοια Διάσκεψη θα μπορούσαν να προκύψουν σοβαρές δεσμεύσεις μεταξύ των εταίρων, ακόμη και επανεξέταση της «παγωμένης» από το 2000 Ευρωμεσογειακής Χάρτας. Ωστόσο τα πράγματα δεν εξελίχθηκαν έτσι, καθώς η Σύνοδος δεν αποτέλεσε μία απόδειξη «διαύγειας και γενναιότητας» για την ποιοτική εξέλιξη των περιφερειακών σχέσεων. Η αλήθεια είναι πως πριν καν αρχίσει η Σύνοδος, οι οιωνοί δεν ήταν καθόλου καλοί. Το «εορταστικό κλίμα», επισκιάστηκε από τη σχεδόν καθολική αποχή των αρχηγών των Αραβικών χωρών και του Ισραήλ. Από τις δέκα χώρες που αναμένονταν να προσέλθουν μόνο δύο εκπροσωπήθηκαν σε επίπεδο αρχηγών κρατών (Τουρκία και Παλαιστινιακή Αρχή) ενώ οι υπόλοιπες οκτώ εκπροσωπήθηκαν από υπουργούς και αντιπροσώπους. Ο πραγματικός λόγος, που κρύβεται πίσω από αυτή τη μαζική αποχή, είναι μάλλον η δυσαρέσκεια και η διάψευση των προσδοκιών του αραβικού κόσμου που θέλησε με αυτή τη σιωπηρή διαμαρτυρία να εκφράσει την απογοήτευσή του για την πρόοδο της Διαδικασίας της Βαρκελώνης και τα επιτεύγματά της. Η αλήθεια είναι ότι τα επιτεύγματα είναι μάλλον «φτωχά», η πρόοδος αργή, ενώ η αβεβαιότητα επισκιάζει τις προσδοκίες για το μέλλον. Η έλλειψη ουσιαστικής συμφωνίας εμπόδισε αναπόφευκτα την επίτευξη μίας τελικής πολιτικής δήλωσης, που αντικαταστάθηκε από μία γενική Δήλωση της Προεδρίας. Όπως εξήγησε ο Gianfranco Fini, ο επιτευχθείς την ύστατη ώρα συμβιβασμός απέτρεψε «μια αποτυχία στα μάτια του κόσμου», ενώ η Δήλωση της Προεδρίας και πρωθυπουργού της Ισπανίας Blair-Zapatero τελικά «έσωσε τα προσχήματα». Η «έσχατη διαφυγή» μιας Δήλωσης της Προεδρίας, την οποία ούτε καν συνυπέγραψαν οι Ευρωμεσογειακοί εταίροι που συμμετείχαν, αν και συμφώνησαν γενικά στο περιεχόμενό της, δεν μπορεί να θεωρηθεί ιδιαίτερη επιτυχία, τουλάχιστον σε σχέση με τις προσδοκίες που είχε δημιουργήσει η Σύνοδος. Η λεγόμενη διαδικασία της Βαρκελώνης φαίνεται συνεπώς ότι μέχρι σήμερα απέτυχε στην ομολογουμένως φιλόδοξη προσπάθειά της να δημιουργήσει ένα Ευρω-μεσογειακό δίκτυο ουσιαστικής πολιτικής, οικονομικής και πολιτισμικής συνεργασίας και να γεφυρώσει το οικονομικό και το πολιτικό χάσμα μεταξύ της ΕΕ και των Τρίτων Μεσογειακών Χωρών.

Αναμφισβήτητα, πολλά πράγματα πρέπει να γίνουν ακόμη, το ζήτημα είναι σε ποια έκταση υφίσταται η πολιτική βούληση για ουσιαστική πρόοδο και δραστηριοποίηση τόσο από την μεριά της ΕΕ όσο και από τους μεσογειακούς εταίρους. Στο πλαίσιο της Συνόδου της Βαρκελώνης υιοθετήθηκε και το «Πενταετές Πρόγραμμα Εργασίας» για την προσεχή πενταετία, το οποίο αφορά την ειρήνη, σταθερότητα, ασφάλεια, καλή γειτονία, δημοκρατία, αειφόρο ανάπτυξη, οικονομική ανάπτυξη και μεταρρυθμίσεις, εκπαίδευση, πολιτισμικές

⁹⁶ Moratinos Angel, «Spain in Mediterranean», La Vanguardia, 20 November 2005.

ανταλλαγές, καθώς και θέματα μετανάστευσης και κοινωνικής επανένταξης⁹⁷. Το σχέδιο δράσης, όμως, που συμφωνήθηκε είναι γενικού περιεχομένου και μοιάζει περισσότερο με ευχολόγιο, παρά με ανάληψη συγκεκριμένων ενεργειών για τη δυνατότητα για να καλύψουν οικονομίες των χωρών της Νοτίου και Ανατολικής Μεσογείου το μεγάλο χάσμα με τις οικονομίες της ΕΕ.

Παρά, όμως, την ύπαρξη μεγαλεπήβολων στόχων, μέσα στα χρόνια ύπαρξης της Ευρωμεσογειακής Συνεργασίας η πρόοδος που έχει επιτευχθεί, αν εξαιρέσει κανείς τη θεσμική ανάπτυξη, όπως τη λειτουργία της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης της ΕΜΣ και τη δημιουργία ενός κλίματος εμπιστοσύνης ανάμεσα στους εταίρους, δεν είναι εντυπωσιακή. Η διαδικασία λόγω χάρη της δημιουργίας ΖΕΣ είναι εξαιρετικά αργή, ενώ όπως εύκολα μπορεί να παρατηρήσει κανείς, η αστάθεια στην περιοχή έχει αυξηθεί, ενώ η διεύρυνση των δημοκρατικών θεσμών, της χρηστής διοίκησης και του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στις μεσογειακές χώρες είναι υποτυπώδης. Σε μια ουσιαστική αποτίμηση της ΕΜΣ, μια περίπου δεκαετία μετά την έναρξή της, το βασικό ζητούμενο πρέπει να αφορά το βαθμό, στον οποίο η «εταιρική σχέση» έχει αποδώσει απτά αποτελέσματα σε σχέση με τους αρχικούς στόχους.

Από τα συμπεράσματα του Συμβουλίου της Κοπεγχάγης προκύπτει ότι η ΕΠΓ αποβλέπει στην ενίσχυση της ευρωμεσογειακής εταιρικής σχέσης και όχι στην υποκατάστασή της⁹⁸. Αυτό θα γίνει, διότι η ευρωμεσογειακή πολιτική αποτελεί «τμήμα της ευρύτερης συνεκτικής και ενεργούς πολιτικής γειτνίασης», η οποία και την συμπληρώνει⁹⁹.

Ανάμεσα στις δυο πολιτικές υπάρχουν και διαφορές¹⁰⁰. Η σημαντικότερη είναι ότι η Ευρωμεσογειακή Συνεργασία αποτελεί μια θεσμοθετημένη σχέση, η οποία αποβλέπει στην ενσωμάτωση. Η Πολιτική Γειτονίας αποτελεί μια σχέση, η οποία τείνει προς τη δημιουργία γενικότερου πλαισίου, που θα οδηγήσει σε στενότερη συνεργασία γειτονικών χωρών, ακόμη και πέρα από την ίδρυση μιας ζώνης ελεύθερων συναλλαγών, αλλά χωρίς θεσμική δομή. Η ΕΜΣ αποσκοπεί σε μια μελλοντική οριζόντια περιφερειακή ενσωμάτωση των

⁹⁷ Βλ. “Five Years Work Programme”, final text, Euromed, στην ιστοσελίδα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, http://ec.europa.eu/external_relations/euromed/summit1105/five_years.pdf.

⁹⁸ Βλ. Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, «Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας – Έγγραφο Στρατηγικής», Βρυξέλλες 12 Μαΐου 2004, COM (2004) 373, τελικό.

⁹⁹ Βλ. Ανακοίνωση στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Οικονομική και Κοινωνική και την Επιτροπή Περιφερειών, «Πρόγραμμα Εργασίας της Επιτροπής για το 2002», Βρυξέλλες 5 Δεκεμβρίου 2001, COM (2001) 620, τελικό.

¹⁰⁰ Η ΕΠΓ εγκαταλείπει την αρχή της περιφερειοποίησης και την αντικαθιστά με «διαφοροποιημένη και διμερή προσέγγιση». Η ΕΠΓ αναφέρεται ρητά στην έννοια του «συμφέροντος» και στις δράσεις της. (COM (2003) 104 τελικό). Η ΕΠΓ κάνει αναφορά στην επίλυση της κρίσης Ισραήλ – Παλαιστίνης κυρίως στα πλαίσια των σχέσεών της με το Ισραήλ. Πράγματι η Ένωση θεωρεί την ενσωμάτωση του Ισραήλ στην εσωτερική αγορά σαν κύρια προτεραιότητα της Ευρύτερης Ευρώπης. Τέλος, η ΕΠΓ ενισχύει την αιρεσιμότητα ταυτόχρονα με το να πλησιάζει τις χώρες. Raffaella Del Sarto, Schumacher Tobias, “From EMP to ENP: What’s at Stake with the European Neighborhood Policy Towards the Southern Mediterranean?”, European Foreign Affairs Review, 22 March 2005.

μεσογειακών εταίρων. Η ΕΠΓ αποτελεί απάντηση στην αρχή διαφοροποίησης ανά χώρα, δηλαδή εγκαθιδρύει ένα σύστημα μεταβλητής γεωμετρίας, παρέχοντας τη δυνατότητα στις χώρες που θέλουν και μπορούν να συνάψουν σχέσεις με την Ένωση. Ο ρυθμός και ο βαθμός συνεργασίας εξαρτάται από τον αντίστοιχο ρυθμό και βαθμό μεταρρύθμισης στο οικονομικό, πολιτικό και θεσμικό τομέα¹⁰¹. Η ΕΠΓ στηρίζεται στη αρχή της διαφοροποιημένης διμερούς προσέγγισης (μεταβλητή γεωμετρία) σε αντίθεση με την ΕΜΣ, η οποία χαρακτηρίζεται από την οριζόντια περιφερειακή προσέγγιση.

Παρά το γεγονός ότι η ΕΜΣ αποτελεί μια πολυμερή σχέση, ενώ η ΕΠΓ αποσκοπεί στην διμερή ανάπτυξη εμπορικών σχέσεων με τα γειτονικά κράτη, οικοδομούν και οι δυο ένα ενοποιημένο πλαίσιο για την εξωτερική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αυτό σημαίνει ενδυνάμωση της αποτελεσματικότητας των πολιτικών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Οι δυο πολιτικές αλληλοσυμπληρώνονται, καθώς η ΕΜΣ θεωρήθηκε ότι αποτελεί το πολιτικό πλαίσιο των σχεδίων δράσης, που επισυνάπτονται στα πλαίσια της Πολιτικής Γειτονίας, με την επισήμανση, ωστόσο, ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση διατηρεί υπεροχή έναντι των γειτόνων της, διότι προωθεί σχέση κέντρου – περιφέρειας, αντί της περιφερειακής δράσης της ΕΜΣ¹⁰². Επιπλέον, οι δυο πολιτικές περιστρέφονται γύρω από έναν κοινό πυρήνα «βασικών αρχών» πολιτιστικών, ανθρωπιστικών, οικονομικών, της πολιτικής μετανάστευσης, της πολιτικής κατά του οργανωμένου εγκλήματος, της μείωσης της φτώχειας και της πολιτικής άμυνας και ασφάλειας¹⁰³. Αλλά, ενώ η ΕΜΣ αναφέρεται σε κοινές αρχές, η ΕΠΓ αναφέρεται ρητά στην έννοια του «συμφέροντος» π.χ. η στενή συνεργασία με τους γείτονες για την ασφάλεια¹⁰⁴, όπως και ο αποτελεσματικός έλεγχος των συνόρων, αναφέρεται ως «κοινό συμφέρον», ως προς τις προκλήσεις, που προκύπτουν από την φτώχεια και τις εντάσεις στην περιοχή.

¹⁰¹ Raffaella Del Sarto, Schumacher Tobias, όπ. πρ. σελ. 17. Με την έννοια μεταβλητή γεωμετρία εννοούμε ότι αυτό που γίνεται στην Ευρωπαϊκή Ένωση θα μεταβληθεί και σε άλλες χώρες. Γενικότερα για την έννοια της «μεταβλητής γεωμετρίας», βλ. Στεφάνου Κωνσταντίνος, «Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση, Γενικά και Θεσμικά Χαρακτηριστικά μετά τη Νίκαια », τ. Α', Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα, 2002.

¹⁰² Lannon Erwan, Elsuwege Van Peter, "The EU's Emerging Neighborhood Policy and its Potential Impact on the Euro-Mediterranean Partnership", όπ. πρ., σελ. 33-35.

¹⁰³ Βλ. European Parliament, "Wider Europe – Neighborhood: a New Framework for Relations with our Eastern and Southern Neighbours", Committee on Foreign Affairs, Human Rights, Common Security and Defence Policy, 25 September 2003, C5-0110/2003.

¹⁰⁴ Το έγγραφο COM (2003) 104 τελικό, αναφέρει ρητά το «καθαρό ενδιαφέρον της ΕΕ» όπως επισημάνθηκε στα πλαίσια της ομάδας εργασίας για την άμυνα της Ευρωπαϊκής Συνταγματικής Συνθήκης, όπου δόθηκε ιδιαίτερη έμφαση στις έννοιες της «Παγκόσμιας Ασφάλειας» και της «Νέας Απειλής».

Σε επιστέγασμα της φιλόδοξης νέας Πολιτικής Γειτονίας, θεσμοθετήθηκε το “Wider Europe Task Force” υπό την προεδρία του Επιτρόπου Διεύθυνσης¹⁰⁵. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο εισηγήθηκε για την σύσφιξη των δεσμών ανάμεσα στους μεσογειακούς εταίρους της ανατολικής πλευράς της Ευρώπης. Επιπλέον, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο πρότεινε πολιτική επέκταση της Πολιτικής Γειτνίασης γεωγραφικά, ούτως ώστε να «να διασφαλίσει αληθινή γεωγραφική συνέχεια».

Σύμφωνα με τον Lannon και τον Van Elsuwege¹⁰⁶ οι πιθανές θετικές προοπτικές της αλληλεξάρτησης των δυο πολιτικών είναι: η εφαρμογή συλλογικών δράσεων επιδοτούμενων από το MEDA, PHARE, TACIS ή CARDS, η προσέγγιση της εμπορικής νομοθεσίας η οποία θα συμβάλλει στην εξέλιξη των εμπορικών ροών και η προοδευτική υιοθέτηση κοινών στόχων για την μεγαλύτερη και αποτελεσματικότητα των στρατηγικών, που αφορούν σε διασυνοριακά ζητήματα (ναρκωτικά, παράνομη μετανάστευση, οργανωμένο έγκλημα, τρομοκρατία). Οι δε πιθανές αρνητικές είναι ότι η ΕΜΣ θα περιορισθεί, τελικά, σε μια σχέση μεταξύ οκτώ αραβικών κρατών (δεδομένου ότι η Κύπρος και η Μάλτα έγιναν κράτη μέλη της ΕΕ και η Τουρκία ξεκίνησε έναρξη των ενταξιακών διαπραγματεύσεων το 2005 και ενδεχομένως να προσχωρήσει) ως το Ισραήλ αφενός, τα κράτη μέλη της ΕΕ από την άλλη. Αυτή η Ευρω-Αραβική-Ισραηλινή σχέση θα δημιουργήσει δυσκολίες, που θα επηρεάσουν αρνητικά την ΕΜΣ σε περίπτωση κρίσεως ή σύγκρουσης. Η εξέλιξη από μια «Μεσογειακή Πολιτική» σε μια «Αραβο-Ισραηλινή» πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης θα αποτελέσει πραγματική πρόκληση, αν και η Διαδικασία της Βαρκελώνης παραμένει ακόμα, ένα από τα ελάχιστα fora, στα οποία ανταλλάσσουν απόψεις τα δυο μέρη. Επιπλέον, υπάρχει ο δεινός της διάλυσης της προνομιακής ευρωμεσογειακής σχέσης μέσα στην ευρύτερη Ευρώπη δεδομένου ότι η κοινωνικο-οικονομική και πολιτική κατάσταση στη διευρυμένη Ευρώπη ενέχει τον κίνδυνο της περιθωριοποίησης των φτωχότερων και πολιτικά ασταθών κρατών¹⁰⁷. Διότι η χρηματοδοτική βοήθεια της Ευρωπαϊκής Ένωσης προς ανατολική περιφέρεια μπορεί να γίνει εις βάρος της νότιας περιοχής.

Ο Prodi επεσήμανε τους κινδύνους της νέας πολιτικής για το ευρωμεσογειακό χώρο, ιδίως το γεγονός ότι οι εταίροι θα εξαρτώνται με αυξανόμενο ρυθμό από την διευρυμένη ΕΕ σε επίπεδο χρηματοδοτικής βοήθειας και εμπορικών ροών, βάσει των

¹⁰⁵ Βλ. “Commission Decides on Further Steps to Develop its Wider Europe Policy”, Brussels 9 July 2003, IP/03/963, στην ιστοσελίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/03/963&format=HTML&aged=1&language=en&guiLanguage=en>.

¹⁰⁶ Lannon Erwan and Elsuwege Van Peter, “The EU’s Emerging Neighborhood Policy and its Potential Impact on the Euro-Mediterranean Partnership” όπ. πρ. σελ. 56-62.

¹⁰⁷ Βλ. UN Commission for Europe, “Committee for trade, industry and development”, 13-16 May 2003.

οποίων αποφάσεων που θα λαμβάνονται μονομερώς στις Βρυξέλλες. Γι' αυτό και πρότεινε «τη δημιουργία μιας πολιτικής και θεσμικής ενσωμάτωσης που υπερβαίνει τα εταιρικά σύμφωνα»¹⁰⁸.

3.3 Τα σχέδια δράσης της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Γειτονίας

Τα κύρια χαρακτηριστικά της ΕΠΓ είναι ότι αποτελεί ένα μέσο για τη σύσφιξη των σχέσεων μεταξύ της ΕΕ και των εταίρων της το οποίο διαφέρει από τις δυνατότητες που παρέχονται στις ευρωπαϊκές χώρες δυνάμει του άρθρου 49 της ΣΕΕ, διότι απευθύνεται σε γειτονικές χώρες εταίρους της Ένωσης για τις οποίες δεν έχουν εφαρμογή οι ισχύουσες σήμερα ενταξιακές ή προενταξιακές διαδικασίες.

Στόχος της ΕΠΓ είναι να μοιραστούν με τις γειτονικές χώρες τα οφέλη από τη διεύρυνση όσον αφορά την ενδυνάμωση της σταθερότητας, της ασφάλειας και της ευημερίας για όλους τους ενδιαφερόμενους. Αναπτύσσοντας μια όλο και πιο στενή σχέση χωρών με την ΕΕ, διαμορφώνεται με την πολιτική αυτή ένας «κύκλος φίλων» και αποτρέπεται η εμφάνιση νέων διαχωριστικών γραμμών. Επιπλέον, η ΕΠΓ αποσκοπεί να αποτρέψει την εμφάνιση νέων διαχωριστικών γραμμών μεταξύ της διευρυμένης ΕΕ και των γειτόνων της και τους προσφέρει την ευκαιρία να συμμετέχουν σε διάφορες δραστηριότητες της ΕΕ, μέσω της μεγαλύτερης συνεργασίας στον πολιτικό, οικονομικό και πολιτιστικό τομέα, καθώς και στον τομέα της ασφάλειας. Η προτεινόμενη μέθοδος είναι, από κοινού με τις χώρες εταίρους, να καθοριστεί μια δέσμη προτεραιοτήτων, η υλοποίηση των οποίων θα τις φέρει πλησιέστερα στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Οι προτεραιότητες αυτές θα ενσωματωθούν σε από κοινού συμφωνημένα σχέδια δράσης, τα οποία θα καλύπτουν ορισμένους βασικούς τομείς για συγκεκριμένες ενέργειες όπως ο πολιτικός διάλογος, το εμπόριο, τα μέτρα προπαρασκευής των εταίρων για βαθμιαία συμμετοχή στην εσωτερική αγορά της ΕΕ, η δικαιοσύνη, οι εσωτερικές υποθέσεις ενέργειας, οι μεταφορές, η κοινωνία της πληροφορίας, το περιβάλλον, η έρευνα, η καινοτομία, η κοινωνική πολιτική καθώς και οι επαφές μεταξύ των λαών. Η προνομιακή σχέση με τους γείτονες θα οικοδομηθεί στην αμοιβαία προσήλωση σε κοινές αξίες, κυρίως στα πεδία του κράτους δικαίου, της χρηστής διακυβέρνησης, του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, συμπεριλαμβανομένων των δικαιωμάτων των μειονοτήτων, στην προώθηση σχέσεων καλής γειτονίας και στις αρχές της οικονομίας της αγοράς και της αειφόρου ανάπτυξης. Θα επιδιωχθεί επίσης να υπάρξουν δεσμεύσεις για ορισμένες ουσιαστικές πτυχές της εξωτερικής δράσης της ΕΕ, συμπεριλαμβανομένης ιδίως της καταπολέμησης της τρομοκρατίας και της διασποράς

¹⁰⁸ Speech by Prodi Romano, "Building a Euro-Med Area", Euromed Report, Issue No. 57, 22 May 2003.

όπλων μαζικής καταστροφής, καθώς και για την τήρηση του διεθνούς δικαίου και τις προσπάθειες για την επίτευξη διακανονισμού των συγκρούσεων¹⁰⁹.

Έτσι, το πλέον σημαντικό στοιχείο στη ΕΠΓ είναι τα σχέδια δράσης. Τα σχέδια δράσης αποτελούν το αρχικό στάδιο για την υλοποίηση του οράματος. Σύμφωνα με τα συμπεράσματα του Συμβουλίου, οι προτάσεις για σχέδια δράσης πρέπει: «να αποφασισθούν από κοινού με τις ενδιαφερόμενες γειτονικές χώρες. Τα σχέδια θα πρέπει να έχουν διάρκεια τριών ετών τουλάχιστον και να μπορούν να ανανεώνονται με αμοιβαία συμφωνία. Θα πρέπει να στηρίζονται σε κοινές αρχές, αλλά θα διαφοροποιούνται κατά το δέον, λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιαιτερότητες κάθε γείτονα, τις εθνικές μεταρρυθμιστικές διαδικασίες και τις σχέσεις του με την ΕΕ. Θα πρέπει να είναι συνολικά και ταυτόχρονα να προσδιορίζουν σαφώς περιορισμένο αριθμό βασικών προτεραιοτήτων, να παρέχουν δε πραγματικά κίνητρα μεταρρυθμίσεων. Θα πρέπει επίσης να συμβάλλουν στην περιφερειακή συνεργασία, όπου αυτό είναι δυνατόν»¹¹⁰.

Τα πρώτα σχέδια δράσης που προτάθηκαν, αναπτύχθηκαν με χώρες εταίρους με τις οποίες η ΕΕ έχει συνάψει Συμφωνίες Σύνδεσης ή Εταιρικής Σχέσης και Συνεργασίας όπως η Ιορδανία, Μολδαβία, Μαρόκο, Τунησία, Ουκρανία, Ισραήλ και Παλαιστινιακή Αρχή¹¹¹. Πριν ξεκινήσει τις εργασίες για τα σχέδια δράσης, η Επιτροπή εκπόνησε τις εκθέσεις ανά χώρα οι οποίες χρησιμοποιήθηκαν για να καθοριστούν οι προτεραιότητες για την κάθε χώρα. Η Επιτροπή πραγματοποίησε διερευνητικές συνομιλίες με όλες αυτές τις χώρες εταίρους κατά τη διάρκεια του 2004 σε συντονισμό με τα κράτη μέλη. Οι διαδοχικές Προεδρίες, η Γραμματεία του Συμβουλίου και οι αντιπρόσωποι του Γενικού Γραμματέα/Υπατου Εκπροσώπου συμμετείχαν σε όλες τις διαβουλεύσεις με τους εταίρους. Η ένταση και το επίπεδο των στόχων που επιδιώκονται στο πλαίσιο των σχέσεων με κάθε εταίρο ΕΠΓ διαφοροποιούνται, αντικατοπτρίζοντας το βαθμό στον οποίο υιοθετούν πραγματικά κοινές αξίες, την τρέχουσα κατάσταση των σχέσεων με την κάθε χώρα, τις ανάγκες και τις δυνατότητές της καθώς και τα κοινά συμφέροντα. Τα προσαρμοσμένα στην κάθε χώρα σχέδια δράσης περιλαμβάνουν σειρά προτεραιοτήτων που στοχεύουν σε μια ισχυρότερη δέσμευση έναντι των εν λόγω αξιών. Στις τελευταίες περιλαμβάνονται για παράδειγμα η ενίσχυση της δημοκρατίας και του κράτους δικαίου, ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών, περιλαμβανομένης της

¹⁰⁹ “Strengthening the European Neighbourhood Policy”, Presidency progress report, General Affairs and External Relations Council (GAERC), 18-19 June 2007, σελ. 2-3.

¹¹⁰ Συμβούλιο Γενικών Υποθέσεων και Εξωτερικών Σχέσεων της 16^{ης} Ιουνίου 2003 και της 14^{ης} Ιουνίου 2004.

¹¹¹ Σήμερα σχέδια δράσης έχουν συμφωνηθεί εκτός από τις παραπάνω χώρες και με την Αρμενία, Αζερμπαϊτζάν, Αίγυπτο, Γεωργία, και Λίβανο το 2006 (βλ. Πίνακα 1). Leonard Dick, “The European Neighbourhood Policy – Time for a Revamp?”, Foreign Policy Centre, October 2006, στην ιστοσελίδα, <http://fpc.org.uk/articles/375>.

ανεξαρτησίας των μέσων ενημέρωσης και της ελεύθερης έκφρασης, τα δικαιώματα των μειονοτήτων και η υποστήριξη για την ανάπτυξη της κοινωνίας των πολιτών. Επιδιώκεται επίσης η ανάληψη δεσμεύσεων σε ορισμένες σημαντικές πτυχές της εξωτερικής δράσης της ΕΕ που περιλαμβάνουν ιδίως την καταπολέμηση της τρομοκρατίας και της διάδοσης των όπλων μαζικής καταστροφής καθώς και τις προσπάθειες διευθέτησης των συγκρούσεων.

Τα σχέδια δράσης σκοπεύουν να συμβάλουν στη διασυννοριακή συνεργασία και για τον σκοπό αυτό θα ληφθεί υπόψη η εμπειρία που έχει αποκτηθεί στο πλαίσιο των διαρθρωτικών πολιτικών. Οι επιμέρους προτεραιότητες που καθορίζονται στο σχέδιο δράσης πρέπει να είναι ταυτόχρονα φιλόδοξες και ρεαλιστικές και να έχουν διατυπωθεί κατά τρόπο όσο το δυνατόν πιο ακριβή και σαφή ώστε να είναι δυνατή η πραγματική παρακολούθηση και ο έλεγχος των δεσμεύσεων που έχουν αναληφθεί από τις δύο πλευρές.

Η Επιτροπή διαβιβάζει τις προτάσεις των προσχεδίων δράσης στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο καθώς και στην Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών προς ενημέρωση. Η νομική βάση για το έργο που επιτελείται με κάθε χώρα εταίρο είναι η Συμφωνία Σύνδεσης ή Εταιρικής Σχέσης και Συνεργασίας που έχει τεθεί σε ισχύ. Αφού εγκριθούν από τα κράτη μέλη, τα σχέδια δράσης επικυρώνονται και από τα αντίστοιχα Συμβούλια Σύνδεσης ή Εταιρικής Σχέσης και Συνεργασίας. Αυτό πραγματοποιείται υπό μορφή πρότασης της Επιτροπής για απόφαση του Συμβουλίου σχετικά με τη θέση που λαμβάνει η Ευρωπαϊκή Κοινότητα και τα κράτη μέλη της στο αντίστοιχο Συμβούλιο Σύνδεσης ή Εταιρικής Σχέσης και Συνεργασίας όσον αφορά την έκδοση σύστασης για την εκτέλεση του αντίστοιχου σχεδίου δράσης. Στη συνέχεια, τα κοινά όργανα που θεσπίζονται από τις εν λόγω συμφωνίες (Συμβούλια Σύνδεσης, επιτροπές κ.τ.λ.) χρησιμοποιούνται για την πρόοδο των εργασιών και την παρακολούθηση της εκτέλεσης των σχεδίων δράσης. Η πρόοδος που έχει σημειωθεί στην επίτευξη των συμφωνηθέντων στόχων παρακολουθείται από τα όργανα που θεσπίζονται από τα αντίστοιχα Συμβούλια Σύνδεσης ή Εταιρικής Σχέσης και Συνεργασίας – στα οποία συμμετέχουν από κοινού εκπρόσωποι των χωρών εταίρων, των κρατών μελών, της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και της Γραμματείας του Συμβουλίου¹¹². Η εφαρμογή των προτεραιοτήτων στα πλαίσια των σχεδίων δράσης υποστηρίζεται με οικονομική βοήθεια μέσω των υφιστάμενων προγραμμάτων MEDA και TACIS. Από τη θέση σε ισχύ των προσεχών δημοσιονομικών προοπτικών, η Επιτροπή πρότεινε ένα νέο και με πολιτικό προσανατολισμό, Ευρωπαϊκό Μέσο Γειτονίας και Εταιρικής Σχέσης το οποίο εστιάζεται ιδίως στην υποστήριξη της εκτέλεσης των σχεδίων δράσης ΕΠΓ.

¹¹² Rosa Balfour, “Promoting Human Rights and Democracy in the EU’s Neighbourhood: Tools, Strategies and Dilemmas”, European Policy Centre, Issue Paper, No. 54, June 2007, σελ. 16-17.

Αναλυτικότερα, όσον αφορά την προσήλωση σε κοινές αξίες, η Ένωση είναι θεμελιωμένη στις αξίες του σεβασμού της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, της ελευθερίας, της δημοκρατίας, της ισότητας, του κράτους δικαίου και του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Οι αξίες αυτές είναι κοινές για τα κράτη μέλη σε μια κοινωνία πλουραλισμού, ανοχής, δικαιοσύνης, αλληλεγγύης και μη διάκρισης.

Μέσω των σχεδίων δράσης στόχος της Ένωσης είναι να προωθήσει την ειρήνη, τις αξίες της και την ευημερία των λαών της. Στις σχέσεις της με τον ευρύτερο κόσμο, αποσκοπεί στην υποστήριξη και προώθηση των αξιών αυτών. Οι γείτονες της Ένωσης έχουν υποσχεθεί την τήρηση των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ελευθεριών, μέσω της προσχώρησής τους σε ορισμένες πολυμερείς συνθήκες, καθώς και μέσω των διμερών συμφωνιών που έχουν συνάψει με την ΕΕ. Όλοι οι γείτονες της ΕΕ έχουν υπογράψει τις συμβάσεις του ΟΗΕ για τα ανθρώπινα δικαιώματα. Ορισμένοι είναι μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης¹¹³ και του ΟΑΣΕ και έχουν επικυρώσει την «Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών» και έχουν δεσμευθεί ότι θα προσχωρήσουν στις σχετικές συμβάσεις και οργανισμούς που θέτουν υψηλά πρότυπα δημοκρατίας και ανθρωπίνων δικαιωμάτων, καθώς και ότι θα αποδεχθούν ισχυρούς και νομικά δεσμευτικούς μηχανισμούς, οι οποίοι διασφαλίζουν την εκ μέρους τους συμμόρφωση με τις υποχρεώσεις που αφορούν τα ανθρώπινα δικαιώματα. Οι χώρες που έχουν υπογράψει τη δήλωση της Βαρκελώνης έχουν αποδεχθεί μεταξύ άλλων μια διακήρυξη αρχών, ότι θα ενεργούν σύμφωνα με τον Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών και την Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, ότι θα αναπτύσσουν το κράτος δικαίου και τη δημοκρατία στα πολιτικά τους συστήματα, ότι θα σέβονται τα δικαιώματα του ανθρώπου και τις θεμελιώδεις ελευθερίες και ότι εγγυώνται την ουσιαστική νόμιμη άσκηση των εν λόγω δικαιωμάτων και ελευθεριών.

Η ΕΕ παρέχει βοήθεια και εμπειρογνομοσύνη ώστε να βοηθήσει τις χώρες να προετοιμάσουν και να εφαρμόσουν τις βασικές μεταρρυθμίσεις που προάγουν τον εκδημοκρατισμό, όπως η εκλογική νομοθεσία, η αποκέντρωση και η ενίσχυση των διοικητικών δυνατοτήτων. Η ΕΠΓ συμβάλλει ακόμη στην ισχυροποίηση των ικανοτήτων των εταίρων όσον αφορά το κράτος δικαίου, περιλαμβανομένης της μεταρρύθμισης του αστικού και του ποινικού κώδικα, της μεταρρύθμισης του δικαστικού και του σωφρονιστικού συστήματος, καθώς και της αντιμετώπισης της διαφθοράς και του οργανωμένου εγκλήματος. Επίσης, η ΕΕ παρέχει οικονομική και τεχνική υποστήριξη στις χώρες της ΕΠΓ προκειμένου να εφαρμόσουν τις μεταρρυθμίσεις τους.

¹¹³ Σήμερα στο Συμβούλιο της Ευρώπης συμμετέχουν 47 κράτη μέλη, μέσα σε αυτά είναι και η Αρμενία, το Αζερμπαϊτζάν, η Γεωργία, η Μολδαβία, η Ουκρανία και η Ρωσία.

Μέσω της ΕΠΓ, τα μέρη θα ενδυναμώσουν τον πολιτικό διάλογό τους και θα τον καταστήσουν ουσιαστικότερο. Ο διάλογος αυτός καλύπτει ζητήματα εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφαλείας, συμπεριλαμβανομένων περιφερειακών και διεθνών ζητημάτων, πρόληψη των συγκρούσεων και διαχείριση κρίσεων, καθώς και κοινές απειλές στον τομέα της ασφαλείας (π.χ. τρομοκρατία και τις βασικές αιτίες της, διασπορά των όπλων μαζικής καταστροφής και παράνομες εξαγωγές όπλων). Οι τομείς αυξημένου διαλόγου με κάθε χώρα προσδιορίζονται στα σχέδια δράσης. Η ΕΕ και οι χώρες εταίροι πρέπει επίσης να συνεργάζονται για την προώθηση μιας πραγματικής πολυμερούς προσέγγισης, ώστε να ενισχυθεί η παγκόσμια διακυβέρνηση, να ενδυναμωθεί ο συντονισμός στην καταπολέμηση των απειλών ασφαλείας και να αντιμετωπιστούν τα συναφή ζητήματα ανάπτυξης. Πρέπει να διερευνηθεί η βελτίωση του συντονισμού στο πλαίσιο των καθιερωμένων μορφών πολιτικού διαλόγου, καθώς και η πιθανή συμμετοχή των χωρών εταίρων σε θέματα της ΚΕΠΠΑ και ΕΠΑΑ, πρόληψη των συγκρούσεων, διαχείριση κρίσεων, ανταλλαγή πληροφοριών, κοινή εκπαίδευση και ασκήσεις και πιθανή συμμετοχή σε επιχειρήσεις διαχείρισης κρίσεων υπό την ηγεσία της ΕΕ. Μια άλλη σημαντική προτεραιότητα είναι η περαιτέρω ανάπτυξη κοινής ευθύνης μεταξύ της ΕΕ και των εταίρων της για την ασφάλεια και τη σταθερότητα στη γειτονιά της Ένωσης.

Η προσέγγιση που προτείνεται από την ΕΠΓ έχει σημαντικές οικονομικές επιπτώσεις, διότι προβλέπει διευρυμένες σχέσεις προτιμησιακού εμπορίου και αυξημένη χρηματοδοτική και τεχνική βοήθεια. Προσφέρει επίσης στις γειτονικές χώρες προοπτική συμμετοχής στην εσωτερική αγορά της ΕΕ, βασιζόμενη στην προσέγγιση νομοθεσίας και κανονισμών, τη συμμετοχή σε ορισμένα κοινοτικά προγράμματα και τη βελτίωση της διασύνδεσης και των φυσικών δεσμών με την ΕΕ. Τα οικονομικά οφέλη από τη διαδικασία αυτή αναμένεται να είναι ουσιαστικά και θα απορρέουν τόσο άμεσα όσο και έμμεσα. Άμεσα, η μείωση των δασμολογικών και μη δασμολογικών φραγμών στο εμπόριο θα αποφέρει κέρδη αποτελεσματικότητας και θα βελτιώσει την ευημερία μέσω της αυξημένης ενοποίησης της αγοράς. Τα έμμεσα αποτελέσματα, ιδίως για τις χώρες εταίρους, είναι ακόμη ευρύτερα. Φέρνοντας τις γειτονικές χώρες πλησιέστερα στο οικονομικό μοντέλο της ΕΕ, μέσω και της υιοθέτησης των διεθνών βέλτιστων πρακτικών, η ΕΠΓ και ειδικότερα η προτεινόμενη επέκταση της εσωτερικής αγοράς, πρόκειται να βελτιώσει το επενδυτικό κλίμα στις χώρες εταίρους. Η ΕΠΓ έχει δυνατότητες βελτίωσης των οικονομικών και κοινωνικών συνθηκών στη γειτονιά της ΕΕ. Ωστόσο, η πραγμάτωση των οφελών αυτών

απαιτεί ουσιαστική εφαρμογή των συμφωνημένων μέτρων και κατάλληλες συνοδευτικές πολιτικές¹¹⁴.

Τα σχέδια δράσης καθορίζουν τους τρόπους και τα μέσα, ώστε να εξασφαλίζεται ότι και η ΕΕ αλλά και οι εταίροι της αντλούν όλα τα οφέλη από τις διατάξεις σχετικά με το εμπόριο που περιέχονται στις υφιστάμενες συμφωνίες εταιρικής σχέσης και συνεργασίας ή σύνδεσης. Πρέπει επίσης να λαμβάνονται υπόψη οι πρωτοβουλίες σε περιφερειακό επίπεδο. Η ΕΠΓ προβλέπει επίσης μεγαλύτερο άνοιγμα της αγοράς σύμφωνα με τις αρχές του ΠΟΕ. Στο πλαίσιο της διαδικασίας της Βαρκελώνης έχει συμφωνηθεί η δημιουργία μιας ζώνης ελευθέρων συναλλαγών για τα εμπορεύματα.

Επιπρόσθετα, η ΕΠΓ αποσκοπεί να αποτρέψει τη δημιουργία νέων διαχωριστικών γραμμών στα σύνορα της διευρυμένης Ένωσης. Η βελτίωση της ουσιαστικής λειτουργίας των δημοσίων θεσμών, με στόχο την εξασφάλιση υψηλού επιπέδου διοικητικής αποτελεσματικότητας, έχει κοινό ενδιαφέρον για την ΕΕ και τις χώρες εταίρους. Οι εταίροι αντιμετωπίζουν αυξημένες προκλήσεις στον τομέα της δικαιοσύνης και των εσωτερικών υποθέσεων, όπως μεταναστευτική πίεση από τρίτες χώρες, εμπορία ανθρώπων και τρομοκρατία. Η συνεργασία στα θέματα αυτά είναι προς το κοινό συμφέρον. Ο προσδιορισμός προτεραιοτήτων σε κάθε σχέδιο δράσης θα εξαρτάται από τα ιδιαίτερα ζητήματα, τα οποία έχουν τη μεγαλύτερη σημασία για τον εν λόγω εταίρο και για την ΕΕ¹¹⁵. Τα σχέδια δράσης σκοπό έχουν να προσδιορίσουν συγκεκριμένα βήματα για την ενδυνάμωση της δικαιοσύνης και για την αύξηση της αστυνομικής και δικαστικής συνεργασίας, συμπεριλαμβανομένου του τομέα του οικογενειακού δικαίου καθώς και της συνεργασίας με οργανισμούς της Ευρωπαϊκής Ένωσης (π.χ. Europol, Eurojust).

Η διεύρυνση της στρατηγικής εταιρικής σχέσης στον τομέα της ενέργειας με τις γειτονικές χώρες αποτελεί βασικό στοιχείο της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Γειτονίας. Περιλαμβάνει την ασφάλεια του ενεργειακού εφοδιασμού και την ασφάλεια λειτουργίας των ενεργειακών συστημάτων αλλά και την ασφάλεια έναντι κακόβουλων πράξεων. Η

¹¹⁴ Η οικονομική και κοινωνική συνιστώσα των σχεδίων δράσης πρέπει να είναι συνεκτική με τις στρατηγικές των ίδιων των χωρών εταίρων. Είναι επίσης σημαντικό να εξασφαλιστεί ο κατάλληλος συντονισμός με τα Διεθνή Χρηματοπιστωτικά Ιδρύματα, των οποίων η συμβολή μπορεί να είναι πολύτιμη τόσο από την άποψη των πολιτικών συμβουλών όσο και από την άποψη της χρηματοδότησης. Ο διευρυμένος διάλογος και η συνεργασία σχετικά με την κοινωνική διάσταση καλύπτουν ιδίως την κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη, την απασχόληση, την κοινωνική πολιτική και τις διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις. Η ΕΕ ενθαρρύνει τις προσπάθειες των κυβερνήσεων των εταίρων που αποσκοπούν στη μείωση της φτώχειας, στη δημιουργία απασχόλησης, στην προώθηση των βασικών εργασιακών προτύπων και του κοινωνικού διαλόγου, στη μείωση των περιφερειακών ανισοτήτων, στη βελτίωση των εργασιακών συνθηκών, στην επαύξηση της αποτελεσματικότητας της κοινωνικής αρωγής και στη μεταρρύθμιση των εθνικών συστημάτων πρόνοιας.

¹¹⁵ Οι προτεραιότητες των σχεδίων δράσης περιλαμβάνουν συνεργασία σε θέματα μετανάστευσης, ασύλου, πολιτικών χορήγησης θεωρήσεων, μέτρα για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας, του οργανωμένου εγκλήματος, του λαθρεμπορίου ναρκωτικών και όπλων, του ξεπλύματος χρημάτων και του χρηματοοικονομικού και οικονομικού εγκλήματος.

Ευρωπαϊκή Ένωση είναι παγκοσμίως ο μεγαλύτερος εισαγωγέας ενέργειας (πετρελαίου και αερίου) και ο δεύτερος μεγαλύτερος καταναλωτής, περιβάλλεται δε από τα μεγαλύτερα παγκοσμίως αποθέματα πετρελαίου και φυσικού αερίου (Ρωσία, λεκάνη της Κασπίας, Μέση Ανατολή και Βόρεια Αφρική). Εξαρτάται ολοένα και περισσότερο από τις εισαγωγές, οι οποίες, σύμφωνα με τις παρούσες προβολές, θα ανέλθουν από το σημερινό επίπεδο του 50% σε 70% έως το 2030. Οι γειτονικές χώρες διαδραματίζουν ζωτικό ρόλο στην ασφάλεια του ενεργειακού εφοδιασμού της ΕΕ. Πολλές χώρες επιδιώκουν να αποκτήσουν βελτιωμένη πρόσβαση στην ενεργειακή αγορά της ΕΕ, είτε ως τρέχοντες είτε ως μελλοντικοί προμηθευτές (για παράδειγμα, Ρωσία, Αλγερία, Αίγυπτος, Λιβύη) ή ως χώρες διαμετακόμισης (Ουκρανία, Λευκορωσία, Μαρόκο, Τυνησία). Από την άποψη αυτή, οι χώρες του Νοτίου Καυκάσου είναι επίσης σημαντικές όσον αφορά τις νέες πηγές εφοδιασμού σε ενέργεια της ΕΕ από την περιοχή της Κασπίας και από την Κεντρική Ασία. Η βελτίωση των συνδέσεων των ενεργειακών δικτύων μεταξύ της ΕΕ και των εταίρων της, καθώς και η νομική και κανονιστική σύγκλιση, επομένως ανήκουν στα ισχυρά κοινά συμφέροντα. Επιπλέον, η αυξημένη ενεργειακή συνεργασία προσφέρει αμοιβαίες επιχειρηματικές ευκαιρίες και μπορεί επίσης να συμβάλει στην κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη και τη βελτίωση του περιβάλλοντος¹¹⁶.

Η αύξηση του εμπορίου και του τουρισμού μεταξύ της Ένωσης και των γειτόνων της απαιτεί αποδοτικά, πολυτροπικά και αειφορικά συστήματα μεταφορών. Μόνον εάν οι τομείς μεταφορών των χωρών εταίρων είναι σε θέση να χειριστούν τις σημερινές πολύπλοκες μεταφορικές ροές, θα είναι ικανοί να εκμεταλλευθούν πλήρως τις στενότερες σχέσεις και τη βελτιωμένη πρόσβαση στην αγορά. Οι λειτουργικές αλλαγές στον τρόπο διάρθρωσης του τομέα των μεταφορών¹¹⁷ μπορούν να έχουν σημαντική επίπτωση στην αποτελεσματικότητα των μεταφορών. Τα σχέδια δράσης περιέχουν επίσης ειδικές διατάξεις για την αντιμετώπιση της ευπάθειας των μεταφορικών δικτύων και υπηρεσιών έναντι τρομοκρατικών επιθέσεων. Δίνεται η μεγαλύτερη δυνατή προσοχή στη βελτίωση της ασφάλειας των αεροπορικών και θαλάσσιων μεταφορών.

Η περιβαλλοντική ρύπανση δεν σέβεται τα σύνορα και επομένως μπορεί να αντιμετωπιστεί καλύτερα μέσω ενός μείγματος διεθνούς, περιφερειακής και εθνικής δράσης. Η αυξημένη προστασία του περιβάλλοντος θα αποφέρει οφέλη στους πολίτες και τις επιχειρήσεις τόσο στην Ένωση όσο και στις χώρες εταίρους. Μπορεί να συμβάλει στην

¹¹⁶ Emerson Michael, Noutcheva Gergana, Popescu Nicu, "European Neighbourhood Policy, Two Years on: Time Indeed for an ENP Plus", Center for European Policy Studies (CEPS), No. 126, March 2007, σελ. 17-18.

¹¹⁷ Για παράδειγμα εισαγωγή του ανταγωνισμού στις λιμενικές υπηρεσίες και στις αερομεταφορές, σύγχρονα ρυθμιστικά πλαίσια, αποτελεσματικότερες οδικές μεταφορές, διαλειτουργικότητα των σιδηροδρομικών δικτύων κ.τ.λ.

αποτροπή συγκρούσεων για πόρους που σπανίζουν, όπως το νερό. Ενώ είναι σαφή τα οφέλη από τη βελτιωμένη περιβαλλοντική διαχείριση, το γεγονός ότι συχνά αντιπροσωπεύει σημαντικό βραχυπρόθεσμο και μεσοπρόθεσμο οικονομικό βάρος και για τους δημόσιους αλλά και για τους ιδιωτικούς φορείς είναι ένα ζήτημα που πρέπει να ληφθεί υπόψη κατά τον σχεδιασμό και τη χρηματοδότηση.

Τα σχέδια δράσης προωθούν τη χρηστή περιβαλλοντική διακυβέρνηση στις χώρες εταίρους, ώστε να προληφθεί η υποβάθμιση και ρύπανση του περιβάλλοντος, να προστατευθεί η υγεία του ανθρώπου και να επιτευχθεί ορθολογικότερη χρήση των φυσικών πόρων. Θα προσδιοριστούν προτεραιότητες στους βασικούς τομείς, όπως η ποιότητα των υδάτων, η διαχείριση των αποβλήτων, η ρύπανση της ατμόσφαιρας και η καταπολέμηση της απερίημωσης. Πρέπει να διευρυνθεί περαιτέρω η περιφερειακή συνεργασία μεταξύ των χωρών εταίρων και να προωθηθεί η επικύρωση και εφαρμογή των διεθνών συμφωνιών.

Η τεχνολογία πληροφοριών και επικοινωνιών είναι ιδιαίτερης σημασίας για την ανάπτυξη των σύγχρονων οικονομιών και κοινωνιών. Επομένως, είναι ζωτικής σημασίας να στηριχθούν οι εταίροι στις προσπάθειές τους να αξιοποιήσουν την Κοινωνία της Πληροφορίας και έτσι να αποφευχθεί ένα τεχνολογικό χάσμα. Σε ορισμένες χώρες εταίρους της Νότιας Μεσογείου αναδύεται ήδη η Κοινωνία της Πληροφορίας, ιδίως όπου η απελευθέρωση της αγοράς κινητής τηλεφωνίας βρίσκεται σε προχωρημένο στάδιο.

Αναγνωρίζοντας το δεσμό μεταξύ επιτυχών πολιτικών μεταρρυθμίσεων και ειδικών κλαδικών επιδόσεων, τα σχέδια δράσης είναι ικανά να προωθήσουν πολιτικά μέτρα όπως ο θεσμικός διαχωρισμός των ρυθμιστικών από τις επιχειρησιακές λειτουργίες, ενθαρρύνοντας τη δημιουργία ανεξάρτητων ρυθμιστικών αρχών. Η πολιτική επιδιώκει επίσης να υποστηρίξει κυβερνήσεις πρόθυμες να προωθήσουν τη μετατροπή σε εμπορικές εταιρίες των υφιστάμενων τηλεπικοινωνιακών φορέων.

Ένα αποτελεσματικό μέσο για την επίτευξη των βασικών στόχων της ΕΠΓ είναι να συνδεθούν οι λαοί της Ένωσης και των γειτόνων της, να αυξηθεί η αμοιβαία κατανόηση του πολιτισμού, της ιστορίας, των αντιλήψεων και αξιών καθενός και να εξαλειφθούν διαστρεβλωμένες αντιλήψεις. Έτσι, πέραν των επαφών μεταξύ δημοσίων οργανισμών ή επιχειρήσεων, η ΕΠΓ προσπαθεί να προωθήσει τους πολιτιστικούς, εκπαιδευτικούς και γενικότερα κοινωνικούς δεσμούς μεταξύ της Ένωσης και των γειτόνων της.

Η ανάπτυξη των ανθρώπινων πόρων είναι μια σημαντική συνιστώσα για την επίτευξη στόχων όπως η αυξημένη ανταγωνιστικότητα, η κοινωνική ένταξη και η ενεργός συμμετοχή στα κοινά. Το έλλειμμα στην κοινωνία της γνώσης πρέπει να καλυφθεί, ώστε να αντιμετωπιστούν οι αναπτυξιακές προκλήσεις σε ορισμένες χώρες εταίρους, ιδίως στην

περιοχή της Μεσογείου, όπως τονίζεται στα συμπεράσματα της Αραβικής Έκθεσης για την Ανάπτυξη του Ανθρώπου 2003¹¹⁸.

Η ΕΠΓ επίσης επιδιώκει να προωθήσει ενέργειες στον τομέα της δημόσιας υγείας, ώστε να βελτιωθεί η γενική κατάσταση της υγείας του πληθυσμού και να αντιμετωπιστούν ορισμένα ειδικά ζητήματα, όπως οι μεταδοτικές ασθένειες. Ακόμα, προβλέπει το σταδιακό άνοιγμα ορισμένων κοινοτικών προγραμμάτων, με βάση τα αμοιβαία ενδιαφέροντα και τους διαθέσιμους πόρους. Οι τομείς που πρέπει να διερευνηθούν περιλαμβάνουν την εκπαίδευση, την κατάρτιση και τη νεολαία, την έρευνα, το περιβάλλον, καθώς και τον πολιτισμό και τα οπτικοακουστικά μέσα. Τα προγράμματα Tempus¹¹⁹ και Erasmus Mundus¹²⁰ προσφέρουν δυνατότητες για την ενίσχυση των επαφών μεταξύ φοιτητών και καθηγητών.

3.4 Χρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Γειτονίας

Η χρηματοδοτική στήριξη της ΕΠΓ που χορηγήθηκε μεταξύ του 2000 και 2003 είναι σημαντική, με συνολικό ποσό ύψους περίπου 3.000 εκατ. ευρώ. Κατά τη διάρκεια της ίδιας περιόδου, η Ευρωπαϊκή Πρωτοβουλία για τη Δημοκρατία και τα Ανθρώπινα Δικαιώματα (ΕΠΔΑΔ) χορήγησε περίπου 60 εκατ. ευρώ και η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων (ΕΤΕ) χορήγησε δάνεια στις μεσογειακές χώρες για ποσό 3.400 εκατ. ευρώ περίπου. Ακόμα, χορηγήθηκε μακροοικονομική και ανθρωπιστική συνδρομή στις τρίτες χώρες σε περιπτώσεις έκτακτης ανάγκης.

Για το διάστημα 2004-2006, τα προγράμματα γειτονίας υποστήριζαν τη διασυννοριακή διεθνική και περιφερειακή συνεργασία. Έως τα τέλη του 2006 το MEDA και το TACIS παρέμειναν τα δυο κύρια μέσα χρηματοδοτικής ενίσχυσης των χωρών εταίρων. Πολλές εναλλακτικές λύσεις εξετάστηκαν όσον αφορά το χρηματοδοτικό μέσο για την περίοδο μετά το 2006. Η συνέχιση του συντονισμού των υφιστάμενων μέσων εμπεριείχε δυσκολίες, οι οποίες ήταν δύσκολο να ξεπεραστούν ή να τεθούν υπό έλεγχο. Ως εκ τούτου, αναδείχτηκε με σαφήνεια η επιλογή της επεξεργασίας ενός νέου μέσου. Στο έγγραφο

¹¹⁸ Περισσότερες λεπτομέρειες για την Αραβική Έκθεση για την Ανάπτυξη του Ανθρώπου βλ. “The Arab Human Development Report 2003”, The United Nations Development Programme, United Nations Publications, New York, 2003.

¹¹⁹ Το πρόγραμμα Tempus θεσπίστηκε το 1990 μετά την πτώση του Τείχους του Βερολίνου, με ετήσιο προϋπολογισμό 40 εκατ. ευρώ, παρέχει τη δυνατότητα σε πανεπιστήμια από τα κράτη μέλη της ΕΕ να συνεργαστούν με πανεπιστήμια χωρών εταίρων της Ανατολικής Ευρώπης και της Μεσογείου (καθώς και των Δυτικών Βαλκανίων και της Κεντρικής Ασίας) σε σχέδια που αφορούν τον εκσυγχρονισμό της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης καθώς και τις ανταλλαγές διδασκόντων. Σήμερα δίδεται ιδιαίτερη έμφαση στις χώρες της ΕΠΓ.

¹²⁰ Το πρόγραμμα Erasmus Mundus είναι ένα παγκόσμιο πρόγραμμα συνεργασίας και κινητικότητας στον τομέα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Στόχος του είναι η ενίσχυση της ποιότητας στην ευρωπαϊκή τριτοβάθμια εκπαίδευση και η προώθηση της διαπολιτιστικής κατανόησης μέσω της συνεργασίας με τρίτες χώρες. Στα πλαίσια του προγράμματος χορηγούνται υποτροφίες, χρηματοδοτούμενες από την ΕΕ, σε υπηκόους τρίτων χωρών που πραγματοποιούν μεταπτυχιακές σπουδές στην Ευρώπη καθώς και υποτροφίες σε υπηκόους της ΕΕ για σπουδές σε τρίτες χώρες.

στρατηγικής που εξέδωσε η Επιτροπή στις 12 Μαΐου 2004, η Επιτροπή θέσπισε τις κατευθυντήριες γραμμές για το προτεινόμενο μελλοντικό ευρωπαϊκό μέσο της Πολιτικής Γειτονίας. Από το 2007, το μέσο αυτό στηρίζει τα σχέδια της διασυνοριακής και περιφερειακής συνεργασίας στα οποία θα συμμετέχουν ταυτόχρονα κράτη μέλη της ΕΕ και χώρες εταίροι.

3.4.1 Το πρόγραμμα MEDA

Το πρόγραμμα MEDA έχει ως στόχο να εφαρμόσει μέτρα συνεργασίας που προορίζονται να βοηθήσουν τις τρίτες μεσογειακές χώρες να προβούν σε μεταρρυθμίσεις των οικονομικών και κοινωνικών δομών τους και να μειώσουν τα αποτελέσματα της οικονομικής ανάπτυξης στο κοινωνικό και στο περιβαλλοντικό επίπεδο. Ο κανονισμός MEDA αποτελεί το βασικό μέσο της οικονομικής και χρηματοδοτικής συνεργασίας της ευρωμεσογειακής εταιρικής σχέσης. Θεσπίστηκε το 1996 (MEDA I) και τροποποιήθηκε το 2000 (MEDA II). Επιτρέπει στην Ευρωπαϊκή Ένωση να παρέχει χρηματοδοτική και τεχνική βοήθεια στις χώρες της Νοτίου Μεσογείου. Πρόκειται για τις ακόλουθες χώρες: Αλγερία, Κύπρος, Αίγυπτος, Ισραήλ, Ιορδανία, Λίβανος, Μάλτα, Μαρόκο, Συρία, Παλαιστινιακά Εδάφη, Τυνησία και Τουρκία. Το πρόγραμμα MEDA αντικαθιστά διάφορα διμερή χρηματοδοτικά πρωτόκολλα που υπάρχουν με τις χώρες της μεσογειακής λεκάνης. Εμπνέεται από τα προγράμματα PHARE¹²¹ και TACIS, ιδίως όσον αφορά τη διαφάνεια και την πληροφόρηση. Έχει δημιουργηθεί ένα κονδύλι του προϋπολογισμού για να εξασφαλίσει τη χρηματοδότηση του εν λόγω προγράμματος.

Οι παρεμβάσεις του προγράμματος MEDA αποσκοπούν στην υλοποίηση των στόχων της ευρωμεσογειακής εταιρικής σχέσης στους ακόλουθους τρεις τομείς: την ενίσχυση της πολιτικής σταθερότητας και της δημοκρατίας, την δημιουργία μιας ευρωμεσογειακής ζώνης ελεύθερων συναλλαγών και ανάπτυξη της οικονομικής και κοινωνικής συνεργασίας και τη λήψη υπόψη της ανθρωπιστικής και πολιτιστικής διάστασης. Επιπλέον, το πρόγραμμα MEDA υποστηρίζει την οικονομική μετάβαση των τρίτων μεσογειακών χωρών και την πραγματοποίηση μιας ευρωμεσογειακής ζώνης ελεύθερων συναλλαγών ενισχύοντας τις οικονομικές και κοινωνικές μεταρρυθμίσεις για

¹²¹ Το πρόγραμμα κοινοτικής βοήθειας στις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης (Phare) αποτελεί το κύριο χρηματοδοτικό μέσο της προενταξιακής στρατηγικής για τις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης (ΧΚΑΕ) οι οποίες είναι υποψήφιες για προσχώρηση στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Από το 1994, οι στόχοι του προγράμματος Phare έχουν προσαρμοστεί στις προτεραιότητες και τις ανάγκες καθεμιάς από τις ΧΚΑΕ. Το ανανεωμένο πρόγραμμα Phare διαθέτει προϋπολογισμό που υπερβαίνει τα 10 δις ευρώ για την περίοδο 2000-2006 (περίπου 1,5 δις ευρώ ετησίως) και έχει θέσει κυρίως τις εξής δύο προτεραιότητες: την ενίσχυση των θεσμών και των διοικήσεων τη χρηματοδότηση των επενδύσεων. Αρχικά, το πρόγραμμα Phare αφορούσε αποκλειστικά τις ΧΚΑΕ, τώρα όμως, επεκτείνεται στις υποψήφιες χώρες των Δυτικών Βαλκανίων. Βλ. «Το πρόγραμμα Phare», στην ιστοσελίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, <http://europa.eu/scadplus/leg/el/lvb/e50004.htm>.

τον εκσυγχρονισμό των επιχειρήσεων και την ανάπτυξη του ιδιωτικού τομέα¹²², υποστηρίζει επίσης μία αειφόρο κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη¹²³ και την περιφερειακή, την υποπεριφερειακή και τη διασυνοριακή συνεργασία¹²⁴. Ο κανονισμός τονίζει την ανάγκη να ληφθεί υπόψη στον προγραμματισμό και στην εφαρμογή της συνεργασίας το θέμα της ισότητας των φύλων και η προώθηση του ρόλου της γυναίκας στην οικονομική και κοινωνική ζωή. Οι δραστηριότητες που χρηματοδοτούνται πρέπει επίσης να λαμβάνουν υπόψη της περιβαλλοντικές πτυχές. Σύμφωνα με τον κανονισμό MEDA, ο σεβασμός της δημοκρατίας, του κράτους δικαίου, των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών, αποτελούν ένα ουσιαστικό στοιχείο της εταιρικής σχέσης η παραβίαση του οποίου αιτιολογεί την υιοθέτηση κατάλληλων μέτρων¹²⁵.

Προκειμένου να επιτευχθούν οι στόχοι του, το πρόγραμμα MEDA II διέθεσε 5.350 εκατ. ευρώ για την περίοδο 2000-2006. Οι ενέργειες που χρηματοδοτούνται στο πλαίσιο του MEDA μπορούν να λάβουν τη μορφή τεχνικής βοήθειας, κατάρτισης, ανάπτυξης των οργανισμών, πληροφόρησης, σεμιναρίων, σπουδών, σχεδίων επενδύσεων καθώς και δράσεων που έχουν στόχο να προβάλλουν τον κοινοτικό χαρακτήρα της βοήθειας. Οι χρηματοδοτήσεις του MEDA λαμβάνουν κυρίως τη μορφή: α) μη επιστρεπτέας βοήθειας που διαχειρίζεται η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και η οποία χρησιμοποιείται για τη χρηματοδότηση ή τη συγχρηματοδότηση δραστηριοτήτων, σχεδίων ή προγραμμάτων που συμβάλλουν στην πραγματοποίηση των στόχων του προγράμματος MEDA, β) κεφαλαίων επιχειρηματικού κινδύνου που χορηγούνται από την ΕΤΕ και η διαχείριση των οποίων

¹²² Δίδοντας ιδιαίτερη σημασία στα ακόλουθα: α) υποστήριξη στις μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις (ΜΜΕ) και δημιουργία θέσεων απασχόλησης, β) άνοιγμα των αγορών, γ) ενθάρρυνση των ιδιωτικών επενδύσεων, της βιομηχανικής συνεργασίας και των εμπορικών συναλλαγών μεταξύ των διαφόρων εταίρων, δ) αναβάθμιση των οικονομικών υποδομών, συμπεριλαμβανομένων των δημοσιονομικών και φορολογικών συστημάτων, ε) παγιοποίηση των μεγάλων οικονομικών ισορροπιών και δημιουργία του κατάλληλου οικονομικού περιβάλλοντος για την επιτάχυνση της ανάπτυξης (υποστήριξη στη διαρθρωτική προσαρμογή).

¹²³ Συγκεκριμένα, με τη συμμετοχή της κοινωνίας των πολιτών και του πληθυσμού στον σχεδιασμό και στην εφαρμογή της ανάπτυξης, τη βελτίωση των κοινωνικών υπηρεσιών (εκπαίδευση, υγεία, κοινωνική στέγη, υδροδότηση κ.λπ.), την εναρμονισμένη και ολοκληρωμένη ανάπτυξη του αγροτικού κόσμου, συμπεριλαμβανομένης της γεωργικής ανάπτυξης, την ενίσχυση της δημοκρατίας, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και του κράτους δικαίου, την προστασία και τη βελτίωση του περιβάλλοντος, την αναβάθμιση των οικονομικών υποδομών, ιδίως στους τομείς των μεταφορών, της ενέργειας και της κοινωνίας της πληροφόρησης, την προώθηση των ανταλλαγών νέων και της πολιτιστικής συνεργασίας, την ανάπτυξη των ανθρωπίνων πόρων (επαγγελματική κατάρτιση, βελτίωση της επιστημονικής και τεχνολογικής έρευνας).

¹²⁴ Με τη δημιουργία και την ανάπτυξη υποδομών περιφερειακής συνεργασίας μεταξύ των τρίτων μεσογειακών χωρών και μεταξύ αυτών των χωρών, της Ένωσης και των κρατών μελών, τη δημιουργία των απαραίτητων υποδομών για τις περιφερειακές συναλλαγές στους τομείς των μεταφορών, των τηλεπικοινωνιών και της ενέργειας, τις ανταλλαγές μεταξύ της κοινωνίας των πολιτών της Κοινότητας και των τρίτων μεσογειακών χωρών, στο πλαίσιο της αποκεντρωμένης συνεργασίας, μέσω της δημιουργίας δικτύου παραγόντων της κοινωνίας των πολιτών (πανεπιστήμια, τοπικοί σύλλογοι, ενώσεις, συνδικάτα, μέσα μαζικής ενημέρωσης, επιχειρήσεις, μη κυβερνητικές οργανώσεις κ.λπ.).

¹²⁵ Βλ. "Financial Cooperation/MEDA Programme", στην ιστοσελίδα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, http://ec.europa.eu/external_relations/euromed/meda.htm.

γίνεται από την ίδια για την ενίσχυση του ιδιωτικού τομέα, ιδίως του χρηματοοικονομικού τομέα, γ) επιδοτήσεων επιτοκίου για τα δάνεια της ΕΤΕ, στο πλαίσιο της συνεργασίας στον τομέα του περιβάλλοντος, ενώ το ποσοστό της επιδότησης επιτοκίου δεν υπερβαίνει το 3%.

Η κοινοτική χρηματοδότηση μπορεί να καλύψει τις δαπάνες εισαγωγής εμπορευμάτων και υπηρεσιών καθώς και τις τοπικές δαπάνες που είναι απαραίτητες για την εφαρμογή των προβλεπόμενων σχεδίων και προγραμμάτων. Εξαιρούνται από τη χρηματοδότηση αυτή οι φόροι, δασμοί και επιβαρύνσεις. Πρέπει να χορηγηθεί επίσης απευθείας βοήθεια από τον προϋπολογισμό υπέρ του δικαιούχου εταίρου για την υποστήριξη προγραμμάτων οικονομικής μεταρρύθμισης στο πλαίσιο των προγραμμάτων διαρθρωτικής προσαρμογής.

3.4.2 Το πρόγραμμα TACIS

Το πρόγραμμα TACIS έχει σκοπό να προωθήσει τη μετάβαση σε μια οικονομία αγοράς και να ενισχύσει τη δημοκρατία και το κράτος δικαίου στα κράτη εταίρους της Ανατολικής Ευρώπης και της Κεντρικής Ασίας. Το κοινοτικό πρόγραμμα TACIS ενθαρρύνει τον εκδημοκρατισμό, την ενίσχυση του κράτους δικαίου και τη μετάβαση σε μια οικονομία αγοράς των Νέων Ανεξάρτητων Κρατών (ΝΑΚ), που δημιουργήθηκαν μετά τη διάσπαση της Σοβιετικής Ένωσης. Πρόκειται για τις ακόλουθες χώρες: Αρμενία, Αζερμπαϊτζάν, Λευκορωσία, Γεωργία, Καζακστάν, Κιργισία, Μολδαβία, Μογγολία, Ουζμπεκιστάν, Ρωσία, Τατζικιστάν, Τουρκμενιστάν και Ουκρανία.

Το πρόγραμμα, κάλυψε την περίοδο 2000-2006. Βασίζεται στις αρχές και τους στόχους που αναφέρθηκαν στις συμφωνίες εταιρικής σχέσης και συνεργασίας και τις εμπορικές συμφωνίες και τις συμφωνίες οικονομικής συνεργασίας μεταξύ της Ένωσης και των χωρών αυτών. Βασίζεται επίσης στη βασική δημοκρατική ρήτρα της Κοινότητας. Με τον τρόπο αυτόν, όταν ελλείπει ένα βασικό στοιχείο για τη συνέχιση της συνεργασίας, το Συμβούλιο μπορεί να αποφασίσει με ειδική πλειοψηφία να λάβει τα κατάλληλα μέτρα μετά από πρόταση της Επιτροπής. Το πρόγραμμα έχει ως στόχο να μεγιστοποιήσει τον αντίκτυπο του επικεντρώνοντας την προσοχή του σε περιορισμένο αριθμό σημαντικών πρωτοβουλιών, χωρίς ωστόσο, να εξαιρούνται τα μικρότερα σχέδια. Για το σκοπό αυτό, τα ενδεικτικά προγράμματα και τα προγράμματα δράσης έχουν καθορισθεί μαζί με τους εταίρους και καλύπτουν, το ανώτατο, τρεις τομείς συνεργασίας με άλλους μικρότερους τομείς. Μεταξύ των τομέων προτίμησης για τη συνεργασία αναφέρονται ιδιαίτερα: α) η βοήθεια στις θεσμικές, νομικές και διοικητικές μεταρρυθμίσεις (δημιουργία ενός κράτους δικαίου, ενίσχυση της αποτελεσματικότητας των πολιτικών, βοήθεια στις δράσεις στον τομέα της δικαιοσύνης και των εσωτερικών υποθέσεων κ.λ.π), β) η υποστήριξη στον ιδιωτικό τομέα και η βοήθεια στην οικονομική ανάπτυξη (ανάπτυξη των μικρών και

μεσαίων επιχειρήσεων (ΜΜΕ), ανάπτυξη των τραπεζικών συστημάτων και των χρηματοδοτικών συστημάτων, προώθηση των ιδιωτικών επιχειρήσεων κ.λ.π), γ) η βοήθεια που προορίζεται να απαλύνει τις κοινωνικές συνέπειες της μετάβασης (μεταρρύθμιση των υγειονομικών συστημάτων, των συνταξιοδοτικών συστημάτων, της κοινωνικής πρόνοιας και ασφάλειας, βοήθεια στην κοινωνική ανασυγκρότηση και στην επανένταξη κ.λ.π), γ) η ανάπτυξη των δικτύων υποδομών (δίκτυα μεταφορών, τηλεπικοινωνιών, αγωγών, υποδομών στα σύνορα κ.λ.π), δ) η ενίσχυση της προστασίας του περιβάλλοντος και η διαχείριση των φυσικών πόρων (ευθυγράμμιση των κανόνων με τους κοινοτικούς κανόνες, αειφόρος διαχείριση των φυσικών πόρων κ.λ.π), ε) η ανάπτυξη της αγροτικής οικονομίας (ιδιωτικοποίηση των γαιών, βελτίωση της διανομής και της πρόσβασης στις αγορές). Βοήθεια χορηγείται και η στην πυρηνική ασφάλεια όπως η υποστήριξη στην προώθηση μιας πραγματικής παιδείας όσον αφορά την πυρηνική ασφάλεια, δημιουργία στρατηγικών διαχείρισης των χρησιμοποιημένων καυσίμων και των πυρηνικών αποβλήτων κ.α.¹²⁶.

Το πρόγραμμα TACIS είναι ένα πρόγραμμα τεχνικής βοήθειας και υποστηρίζει κυρίως τα ακόλουθα μέτρα: α) μεταφορά γνώσεων, εμπειρογνωμοσύνης και τεχνογνωσίας (π.χ διοργάνωση της παροχής κατάρτισης), β) βιομηχανική συνεργασία και εταιρικές σχέσεις μεταξύ δημοσίων και ιδιωτικών οργανισμών, με ενδεχόμενη απόσπαση ευρωπαϊών ειδικών, γ) τεχνική στήριξη για την πλαισίωση των επενδύσεων και των χρηματοδοτήσεων επενδύσεων, ιδίως στους τομείς της διασυνοριακής συνεργασίας, της προώθησης των ΜΜΕ, των περιβαλλοντικών υποδομών και δικτύων και δ) αγορά των απαραίτητων προμηθειών για την τεχνική στήριξη.

3.4.3 Η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων

Από κοινού με τις επιχορηγήσεις του TACIS και του MEDA, η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων (ETE), κύριο μέσο της ΕΕ για δανειοδοτήσεις, έχει χορηγήσει σημαντικά δάνεια για τη στήριξη σχεδίων στις μεσογειακές χώρες. Περίπου 6,5 δις ευρώ διατέθηκαν σε δάνεια της ΕΤΕ προς τους δικαιούχους MEDA από τους προϋπολογισμούς της ΕΕ της περιόδου 2000-2006. Το 2001 εγκρίθηκε περιορισμένη εντολή χρηματοδότησης για τις χώρες εταίρους της Ανατολικής Ευρώπης (συμπεριλαμβανομένης της Ρωσίας) η οποία επεκτάθηκε το 2004, προβλέποντας τη δανειοδότηση των εν λόγω χωρών από την ΕΤΕ με περίπου 600 εκατ. ευρώ για τα έτη μέχρι το 2006.

Στα δάνεια που υπέγραψε η ΕΤΕ περιλαμβάνονται σχέδια για τη βελτίωση της επεξεργασίας των αποβλήτων υδάτων και τη διαχείριση των υδάτινων πόρων στην Αίγυπτο, το Λίβανο, την Ιορδανία, τη Δυτική Όχθη και τη Λωρίδα της Γάζας και το

¹²⁶ Βλ. "The EU's relations with Eastern Europe and Central Asia", στην ιστοσελίδα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, http://ec.europa.eu/external_relations/ceeca/index.htm.

Μαρόκο, μέτρα για τη μείωση της ρύπανσης και τον εκσυγχρονισμό των συστημάτων ελέγχου της κυκλοφορίας στα αεροδρόμια της Αλγερίας, ενίσχυση για τον εκσυγχρονισμό του υγειονομικού συστήματος του Μαρόκου και την ανακαίνιση σιδηροδρομικής γραμμής στην Τυνησία.

3.4.4 Το ευρωπαϊκό μέσο γειτονίας και εταιρικής σχέσης (ENPI)

Στις 23 Ιανουαρίου 2006 το Συμβούλιο εξέδωσε απόφαση¹²⁷ που επιτρέπει στις χώρες που καλύπτονται από την Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας καθώς και τη Ρωσία να επωφεληθούν από το πρόγραμμα Τεχνικής Βοήθειας και Ανταλλαγής Πληροφοριών (TAIEX). Στις 24 Μαΐου 2006, η Επιτροπή ενέκρινε τροποποιημένη πρόταση κανονισμού¹²⁸ για τον καθορισμό γενικών διατάξεων σχετικά με τη θέσπιση ευρωπαϊκού μέσου γειτονίας και εταιρικής σχέσης. Η τροποποιημένη αυτή πρόταση αποτελεί συνέχεια της διοργανικής συμφωνίας της 17^{ης} Μαΐου 2006 για το πολυετές δημοσιονομικό πλαίσιο 2007-2013. Ο αντίστοιχος κανονισμός εγκρίθηκε από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο, στις 24 Οκτωβρίου 2006. Στις 4 Δεκεμβρίου 2006 η Επιτροπή εξέδωσε ανακοίνωση για την ενίσχυση της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Γειτονίας¹²⁹, η οποία περιλαμβάνει συγκεκριμένες προτάσεις γι' αυτό το σκοπό σε πολλούς τομείς. Η ανακοίνωση συνοδεύεται από έκθεση για την πρόοδο που πραγματοποιήθηκε ανά χώρα και ανά τομέα και αφορά τις επτά πρώτες δικαιούχες χώρες αυτής της πολιτικής¹³⁰, των οποίων τα σχέδια δράσης Ευρωπαϊκής Πολιτικής Γειτονίας ετέθησαν σε εφαρμογή από το 2005. Για την ανακοίνωση της ενίσχυσης της ΕΠΓ (6.12.2006), η Επίτροπος Ferrero-Waldner δήλωσε: *«Η νέα αυτή ανακοίνωση παρέχει ελκυστικά κίνητρα στους εταίρους μας που συμμετέχουν στην πολιτική γειτονίας. Θα αποσαφηνίσει την Πολιτική Γειτονίας, επικεντρώνοντας σε βασικά θέματα κοινού ενδιαφέροντος όπως οι διαπροσωπικές επαφές, η εμβάθυνση των εμπορικών σχέσεων, η ενίσχυση της συνεργασίας στον τομέα της ενέργειας, της μετανάστευσης και των θεωρήσεων, καθώς και η χρηματοδοτική στήριξη. Σημαντική συμβολή θα είναι η σύσταση του νέου Ταμείου Επενδύσεων Γειτονίας. Η Πολιτική Γειτονίας είχε ένα θετικό ξεκίνημα, αλλά η ΕΕ μπορεί να πετύχει πολύ περισσότερα. Πρέπει να ανταποκριθούμε στην πρόκληση για την προαγωγή της ειρήνης, της σταθερότητας και της*

¹²⁷ Απόφαση 2006/62/ΕΚ (ΕΕ L 32 της 4.2.2006).

¹²⁸ Βλ. Πρόταση Κανονισμού του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για τον καθορισμό γενικών διατάξεων σχετικά με τη θέσπιση Ευρωπαϊκού Μέσου Γειτονίας και Εταιρικής Σχέσης, 29 Σεπτεμβρίου 2004, Βρυξέλλες, COM (2004) 628, τελικό.

¹²⁹ Βλ. Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, «Για την Ενίσχυση της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Γειτονίας», Βρυξέλλες 4 Δεκεμβρίου 2006, COM (2006) 726, τελικό.

¹³⁰ Ουκρανία, Μολδαβία, Ισραήλ, Ιορδανία, Παλαιστινιακή Αρχή, Τυνησία και Μαρόκο.

οικονομικής ευημερίας των γειτόνων μας. Ο καλύτερος τρόπος να το πετύχουμε είναι να υποστηρίξουμε τις πολιτικές και οικονομικές μεταρρυθμίσεις τους»¹³¹.

Για το διάστημα 2007-2013, ο προϋπολογισμός που προβλέπεται για τις χώρες της ΕΠΓ ανέρχεται σε 12 δις ευρώ (32% παραπάνω από ό,τι την προηγούμενη δημοσιονομική περίοδο). Για να αυξηθεί η επίδραση και ο αντίκτυπος αυτής της κοινοτικής χρηματοδότησης, η Επιτροπή πρότεινε τη σύσταση ενός Ταμείου Επενδύσεων Γειτονίας, στο οποίο θα κληθούν να συνεισφέρουν τα κράτη μέλη και το οποίο θα χρησιμοποιείται για την άντληση συμπληρωματικών δανειακών κεφαλαίων από την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων, την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης και άλλες αναπτυξιακές τράπεζες. Η συνεισφορά του κοινοτικού προϋπολογισμού αναμένεται να είναι 700 εκατ. ευρώ. Ακόμα, η Επιτροπή πρότεινε τη διάθεση 300 εκατ. ευρώ υπέρ ενός μέσου Διευκόλυνσης της Διακυβέρνησης, με στόχο την παροχή συμπληρωματικής στήριξης εκτός από τις συνήθεις χορηγήσεις ανά χώρα, για να αναγνωριστεί και να υποστηριχθεί το έργο των χωρών εταίρων που πραγματοποίησαν τη μεγαλύτερη πρόοδο στην εφαρμογή των σχεδίων δράσης.

Η ανακοίνωση της 4^{ης} Δεκεμβρίου 2006 αναφερόταν στο να δοθεί μια σαφής προοπτική σε όλους τους εταίρους της ΕΠΓ, τόσο στα ανατολικά όσο και στο νότο, για μια σε βάθος οικονομική και εμπορική ένταξη στην ΕΕ, που να μην περιορίζεται απλώς στις ελεύθερες συναλλαγές αγαθών και υπηρεσιών, για την αντιμετώπιση των δασμολογικών φραγμών με στόχο την πλήρη σύγκλιση σε κανονιστικό πλαίσιο. Επιπλέον, να βελτιωθούν ουσιαστικά οι διαδικασίες χορήγησης θεωρήσεων για ορισμένες κατηγορίες ταξιδιωτών. Να διεξάγονται τακτικές και ad hoc συναντήσεις με τους εταίρους της ΕΠΓ σε επίπεδο υπουργών και εμπειρογνομόνων σε τομείς όπως η ενέργεια, οι μεταφορές, το περιβάλλον και η δημόσια υγεία. Η πολυμερής αυτή προσέγγιση μπορεί να συμπληρώσει αποτελεσματικά τις διμερείς εργασίες στις οποίες βασίζεται η ΕΠΓ. Να ενισχυθεί η πολιτική συνεργασία, να υπάρξει συστηματικότερη σύνδεση των εταίρων της ΕΠΓ με τις πρωτοβουλίες της ΕΕ (δηλώσεις εξωτερικής πολιτικής, θέσεις σε διεθνή φόρουμ, καθώς και συμμετοχή σε βασικά προγράμματα και οργανισμούς της ΕΕ). Να υπάρχει πιο ενεργή συμμετοχή της ΕΕ στις προσπάθειες επίλυσης συγκρούσεων στην περιοχή. Τέλος, να ενισχυθεί η περιφερειακή προσέγγιση στα ανατολικά με βάση την συνεργασία του Ευξείνου Πόντου¹³².

¹³¹ «Ενίσχυση της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Γειτονίας», Βρυξέλλες 4 Δεκεμβρίου 2006, IP/06/1676, στην ιστοσελίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/06/1676&format=PDF&aged=1&language=EL&guiLanguage=en>.

¹³² Βλ. όπ. πρ.

Την 1^η Ιανουαρίου 2007 τα προγράμματα MEDA και TACIS αντικαταστάθηκαν από ένα ενιαίο μέσο – το ευρωπαϊκό μέσο γειτονίας και εταιρικής σχέσης στο πλαίσιο της μεταρρύθμισης των μέσων κοινοτικής βοήθειας. Εκτός από το ENPI η συνεργασία με τις γειτονικές χώρες θα χρηματοδοτείται και στο πλαίσιο της νέας εντολής της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων για χορήγηση δανείων. Και τα δύο μέσα θα αντανακλούν αισθητή βελτίωση σε σχέση με τις μεθόδους του παρελθόντος. Το ENPI, για παράδειγμα, θα είναι αισθητά πιο ευέλικτο από τα προηγούμενα μέσα (ιδίως σε σύγκριση με το TACIS), και θα αντιπροσωπεύει αύξηση των πόρων σε σχέση με το παρελθόν (αύξηση κατά περίπου 32% σε σταθερές τιμές, μεταξύ των περιόδων 2000-2006 και 2007-2013). Και άλλα νέα μέσα συνεργασίας (για τα ανθρώπινα δικαιώματα, την πυρηνική ασφάλεια, καθώς και θεματικά προγράμματα) θα διατεθούν για τους εταίρους της ΕΠΓ. Χάρη στη νέα εντολή της ΕΤΕ, η Ανατολική Ευρώπη και ο Νότιος Καύκασος αναμένεται να λάβουν μεγαλύτερη βοήθεια, αν και πιθανώς αισθητά μικρότερη από εκείνη που είχε αρχικά προτείνει η Επιτροπή. Η χρηματοδότηση για τη στήριξη του μεταρρυθμιστικού προγράμματος της ΕΠΓ θα παραμείνει σχετικά μέτρια, παρά τους φιλόδοξους στόχους της πολιτικής αυτής για ανάληψη σφαιρικού προγράμματος μεταρρυθμίσεων. Οι ροές ιδιωτικών επενδύσεων προς τις περισσότερες χώρες της περιοχής παραμένουν απογοητευτικά χαμηλές, όπως και η ικανότητά τους να χρηματοδοτήσουν σημαντικά έργα υποδομής.

Είναι επομένως ζωτικής σημασίας να μεγιστοποιηθεί ο αντίκτυπος και το αποτέλεσμα της χρηματοδότησης της ΕΕ – με την υποστήριξη πιο καινοτόμων δράσεων και την αναζήτηση συνεργειών μεταξύ του ENPI και άλλων ταμείων της ΕΕ καθώς και με κράτη μέλη και τους χρηματοπιστωτικούς τους οργανισμούς, με τα διεθνή χρηματοπιστωτικά ιδρύματα και άλλους χορηγούς βοήθειας¹³³.

Μετά την έγκριση από την Επιτροπή των πολυετών ενδεικτικών προγραμμάτων για όλες τις χώρες, με εξαίρεση τα Κατεχόμενα Παλαιστινιακά Εδάφη, το 2007 εγκρίθηκαν ετήσια προγράμματα δράσης. Συνολικά, αποφασίστηκε να χορηγηθεί ποσό 1,7 δις ευρώ σε σχέδια και προγράμματα βοήθειας υπέρ 17 χωρών στα ανατολικά και νότια σύνορα της Ένωσης. Το 2007 σημαντικοί συμπληρωματικοί πόροι του προϋπολογισμού (275 εκατ. ευρώ) τέθηκαν στη διάθεση των κατεχόμενων Παλαιστινιακών Εδαφών και για τη στήριξη της ειρηνευτικής διαδικασίας. Το μεγαλύτερο τμήμα της κοινοτικής βοήθειας διοχετεύθηκε μέσω του προσωρινού διεθνούς μηχανισμού (ΠΔΜ) που καθιέρωσαν τα κράτη μέλη και η Επιτροπή το 2006. Τα διμερή προγράμματα υπέρ των μεσογειακών χωρών εξακολούθησαν να υποστηρίζουν τις μεταρρυθμίσεις, ιδίως μέσω προγραμμάτων αδελφοποίησης και των

¹³³ Περισσότερες πληροφορίες σχετικά με το ENPI βλ. “European Neighborhood and Partnership Instrument (ENPI)”, στην ιστοσελίδα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/country/enpi_euomed_rsp_en.pdf.

προγραμμάτων δημοσιονομικής και τομεακής στήριξης. Τα διμερή προγράμματα υπέρ της Ρωσίας, της Ανατολικής Ευρώπης και του Νότιου Καυκάσου επικεντρώθηκαν, μεταξύ άλλων, στη μεταρρύθμιση του ενεργειακού τομέα (Αζερμπαϊτζάν, Ουκρανία) αλλά και στη μείωση της φτώχειας (Μολδαβία). Άλλες προτεραιότητες αφορούσαν την καταπολέμηση της ανεργίας (Αρμενία) ή σχέδια αποκατάστασης στη ζώνη των συγκρούσεων Γεωργίας/Αμπχαζίας¹³⁴.

Τέλος, το Ταμείο Επενδύσεων υπέρ της ΕΠΓ εγκρίθηκε προκειμένου να καταστεί δυνατή, μέχρι τις αρχές του 2008, η εφαρμογή κοινών ευρωπαϊκών δράσεων και να συγκεντρωθούν καλύτερα οι πόροι των μεγαλύτερων χορηγών, ώστε να χρηματοδοτηθούν οι σημαντικότερες δράσεις και να στηριχθούν οι εταίροι στην υλοποίηση των αναγκαίων μεταρρυθμίσεων και στις επενδύσεις. Εγκαινιάστηκαν επίσης προγράμματα σε περιφερειακό επίπεδο για να αντιμετωπιστούν οι προκλήσεις κοινού ενδιαφέροντος όπως η ενέργεια, το περιβάλλον, οι μεταφορές και η προώθηση των επενδύσεων. Η στήριξη της διασυνοριακής συνεργασίας καθώς και το πρόγραμμα «Εταιρική σχέση για την ειρήνη στη Μέση Ανατολή» συνεχίστηκαν. Άλλες πρωτοβουλίες αφορούσαν την ισότητα των φύλων και τον διαπολιτισμικό διάλογο.

3.5 Πλεονεκτήματα και αδυναμίες της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Γειτονίας

Αρχικά, πλεονέκτημα αποτελεί η ολοκλήρωση που προβλέπει ένα ενιαίο, σαφές πλαίσιο που καλύπτει όλες τις πτυχές της γειτονίας και εντός του οποίου μπορούν να εξετάζονται και να αντιμετωπίζονται όλα τα θέματα που αφορούν τις σχέσεις μεταξύ της ΕΕ και κάθε εταίρου της. Παραδείγματος χάρη, καθίσταται πολύ δυσκολότερο να εξετάζονται μόνο τα οικονομικά θέματα και να αποκλείονται ακανθώδη θέματα όπως η διακυβέρνηση και τα ανθρώπινα δικαιώματα, ενώ τα σχέδια δράσης προβλέπουν ενεργό συνεργασία στον τομέα της ελευθερίας, της ασφάλειας και της δικαιοσύνης, καθώς και της προαγωγής του κράτους δικαίου.

Επίσης, η κοινή ευθύνη είναι ένα θετικό στοιχείο. Το επιχειρησιακό μέσο της πολιτικής – το σχέδιο δράσης της ΕΠΓ – αποτελεί αντικείμενο πλήρους διαπραγμάτευσης και αμοιβαίας έγκρισης σε πολιτικό επίπεδο. Δεν επιβάλλεται από καμία πλευρά, αντιθέτως, αποτελεί κοινό πρόγραμμα εργασίας. Τα σχέδια δράσης, αν και είναι ευρέως φάσματος και αφορούν πολλούς τομείς, είναι λεπτομερή. Η εμπειρία που αποκτήθηκε κατά την εφαρμογή τους αποδεικνύει ότι αυτή η προσοχή στη λεπτομέρεια διευκολύνει πολύ την

¹³⁴ Βλ. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, «Γενική έκθεση επί της δραστηριότητας της Ευρωπαϊκής Ένωση 2007», Βρυξέλλες, Λουξεμβούργο 25 Ιανουαρίου 2008, σελ. 182.

εξέταση, την έγκριση και την εφαρμογή συγκεκριμένων, χρονικά περιορισμένων και μετρήσιμων στόχων.

Τέλος, στα πλεονεκτήματα κατατάσσεται η καλύτερη χρήση των πόρων. Χάρη στο νέο ευρωπαϊκό μέσο γειτονίας και εταιρικής σχέσης (ENPI), η κοινοτική βοήθεια προς τις χώρες εταίρους θα μπορεί να καθορίζεται ρητώς βάσει πολιτικής, ενώ το ίδιο θα επωφελείται από νέες μορφές συνεργασίας (διασυνοριακή συνεργασία, TAIEX) και από αυξημένους πόρους. Ειδικά για τις χώρες της ΕΠΓ που μέχρι σήμερα καλύπτονταν από το πρόγραμμα TACIS, το ENPI πιστεύεται ότι θα αποτελέσει πραγματική πρόοδο, σηματοδοτώντας τη μετάβαση από τη χορήγηση τεχνικής βοήθειας προς μια πραγματική συνεργασία¹³⁵.

Υπάρχουν ωστόσο τομείς της ΕΠΓ στους οποίους μπορεί να επιτευχθεί περαιτέρω πρόοδος. Η ΕΕ προσπαθεί να ενθαρρύνει ένα πολύ φιλόδοξο πρόγραμμα μεταρρυθμίσεων στις χώρες εταίρους, αναλαμβάνοντας εκ των προτέρων ένα μεγάλο μέρος του πολιτικού και του οικονομικού κόστους. Ωστόσο, σημαντικό μέρος των κινήτρων της ΕΠΓ θα αποδώσει αργότερα καρπούς, π.χ. όσον αφορά την πρόσβαση και την ένταξη στην αγορά και άλλα οικονομικά οφέλη. Το γεγονός αυτό δημιουργεί πραγματικές δυσκολίες για τις χώρες εταίρους όταν χρειάζεται να επιδιώξουν την απαιτούμενη εθνική στήριξη για τις μεταρρυθμίσεις¹³⁶.

Η ΕΕ εξακολουθεί να προωθεί τις εμπορικές σχέσεις με τις περισσότερες χώρες της ΕΠΓ. Για να μπορέσουν όλοι να επωφεληθούν από τα πρόσθετα οικονομικά και πολιτικά οφέλη, κρίνεται σκόπιμο να προβλεφθεί για όλους τους εταίρους της ΕΠΓ, τόσο στα ανατολικά όσο και στο νότο, η σαφής προοπτική μιας σε βάθος εμπορικής και οικονομικής ένταξης στην ΕΕ και να συμπεριληφθεί στις προτάσεις ελευθέρωσης η βελτιωμένη πρόσβαση σε όλους τους τομείς που παρουσιάζουν οικονομικές δυνατότητες και ενδιαφέρον για τους εταίρους, καθώς και στα ευαίσθητα προϊόντα που έχουν μεγάλη σημασία για αυτούς. Λήφθηκαν ήδη σημαντικά μέτρα, αλλά θα πρέπει να καταβληθούν καθοριστικές προσπάθειες εκ μέρους όλων των μερών για την προώθηση των επιδιωκόμενων στόχων.

Απαιτούνται περαιτέρω αναλογικές προσπάθειες εκ μέρους όλων των μερών για τη σύναψη επιτυχών διαπραγματεύσεων. Η πλευρά της ΕΕ οφείλει να αποδείξει μια αυξημένη πολιτική δέσμευση ώστε να ενισχύσει την οικονομική ολοκλήρωση και να βελτιώσει την πρόσβαση στην αγορά. Καθοριστική θα είναι η στήριξη των κρατών μελών στις προσπάθειες που καταβάλλονται από την Επιτροπή για τη γρήγορη ολοκλήρωση των

¹³⁵ “European Neighborhood and Partnership Instrument (ENPI)”, όπ. πρ., σελ. 8.

¹³⁶ Dodini Michaela, Fantini Marco, “The Economic Effects of Wider Europe”, Center for European Policy Studies (CEPS), 19 February 2007.

τρεχουσών διαπραγματεύσεων στον τομέα της γεωργίας και αλιείας, λαμβάνοντας υπόψη τα διάφορα επίπεδα ανάπτυξης μεταξύ εταίρων και ιδίως περιορίζοντας τον αριθμό των προϊόντων που αποκλείονται από την πλήρη ελευθέρωση. Αυτό πρέπει να ενταχθεί σε μία συντονισμένη προσπάθεια εκ μέρους όλων των μερών με στόχο τη σταδιακή επέκταση των σε βάθος και συνεκτικών συμφωνιών προς τους εταίρους της ΕΕ. Οι διαπραγματεύσεις πρέπει να γίνουν μετά από προσεκτική εκτίμηση και ο ρυθμός τους να προσαρμοστεί όσο το δυνατόν καλύτερα σε συνάρτηση με τις ικανότητες των εν λόγω χωρών και τα αναμενόμενα αποτελέσματα.

Η κινητικότητα και η μετανάστευση είναι μια αδυναμία της ΕΠΓ. Αν και αυξάνεται η συνεργασία με τις χώρες εταίρους της ΕΠΓ σε θέματα κινητικότητας και διαχείρισης της μετανάστευσης, η ΕΠΓ δεν έχει ακόμη επιτρέψει να βελτιωθούν αισθητά οι μετακινήσεις των πολιτών των χωρών εταίρων προς την ΕΕ. Η βραδύτητα και το κόστος των διαδικασιών για την έκδοση θεωρήσεων μικρής διάρκειας (για επιχειρηματίες, ερευνητές, φοιτητές, τουρίστες ή ακόμη και για επίσημες επισκέψεις) λειτουργεί καταφανώς αποτρεπτικά για τις χώρες εταίρους και εμποδίζει την επίτευξη πολλών από τους στόχους της ΕΠΓ. Η ικανότητα των προσώπων να μετακινούνται και να αλληλεπιδρούν έχει βασική σημασία για πολλές πλευρές της ΕΠΓ, από το εμπόριο και τις επενδύσεις έως τις πολιτιστικές ανταλλαγές. Η κινητικότητα καθαυτή αποτελεί βασική προτεραιότητα της εξωτερικής πολιτικής, εφόσον πρόκειται για το πρίσμα μέσω του οποίου οι πολίτες των χωρών εταίρων αντιλαμβάνονται την ΕΕ. Προφανώς, η κινητικότητα δεν μπορεί να αναπτυχθεί παρά σε ένα ασφαλές περιβάλλον και οι επελθείσες βελτιώσεις στην ασφάλεια θα επιτρέψουν τη θέσπιση των κατάλληλων συνθηκών για μεγαλύτερη κινητικότητα. Η προώθηση της κινητικότητας θα συμβαδίσει με τη δέσμευση των εταίρων μας να αναπτύξουν την ασφάλεια και τη δικαιοσύνη και να καταπολεμήσουν την παράνομη μετανάστευση και συγχρόνως τις προσπάθειες για την ενίσχυση της ικανότητας των γειτόνων μας να διαχειριστούν τις μεταναστευτικές ροές στις χώρες τους και με ασφάλεια των εγγράφων¹³⁷.

Μετά την ανακοίνωσή της σχετικά με την κυκλική μετανάστευση και τις εταιρικές σχέσεις κινητικότητας¹³⁸, η Επιτροπή πρότεινε ότι μπορεί να γίνει διαπραγμάτευση για περιορισμένο αριθμό εταιρικών σχέσεων κινητικότητας με επιλεγμένες τρίτες χώρες και ειδικότερα με χώρες ΕΠΓ. Οι εταιρικές σχέσεις θα υποχρεώσουν τις πιλοτικές χώρες να

¹³⁷ Benita Ferrero-Waldner, "Migration, External Relations and the European Neighbourhood Policy", European Commission, Brussels 24 January 2006, speech/06/30.

¹³⁸ Βλ. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of Regions, "On circular migration and mobility partnerships between the European Union and third countries", Brussels 16 May 2007, COM (2007) 248, final.

δεσμευθούν σε μία ενεργό συνεργασία με την ΕΕ για τη διαχείριση των μεταναστευτικών ροών, ενώ συγχρόνως θα προτείνονται καλύτερες προοπτικές για τη νόμιμη μετανάστευση, ενίσχυση για την ανάπτυξη ικανοτήτων διαχείρισης ενδοπεριφερειακών μεταναστευτικών ροών, μέτρα προώθησης της κυκλικής μετανάστευσης ή της μετανάστευσης επιστροφής και βελτιώσεις στις διαδικασίες χορήγησης θεωρήσεων για διαμονή βραχείας διάρκειας. Πρέπει να εκπονηθούν μέτρα στήριξης για τον εκσυγχρονισμό των πολιτικών αγοράς εργασίας ΕΠΓ. Μια συνεκτική πολιτική κινητικότητα οφείλει να επιδιώκει εξωτερικούς και εσωτερικούς πολιτικούς στόχους: ενθάρρυνση των επαφών και των ανταλλαγών, προβολή των αξιών και προσεγγίσεων της ΕΕ, προώθηση της οικονομικής ανάπτυξης, ασφάλεια, αντιμετώπιση των αποκλίσεων στις εθνικές αγορές εργασίας. Δεδομένου ότι οι εσωτερικές και εξωτερικές αυτές διαστάσεις τείνουν να υπαχθούν στην αρμοδιότητα των διαφόρων μερών στις διοικήσεις των κρατών μελών και της ΕΕ, θα πρέπει να διασφαλισθεί η συνεκτικότητα και η συνέπεια στις προσεγγίσεις τους.

Επιπλέον, ο αριθμός των παγωμένων συγκρούσεων στη γειτονιά της ΕΕ παραμένει υψηλός: Υπερδνειστερία, Αμπχαζία, Νότια Οσετία, Ναγκόρνο-Καραμπάχ, Μέση Ανατολή και Δυτική Σαχάρα. Η ΕΕ έχει άμεσο συμφέρον να συνεργαστεί με τους εταίρους της για την προώθηση της επίλυσης των εν λόγω συγκρούσεων, διότι τορπιλίζουν τις προσπάθειες που καταβάλλει για την προώθηση των πολιτικών μεταρρυθμίσεων και την οικονομική ανάπτυξη της περιοχής και διότι θα μπορούσαν να θέσουν σε κίνδυνο την ίδια της την ασφάλεια, μέσω περιφερειακής κλιμάκωσης των μη δυνάμενων να τύχουν διαχείρισης μεταναστευτικών ροών, των διαταραχών στην ενεργειακή προμήθεια και στους εμπορικούς δρόμους ή της δημιουργίας ευνοϊκών συνθηκών για την τρομοκρατική και εγκληματική δραστηριότητα κάθε είδους. Η ΕΕ ήδη ασκεί ενεργό δραστηριότητα στην πρόληψη και επίλυση συγκρούσεων, αλλά θα πρέπει να γίνουν περισσότερα στους τομείς αυτούς¹³⁹. Δρομολογήθηκαν μέτρα ΚΕΠΠΑ και ΕΠΑΑ. Διορίστηκαν ειδικοί αντιπρόσωποι ΕΕ και αναπτύχθηκαν αστυνομικές αποστολές καθώς και αποστολές ελέγχου των συνόρων και συνοριακής συνδρομής.

Οι πράξεις αυτές πρέπει να σχεδιαστούν και να συντονιστούν με τις πιο μακροπρόθεσμες πολιτικές της ΕΚ σε ένα συνολικό πλαίσιο, τόσο θεσμικό όσο και διακυβέρνησης και κατά συνέπεια να διευκολύνουν τη σταθερότητα. Η ανάπτυξη όλων των διαθέσιμων μέσων, είτε πρόκειται για τον πρώτο, τον δεύτερο ή τον τρίτο πυλώνα, θα αύξανε την επιρροή της ΕΕ και θα απέτρεπε τους περιορισμούς της βραχυπρόθεσμης διαχείρισης κρίσεων. Η ΕΕ μπορεί να συμβάλει σημαντικά, εργαζόμενη γύρω από τα

¹³⁹ Περισσότερες πληροφορίες βλ. Ora Jaap, “Frozen Conflicts and the EU – a Search for a Positive Agenda”, Estonian Ministry of Foreign Affairs, Yearbook, 2006.

θέματα σύγκρουσης προωθώντας αντίστοιχες μεταρρυθμίσεις και από τις δύο πλευρές των συνόρων, ώστε να διευκολυνθεί η σύγκληση μεταξύ των πολιτικών, οικονομικών και νομικών συστημάτων, επιτρέποντας μεγαλύτερη κοινωνική ένταξη και συμβάλλοντας στην ενίσχυση της εμπιστοσύνης. Το παράδειγμα της αποστολής συνοριακής συνδρομής της ΕΕ προς την Ουκρανία και τη Δημοκρατία της Μολδαβίας με την ένταξη μέσω ΕΚ και ΚΕΠΠΑ σε μία και μόνη προσέγγιση, αποδεικνύει πόσο αυτό μπορεί να είναι αποτελεσματικό. Σε άλλες περιπτώσεις, σε συνάρτηση με το είδος της σύγκρουσης, η ενίσχυση των ικανοτήτων των αρμόδιων για τους πρόσφυγες υπουργείων, η προώθηση της ένταξης των μειονοτήτων μέσω της εκμάθησης γλωσσών, η υποστήριξη της αποκατάστασης των υποδομών μετά τη σύγκρουση, περιλαμβανομένης της πολιτιστικής κληρονομιάς ή η υλοποίηση τοπικών σχεδίων που αποβλέπουν στη δημιουργία εισοδήματος, μπορούν να αποτελέσουν τα κατάλληλα μέτρα για την ενίσχυση της εμπιστοσύνης. Η συμμετοχή των θεσμικών οργάνων της ΕΕ στους μηχανισμούς διευθέτησης των συγκρούσεων ποικίλλει σε μεγάλο βαθμό¹⁴⁰. Δεδομένου του ιστορικού της ΕΕ στον τομέα της ειρήνης και της σταθερότητας χάρη στην περιφερειακή ολοκλήρωση, η ΕΕ είναι σε θέση να προσφέρει πρόσθετη αξία στις προσπάθειες που καταβάλλονται από τα μεμονωμένα κράτη μέλη και οφείλει να είναι έτοιμη να αναλάβει ένα μεγαλύτερο ρόλο για την επίλυση των συγκρούσεων στη γειτονία.

Οι συγκρούσεις πρέπει πάντα να αποτελούν επίκεντρο του πολιτικού διαλόγου με τους εταίρους της ΕΠΓ. Η ΕΕ θα πρέπει επίσης να διασφαλίσει ότι οι συγκρούσεις θα παραμείνουν στην ημερήσια διάταξη των διαλόγων με τους αρμόδιους διεθνείς οργανισμούς και τις τρίτες χώρες. Η ΕΕ μέσω της ΕΠΓ θα συνεχίσει να ενισχύει τη σταθερότητα, κυρίως ενθαρρύνοντας δυναμικά τη δημοκρατία, τα ανθρώπινα δικαιώματα και το κράτος δικαίου σε όλη τη γειτονία.

¹⁴⁰ Η ΕΕ συμμετέχει πλήρως στο «Κουαρτέτο» (ειρηνευτική διαδικασία για τη Μέση Ανατολή), και συμμετέχει ως παρατηρητής στις διασκέψεις 5+2 (Υπερδνειστερία), ενώ η Επιτροπή είναι παρατηρητής στην μικτή επιτροπή ελέγχου για τη Νότια Οσετία. Μόνο μεμονωμένα κράτη μέλη συμμετέχουν στην ομάδα του Μινσκ (Ναγκόρνο-Καραμπάχ) και στην ομάδα των Φύλων ΗΕ για τη Γεωργία (Αμπχαζία).

3.6 Προκλήσεις για το μέλλον

Στις 11 Απριλίου 2007 η Επιτροπή εξέδωσε ανακοίνωση με τίτλο «*Συνεργεία του Εύξεινου Πόντου – Μια νέα πρωτοβουλία περιφερειακής συνεργασίας*»¹⁴¹. Από την προσχώρηση της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας, ο Εύξεινος Πόντος αποτελεί σύνορα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η συνέργεια του Εύξεινου Πόντου μπορεί να αποτελέσει το πολιτικό πλαίσιο για διάφορες πρακτικές δραστηριότητες¹⁴². Καταρχάς, μπορεί να επικεντρωθεί στους τομείς συνεργασίας όπου η παρουσία και η βοήθεια της Ένωσης είναι ήδη σημαντικές, όπως η ενέργεια, οι μεταφορές και το περιβάλλον. Μπορεί επίσης να προσφέρει συμπληρωματικά μέσα για να αντιμετωπιστούν τα αίτια των παγωμένων συγκρούσεων. Εξάλλου, η στήριξη της κοινωνίας των πολιτών και της κοινωνικής διάστασης αποτελεί πρωταρχικό στόχο. Ως γενική αρχή ισχύει η συγχρηματοδότηση. Κατά περίπτωση, η κοινοτική χρηματοδοτική βοήθεια μπορεί να χορηγείται στο πλαίσιο ενός ευρωπαϊκού μηχανισμού γειτονίας και εταιρικής σχέσης¹⁴³ καθώς και σειράς άλλων μέσων.

Κατά τη Σύνοδο στις 21 και 22 Ιουνίου 2007 το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο υπενθύμισε την καθοριστική σημασία της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Γειτονίας, στόχος της οποίας είναι η εγκαθίδρυση στα σύνορα της Ένωσης μιας ζώνης ευημερίας, σταθερότητας και ασφάλειας, στηριζόμενης στα δικαιώματα του ανθρώπου, στη δημοκρατία και το κράτος δικαίου, καθώς και η προώθηση της διαδικασίας των μεταρρυθμίσεων και εκσυγχρονισμού στις εν λόγω χώρες εταίρους.

Στις 3 Σεπτεμβρίου 2007 η Επιτροπή οργάνωσε Διάσκεψη με τίτλο «*Συνεργασία για την ενίσχυση της ευρωπαϊκής πολιτικής γειτονίας*». Για πρώτη φορά, υπουργοί των χωρών που καλύπτει η ΕΠΓ, χωρών της Νότιας και της Ανατολικής Ευρώπης, καθώς και εκπρόσωποι της κοινωνίας των πολιτών, συνήλθαν για να ανταλλάξουν τις απόψεις τους. Τα αποτελέσματα της Διάσκεψης θα αποτελέσουν τη βάση για τη συνέχεια των εργασιών.

Στις 5 Δεκεμβρίου 2007, όπως προαναφέραμε, η Επιτροπή εξέδωσε ανακοίνωση με τίτλο «*Μία ισχυρή ευρωπαϊκή πολιτική γειτονίας*»¹⁴⁴. Η ανακοίνωση εκθέτει τις δράσεις που πρέπει να εφαρμόσουν τα κράτη μέλη και η Επιτροπή, ιδίως στους τομείς του εμπορίου, της κινητικότητας και της διευθέτησης των παγωμένων συγκρούσεων στις γειτονικές χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

¹⁴¹ Βλ. Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, «Συνεργεία του Εύξεινου Πόντου-Μια νέα πρωτοβουλία περιφερειακής συνεργασίας», Βρυξέλλες 11 Απριλίου 2007, COM (2007) 160, τελικό.

¹⁴² Βλ. «Ούριος άνεμος πνέει στην περιοχή της Μαύρης Θάλασσας», 11 Μαρτίου 2007, στην ιστοσελίδα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, http://ec.europa.eu/news/external_relations/070411_1_el.htm.

¹⁴³ Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 1638/2006 (ΕΕ L 310 της 9.11.2006).

¹⁴⁴ Βλ. Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, «Μία ισχυρή ευρωπαϊκή πολιτική γειτονίας», Βρυξέλλες 5 Δεκεμβρίου 2007, COM (2007) 774, τελικό.

Στην ανακοίνωση αυτή γίνεται αναφορά σε διάφορα θέματα προβληματισμού. Ένα από αυτά είναι η διαφοροποίηση. Συγκεκριμένα, η ΕΠΓ συγκεντρώνει πολύ διαφορετικές χώρες σε μία ενιαία πολιτική. Η πρόταση της ΕΕ για βαθύτερες σχέσεις είναι η ίδια για όλους τους εταίρους. Πάντως, η προσέγγιση ανά χώρα της ΕΠΓ διασφαλίζει συγχρόνως ευελιξία και διαφοροποίηση και οι ανταποκρίσεις είναι τόσο ποικίλες όσες και οι χώρες εταίροι, σε συνάρτηση με την πολιτική κατάσταση κάθε χώρας εταίρου, το επίπεδο των φιλοδοξιών της έναντι της ΕΕ, το πρόγραμμα μεταρρυθμίσεών της και τα επιτεύγματά της, καθώς και το επίπεδο κοινωνικοοικονομικής της ανάπτυξης. Η ενισχυμένη συμφωνία που είναι σε διαπραγμάτευση με την Ουκρανία¹⁴⁵, οι τρέχουσες συζητήσεις με το Μαρόκο σχετικά με ένα «προηγμένο καθεστώς» και με το Ισραήλ σχετικά με τη βελτίωση των σχέσεων, αποδεικνύουν τη διαφοροποίηση αυτή. Όσο εξελίσσεται η πολιτική τόσο εντείνεται η διαφοροποίηση αυτή. Πάντως, το κοινό πλαίσιο της ΕΠΓ επιτρέπει στην ΕΕ να προσφέρει στους ποικίλους αυτούς εταίρους μία αντικειμενική και συνεκτική προσέγγιση και εγγυάται ότι η ΕΕ στο σύνολό της θα δεσμευθεί πλήρως για την εμβάθυνση των σχέσεων με όλους τους γείτονές μας.

Για την επίτευξη των φιλοδοξιών αυτών στόχων, είναι απαραίτητο να επιτευχθεί και να αναπτυχθεί ακόμη περισσότερο η κοινή ένταξη στην ΕΠΓ. Η ένταξη αυτή θα εξελιχθεί όσο αυξάνεται η διαφοροποίηση και όσο ο διμερής πολιτικός διάλογος θα προχωρήσει σε βάθος σε ευρύ φάσμα τομέων. Είναι σημαντικό τόσο η χώρα εταίρος της ΕΠΓ όσο και η ΕΕ να είναι εξίσου υπεύθυνες για την υλοποίηση των αμοιβαίων τους δεσμεύσεων. Το Σεπτέμβριο η Διάσκεψη της ΕΠΓ προέβαλε τη βούληση της ΕΕ να συνεργαστεί με τις χώρες εταίρους που καθορίζουν από κοινού την πορεία τους στην ΕΠΓ. Μια Διάσκεψη παρακολούθησης θα διοργανωθεί το 2008 και η Γεωργία προσφέρθηκε να τη φιλοξενήσει.

Η ΕΠΓ είναι ουσιαστικά διμερής, αλλά επίσης διασυνδέεται με περιφερειακές και υποπεριφερειακές διαδικασίες. Η ευρωμεσογειακή εταιρική σχέση παραμένει ακρογωνιαίος λίθος της διασύνδεσης της ΕΕ έναντι των γειτόνων της του Νότου. Η ΕΠΓ και η ευρωμεσογειακή εταιρική σχέση ενισχύονται αμοιβαία: τα διμερή πλαίσια της ΕΠΓ προσαρμόζονται καλύτερα στην προώθηση εσωτερικών μεταρρυθμίσεων, ενώ η Ευρωμεσογειακή Συνεργασία αποτελεί το περιφερειακό πλαίσιο. Η Επιτροπή υποστηρίζει νέες πρωτοβουλίες που στοχεύουν στην ενίσχυση των σχέσεων με τις χώρες της περιοχής της Μεσογείου, υπό τον όρο ότι οι πρωτοβουλίες αυτές βασίζονται σε υπάρχουσες διαδικασίες. Τέτοιου είδους πρωτοβουλίες μπορούν να περιλαμβάνουν ιδίως δράσεις στον τομέα του περιβάλλοντος, του διαπολιτισμικού διαλόγου, της οικονομικής ανάπτυξης και

¹⁴⁵ Βλ. Συμπεράσματα του Συμβουλίου της 19 Ιουνίου 2006, <http://register.consilium.europa.eu/pdf/en/07/st11/st11016.en07.pdf>.

της ασφάλειας. Ως προς αυτό, η Επιτροπή σημειώνει την πρόσκληση της Γαλλίας για συμμετοχή σε συνεδρίαση τον Ιούνιο του 2008, ώστε να δοθεί μια νέα ώθηση στις σχέσεις με τις χώρες της περιοχής αυτής. Ως απάντηση στις εκκλήσεις για τη θέσπιση ενός πλαισίου περιφερειακής συνεργασίας στην Ανατολή, θεσπίστηκε η Συνέργεια του Εύξεινου Πόντου ώστε να συμπληρώσει τις ουσιαστικά διμερείς πολιτικές της ΕΕ στην περιοχή, ήτοι την ΕΠΓ, τη στρατηγική εταιρική σχέση με τη Ρωσική Ομοσπονδία και τις διαπραγματεύσεις ένταξης με την Τουρκία.

Βάση της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Γειτονίας αποτελεί η πεποίθηση ότι είναι προς το συμφέρον της ΕΕ η ενίσχυση της οικονομικής ανάπτυξης και της σταθερότητας καθώς και η βελτίωση της διακυβέρνησης των γειτονικών χωρών. Την ευθύνη για τα παραπάνω φέρουν πρωτίστως οι ίδιες οι χώρες, αλλά η ΕΕ μπορεί να ενθαρρύνει ουσιαστικά και να υποστηρίξει τις μεταρρυθμιστικές της προσπάθειες. Είναι επομένως προς το συμφέρον τόσο της ΕΕ όσο και των γειτόνων της η οικοδόμηση μιας ισχυρότερης και βαθύτερης μεταξύ τους σχέσης.

Στην πλειονότητα των γειτονικών μας χωρών, η οικονομική και πολιτική μεταρρύθμιση σημείωσε σε ένα σημαντικό βαθμό πρόοδο. Ορισμένες χώρες εταίροι έχουν θέσει τα σχέδια δράσης στο επίκεντρο του μεταρρυθμιστικού τους προγράμματος και οι διεθνείς χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί εναρμονίζουν τις πολιτικές τους με αυτά. Εντούτοις, η φτώχεια και η ανεργία, οι μικτές οικονομικές επιδόσεις, η διαφθορά και η ελλιπής διακυβέρνηση παραμένουν μείζονες προκλήσεις. Για τους πολίτες των γειτονικών χωρών, ιδιαίτερα τους νέους, το μέλλον συχνά φαίνεται δυσοίωνο. Οι παγωμένες διενέξεις και τα σχετικά πρόσφατα γεγονότα στη Μέση Ανατολή και το Νότιο Καύκασο υπενθυμίζουν ότι δεν έχουν ακόμη διαμορφωθεί οι συνθήκες για μια ασφαλή συνύπαρξη τόσο μεταξύ ορισμένων γειτονικών κρατών όσο και με άλλες βασικές χώρες. Τα προβλήματα αυτά δεν περιορίζονται στις γείτονες χώρες. Υπάρχει κίνδυνος να έχουν σοβαρές επιπτώσεις για την ΕΕ, π.χ. παράνομη μετανάστευση, αναξιόπιστη παροχή ενέργειας, υποβάθμιση του περιβάλλοντος και τρομοκρατία.

Είναι πλέον σαφές ότι η ΕΠΓ μπορεί και πρέπει να ενισχυθεί, ιδίως αν εξεταστεί το πιθανό απαγορευτικό κόστος που θα συνεπάγεται η αποτυχία να υποστηριχθούν οι μεταρρυθμιστικές προσπάθειες των γειτόνων. Η ΕΕ πρέπει να υποβάλει μια προσφορά στις χώρες εταίρους της ΕΠΓ που να περιλαμβάνει καλύτερες εμπορικές και επενδυτικές προοπτικές, διαπροσωπικές επαφές και διευκολύνσεις για τις μικρής διάρκειας νόμιμες μετακινήσεις τους, να ενεργοποιηθεί περισσότερο στην επίλυση των παγωμένων διενέξεων και να δημιουργήσει περισσότερες δυνατότητες συγκέντρωσης πόρων. Η ΕΕ πρέπει να βοηθήσει τις γείτονες χώρες που είναι πρόθυμες να προβούν σε μεταρρυθμίσεις να το

πράξουν ταχύτερα και καλύτερα, μειώνοντας το κόστος για τους πολίτες τους. Πρέπει επίσης να παράσχει περισσότερα κίνητρα και να πείσει τις χώρες εκείνες που distάζουν ακόμη.

Για τους ευρωπαίους εταίρους της, η ΕΠΓ προδικάζει την πιθανή μελλοντική εξέλιξη της σχέσης τους με την ΕΕ, σύμφωνα με τις διατάξεις της Συνθήκης. Ανεξαρτήτως της προοπτικής αυτής, η ΕΕ πρέπει να προσηλωθεί στην επιτυχή εφαρμογή των εγκριθέντων μεταρρυθμιστικών προγραμμάτων για να έρθουν οι γείτονες πιο κοντά στην Ένωση. Η ΕΕ μπορεί να πετύχει περισσότερα στον οικονομικό και στον εμπορικό τομέα, είτε πρόκειται για την απλούστευση των διατυπώσεων για τη χορήγηση θεωρήσεων, τη διαχείριση της μετανάστευσης, τις διαπροσωπικές επαφές ή ακόμη τις επαφές μεταξύ διοικητικών υπαλλήλων και εκπροσώπων των ρυθμιστικών αρχών. Επίσης, μπορεί να πετύχει μεγαλύτερη συνεργασία, πολιτική, περιφερειακή ή χρηματοδοτική. Ορισμένες από τις δράσεις αυτές θα έχουν κάποιο κόστος, αλλά το κόστος αυτό δεν είναι απαγορευτικό – και είναι οπωσδήποτε μικρότερο από το κόστος της αδράνειας. Για την επίτευξη αυτών των στόχων, τα κράτη μέλη πρέπει να αναλάβουν το ρόλο τους – οι βελτιώσεις που προτείνονται θα απαιτήσουν πλήρη πολιτική δέσμευση και ανάλογη οικονομική και χρηματοδοτική δέσμευση.

Όπως και φαίνεται στις διάφορες εκθέσεις προόδου, οι χώρες εταίροι έχουν ήδη επιβεβαιώσει τη δέσμευσή τους με την έγκριση και την αρχική εφαρμογή των φιλόδοξων σχεδίων δράσης της ΕΠΓ. Για να μπορέσει η Ένωση να υποστηρίξει τις χώρες αυτές στο πλαίσιο των μεταρρυθμιστικών διαδικασιών τους, να τις ενθαρρύνει και να επιβραβεύσει την πρόοδό τους, επιβάλλεται να διασφαλιστεί ότι τα αποτελέσματα της ΕΠΓ θα είναι ανάξια των δυνατοτήτων της.

4^ο Κεφάλαιο

Η Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας και οι χώρες που συμμετέχουν

4.1 Γενική προσέγγιση

Οι εξωτερικές σχέσεις της Ένωσης μπορούν να διαιρεθούν σε οικονομικές (εμπορικές) και πολιτικές, αν και αυτό δεν είναι πάντα τόσο ξεκάθαρο¹⁴⁶. Στον οικονομικό τομέα, η δράση της ΕΕ έχει δύο διαστάσεις. Η πρώτη είναι η χρηματοδότηση δράσεων, η οποία μπορεί να λαμβάνει διάφορες μορφές (αναπτυξιακή βοήθεια¹⁴⁷, ανθρωπιστική βοήθεια, ανασυγκρότηση, κ.λ.π). Η δεύτερη είναι η εμπορική πολιτική, η οποία καθορίζει τα εμπορικά μέτρα που λαμβάνονται για ένα σκοπό παράλληλα με άλλες δράσεις¹⁴⁸. Σ' αυτή την περίπτωση έχουμε πολυμερείς και διμερείς εμπορικές σχέσεις. Οι πολυμερείς σχέσεις έχουν να κάνουν με τη στρατηγική που ακολουθεί η ΕΕ σε διεθνείς εμπορικούς οργανισμούς, όπως ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου (ΠΟΕ)¹⁴⁹. Οι διμερείς εμπορικές σχέσεις αφορούν τις σχέσεις με τρίτες χώρες ή περιφερειακούς οργανισμούς¹⁵⁰. Οι προηγούμενες σχέσεις καθορίζονται μέσω των συμφωνιών που συνάπτει η Ένωση με χώρες ή ομάδα χωρών, οι οποίες εξελίχθηκαν διαχρονικά με την ΕΕ και των οποίων η ταξινόμηση γίνεται βάση των ρητρών που περιλαμβάνουν.

Η ικανότητα δράσης της ΕΚ/ΕΕ στο διεθνές σύστημα βασίζεται στην οικονομικοπολιτική της ισχύ. Η προβολή αυτής της ισχύος προϋποθέτει, εκτός από τη θεσμική ικανότητα, τη διαθεσιμότητα διαφόρων εργαλείων εξωτερικής πολιτικής, όπως οι εμπορικές παραχωρήσεις και η εξωτερική βοήθεια, αλλά και η αντίστοιχη δυνατότητα αναστολής ή ανάκλησής τους, τηρουμένων των περιορισμών που απορρέουν από το γενικό

¹⁴⁶ Θα μπορούσαμε περιγραφικά να κατατάξουμε τις εξωτερικές σχέσεις της Ένωσης σε α) σχέσεις με τις χώρες της Αφρικής, της Καραϊβικής και του Ειρηνικού, σε β) εξωτερικές εμπορικές σχέσεις και σε γ) εξωτερικές πολιτικές σχέσεις, George Stephen, Bache Ian, "Politics in the European Union", Oxford University Press, NY, 2001, σελ. 386.

¹⁴⁷ Σημίτη Μαριλένα, «Η Ευρωπαϊκή Πολιτική Διεθνούς Αναπτυξιακής Συνεργασίας και οι Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις: Όρια και Προοπτικές», στο Ξενάκης Δημήτρης, Τσινισιζέλης Μιχάλης, (επιμ.) *Παγκόσμια Ευρώπη: Οι διεθνείς Διαστάσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, Ι. Σιδέρης, Αθήνα, 2006, σελ. 215.

¹⁴⁸ Τσέλιος Βασίλης, «Η Εμπορική Πολιτική στις Εξωτερικές Σχέσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης», στο Ξενάκης Δημήτρης, Τσινισιζέλης Μιχάλης (επιμ.), όπ. πρ. σελ. 174.

¹⁴⁹ Τον Οκτώβρη του 1947 έχουμε την υπογραφή της GATT (Γενική Συμφωνία Δασμών και Εμπορίου).. Η συμφωνία αυτή περιείχε μια πρώτη κωδικοποίηση των συμφωνημένων κανόνων διεθνούς εμπορίου και ετέθη σε ισχύ την 1^η Ιανουαρίου 1948, προσωρινά. Για την πραγματοποίηση του σκοπού της η GATT προέβιανε σε τακτές διαπραγματεύσεις, επονομαζόμενες και «γύροι». Η ολοκλήρωση του Γύρου της Ουρουγουάης οδήγησε σε αναθεώρηση της Γενικής Συμφωνίας Δασμών και Εμπορίου. Μετά από επτάμισι χρόνια σκληρών διαπραγματεύσεων ο Γύρος αυτός έληξε το 1994. Σε θεσμικό επίπεδο, το κυριότερο νέο στοιχείο του Γύρου της Ουρουγουάης είναι η σύσταση του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου (ΠΟΕ), ο οποίος αντικαθιστά την GATT. Καινοτομία του ΠΟΕ σε σχέση με την GATT είναι η διαφορετική αντιμετώπιση της ΕΕ. Συγκεκριμένα, όταν η ΕΕ ασκεί δικαίωμα ψήφου αθροιστικά για όλα τα μέλη της που είναι και μέλη του ΠΟΕ. Αναλυτικότερα βλ. Νάσκου-Περράκη Παρούλα, «Το Δίκαιο των Διεθνών Οργανισμών. Η Θεσμική Διάσταση», όπ. πρ. σελ. 233-241.

¹⁵⁰ Κυρίως δια μέσου της Επιτροπής.

διεθνές δίκαιο. Όπως συνέβη και με τη θεσμική ικανότητα της ΕΚ/ΕΕ, τα μέσα άσκησης εξωτερικής πολιτικής διαμορφώθηκαν σταδιακά, στο πλαίσιο διεργασιών που οδήγησαν στην «κοινοτικοποίηση» των αντίστοιχων εθνικών εργαλείων¹⁵¹.

Μέσα σε 50 χρόνια, η Ευρωπαϊκή Ένωση κατάφερε να ενώσει μια ολόκληρη ήπειρο, από τον Ατλαντικό μέχρι τον Εύξεινο Πόντο. Ο αριθμός των κρατών μελών της έφτασε από τα 6 στα 27. Εφόσον η Ένωση είναι ανοιχτή σε οποιαδήποτε ευρωπαϊκή χώρα που είναι δημοκρατική, έχει αναπτύξει μια οικονομία της αγοράς και μπορεί να αντεπεξέλθει στα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των κρατών μελών. Πολλές είναι οι υποψήφιες χώρες και τα κράτη που φιλοδοξούν να γίνουν μέλη. Η Ένωση διατηρεί όσο το δυνατόν στενότερες σχέσεις όχι μόνο με τις υποψήφιες χώρες αλλά και με τέσσερις ακόμα γείτονες, την Ισλανδία, το Λιχτενστάιν, τη Νορβηγία και την Ελβετία. Οι χώρες αυτές είναι μέλη της Ευρωπαϊκής Ζώνης Ελευθέρων Συναλλαγών (ΕΖΕΣ), παραμένουν όμως μέχρι σήμερα εκτός ΕΕ. Έχουν πάντως ευθυγραμμιστεί με σημαντικό μέρος της νομοθεσίας της ΕΕ για την ενιαία αγορά και ακολουθούν επίσης την ΕΕ σε τομείς πολιτικής. Όλες εκτός από την Ελβετία απαρτίζουν μαζί με την ΕΕ τον Ευρωπαϊκό Οικονομικό Χώρο (ΕΟΧ).

Την περίοδο 2003-2004 (όπως προαναφέραμε στο προηγούμενο κεφάλαιο) η Επιτροπή πρότεινε μια νέα εξωτερική πολιτική για την ΕΕ (την «Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας»), μια πολιτική-πλαίσιο που καλύπτει τις γειτονικές της χώρες προς ανατολάς και προς νότο. Η Επιτροπή, προτείνοντας την πολιτική αυτή, έχει ως κίνητρο το συμφέρον της να περιτριγυρίζεται από γειτονικές χώρες όπου επικρατεί σταθερότητα και ευημερία. Για την ΕΕ, η στήριξη της πολιτικής και οικονομικής ανάπτυξης των γειτόνων της αποτελεί την καλύτερη εγγύηση για ειρήνη, ασφάλεια και μακροχρόνια ευημερία.

Το φθινόπωρο του 2006, τρία έτη αφότου προτάθηκε για πρώτη φορά η πολιτική αυτή και μόλις δεκαοχτώ μήνες μετά την έκδοση των πρώτων σχεδίων δράσης της ΕΠΓ, η πολιτική αυτή εμφανίζει ήδη τα πρώτα αποτελέσματα. Συνήθως, κατά το αρχικό αυτό στάδιο εφαρμογής μιας φιλόδοξης νέας πολιτικής δεν είναι εύκολο να αποδειχθεί η επίτευξη συγκεκριμένης προόδου, καθώς η θεσμική ανάπτυξη είναι εκ φύσεως δύσκολο να προσδιοριστεί, αλλά υπάρχει ήδη πολιτική ώθηση και ορισμένα απτά αποτελέσματα: έχει ξεκινήσει η εφαρμογή των πρώτων επτά σχεδίων δράσης της ΕΠΓ, με εμπειρογνώμονες αμοιτέρων των πλευρών που παρακολουθούν την πρόοδο μέσω τακτικών συναντήσεων. Πολλές δράσεις που προβλέπονταν στο σχέδιο δράσης της ΕΠΓ με την Παλαιστινιακή Αρχή πάγωσαν λόγω των πολιτικών εξελίξεων. Όμως, έχει σημειωθεί πρόοδος σε σειρά θεμάτων προς όφελος εταίρων όπως για παράδειγμα η διευκόλυνση του εμπορίου για την

¹⁵¹ Στεφάνου Κωνσταντίνος, «Το Θεσμικό και Κανονιστικό Πλαίσιο των Εξωτερικών Σχέσεων της Ευρωπαϊκής Κοινότητας/Ένωσης, στο Ξενάκης Δημήτρης, Τσινισιζέλης Μιχάλης, (επιμ.), όπ. πρ. σελ. 136.

Ουκρανία, η πρόοδος στα ενεργειακά θέματα με την Αλγερία, το Αζερμπαϊτζάν και την Ουκρανία, η συμμετοχή του Μαρόκου στη στρατιωτική επιχείρηση ALTHEA¹⁵², της ΕΕ στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη, η συνεργασία με την Ουκρανία ώστε να μπορούν να αποκτήσουν ευκολότερα θεωρήσεις ορισμένες κατηγορίες πολιτών (π.χ. σπουδαστές, επιχειρηματίες, κρατικοί υπάλληλοι), η επιτυχής αποστολή συνοριακής συνδρομής προς τη Μολδαβία και την Ουκρανία ώστε να βελτιώσουν τις τελωνειακές διαδικασίες στα μεταξύ τους σύνορα, οι βελτιώσεις των προτύπων των τροφίμων στην Ιορδανία, ο ενισχυμένος διάλογος με ορισμένους εταίρους από τις χώρες της Μεσογείου, περιλαμβανομένων για πρώτη φορά θεμάτων όπως η δημοκρατία, τα ανθρώπινα δικαιώματα και η διακυβέρνηση.

Η ΕΕ έχει δεσμευθεί να στηρίζει τις μεταρρυθμίσεις και την ανάπτυξη στις γειτονικές της χώρες και έτσι μέσω της ΕΠΓ συνεργάζεται με τις τελευταίες για να προωθήσει τις μεταρρυθμίσεις τους, τη βελτίωση της ζωής των πολιτών τους, καθώς και αυτή των πολιτικών των κρατών των μελών της ΕΕ. Η επιτυχία εξαρτάται από τις ικανότητες των χωρών εταίρων – όπου μπορεί να συμβάλει η ΕΕ – αλλά πολύ περισσότερο από το εάν οι ίδιες έχουν την πολιτική βούληση να εφαρμόσουν τα μεταρρυθμιστικά τους προγράμματα.

4.2 Συνεργασία με τις μεσογειακές χώρες

Πάνω από μια δεκαετία, η ευρωμεσογειακή εταιρική σχέση οικοδομήθηκε στη βάση της δήλωσης και του προγράμματος εργασίας που εγκρίθηκαν μετά την υπουργική διάσκεψη της Βαρκελώνης, το 1995, στην οποία συμμετείχαν τα 15 κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης και δώδεκα μεσογειακοί εταίροι (Αίγυπτος, Αλγερία, Ιορδανία, Ισραήλ, Κύπρος, Λίβανος, Μάλτα, Μαρόκο, Παλαιστινιακή Αρχή, Συρία, Τουρκία και Τυνησία)¹⁵³. Η σφαιρική αυτή εταιρική σχέση αρθρώνεται γύρω από τρεις ουσιώδεις πτυχές: α) την πολιτική πτυχή και πτυχή ασφαλείας, που έχει ως στόχο τον καθορισμό ενός κοινού χώρου ειρήνης και σταθερότητας, β) την οικονομική και χρηματοδοτική πτυχή, που αναμένεται να επιτρέψει τη δημιουργία μιας ζώνης ευημερίας για όλους και γ) την κοινωνική, πολιτιστική και ανθρώπινη πτυχή, που αποσκοπεί στην ανάπτυξη των ανθρώπινων πόρων και στην προώθηση της κατανόησης μεταξύ των πολιτισμών καθώς και των ανταλλαγών μεταξύ των κοινωνιών των πολιτών στις δύο πλευρές της λεκάνης της Μεσογείου.

Η Διαδικασία της Βαρκελώνης συμπληρώνεται από την Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας που περιλαμβάνει προγράμματα πολιτικών και οικονομικών μεταρρυθμίσεων, η

¹⁵² Το Συμβούλιο εξέδωσε απόφαση για την έγκριση της σύναψης συμφωνίας με το Μαρόκο όσον αφορά τη συμμετοχή της χώρας αυτής στη στρατιωτική επιχείρηση διαχείρισης κρίσεως την οποία διεξάγει η ΕΕ στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη (επιχείρηση ALTHEA) (έγγρ. 5158/05).

¹⁵³ Σήμερα η Μάλτα και η Κύπρος είναι κράτη μέλη της ΕΕ, ενώ η Τουρκία είναι υποψήφια χώρα.

σημασία και η ταχύτητα εφαρμογής των οποίων εξαρτώνται από τη θέληση των χωρών εταίρων. Η εξέλιξη των ευρωμεσογειακών σχέσεων μετά την εμφάνιση της ΕΠΓ δημιουργεί αρκετά ερωτήματα, όπως το εάν η τελευταία θα επιτύχει τους φιλόδοξους στόχους της στη Μεσόγειο, τι παραπάνω (από την ΕΜΣ) θα μπορέσει να προσφέρει στην ανοικοδόμηση δημοκρατικών δομών στις Αραβικές χώρες και ποια θα είναι εν τέλει η «συμβίωση» των δύο αυτών πολιτικών¹⁵⁴.

Σε αυτό το σημείο θα πρέπει να τονιστεί ότι οι αρχικές φιλοδοξίες των Ευρωπαίων να ενσωματώσουν τους μεσογειακούς τους εταίρους μέσω της οικονομικής και πολιτιστικής τους ισχύος (soft power), ήρθαν αντιμέτωπες με τη «σκληρή ισχύ» των ΗΠΑ, οι οποίες προωθούν την αναμόρφωση της «Ευρύτερης Μέσης Ανατολής» (Greater Middle East Initiative)¹⁵⁵. Είναι σημαντικό να τονίσουμε τη δυσκολία στον χειρισμό θεμάτων ασφαλείας στη Μεσόγειο από τους Ευρωπαίους, οι οποίοι πρέπει να προβλέπουν τους κινδύνους, χωρίς όμως να ασκούν δραστική πολιτική, αφού κάτι τέτοιο θα δημιουργούσε ανησυχία στην αραβική κοινότητα. Παράλληλα κατηγορούνται από την αδράνειά τους να αναλάβουν σημαντικό ρόλο στην εξομάλυνση των προβλημάτων, κάτι τέτοιο που οδηγεί στην αύξηση του ανταγωνισμού για τους εξοπλισμούς¹⁵⁶. Στην πραγματικότητα οι Ευρωπαίοι μειονεκτούν στο να αναλάβουν σημαντικό ρόλο στη διαχείριση της ασφαλείας στην περιοχή, εξαιτίας της παρουσίας των ΗΠΑ και της άρνησης τους να μοιραστούν τις πρωτοβουλίες που έχουν αναπτύξει, ιδιαίτερα στην Ανατολική Μεσόγειο, όπου το επίπεδο της αμερικανικής παρέμβασης έχει καταλυτικό ρόλο¹⁵⁷.

Σε κάποιες χώρες της Νότιας Μεσογείου, η οικονομική υπανάπτυξη και το χαμηλό βιοτικό επίπεδο,¹⁵⁸ αποτελούν ανασχετικούς παράγοντες για την ανάπτυξη και την εδραίωση των δημοκρατικών θεσμών. Επιπλέον, τα οικονομικά προβλήματα, σε συνδυασμό με την αποτυχία και την από-μυθοποίηση των ιδεολογιών (παναραβισμός – ιδιαίτερα μετά την ήττα των Αράβων το 1967 και λίγο αργότερα το θάνατο του Νάσσερ –

¹⁵⁴ Ξενάκης Δημήτρης, «Η Ευρωπαϊκή Ένωση και η Μεσόγειος: Η Διαδικασία της Βαρκελώνης και η Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας», στο Ξενάκης Δημήτρης, Τσινισιζέλης Μιχάλης, (επιμ.), όπ. πρ. σελ. 483-484.

¹⁵⁵ Η πρωτοβουλία των ΗΠΑ για τον εκδημοκρατισμό της «Ευρύτερης Μέσης Ανατολής» (Greater Middle East Initiative) μετά Σύνοδο του ΝΑΤΟ στην Κωνσταντινούπολη μετονομάστηκε «Istanbul Initiative», βλ. όπ. πρ., σελ. 471, αλλά και περί «Βαλκανοποίησης» (Ευρασιατικά Βαλκάνια) της περιοχής, Brzezinski Zbigniew, «Η Μεγάλη Σκακιέρα, η Αμερικανική Υπεροχή και οι Στρατηγικές της Επιταγές», Α. Α. Λιβάνη, Αθήνα, 1998, σελ. 215.

¹⁵⁶ Οι αμυντικές δαπάνες των Αράβων έχουν αυξηθεί τα τελευταία έτη κατά μέσον όρο 5-7% του ΑΕΠ τους. Βλ. Ξενάκης Δημήτρης, «Η Ευρωπαϊκή Ένωση και η Μεσόγειος: Η Διαδικασία της Βαρκελώνης και η Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας», στο Ξενάκης Δημήτρης, Τσινισιζέλης Μιχάλης, (επιμ.), όπ. πρ., σελ. 471.

¹⁵⁷ Ντόκος Θάνας, Πιέρρος Φίλιππος, «Η Μεσόγειος προς τον 21^ο αιώνα. Η Θέση της Ελλάδας», όπ. πρ. σελ. 74-101.

¹⁵⁸ Ortega Andres, «Relations with the Maghreb», στο Holmes John (ed.), *Maelstrom: The United States, Southern Europe, and the Challenges of the Mediterranean*, Cambridge, Mass, 1995, σελ. 36.

επιστημονικός σοσιαλισμός, καπιταλισμός/φιλελευθερισμός) στον αραβικό κόσμο, την έλλειψη νομιμότητας ορισμένων καθεστώτων και από την απολυταρχική φύση άλλων καθεστώτων δημιούργησαν εύφορο έδαφος για την αύξηση της επιρροής των ισλαμιστικών κινήματων, τα οποία αποτελούν μια πρόκληση για την καθεστηκυία τάξη πραγμάτων.

Από τη μια πλευρά, οι ευρωπαϊκές χώρες παρέχουν οικονομική και άλλη βοήθεια προς τις μεσογειακές χώρες, βοηθώντας τα καθεστώτα να διατηρηθούν στην εξουσία, παρόλο που η ίδια η Ευρώπη τα κατηγορεί για έλλειψη δημοκρατικότητας και σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Ταυτόχρονα, η αντιπολίτευση στις χώρες αυτές κατηγορεί την Ευρώπη ότι βοηθάει τις κυβερνήσεις. Από την άλλη πλευρά, οι κυβερνήσεις των μεσογειακών αραβικών κρατών κατηγορούν την Ευρώπη ότι είναι πολύ ανεκτική απέναντι σε διάφορα αντιπολιτευτικά κινήματα. Για το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, στο παρελθόν παρατηρήθηκε το φαινόμενο της υποστήριξης απολυταρχικών καθεστώτων από τη Δύση για γεωστρατηγικούς λόγους¹⁵⁹.

Παρόλα αυτά, είναι γεγονός ότι σήμερα δίνεται μεγάλη έμφαση στα ανθρώπινα δικαιώματα και ιδιαίτερα στα δικαιώματα των μειονοτήτων. Ωστόσο εκφράζεται η άποψη ότι κάθε χώρα θα πρέπει να έχει το δικαίωμα διαμόρφωσης ενός πλαισίου σεβασμού και κατοχύρωσης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ανάλογα με τις ιδιαιτερότητές της (θρησκεία, πολιτιστικό υπόβαθρο, παραδόσεις, κ.τ.λ.). Τίθεται, βεβαίως, το ερώτημα αν οι λεγόμενες «δυτικές αξίες» – ανθρώπινα δικαιώματα, θρησκευτική ανοχή, δημοκρατία, φιλελεύθερη κοινωνική παράδοση – θα μπορέσουν να εφαρμοστούν σε μια περιοχή, όπως ο νότος της Μεσογείου, με κοινωνίες που δεν έχουν γνωρίσει τις ρασιοναλιστικές επιστημονικές και φιλελεύθερες ιδέες του Διαφωτισμού.

Η ΕΕ έχει αναλάβει την προώθηση της δημοκρατίας, της ορθής διακυβέρνησης και του κράτους δικαίου, καθώς και την προώθηση και την προστασία όλων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων: των αστικών, των πολιτικών, των οικονομικών, των κοινωνικών και των πολιτιστικών. Το Συμβούλιο έχει εγκρίνει ορισμένα σημαντικά έγγραφα τα οποία καθοδηγούν τη δράση της ΕΕ σε ειδικούς θεματικούς τομείς στον τομέα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων¹⁶⁰. Ειδικότερα, η ΕΕ προσδίδει μεγάλη σημασία στην κατάργηση της θανατικής ποινής, την καταπολέμηση των βασανιστηρίων και της απάνθρωπης

¹⁵⁹ Για παράδειγμα ο Νάσσερ και ο Σαντάτ αντάλλαξαν τη γεωπολιτική σημασία της Αιγύπτου με τη διεθνή ανοχή, αν όχι υποστήριξη, για τους εσωτερικούς πολιτικούς και οικονομικούς πειραματισμούς. Anderson Lisa, "Peace and Democracy in the Middle East: The Constraints of Soft Budgets", *Journal of International Affairs*, vol. 49, No 1, summer, 1995, σελ. 44.

¹⁶⁰ Βλ. γενικές κατευθύνσεις της πολιτικής της ΕΕ για τρίτες χώρες σχετικά με τη θανατική ποινή. Συμβούλιο Γενικών Υποθέσεων, Λουξεμβούργο, 29 Ιουνίου 1998 γενικές κατευθύνσεις για την πολιτική της ΕΕ σε τρίτες χώρες σχετικά με τα βασανιστήρια και κάθε άλλη σκληρή, απάνθρωπη ή απαξιοτική μεταχείριση ή τιμωρία, Συμβούλιο Γενικών Υποθέσεων, Λουξεμβούργο, 9 Απριλίου 2001 γενικές κατευθύνσεις της ΕΕ για τον διάλογο σχετικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα, Συμβούλιο της ΕΕ, 13 Δεκεμβρίου 2001.

μεταχείρισης, την καταπολέμηση του ρατσισμού, της ξενοφοβίας και των διακρίσεων σε βάρος μειονοτήτων, την προώθηση και προστασία των δικαιωμάτων των γυναικών και του παιδιού και την προστασία των υπερασπιστών των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η ΕΕ αναγνωρίζει πλήρως τον σημαντικό ρόλο που διαδραματίζει η κοινωνία των πολιτών στην προώθηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και τον εκδημοκρατισμό. Η ανακοίνωση της Επιτροπής σχετικά με «τον ρόλο που διαδραματίζει η ΕΕ στην προώθηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και τον εκδημοκρατισμό σε τρίτες χώρες»¹⁶¹ καθορίζει την πολιτική για τα ανθρώπινα δικαιώματα και τον εκδημοκρατισμό στο πλαίσιο της συνολικής στρατηγικής προσέγγισης της Επιτροπής στον τομέα των εξωτερικών σχέσεων για τα επερχόμενα έτη¹⁶².

Σύμφωνα με την ανακοίνωση της Επιτροπής για την ΕΠΓ το 2004¹⁶³ η Ευρωμεσογειακή Εταιρική Σχέση περιλαμβάνει δύο συμπληρωματικά σκέλη, τη διμερή και την περιφερειακή ημερήσια διάταξη. Η περιφερειακή ημερήσια διάταξη, τροφοδοτείται από τους προσανατολισμούς και τα συμπεράσματα των Ευρωμεσογειακών Διασκέψεων των υπουργών εξωτερικών, καθώς και των κλαδικών υπουργικών Διασκέψεων σε τομείς όπως εμπόριο, οικονομία και οικονομικά, ενέργεια, βιομηχανία, περιβάλλον. Σύμφωνα με τις πολιτικές κατευθύνσεις που συντάχθηκαν στις Ευρωμεσογειακές Υπουργικές Διασκέψεις της Βαλένθια και της Νεάπολης, οι στρατηγικές προτεραιότητες της περιφερειακής συνεργασίας στη Μεσόγειο πρέπει να είναι: η υποπεριφερειακή συνεργασία και η εναρμόνιση του κανονιστικού και νομοθετικού περιβάλλοντος. Πιθανοί τομείς για περαιτέρω υποπεριφερειακή συνεργασία θα προσδιοριστούν στα διμερή σχέδια δράσης, τα οποία θα βασίζονται επίσης στις Ευρωμεσογειακές Υπουργικές Διασκέψεις και μπορούν να περιλαμβάνουν μεταρρύθμιση της δικαιοσύνης, ανεξαρτησία των μέσων ενημέρωσης και ελευθερία έκφρασης ή προώθηση ίσων ευκαιριών για τις γυναίκες. Προτάσεις για την εν λόγω συνεργασία θα συντάσσονται με βάση κοινούς στόχους, καθοριζόμενους στα σχέδια δράσης και θα μπορούν να υποβάλλονται είτε από δύο ή περισσότερες γειτονικές χώρες ή από μια ομάδα χωρών που επιθυμεί να προχωρήσει περισσότερο σε συγκεκριμένο τομέα πολιτικής.

Το έτος 2005, που ανακηρύχθηκε «έτος της Μεσογείου» και συνέπεσε με τη δέκατη επέτειο της έναρξης της διαδικασίας της Βαρκελώνης, αποτέλεσε την ευκαιρία, λόγω του έντονου συμβολικού του χαρακτήρα, να δοθεί μια νέα ώθηση στην ευρωμεσογειακή

¹⁶¹ Βλ. ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο «Ο ρόλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην προώθηση των δικαιωμάτων του ανθρώπου και του εκδημοκρατισμού στις τρίτες χώρες», Βρυξέλες 8 Μαΐου 2001, COM(2001) 252, τελικό.

¹⁶² Για περισσότερες πληροφορίες βλ. Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, «Νέα ώθηση στις δράσεις που αναλαμβάνει η ΕΕ με τους μεσογειακούς εταίρους για τα ανθρώπινα δικαιώματα και τον εκδημοκρατισμό», Βρυξέλλες 21 Μαΐου 2003, COM(2003) 294, τελικό.

¹⁶³ Βλ. ανακοίνωση της Επιτροπής, «Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας, έγγραφο στρατηγικής», Βρυξέλλες 12 Μαΐου 2004, COM(2004) 373, τελικό.

εταιρική σχέση. Αυτή η Σύνοδος Κορυφής ολοκληρώθηκε με την έγκριση της ανάληψης των ακόλουθων πρωτοβουλιών όπως η κατάρτιση γενικού προγράμματος εργασίας για τα πέντε επόμενα έτη στους ακόλουθους τομείς: πολιτική εταιρική σχέση και εταιρική σχέση για την ασφάλεια ανάπτυξη και βιώσιμες οικονομικές μεταρρυθμίσεις εκπαίδευση και κοινωνικοπολιτιστικές ανταλλαγές μετανάστευση, κοινωνική ένταξη, δικαιοσύνη και ασφάλεια. Επίσης, η εκπόνηση κώδικα δεοντολογίας για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας, η συνολική αντιμετώπιση του προβλήματος της μετανάστευσης με την αναζήτηση ισορροπίας μεταξύ της καταπολέμησης της παράνομης μετανάστευσης και της στήριξης της ανάπτυξης των αφρικανικών χωρών, η επιβεβαίωση του στόχου δημιουργίας ζώνης ελευθέρων συναλλαγών μέχρι το 2010. Για το σκοπό αυτόν, συμφωνήθηκε η προετοιμασία χάρτη πορείας που θα περιλαμβάνει την προοδευτική απελευθέρωση του εμπορίου στους τομείς της γεωργίας, της αλιείας, των υπηρεσιών και του δικαιώματος εγκατάστασης. Ακόμα, προβλέφθηκε η σύναψη συμφωνιών ελευθέρων συναλλαγών μεταξύ μεσογειακών χωρών, η προσθήκη του πανευρωμεσογειακού πρωτοκόλλου για τη σώρευση της καταγωγής ώστε να προωθηθεί η ενδοπεριφερειακή και διαπεριφερειακή ολοκλήρωση, η εναρμόνιση των νομοθεσιών των ευρωμεσογειακών εταίρων στον τομέα των προτύπων, των τεχνικών ρυθμίσεων και της αξιολόγησης της συμμόρφωσης.

Στις 27 και 28 Νοεμβρίου 2006 στο Τάμπερε (Φινλανδία) πραγματοποιήθηκε η Ευρωμεσογειακή Διάσκεψη Κορυφής¹⁶⁴. Οι συμμετέχοντες εξέτασαν την πρόοδο που πραγματοποιήθηκε στην εφαρμογή του προγράμματος εργασίας σε πέντε έτη το οποίο συμφωνήθηκε στη Διάσκεψη Κορυφής της Βαρκελώνης, το 2005. Επίσης, οι συμμετέχοντες εξέθεσαν τις προτεραιότητές τους για το 2007, οι οποίες περιλαμβάνουν: κοινή δράση για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας, την απελευθέρωση των συναλλαγών στον τομέα των γεωργικών προϊόντων και των υπηρεσιών, το δικαίωμα εγκατάστασης, την κανονιστική σύγκλιση και την ενίσχυση των επενδύσεων, μια υπουργική διάσκεψη για την ενέργεια, μια υπουργική Διάσκεψη για τη μετανάστευση, την εφαρμογή της πρωτοβουλίας «Ορίζοντας 2020». Ο «Ορίζοντας 2020» αφορά την καταπολέμηση της ρύπανσης στη Μεσόγειο, την καθιέρωση από την Επιτροπή ενός συστήματος υποτροφιών για τους φοιτητές της περιοχής και την πραγματοποίηση υπουργικής Διάσκεψης για την τριτοβάθμια εκπαίδευση, την εφαρμογή του σχεδίου δράσης που συμφωνήθηκε από την πρώτη Σύνοδο

¹⁶⁴ Βλ. ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο για την προετοιμασία της Ευρωμεσογειακής Διάσκεψης υπουργών Εξωτερικών του Τάμπερε (27-28 Νοεμβρίου 2006, «Η Ευρωμεσογειακή Εταιρική Σχέση: έφτασε η ώρα για αποτελέσματα», Βρυξέλλες 25 Δεκεμβρίου 2006, COM(2006) 620 τελικό.

των Υπουργών στην Κωνσταντινούπολη το 2006 και για την ενίσχυση του ρόλου των γυναικών στην κοινωνία¹⁶⁵.

Κατά το 2006, πραγματοποιήθηκαν και άλλες Ευρωμεσογειακές Διασκέψεις. Συγκεκριμένα, στις 24 Μαρτίου, οι υπουργοί εμπορίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των μεσογειακών χωρών συναντήθηκαν στο Marrakech για να προωθήσουν το εμπόριο και τις οικονομικές σχέσεις σε όλη την περιοχή της Μεσογείου. Κατά την πρώτη αυτή υπουργική Διάσκεψη μετά τη Σύνοδο Κορυφής της Βαρκελώνης το 2005, οι ευρωμεσογειακοί εταίροι ανανέωσαν τη δέσμευσή τους για τη δημιουργία μιας ευρωμεσογειακής ζώνης ελευθέρων συναλλαγών μέχρι το 2010. Επιπλέον, στις 21 και 22 Σεπτεμβρίου 2006, πραγματοποιήθηκε στη Ρόδο Ευρωμεσογειακή Διάσκεψη των υπουργών βιομηχανίας. Στη Διάσκεψη αυτή έγινε ο απολογισμός της προόδου που πραγματοποιήθηκε σε πολιτικό και τεχνικό επίπεδο αλλά εξετάστηκαν και οι δράσεις που πρέπει να αναληφθούν για να αντιμετωπιστούν οι προκλήσεις που συνδέονται με την παγκοσμιοποίηση. Οι συμμετέχοντες εξέτασαν επίσης: τις νέες προοπτικές που προσφέρει η ευρωμεσογειακή εταιρική σχέση, την Πολιτική Γειτονίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης, την επέκταση της συνεργασίας στους τομείς της καινοτομίας και της κλωστοϋφαντουργίας. Στις 28 και 29 Σεπτεμβρίου του ίδιου έτους, πραγματοποιήθηκε στο Στρασβούργο Ευρωμεσογειακή Διάσκεψη των υπουργών γεωργίας. Οι συμμετέχοντες υπογράμμισαν το συμφέρον όλων από την κοινή δέσμευση, την οποία αναλαμβάνουν οι βουλευτές και οι επαγγελματικές

¹⁶⁵ Τον Νοέμβριο του 2006, υπουργοί από 19 χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, γειτονικές χώρες και περιοχές συμφώνησαν σε ένα χρονοδιάγραμμα για την αντιμετώπιση της περιβαλλοντικής ρύπανσης – μιας από τις μεγαλύτερες περιβαλλοντικές προκλήσεις για την περιοχή. Το νέο σχέδιο θα εφαρμόσει τον «Ορίζοντα 2020», μια ευρωμεσογειακή πρωτοβουλία που επιλαμβάνεται των τοπικών περιβαλλοντικών προβλημάτων συνολικά. Τόπος κατοικίας για πάνω από 400 εκατομμύρια ανθρώπους που ζουν σε 22 χώρες, η Μεσόγειος αντιμετωπίζει ολοένα αυξανόμενη πίεση από τις ανθρώπινες οικονομικές και κοινωνικές δραστηριότητες. Τα αποτελέσματα αυτών είναι προφανή: ρύπανση από τη βιομηχανία, τη ναυτιλία και τα νοικοκυριά, απώλεια ανοιχτών εκτάσεων και καταστροφή των παράκτιων οικοσυστημάτων. Τις τρεις τελευταίες δεκαετίες έγιναν πολλές διεθνείς προσπάθειες να καθαριστεί αυτή η ευπαθής περιοχή που καταστρέφεται με ταχύ ρυθμό. Τα αποτελέσματα δεν ήταν τα προσδοκώμενα, γιατί οι στρατηγικές δεν εφαρμόστηκαν πλήρως, το περιβάλλον δεν αποτελούσε προτεραιότητα για τις κυβερνήσεις ή γιατί οι διάφοροι εταίροι δεν κατάφεραν να συνεργαστούν με επιτυχία. Ο «Ορίζοντας 2020» δίνει μια νέα ώθηση στις προσπάθειες καθαρισμού. Γεννήθηκε κατά την Ευρωμεσογειακή Σύνοδο Κορυφής του Νοεμβρίου 2005 και περιλαμβάνει διεθνείς οργανισμούς, μη κυβερνητικές οργανώσεις (ΜΚΟ), διεθνείς χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς, τοπικές αρχές και επιχειρήσεις. Ένα χρόνο αργότερα στο Κάιρο, κατά την πρώτη Ευρωμεσογειακή Υπουργική Διάσκεψη για το περιβάλλον που πραγματοποιήθηκε εκτός ΕΕ, συμφωνήθηκε ένα χρονοδιάγραμμα δράσης σε αυτό το πρόγραμμα. Οι προσπάθειες θα επικεντρωθούν σε τέσσερις τομείς. Ο πρώτος επιλαμβάνεται του σοβαρότερου προβλήματος της περιοχής, μέσω της χρηματοδότησης προγραμμάτων που μειώνουν τις πιο σημαντικές πηγές ρύπανσης. Οι υπόλοιποι τρεις τομείς δράσης περιλαμβάνουν τα μέτρα ανάπτυξης ικανοτήτων για να δημιουργηθούν ή να υποστηριχθούν οι εθνικές, περιφερειακές και τοπικές περιβαλλοντικές αρχές, η κοινωνία των πολιτών, η προώθηση της έρευνας για σχετικά περιβαλλοντικά θέματα, η διάδοση των αποτελεσμάτων, καθώς και η ανάπτυξη δεικτών για την παρακολούθηση της επιτυχίας του «Ορίζοντα 2020». Όλα αυτά τα μέτρα καλύπτουν την πρώτη φάση της πρωτοβουλίας, η οποία φτάνει μέχρι το 2013. Περισσότερες πληροφορίες για το θέμα αυτό βλ. στην ιστοσελίδα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, http://ec.europa.eu/environment/news/efe/26/article_4284_el.htm.

ενώσεις και από τις δύο πλευρές της Μεσογείου σχετικά με την προώθηση του συντονισμού των γεωργικών πολιτικών και την ενίσχυση της συνεργασίας μεταξύ ευρωπαϊών και μεσογειακών παραγόντων με στόχο τη δημιουργία μιας ευρωμεσογειακής κοινής γεωργικής πολιτικής. Τέλος, στις 17 Οκτωβρίου 2006, η Επιτροπή υπέβαλε ανακοίνωση σχετικά με μια ανασκόπηση του ευρωμεσογειακού φορέα επενδύσεων και εταιρικής σχέσης (FEMIP), την οποία πραγματοποίησε σε στενή συνεργασία με την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων¹⁶⁶.

Το 2007 η Ευρωπαϊκή Ένωση και οι μεσογειακές χώρες εταίροι συνέχισαν τις διαπραγματεύσεις για την ενίσχυση των εμπορικών σχέσεων με στόχο τη δημιουργία μιας ευρωμεσογειακής ζώνης ελεύθερων συναλλαγών μέχρι το 2010. Οι διαπραγματεύσεις αφορούσαν κυρίως την ελευθέρωση των υπηρεσιών και των επενδύσεων, τη γεωργία και την αλιεία, και την προσέγγιση της τεχνικής νομοθεσίας. Εξάλλου, η περιφερειακή ολοκλήρωση μεταξύ των χωρών της Νότιας Μεσογείου σημείωσε πρόοδο, ιδίως με την έναρξη ισχύος των Συμφωνιών του Αγαδίν μεταξύ της Αιγύπτου, της Ιορδανίας, του Μαρόκου και της Τυνησίας.

Στις 15 Μαρτίου¹⁶⁷ του ίδιου έτους, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο εξέδωσε ψήφισμα για τις ευρωμεσογειακές σχέσεις. Θεώρησε ότι ήταν σκόπιμο να ενισχυθεί η πολιτική διάσταση της γειτονίας προς τον Νότο, λαμβανομένου υπόψη του ιδιαίτερα περίπλοκου χαρακτήρα των σχέσεων με την περιοχή της Μεσογείου. Την ίδια ημέρα, εξέδωσε ψήφισμα για την προοπτική μιας ευρωμεσογειακής ζώνης ελεύθερων συναλλαγών μέχρι το έτος

¹⁶⁶ Σύμφωνα με τα συμπεράσματα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου του Δεκεμβρίου 2003, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προέβη σε αξιολόγηση του ευρωμεσογειακού τομέα επενδύσεων και εταιρικής σχέσης (FEMIP) σε στενή συνεργασία με την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων (ΕΤΕ). Η δημιουργία του FEMIP χρονολογείται από τον Οκτώβριο του 2002. Αποτελεί συνέχεια των συμπερασμάτων του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της Βαρκελώνης του Μαρτίου του ίδιου έτους στα οποία υπογραμμίζονταν ότι η ανάπτυξη του ιδιωτικού τομέα στην περιοχή της Μεσογείου (καλύπτονται οι χώρες της διαδικασίας της Βαρκελώνης: Μαρόκο, Αλγερία, Τυνησία, Αίγυπτος, Δυτική Λαβία της Γάζας, Ισραήλ, Λίβανος, Συρία, Ιορδανία και Τουρκία) έπρεπε να ενθαρρυνθεί ώστε να διευκολυνθεί η μετάβαση σε υψηλότερο επίπεδο οικονομικής ανάπτυξης. Ο FEMIP συνδύασε συνεπώς δάνεια της ΕΤΕ και πόρους του προϋπολογισμού της ΕΕ προκειμένου να παρασχεθούν τεχνική βοήθεια, επιχειρηματικά κεφάλαια και επιδοτήσεις επιτοκίου για σχέδια που αφορούν την προστασία του περιβάλλοντος. Δημιουργήθηκε επίσης και ένας φορέας διαλόγου μεταξύ της ΕΕ και των μεσογειακών χωρών εταίρων, το νέο πολιτικό περιβάλλον που πρέπει να ληφθεί υπόψη όταν εξετάζεται το μέλλον του FEMIP. Από το 2007, η κοινοτική συνεργασία με τις γειτονικές χώρες θα διέπεται από το ευρωπαϊκό μέσο γειτονίας και εταιρικής σχέσης (ENPI) που αποτελεί ένα μέσο με πολιτικό προσανατολισμό. Το νέο αυτό μέσο προβλέπει ρητά την ανάγκη διασφάλισης της συνοχής με την ΕΤΕ. Στο πλαίσιο αυτό, η Επιτροπή πρότεινε, για την εξωτερική εντολή της ΕΤΕ 2007-2013, την αισθητή αύξηση των πόρων που μπορούν να χορηγηθούν στις χώρες της ΕΠΓ. Η ίδια πρόταση προβλέπει την ενίσχυση της συνοχής των εξωτερικών δράσεων της Τράπεζας με τις εξωτερικές πολιτικές και τους στόχους της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Σε ότι αφορά το μέλλον της ΕΠΓ, προβλέπεται να πραγματοποιηθεί ευρεία συζήτηση στην Ένωση, που μπορεί να καταλήξει στην έγκριση μιας περισσότερο φιλόδοξης και συνολικής προσέγγισης σε ένα διευρυμένο πλαίσιο. Βλ. Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Συμβούλιο, «Αξιολόγηση του ευρωμεσογειακού φορέα επενδύσεων και εταιρικής σχέσης (FEMIP) και μελλοντικές προοπτικές» Βρυξέλλες 17 Οκτωβρίου 2006, COM(2006) 592, τελικό.

¹⁶⁷ ΕΕ C 301 Ε της 13.12.2007.

2010. Υπογράμμισε ότι οι ευρωπαίοι εταίροι δεν καταβάλλουν επαρκείς προσπάθειες και επέκρινε την ανεπάρκεια των μέσων που χορηγούνται για τη χρηματοδοτική και τεχνική στήριξη των τοπικών οικονομιών. Εξέφρασε επίσης την επιθυμία του να δει τη δημιουργία μιας ευρωμεσογειακής αγοράς ενέργειας ώστε να αντιμετωπιστούν οι σημερινές προκλήσεις.

Στις 17 Οκτωβρίου 2007 η Επιτροπή εξέδωσε ανακοίνωση¹⁶⁸ για την προετοιμασία της Ευρωμεσογειακής Διάσκεψης των υπουργών εξωτερικών στη Λισαβόνα «*Η ευρωμεσογειακή εταιρική σχέση: προαγωγή της περιφερειακής συνεργασίας για την ενίσχυση της ειρήνης, της προόδου και του διαπολιτισμικού διαλόγου*». Οι εν λόγω υπουργοί συνήλθαν στις 5 και 6 Νοεμβρίου 2007 στη Λισαβόνα. Αυτή η Διάσκεψη αποτέλεσε την ευκαιρία αξιολόγησης της προόδου που επιτεύχθηκε κατά τη διάρκεια του έτους στην εφαρμογή του προγράμματος του Τάμπερε που ορίστηκε τον Νοέμβριο 2006, και που απορρέει από το πενταετές πρόγραμμα εργασίας που εγκρίθηκε στη Βαρκελώνη το 2005. Συνέβαλε επίσης στον καθορισμό, με κοινή συμφωνία, των προτεραιοτήτων για το 2008.

Παρακάτω γίνεται αναφορά στα σημαντικότερα στοιχεία των μεσογειακών χωρών που συμμετέχουν στην ΕΠΓ, στις διμερείς σχέσεις τους με την ΕΕ, στα σχέδια δράσης που έχουν θεσπιστεί γι' αυτές καθώς και η πρόοδος που έχουν σημειώσει.

4.2.1 Αλγερία

Σύμφωνα με τον Εθνικό Χάρτη του 1976, η Αλγερία είναι μια δημοκρατική και λαϊκή δημοκρατία, με προεδρικό καθεστώς. Η αναθεώρηση του Συντάγματος το 1989 κατάργησε τις αναφορές στο σοσιαλισμό με την έννοια του μοναδικού κόμματος, καθιέρωσε τη διάκριση των εξουσιών, περιόρισε το ρόλο του στρατού και θέσπισε τον πολυκομματισμό. Τον Νοέμβριο του 1996, μια συνταγματική μεταρρύθμιση, που εγκρίθηκε με δημοψήφισμα, απαγόρευσε τα θρησκευτικά, γλωσσικά και περιφερειακά κόμματα, κατοχύρωσε το Ισλάμ ως θρησκεία του κράτους και ενίσχυσε την εξουσία του Προέδρου. Ωστόσο, τα αποτελέσματα του δημοψηφίσματος αμφισβητήθηκαν από την αντιπολίτευση και από τους αλγερινούς δημοσιογράφους¹⁶⁹.

¹⁶⁸ Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο για την προετοιμασία της Ευρωμεσογειακής Διάσκεψης Υπουργών Εξωτερικών στη Λισαβόνα, (5-6 Νοεμβρίου 2007) «*Η Ευρωμεσογειακή εταιρική σχέση: προαγωγή της περιφερειακής συνεργασίας για την ενίσχυση της ειρήνης, της προόδου και του διαπολιτισμικού διαλόγου*», Βρυξέλλες 17 Οκτωβρίου 2007, COM(2007) 598, τελικό.

¹⁶⁹ Η εκτελεστική εξουσία ασκείται από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας, ο οποίος εκλέγεται με καθολική ψηφοφορία για θητεία πέντε ετών με δυνατότητα επανεκλογής. Το Ανώτατο Συμβούλιο Ασφαλείας (HCS), συμβουλευτικό όργανο της κυβέρνησης, θεσπίστηκε από το σύνταγμα του 1989 και συγκεντρώνει γύρω τον αρχηγό του κράτους τον Πρόεδρο της Εθνοσυνέλευσης, τον πρωθυπουργό, τους υπουργούς άμυνας, εξωτερικών, εσωτερικών, δικαιοσύνης, οικονομίας και τους αρχηγούς των επιτελείων του στρατού, δηλαδή συνολικά 11 πρόσωπα. Ένα εθνικό γνωμοδοτικό Συμβούλιο αποτελούμενο από 60 μέλη αντικατέστησε το 1992 τη λαϊκή εθνοσυνέλευση (430 μέλη). Βλ. Επιτροπή Περιφερειών της

Η Αλγερία επιδιώκει να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην Αφρικανική ήπειρο. Στο πλαίσιο αυτό, πρωτοστάτησε στις διεργασίες για τη δρομολόγηση του νέου αναπτυξιακού αφρικανικού προγράμματος “NEPAD” (“New Development Programme of Africa”), σε συνεργασία με την Νότια Αφρική, Νιγηρία και Σενεγάλη. Ας σημειωθεί ακόμη ότι μετά τα γεγονότα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001 εκτιμάται ιδιαίτερα η εμπειρία της και επιζητείται η συνεργασία της στον αγώνα κατά της τρομοκρατίας. Περαιτέρω, η διαμεσολάβηση του Αλγερινού Προέδρου για τη σύναψη συμφωνίας στην κρίση Αιθιοπίας-Ερυθραίας, οι συναντήσεις του με ηγέτες χωρών του OPEC για αποφυγή πετρελαϊκής κρίσης, καθώς και οι διπλωματικές δραστηριότητες που αναλαμβάνει (επισκέψεις σε ΕΕ, NATO, ΗΠΑ, Καναδά, Ρωσία, Γαλλία, Γερμανία, Ισπανία, Ιταλία, Βέλγιο, Κίνα, Ινδία, Αραβικές Χώρες) καθιστούν τη χώρα ενεργό παράγοντα της διεθνούς πολιτικής¹⁷⁰.

Οι σχέσεις ΕΕ-Αλγερίας βασίζονται στη Συμφωνία Σύνδεσης ΕΕ-Αλγερίας η οποία τέθηκε σε ισχύ τον Σεπτέμβριο του 2005 και προβλέπει στενότερο πολιτικό και οικονομικό διάλογο, σταδιακή ελευθέρωση του εμπορίου και των υπηρεσιών και συνεργασία σε οικονομικά, κοινωνικά, πολιτιστικά, δικαστικά και εσωτερικά θέματα. Έχει δοθεί προτεραιότητα στην πλήρη εφαρμογή της Συμφωνίας Σύνδεσης. Μετά τη θέση της σε ισχύ, έχει ήδη συνέλθει το Συμβούλιο Σύνδεσης, ενώ οι εργασίες σε τεχνικό επίπεδο έχουν ξεκινήσει στο πλαίσιο των θεματικών ομάδων εργασίας.

Στους τρόπους με τους οποίους η ΕΕ στηρίζει τη διαδικασία μεταρρυθμίσεων στην Αλγερία περιλαμβάνει ένα σχέδιο 57 εκατ. ευρώ που συμβάλλει στο να καταστούν πιο ανταγωνιστικές οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις στην Αλγερία. Η κατάρτιση, η παροχή συμβουλών από εμπειρογνώμονες και η καλύτερη πρόσβαση στις επαγγελματικές πληροφορίες θα βοηθήσει περίπου 3.000 μικρομεσαίες επιχειρήσεις να προσαρμοστούν καλύτερα στις συνθήκες της οικονομίας της αγοράς, ενώ θα βελτιωθεί επίσης το επιχειρησιακό περιβάλλον ενισχύοντας τους φορείς εκείνους και τους δημόσιους οργανισμούς που συμμετέχουν στην ανάπτυξη του τομέα των μικρομεσαίων επιχειρήσεων. Επιπλέον, καταρτίστηκε ένα σχέδιο 20 εκατ. ευρώ για την εξασφάλιση καλύτερης οικονομικής διαχείρισης, για παράδειγμα βοηθώντας την κυβέρνηση να βελτιώσει την ποιότητα της συλλογής και επεξεργασίας των εθνικών στατιστικών στοιχείων ούτως ώστε να βελτιωθεί η ικανότητα εθνικών προβλέψεων. Ακόμα, σημαντικό είναι το πρόγραμμα των 10 εκατ. ευρώ για τη στήριξη της ανάπτυξης ικανοτήτων στις δημόσιες υπηρεσίες της

Ευρωπαϊκής Ένωσης, «Ο ρόλος των περιφερειών και των τοπικών αρχών στην ευρωμεσογειακή εταιρική σχέση: πως μπορεί να βελτιωθεί και να ενισχυθεί η εταιρική σχέση των πόλεων και των περιφερειών βόρεια και νότια της Μεσογείου», Υπηρεσία Επίσημων Εκδόσεων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Λουξεμβούργο, 2005, σελ. 12.

¹⁷⁰ Βλ. στην ιστοσελίδα του Ελληνικού Υπουργείου Εξωτερικών σχετικά με την Αλγερία, http://old.mfa.gr/greek/foreign_policy/amii/algeria/html.

Αλγερίας και τα λοιπά όργανα, μέσω της παροχής τεχνικών συμβουλών, της κατάρτισης, καθώς και με ρυθμίσεις για αδελφοποιήσεις με εθνικές διοικητικές αρχές της ΕΕ. Τέλος, υπάρχει το πρόγραμμα 10 εκατ. ευρώ για τη στήριξη της κοινωνίας των πολιτών, με την παροχή βοήθειας σε ΜΚΟ στον τομέα της ανάπτυξης με στόχο την εκτέλεση σχεδίων και τη δημιουργία δικτύων, περιλαμβανομένων των συναντήσεων με ευρωπαϊκές ΜΚΟ¹⁷¹.

Στις 18 Ιουνίου του 2007 το Συμβούλιο εξέδωσε απόφαση¹⁷² σχετικά με τη θέση της Κοινότητας στο πλαίσιο του Συμβουλίου Σύνδεσης όσον αφορά την εφαρμογή των άρθρων 76 και 98 της Ευρωμεσογειακής Συμφωνίας Σύνδεσης μεταξύ της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και των κρατών μελών της αφενός και της Λαϊκής Δημοκρατίας της Αλγερίας αφετέρου. Η απόφαση προβλέπει τη σύσταση ομάδας εργασίας επιφορτισμένης με τα κοινωνικά θέματα και έξι τεχνικών υποεπιτροπών που θα επικουρούν το Συμβούλιο και την Επιτροπή Σύνδεσης στην εφαρμογή της Ευρωμεσογειακής Συμφωνίας. Η εν λόγω συμφωνία προβλέπει τη δημιουργία ζώνης ελεύθερων συναλλαγών μεταξύ της Ένωσης και της Αλγερίας το 2017¹⁷³.

4.2.2 Αίγυπτος

Η στρατηγική θέση της Αιγύπτου στην περιοχή της Μέσης Ανατολής ενισχύεται από το γεγονός ότι αποτελεί το σύνορο δυο ηπείρων και συνδέει δυο σημαντικούς υδάτινους αγωγούς, τη Μεσόγειο Θάλασσα και τον Ινδικό Ωκεανό. Ως γενική εκτίμηση θα μπορούσε να λεχθεί ότι η Αίγυπτος διαδραματίζει ολοένα και σημαντικότερο ρόλο στην περιοχή επιθυμώντας να έχει πρωτεύουσα παρουσία στα πολιτικά δρώμενα της περιοχής. Στο πλαίσιο αυτό επιδιώκει βελτίωση και εμπέδωση των σχέσεων με την ΕΕ και τις ΗΠΑ. Ως προς την ειρηνευτική διαδικασία στη Μέση Ανατολή, η Αίγυπτος διαδραματίζει ιδιαίτερα εποικοδομητικό ρόλο. Σχετικά με το θέμα της τρομοκρατίας, η αιγυπτιακή κυβέρνηση καταδίκασε με τον πιο κατηγορηματικό τρόπο την τρομοκρατική επίθεση της 11^{ης} Σεπτεμβρίου. Αξίζει, ακόμη να αναφερθεί, ότι η περιφερειακή συνεργασία που είχε εγκαινιάσει με διάφορες χώρες της περιοχής (Συρία, Ιορδανία, Σαουδική Αραβία, Μαρόκο κ.τ.λ) αναπτύσσεται διαρκώς. Θα πρέπει, να σημειωθεί η ενεργός εμπλοκή της Αιγύπτου στο πολιτικό γίνεσθαι της αφρικανικής ηπείρου. Μπορούμε να αναφέρουμε, ενδεικτικά, την συμμετοχή της στην Αφρικανική Ένωση (διάδοχο σχήμα του Οργανισμού Αφρικανικής

¹⁷¹ Περισσότερες πληροφορίες βλ. European Neighbourhood and Partnership Instrument, "Algeria strategy paper 2007 – 2013 and national indicative programme 2007 – 2010", στην ιστοσελίδα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, http://ec.europa.eu/world/enp/partners/enp_algeria_en.htm.

¹⁷² Απόφαση 2007/835/EK (ΕΕ L 330 της 15.12.2007).

¹⁷³ Βλ. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, «Γενική Έκθεση επί της δραστηριότητας της Ευρωπαϊκής Ένωσης 2007», όπ. πρ. σελ. 178.

Ενότητας), από την ίδρυσή της και στη φιλοξενία (στο Κάιρο) της πρώτης Συνόδου Κορυφής Ευρωπαϊκής Ένωσης-Αφρικής, τον Απρίλιο του 2000¹⁷⁴.

Οι διμερείς σχέσεις ΕΕ-Αιγύπτου βασίζονται στη Συμφωνία Σύνδεσης που υπεγράφη τον Ιούνιο του 2001 και τέθηκε σε ισχύ τον Ιούνιο του 2004, αντικαθιστώντας προγενέστερη συμφωνία συνεργασίας του 1977. Η πρώτη Σύνοδος του Συμβουλίου Σύνδεσης ΕΕ-Αιγύπτου έλαβε χώρα τον Ιούνιο του 2004. Η Συμφωνία Σύνδεσης προβλέπει ένα συνολικό πλαίσιο για την οικονομική, πολιτική και κοινωνική διάσταση της εταιρικής σχέσης ΕΕ-Αιγύπτου. Κύριος στόχος της Συμφωνίας Σύνδεσης είναι η δημιουργία ζώνης ελευθέρων συναλλαγών μεταξύ ΕΕ και Αιγύπτου για περίοδο 12 ετών και η παροχή βοήθειας για τη βελτίωση της οικονομικής ανάπτυξης¹⁷⁵.

Τον Μάρτιο του 2005 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εξέδωσε έκθεση της ΕΠΓ για την Αίγυπτο στην οποία αναφέρεται στην πολιτική και οικονομική κατάσταση της χώρας, ενώ τον Σεπτέμβριο του 2005 ξεκίνησαν συζητήσεις για σχέδια δράσης της ΕΠΓ, οι οποίες ολοκληρώθηκαν στα μέσα του 2006. Το Συμβούλιο Σύνδεσης Ευρωπαϊκής Ένωσης-Αιγύπτου συνήλθε στις Βρυξέλλες στις 6 Μαρτίου 2007, όπου ενέκρινε το σχέδιο δράσης της ΕΠΓ μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Αιγύπτου που περιλαμβάνει τις προτεραιότητες που συμφωνήθηκαν για τη μεταρρύθμιση και τη συνεργασία σε ευρύ φάσμα τομέων. Ο διάλογος για την εφαρμογή των προτεραιοτήτων του σχεδίου δράσης άρχισε τον Ιούνιο με τη σύγκληση των πρώτων υποεπιτροπών¹⁷⁶. Η ΕΠΓ αποτελεί το κατάλληλο μέσο για τη στήριξη του προγράμματος της Αιγύπτου για δημοκρατικές και οικονομικές μεταρρυθμίσεις.

Οι τρόποι με τους οποίους η ΕΕ στηρίζει τις μεταρρυθμιστικές διαδικασίες στην Αίγυπτο είναι η συνεργασία και οικοδόμηση δυνατοτήτων στον τομέα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των δημοκρατικών μεταρρυθμίσεων, της διακυβέρνησης, της ενίσχυσης εθνικών προγραμμάτων, π.χ. του Διαμεσολαβητή, του Εθνικού Συμβουλίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και του Εθνικού Συμβουλίου Γυναικών.

Η ΕΕ στηρίζει την αύξηση των αιγυπτιακών εξαγωγών, που αποτελεί την κύρια οικονομική και μεταρρυθμιστική προτεραιότητα στην Αίγυπτο, ώστε να υπάρξουν οφέλη για την απασχόληση και την ανάπτυξη. Από την έναρξη ισχύος της Συμφωνίας Σύνδεσης

¹⁷⁴ Βλ. στην ιστοσελίδα του Ελληνικού Υπουργείου Εξωτερικών σχετικά με την Αίγυπτο, http://old.mfa.gr/greek/foreign_policy/amii/egypt.html.

¹⁷⁵ Βλ. Πρεσβεία της Ελλάδος, στην Αίγυπτο, Γραφείο Οικονομικών και Εμπορικών Υποθέσεων, «Οικονομία Αιγύπτου, Ελληνο-Αιγυπτιακές Οικονομικές και Εμπορικές Σχέσεις, Προοπτικές – Συμπεράσματα – Προτάσεις», Κάιρο, Μάρτιος 2007, σελ. 30.

¹⁷⁶ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, «Γενική Έκθεση επί της δραστηριότητας της Ευρωπαϊκής Ένωσης 2007», όπ. πρ., σελ. 177. Περισσότερες πληροφορίες σχετικά με το σχέδιο δράσης ΕΕ-Αιγύπτου βλ. European Commission, “EU-Egypt: European Neighbourhood Policy Action Plan adopted”, Brussels 6 March 2007, IP/07/284, στην ιστοσελίδα, http://www.bilaterals.org/article.php3?id_article=7361&lang=en.

ΕΕ-Αιγύπτου, το 2004, οι διμερείς εμπορικές συναλλαγές ΕΕ-Αιγύπτου παρουσιάζουν σταθερή αύξηση τόσο όσον αφορά τις αιγυπτιακές εξαγωγές προς την ΕΕ (20,7% αύξηση το 2005) όσο και τις εξαγωγές της ΕΕ στην Αίγυπτο (12,3% αύξηση το 2005)¹⁷⁷.

Η διευρυμένη ΕΕ αποτελεί τον μεγαλύτερο εμπορικό εταίρο της Αιγύπτου και αντιπροσωπεύει ποσοστό άνω του 40% του συνολικού εμπορίου της Αιγύπτου με τον κόσμο. Υπάρχει στήριξη των ουσιαστικών τελωνειακών μεταρρυθμίσεων τις οποίες έχει δεσμευτεί να εφαρμόσει η Αίγυπτος ούτως ώστε να διευκολυνθούν οι εμπορικές συναλλαγές μέσω της απλούστευσης και του εκσυγχρονισμού των διαδικασιών εκτελωνισμού. Τα προγράμματα της Επιτροπής για την ενίσχυση του εμπορίου συνέβαλαν στην επίτευξη του στόχου αυτού παρέχοντας ορθά εστιασμένη πολιτική στήριξη από την ΕΕ καθώς και τεχνική βοήθεια με στόχο την απλούστευση και τον εξορθολογισμό των τελωνειακών διαδικασιών.

Επίσης, δόθηκαν 100 εκατ. ευρώ από την ΕΚ για τη στήριξη του κυβερνητικού προγράμματος ενίσχυσης της εκπαίδευσης, σε συνεργασία και με την Παγκόσμια Τράπεζα. Το πρόγραμμα αυτό αποσκοπεί στη βελτίωση του συστήματος βασικής εκπαίδευσης στην Αίγυπτο, με ιδιαίτερη έμφαση στις μειονεκτικές από εκπαιδευτικής απόψεως γεωγραφικές περιοχές. Εφαρμοζόμενο στα 15 εκ των 27 διοικητικών διαμερισμάτων, το πρόγραμμα αυτό βοήθησε στη βελτίωση της πρόσβασης και της ισότητας, ιδίως για τα κορίτσια, με την ανέγερση σχεδόν 400 σχολείων, τη χορήγηση εξοπλισμού και ουσιαστικής βοήθειας στα παιδιά με μαθησιακές δυσκολίες. Έχει εξάλλου βελτιωθεί η ποιότητα, τόσο όσον αφορά τη διδασκαλία όσο και τη μάθηση, μέσω της κατάρτισης 1.500 διδασκόντων στις σύγχρονες μεθόδους, της χορήγησης υπολογιστών με παροχή σχετικής κατάρτισης σε 1.000 σχολεία και της επακόλουθης μείωσης των μαθητών που εγκαταλείπουν το σχολείο στις περιοχές αυτές από 6,7% σε 3,4%. Επιπλέον, η αποτελεσματικότητα του εκπαιδευτικού συστήματος έχει βελτιωθεί με την υποδειγματική στροφή που έχει σημειωθεί από το 2004, με συνέπεια την εστίαση στην ποιότητα και στην παραγωγή αντί για την ποσότητα και την εισροή, καθώς και τη βελτίωση της ποιότητας μέσω της αποκέντρωσης και της κοινοτικής συμμετοχής¹⁷⁸.

Μέσω του Προγράμματος Μεταρρυθμίσεων για τον τομέα της υγείας, η ΕΕ επιτυχημένα έχει εφαρμόσει ένα νέο μοντέλο πρωτοβάθμιας περίθαλψης, προσανατολισμένο στις ανάγκες της οικογένειας. Η ΕΕ έχει δεσμεύσει 198 εκατ. ευρώ για την χρηματοδότηση κλινικών και την αναβάθμιση ενός μεγάλου αριθμού υγειονομικών

¹⁷⁷ Commission Staff Working Paper, "European Neighbourhood Policy", Country Report, Egypt, Brussels 2 March 2005, SEC(2005) 287/3, σελ. 13.

¹⁷⁸ όπ. πρ. σελ. 29-30.

παροχών καθώς επίσης και των απαραίτητων συμβάσεων υγειονομικής εκπαίδευσης και υγειονομικού εξοπλισμού.

4.2.3 Ισραήλ

Η Συμφωνία Σύνδεσης ΕΕ-Ισραήλ αποτελεί τη νομική βάση των σχέσεων. Υπεγράφη τον Νοέμβριο του 1995 και τέθηκε σε ισχύ τον Ιούνιο του 2000, αντικαθιστώντας προγενέστερη Συμφωνία Συνεργασίας του 1975. Η Συμφωνία Σύνδεσης προβλέπει ρυθμίσεις ελευθέρων συναλλαγών για βιομηχανικά προϊόντα και παραχωρήσεις για συναλλαγές γεωργικών προϊόντων-για τις οποίες μια νέα Συμφωνία τέθηκε σε ισχύ το 2004.

Τον Δεκέμβριο του 2004, το Ισραήλ περιλαμβανόταν στο πρώτο κύμα χωρών που συμφώνησαν σχέδιο δράσης της ΕΠΓ με την ΕΕ, ανοίγοντας νέες προοπτικές ανάπτυξης των σχέσεων ΕΕ-Ισραήλ, με τον καθορισμό ευρέος φάσματος τομέων για στενότερη συνεργασία, περιλαμβανομένου του ειδικού στόχου της προώθησης της ειρήνευσης στη Μέση Ανατολή, ενώ μεταξύ των λοιπών προτεραιοτήτων περιλαμβάνεται η αντιμετώπιση του αντισημιτισμού, του ρατσισμού και της ξενοφοβίας, η προώθηση της συνεργασίας στην καταπολέμηση της τρομοκρατίας και τη διάδοση των όπλων μαζικής καταστροφής καθώς και η αντιμετώπιση της εμπορίας ανθρώπων, του οργανωμένου εγκλήματος και των μεταναστευτικών προβλημάτων¹⁷⁹.

Το σχέδιο δράσης της ΕΠΓ αποβλέπει στην αναβάθμιση της πολιτικής συνεργασίας, την ενθάρρυνση της προσέγγισης της ισραηλινής νομοθεσίας προς τη νομοθεσία της ΕΕ ως μέσο για το άνοιγμα της εσωτερικής αγοράς της ΕΕ στο Ισραήλ και στην επιδίωξη μεγαλύτερης ελευθέρωσης στους τομείς του εμπορίου των υπηρεσιών και της γεωργίας. Όσον αφορά το «μερίδιο στην εσωτερική αγορά», το Ισραήλ είναι η πρώτη μη ευρωπαϊκή χώρα που συμμετείχε στο πρόγραμμα πλαίσιο της ΕΕ για την έρευνα, ενώ τον Ιούλιο του 2004 υπέγραψε συμφωνία με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή με την οποία καθίσταται δυνατή η συμμετοχή του στο δορυφορικό σύστημα πλοήγησης Galileo^{180,181}.

Το Συμβούλιο Σύνδεσης Ευρωπαϊκής Ένωσης-Ισραήλ συνήλθε στις Βρυξέλλες στις 5 Μαρτίου 2007. Η Ένωση συνεχάρη το Ισραήλ για τη δέσμευσή του υπέρ της πολιτικής

¹⁷⁹ Περισσότερες πληροφορίες για το σχέδιο δράσης στο Ισραήλ βλ. Commission of the European Communities, Commission staff working document, “ENP Progress Report, Israel”, Brussels 29 November 2006, SEC(2006) 1507/2.

¹⁸⁰ Ορισμένες από τις γειτονικές χώρες εταίρους της ΕΕ συμμετέχουν στο ευρωπαϊκό σύστημα δορυφορικής πλοήγησης Galileo – συμφωνίες συνεργασίας έχουν συναφθεί με την Ουκρανία, το Ισραήλ και το Μαρόκο. Το αυξανόμενο ενδιαφέρον τρίτων χωρών για το Galileo δίνει σημαντική ώθηση στην παγκόσμια αγορά συστημάτων δορυφορικής πλοήγησης η οποία έχει υπολογισμο δυναμικό: τρία δισεκατομμύρια λήπτες, έσοδα περίπου 275 δις ευρώ ετησίως μέχρι το 2020 σε παγκόσμιο επίπεδο και δημιουργία άνω των 150.000 θέσεων απασχόλησης υψηλής ειδίκευσης στην Ευρώπη μόνο.

¹⁸¹ Commission of the European Communities, Commission staff working document, “European Neighbourhood Policy, Country Report, Israel”, Brussels 12 December 2004, SEC(2004) 568, σελ. 4.

γειτονίας και τη δημιουργία μιας θεματικής υποεπιτροπής για τον πολιτικό διάλογο. Σε αυτό το πλαίσιο, τα μέρη υπογράμμισαν τη σημαντική πρόοδο που σημειώθηκε κατά τη διάρκεια των δύο τελευταίων ετών στην εφαρμογή του σχεδίου δράσης και συμφώνησαν επίσης, κατόπιν προτάσεως της ισραηλινής κυβέρνησης, να δημιουργήσουν μια ομάδα προβληματισμού με στόχο να εξετάσουν από κοινού τη μεταγενέστερη εξέλιξη των σχέσεων μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του Ισραήλ¹⁸².

4.2.4 Ιορδανία

Η Ιορδανία διατηρεί αρμονικές διμερείς σχέσεις με τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και τις ΗΠΑ, από τις οποίες λαμβάνει υπολογίσιμη οικονομική βοήθεια¹⁸³. Με την ΕΕ, η Ιορδανία έχει συνάψει Συμφωνία Συνδέσεως, ενώ με τις ΗΠΑ Συμφωνία Ελευθέρου Εμπορίου¹⁸⁴. Σε τροχιά συνεχούς βελτίωσης ευρίσκονται οι σχέσεις της με τις αραβικές χώρες της περιοχής. Η Ιορδανία έχει υπογράψει Συνθήκη Ειρήνης με το Ισραήλ (1994), προσπαθεί να έχει θετική συνεισφορά στην ειρηνευτική διαδικασία του Μεσανατολικού και προσπαθεί να αποτρέψει την επιδείνωση της κρίσης στο Ιράκ. Υποστηρίζει πλήρως την ίδρυση ανεξάρτητου Παλαιστινιακού Κράτους με πρωτεύουσα την Ιερουσαλήμ, καθώς και το δικαίωμα επιστροφής και αποζημίωσης των Παλαιστινίων προσφύγων¹⁸⁵. Επιπλέον, η Ιορδανία καταδίκασε άμεσα και κατηγορηματικά τις τρομοκρατικές επιθέσεις της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001 στις ΗΠΑ και συμμετέχει στις προσπάθειες της διεθνούς κοινότητας για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας. Επιθυμεί την περαιτέρω ανάπτυξη των σχέσεών της με το ΝΑΤΟ και συμμετέχει σε διάφορες ειρηνευτικές αποστολές των Ηνωμένων Εθνών¹⁸⁶.

Η ΕΕ και η Ιορδανία υπέγραψαν Συμφωνία Σύνδεσης τον Νοέμβριο του 1997 η οποία τέθηκε σε ισχύ τον Μάιο του 2002. Κύριος στόχος της Συμφωνίας αυτής είναι η δημιουργία ζώνης ελευθέρων συναλλαγών μεταξύ της ΕΕ και της Ιορδανίας σε χρονικό ορίζοντα δώδεκα ετών και η συμβολή στη μεγαλύτερη οικονομική ανάπτυξη της επιχειρηματικής κοινότητας. Μόλις θεσπίστηκε η Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας, η Ιορδανία εξέφρασε έντονο ενδιαφέρον για την περαιτέρω ανάπτυξη των σχέσεών της με την ΕΕ και ξεκίνησε σύντομα διαπραγματεύσεις με την ΕΕ για σχέδιο δράσης της ΕΠΓ. Το

¹⁸² Ευρωπαϊκή Επιτροπή, «Γενική Έκθεση επί της δραστηριότητας της Ευρωπαϊκής Ένωσης 2007», όπ. πρ., σελ. 178.

¹⁸³ Πρωταρχικός στόχος της εξωτερικής πολιτικής της Ιορδανίας είναι η πλήρης αποκατάσταση των διμερών σχέσεων της χώρας με τις δυτικές χώρες και τους διεθνείς οργανισμούς (π.χ. Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, Παγκόσμια Οργάνωση Εμπορίου, Παγκόσμια Τράπεζα). Στο πλαίσιο αυτό ο ιορδανός μονάρχης έχει αναλάβει σημαντικές πρωτοβουλίες και σε επίπεδο Αραβικού Συνδέσμου συμπλέοντας πλήρως με τη σαουδαραβική ειρηνευτική πρωτοβουλία (Μάρτιος 2002).

¹⁸⁴ Ιδιαίτερη σημασία αποκτά η διμερής εμπορική συμφωνία με τις ΗΠΑ, που τέθηκε σε ισχύ το Δεκέμβριο 2001.

¹⁸⁵ Θα πρέπει στο σημείο αυτό να υπενθυμισθεί το μεγάλο βάρος που έχει επωμισθεί η Ιορδανία, ως συνέπεια της πολυετούς φιλοξενίας μεγάλου αριθμού Παλαιστινίων προσφύγων.

¹⁸⁶ Βλ. στην ιστοσελίδα του Ελληνικού Υπουργείου Εξωτερικών σχετικά με την Ιορδανία, http://old.mfa.gr/greek/foreign_policy/amii/jordan.html.

σχέδιο αυτό εγκρίθηκε το 2005 και καλύπτει μια νέα και φιλόδοξη ημερήσια διάταξη για την πολιτική, κοινωνική και οικονομική συνεργασία, όπως για παράδειγμα για την χρηστή διακυβέρνηση και το κράτος δικαίου, περιλαμβανομένης της μεταρρύθμισης των πολιτικών κομμάτων και του εκλογικού νόμου, της ενίσχυσης της ανεξαρτησίας και της αμεροληψίας στον δικαστικό τομέα, της ίσης μεταχείρισης των γυναικών, της δημοσιονομικής εξυγίανσης και των οικονομικών μεταρρυθμίσεων, της ανάπτυξης του εμπορίου και των επενδύσεων, της μεταρρύθμισης του δημοσίου τομέα, της πολιτικής στους τομείς της παιδείας και της απασχόλησης.

Η ΕΠΓ προσδιορίζει ένα χρονικό πλαίσιο για την υποστήριξη των μεταρρυθμίσεων στην Ιορδανία, ιδίως μέσω του φιλόδοξου δεκαετούς εθνικού προγράμματος το οποίο δίδει άμεση προτεραιότητα στην ανάπτυξη πολιτικών. Η διαδικασία αυτή θα μπορούσε να αποτελέσει θετικό παράδειγμα για μεταρρυθμίσεις στην ευρύτερη περιοχή. Παραδείγματα για τον τρόπο με τον οποίο η ΕΕ ενισχύει τη μεταρρυθμιστική διαδικασία στην Ιορδανία είναι τα μεγάλα προγράμματα, όπως το Πρόγραμμα Εκσυγχρονισμού της Βιομηχανίας¹⁸⁷, τα προγράμματα που βασίζονται στη ζήτηση, όπως η υποστήριξη της εφαρμογής της Συμφωνίας Σύνδεσης η οποία μπορεί να συμβάλει στη διευκόλυνση της κανονιστικής μεταρρύθμισης και σύγκλισης με την ΕΕ και να εξασφαλίσει τη βελτίωση των ικανοτήτων των ιορδανικών διοικητικών αρχών. Το πρόγραμμα αυτό έχει συμβάλει ιδίως στη διευκόλυνση της σύγκλισης με τα αντίστοιχα πρότυπα της ΕΕ για τα βιομηχανικά προϊόντα (βελτιώνοντας έτσι την πρόσβασή τους στην αγορά της ΕΕ), στην προστασία του καταναλωτή, στη βελτίωση της ορθής διακυβέρνησης μέσω της παροχής τεχνικής βοήθειας υπέρ της ιορδανικής στρατηγικής, κατά της διαφθοράς και των «αδελφοποιήσεων», στον τομέα του εξωτερικού ελέγχου ούτως ώστε να αναβαθμιστεί το νομικό πλαίσιο σύμφωνα με τα διεθνή πρότυπα και τα πρότυπα της ΕΕ καθώς και στη συνδρομή του Υπουργείου Περιβάλλοντος να προσδιορίσει τους όρους της ορθής περιβαλλοντικής διακυβέρνησης με τη βελτίωση του θεσμικού και νομοθετικού πλαισίου¹⁸⁸.

Το Συμβούλιο Σύνδεσης Ευρωπαϊκής Ένωσης-Ιορδανίας συνήλθε στις 14 Νοεμβρίου 2007, όπου εξέτασε τις διμερείς σχέσεις μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Ιορδανίας και ενέκρινε τα αποτελέσματα του εποικοδομητικού διαλόγου που πραγματοποιήθηκε επανειλημμένως στις διάφορες υποεπιτροπές – περιλαμβανομένης της

¹⁸⁷ Προγράμματα ύψους 45 εκατ. ευρώ, τα οποία συνέβαλαν στην ανάπτυξη του ιδιωτικού τομέα στη χώρα μέσω της παροχής ενίσχυσης και υπηρεσιών σε μικρομεσαίες επιχειρήσεις. Περίπου 250 επιχειρήσεις επωφελήθηκαν της τεχνικής βοήθειας για αναβάθμιση, συστάθηκε ομάδα μάρκετινγκ που έδωσε ώθηση στις εξαγωγές και ιδρύθηκε ιορδανικός οργανισμός ο οποίος θα συνεχίσει στο μέλλον να παρέχει τις υπηρεσίες αυτές στις ιορδανικές μικρομεσαίες επιχειρήσεις.

¹⁸⁸ Περισσότερες πληροφορίες για το σχέδιο δράσης για το Ισραήλ βλ. Commission of the European Communities, Commission staff working document, “ENP Progress Report, Jordan”, Brussels 4 December 2006, SEC(2006) 1508/2, σελ. 4-11.

υποεπιτροπής για τα δικαιώματα του ανθρώπου – και την Επιτροπή Σύνδεσης. Η Ένωση υπογράμμισε τη σημασία που έχει η ταχεία εφαρμογή της εθνικής διαδικασίας μεταρρυθμίσεων στην Ιορδανία, η οποία αναμένεται ότι θα προσφέρει απτά πλεονεκτήματα στους ιορδανούς πολίτες¹⁸⁹.

4.2.5 Λίβανος

Η ΕΕ και ο Λίβανος υπέγραψαν Συμφωνία Σύνδεσης τον Ιούνιο του 2002¹⁹⁰ η οποία τέθηκε σε ισχύ τον Απρίλιο του 2006. Η Συμφωνία αυτή καθορίζει το πλαίσιο για τον πολιτικό διάλογο, τη συνεργασία στην οικονομική πολιτική, τη βαθμιαία δημιουργία ζώνης ελευθέρων συναλλαγών και τη συνεργασία σε κοινωνικά θέματα. Οι διαβουλεύσεις για σχέδιο δράσης της ΕΠΓ ξεκίνησαν τον Απρίλιο ολοκληρώθηκαν τον Ιανουάριο του 2007. Παραδείγματα για τον τρόπο με τον οποίο η ΕΕ υποστηρίζει τις μεταρρυθμιστικές διαδικασίες στο Λίβανο είναι το Οικονομικό και Κοινωνικό Ταμείο για την ανάπτυξη, χρηματοδοτούμενο με ποσό 25 εκατ. ευρώ όπου η ΕΕ βοηθά στη βελτίωση των οικονομικών και κοινωνικών συνθηκών των ομάδων χαμηλού εισοδήματος μέσω της ενίσχυσης για την τοπική ανάπτυξη και τη δημιουργία θέσεων απασχόλησης για ομάδες ατόμων και περιοχές που βρίσκονται σε μειονεκτική θέση, περιλαμβανομένων προγραμμάτων μικροπιστώσεων. Επίσης, σημαντικό είναι το πρόγραμμα βοήθειας ύψους 12 εκατ. για τις δημόσιες υπηρεσίες και τα λοιπά δημόσια όργανα που θα συμμετάσχουν στην εφαρμογή της Συμφωνίας Σύνδεσης, περιλαμβανομένης της εξασφάλισης ευρωπαϊών εμπειρογνομόνων μέσω του προγράμματος «αδελφοποίησης», σε τομείς όπως η μεταρρύθμιση της νομοθεσίας στον τομέα του ανταγωνισμού, η ενίσχυση της προστασίας του καταναλωτή, ο έλεγχος του ασφαλιστικού τομέα, η βελτίωση των τελωνειακών υπηρεσιών. Άλλο ένα πρόγραμμα ύψους 1 εκατ. για τη στήριξη της κοινωνίας των πολιτών

¹⁸⁹ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, «Γενική Έκθεση επί της δραστηριότητας της Ευρωπαϊκής Ένωσης 2007», όπ. πρ., σελ. 178.

¹⁹⁰ Η ΕΕ είναι ο πρώτος εμπορικός εταίρος του Λιβάνου, εφόσον αντιπροσωπεύει 38,5% των εισαγωγών του και απορροφά το 9% περίπου των εξαγωγών του. Αποτελεί επίσης τον κυριότερο χορηγό αναπτυξιακής βοήθειας με ποσοστό 33% επί του συνολικού ύψους της διεθνούς αναπτυξιακής βοήθειας προς το Λίβανο, ενώ το μερίδιο του συνόλου των αραβικών χωρών ανέρχεται σε 30% και της Παγκόσμιας Τράπεζας σε 15% αντίστοιχα. Ο Λίβανος μετέχει στην Ευρωμεσογειακή Συνεργασία που εγκαινίασε η Διάσκεψη της Βαρκελώνης και την περίοδο 1995-2000 έλαβε από το κοινοτικό πρόγραμμα MEDA I χρηματοδοτήσεις ύψους 166 εκατ. ευρώ. Στις 17 Ιουνίου 2002 υπεγράφη, μετά από εξαετείς διαπραγματεύσεις, η Συμφωνία Σύνδεσης ΕΕ-Λιβάνου που διαδέχθηκε την Συμφωνία Συνεργασίας ΕΟΚ-Λιβάνου του 1977. Η εν λόγω Συμφωνία, η οποία τέθηκε άμεσα σε ισχύ μέσω της υπογραφής μίας «Ενδιάμεσης Συμφωνίας» (Interim Agreement), προβλέπει σταδιακό δασμολογικό αφοπλισμό και τη δημιουργία μέχρι το 2014 (μετά το πέρας μιας 12ετούς μεταβατικής περιόδου) ζώνης ελεύθερου εμπορίου μεταξύ ΕΕ και Λιβάνου. Πρεσβεία Βηρυτού, Γραφείο Οικονομικών και Εμπορικών Υποθέσεων, «Ετησία Έκθεση, η Λιβανική Οικονομία και οι Ελληνολιβανικές Οικονομικές Σχέσεις, 2004-2005», Βηρυτός, Οκτώβριος 2005, σελ. 24-26.

του Λιβάνου, από κοινού με την κυβέρνηση και τις ΜΚΟ, έχει να κάνει με θέματα διακυβέρνησης¹⁹¹.

Στο Λίβανο υπάρχουν περισσότεροι από 400.000 Παλαιστίνιοι πρόσφυγες, (κυρίως σε στρατόπεδα προσφύγων του ΟΗΕ). Η ΕΚ συνεισφέρει κάθε χρόνο σημαντικά ποσά σε σχέδια από τα οποία επωφελούνται οι εν λόγω πρόσφυγες. Τα χρηματοδοτούμενα από την ΕΚ σχέδια υλοποιούνται από ευρωπαϊκές ΜΚΟ και το Γραφείο Αρωγής και Έργων των Ηνωμένων Εθνών για τους Παλαιστίνιους πρόσφυγες στη Μέση Ανατολή (UNRWA). Τα προγράμματα εστιάζονται στην κατοικία, την κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη, την επαγγελματική κατάρτιση και την εποχιακή απασχόληση, την υγεία και την επισιτιστική βοήθεια. Λόγω των καταστροφών που προκλήθηκαν κατά τη σύγκρουση του 2006, η βοήθεια της ΕΕ εστιάστηκε άμεσα στην αποκατάσταση και την ανοικοδόμηση¹⁹². Το σχέδιο δράσης της ΕΠΓ εξακολουθεί να αποτελεί χρήσιμο εργαλείο, καθώς αποτελεί το συμφωνηθέν πλαίσιο στο οποίο εντάσσονται οι εν λόγω προσπάθειες, ως μέρος των μεταρρυθμιστικών διαδικασιών της κυβέρνησης του Λιβάνου.

Στις 19 Ιανουαρίου 2007 το Συμβούλιο Σύνδεσης Ευρωπαϊκής Ένωσης-Λιβάνου εξέδωσε σύσταση για την εφαρμογή του σχεδίου δράσης της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Γειτονίας μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του Λιβάνου¹⁹³. Στις 24 Απριλίου του ίδιου έτους το Συμβούλιο Σύνδεσης συνήλθε στο Λουξεμβούργο. Ένα μήνα μετά το Συμβούλιο εξέδωσε απόφαση σχετικά με τη θέση της Κοινότητας στο πλαίσιο του Συμβουλίου Σύνδεσης όσον αφορά την εφαρμογή του άρθρου 75 της Ευρωμεσογειακής Συμφωνίας Σύνδεσης μεταξύ της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και των κρατών μελών της αφενός και της Δημοκρατίας του Λιβάνου αφετέρου. Την ίδια ημέρα, εξέδωσε απόφαση σχετικά με την εφαρμογή του άρθρου 80 της εν λόγω Συμφωνίας. Η απόφαση προβλέπει τη σύσταση δέκα υποεπιτροπών που θα επικουρούν το Συμβούλιο και το Συμβούλιο Σύνδεσης στην εφαρμογή της εν λόγω Συμφωνίας.

Επίσης, στις 10 Δεκεμβρίου 2007 το Συμβούλιο εξέδωσε απόφαση για τη χορήγηση κοινοτικής μακροοικονομικής χρηματοδοτικής συνδρομής στον Λίβανο¹⁹⁴. Η χορηγούμενη συνδρομή θα είναι έκτακτη και περιορισμένης διάρκειας και θα στηρίζει την προσπάθεια δημοσιονομικής σταθεροποίησης που καταβάλλει ο Λίβανος προκειμένου να περιορίσει το

¹⁹¹ Όπως η πρόωθηση της ιδιότητας του πολίτη, του διακοινοτικού διαλόγου και η παροχή νομικής συνδρομής σε ευαίσθητες κατηγορίες ανθρώπων όπως οι διακινούμενοι εργαζόμενοι και οι πρόσφυγες.

¹⁹² Commission of the European Communities, Commission staff working document, "European Neighbourhood Policy, Country Report, Lebanon", Brussels 3 March 2005, σελ. 12-13.

¹⁹³ ΕΕ C 89 της 24.4.2007.

¹⁹⁴ Απόφαση 2007/860/ΕΚ (ΕΕ L 337 της 21.12.2007).

δημόσιο χρέος του σε ανεκτά επίπεδα με την εφαρμογή του προγράμματος οικονομικών μεταρρυθμίσεων¹⁹⁵.

4.2.6 Λιβύη

Μετά την άρση των κυρώσεων του ΟΗΕ σε βάρος της Λιβύης, το Σεπτέμβριο του 2003, αποκαταστάθηκαν οι πολιτικές επαφές με την ΕΕ και τον Οκτώβριο του 2004 η ΕΕ ήρε τις κυρώσεις της και προσδιόρισε θέματα πιθανής συνεργασίας με τη Λιβύη. Ξεκίνησαν διαβουλεύσεις σε θέματα μετανάστευσης και ορισμένα σχέδια συνεργασίας στο πλαίσιο του προγράμματος Aeneas¹⁹⁶, ενώ παρουσιάστηκαν επίσης δυνατότητες συνεργασίας σε άλλα σημαντικά διεθνή θέματα όπως η ανάπτυξη στην Αφρική.

Η ΕΕ βοηθά εξάλλου τη Λιβύη να αντιμετωπίσει τις συνέπειες της σημαντικής μόλυνσης από τον ιό του AIDS που παρουσιάστηκε το 1999 στο Νοσοκομείο Παίδων της Βεγγάζης. Παρόλο που η Λιβύη διαθέτει καθεστώς παρατηρητή στην Ευρωμεσογειακή Εταιρική Σχέση, προς το παρόν δεν εξετάζει το ενδεχόμενο να γίνει πλήρες μέλος. Ωστόσο, η ΕΕ και η Λιβύη επιθυμούν να ενισχύσουν τις σχέσεις τους προσδιορίζοντας κοινούς στόχους για συνεργασία και μόλις αποκατασταθούν συμβατικές σχέσεις, η Λιβύη θα είναι επιλέξιμη για πρόσθετα οφέλη στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Γειτονίας.

4.2.7 Μαρόκο

Το Μαρόκο είναι ένα αραβικό κράτος που διατηρεί στενές σχέσεις με την ΕΕ και τις ΗΠΑ. Η χώρα είναι μέλος των Ηνωμένων Εθνών και ανήκει στην αραβική Λίγκα, στην Αραβική Ένωση Μαγκρέμπ, στον Οργανισμό για την Ισλαμική Διάσκεψη, στο Κίνημα Αδεσμεύτων. Το Μαρόκο είναι ιδιαίτερα δραστήριο στην Ένωση του Μαγκρέμπ, αλλά και σε αραβικές και αφρικανικές υποθέσεις. Υποστηρίζει την εύρεση ειρηνικής λύσης στη Μέση Ανατολή, προωθώντας τις διαπραγματεύσεις μεταξύ των Παλαιστινίων και των Ισραηλινών.

Οι σχέσεις με την ΕΕ βασίζονται στη Συμφωνία Σύνδεσης ΕΕ-Μαρόκου που τέθηκε σε ισχύ το 2000 αντικαθιστώντας προγενέστερη Συμφωνία Συνεργασίας του

¹⁹⁵ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, «Γενική Έκθεση επί της δραστηριότητας της Ευρωπαϊκής Ένωσης 2007», όπ. πρ., σελ. 178-179.

¹⁹⁶ Το πρόγραμμα Aeneas της ΕΕ θεσπίστηκε για την παροχή βοήθειας και τη συνεργασία με τρίτες χώρες στους τομείς της προστασίας των δικαιωμάτων των μεταναστών, της καταπολέμησης της παράνομης μετανάστευσης, της ενίσχυσης της προστασίας των προσφύγων, της διευκόλυνσης της επανεισδοχής και της επανένταξης των επαναπατριζόμενων μεταναστών, της προώθησης της χρήσης νομικών μέσων για τη νόμιμη μετανάστευση και της στήριξης για τη διαχείριση της μετανάστευσης. Για το εν λόγω πρόγραμμα έχουν προβλεφθεί 120 εκατ. ευρώ για την περίοδο 2004-2006. Στο πλαίσιο του προγράμματος ιδιαίτερη έμφαση δίδεται σε χώρες που έχουν υπογράψει συμφωνίες επανεισδοχής με την ΕΕ και στις χώρες καταγωγής ή διέλευσης των μεταναστευτικών ρευμάτων που κατευθύνονται προς την ΕΕ. Παρόμοιες δραστηριότητες προβλέπονται σε πρόγραμμα που αποτελεί συνέχεια του Aeneas από το 2007 και εξής.

1976¹⁹⁷. Τον Ιούλιο του 2005 ολοκληρώθηκε η εκπόνηση σχεδίου δράσης της ΕΠΓ που περιλαμβάνει αμοιβαία συμφωνηθείσες προτεραιότητες για συνεργασία στους τομείς της πολιτικής, της οικονομίας, του εμπορίου, της δικαιοσύνης, της ασφάλειας και του πολιτισμού. Η Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας αποτελεί την πρώτη απάντηση στην έκκληση που απηύθυνε το 2001 ο βασιλιάς του Μαρόκου για μια «εξελιγμένη μορφή» σχέσεων της χώρας του με την ΕΕ. Το Μαρόκο δήλωσε επίσης την πρόθεσή του να εναρμονίσει τη νομοθεσία του με εκείνη της ΕΕ μέχρι το 2008, ενισχυμένο, μεταξύ άλλων, από πρόγραμμα της ΕΚ, ύψους 100 εκατ. ευρώ, για τη μεταρρύθμιση της δημόσιας διοίκησης¹⁹⁸. Η εφαρμογή του σχεδίου δράσης ξεκίνησε με μια σειρά από τεχνικές υποεπιτροπές που καλύπτουν θέματα εσωτερικής αγοράς, βιομηχανίας, εμπορίου και υπηρεσιών, μεταφορών, περιβάλλοντος και ενέργειας, έρευνας και καινοτομίας, γεωργίας και αλιείας, τελωνείων, δικαιοσύνης και ασφάλειας. Το Μαρόκο είναι επίσης η μόνη χώρα με την οποία συζητούνται πολιτικά θέματα στο αυστηρά διμερές πλαίσιο ενός πολιτικού διαλόγου.

Παραδείγματα για τους τρόπους με τους οποίους η ΕΕ υποστηρίζει τις μεταρρυθμιστικές διαδικασίες στο Μαρόκο είναι η διαπραγμάτευση συμφωνίας για την ελευθέρωση των εμπορικών συναλλαγών στον τομέα των υπηρεσιών που θα συμβάλει στην προώθηση των ξένων επενδύσεων στο Μαρόκο, στην οικονομική και την βιώσιμη ανάπτυξη, οι μεταρρυθμίσεις στην εκπαίδευση και την επαγγελματική κατάρτιση, την επιστημονική έρευνα και την κοινωνία της πληροφορίας θα συμβάλουν στην οικονομική ανάπτυξη¹⁹⁹, ο πολιτικός διάλογος εις βάθος σε θέματα εξωτερικής πολιτικής – το Μαρόκο συμμετέχει ήδη στη στρατιωτική επιχείρηση της ΕΕ για τη διατήρηση της ειρήνης (Althea) στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη, στο δορυφορικό σύστημα πλοήγησης της ΕΕ Galileo καθώς και η στενότερη πολιτική συνεργασία για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας.

¹⁹⁷ Οι πρώτες εταιρικές σχέσεις μεταξύ ΕΚ/Ενωσης και Μαρόκου διαμορφώνονται για πρώτη φορά, μετά από πέντε χρόνια διαπραγματεύσεων, με την υπογραφή της Συμφωνίας Σύνδεσης το 1969. Επτά όμως χρόνια αργότερα, η σχετική συμφωνία οριστικοποιείται ως προς τις διαθέσεις των συμβαλλόμενων μερών. Γίνεται πλέον, αόριστη ως προς τη διάρκεια, προβλέπει προτιμησιακή σχέση ως προς τη φύση της και δυναμική ως προς τις επιπτώσεις της. Μια σειρά πρωτοκόλλων προσαρμογής υιοθετήθηκαν με σκοπό την ενεργοποίηση ειδικών διατάξεων της συμφωνίας. Το Μαρόκο μέσω των στενών σχέσεων του με την ΕΚ/Ενωση επιδίωξε να αναβαθμίσει την διεθνή παρουσία του, προβάλλοντας ιδιαίτερα τον ρόλο του στην επίτευξη περιφερειακής σταθερότητας. Αυτοί οι λόγοι οδήγησαν, χωρίς όμως θετική έκβαση, τον βασιλιά Χασάν Β' να υποβάλει αίτηση ένταξης της χώρας στις Ευρωπαϊκές Κοινότητες (1984). Η απόρριψη της αίτησης οφειλόταν κυρίως στην εκτός Ευρώπης γεωγραφική θέση του Μαρόκου. Βλ. Μεσογειακό Παρατηρητήριο, «Μαρόκο», Ινστιτούτο Στρατηγικών και Αναπτυξιακών Μελετών, ΙΣΤΑΜΕ, Αθήνα, 2004, σελ. 39-40.

¹⁹⁸ Περισσότερες πληροφορίες σχετικά με το Μαρόκο βλ. Commission of the European Communities, Commission staff working document, "European Neighbourhood Policy, Country Report, Morocco", Brussels, 4 December 2006, SEC(2006) 1511/2.

¹⁹⁹ Η ΕΕ διαθέτει σχέδιο 40 εκατ. ευρώ για τη στήριξη της βασικής εκπαίδευσης, την αντιμετώπιση του αναλφαβητισμού, ενώ περαιτέρω ενίσχυση θα παρασχεθεί από τον προϋπολογισμό.

Το Συμβούλιο Σύνδεσης Ευρωπαϊκής Ένωσης-Μαρόκου συνήλθε στις Βρυξέλλες στις 23 Ιουλίου 2007. Η Ένωση επικρότησε το Μαρόκο για τη δέσμευσή του να καθιερώσει στενότερη εταιρική σχέση με αυτήν καθώς και για την καλή εφαρμογή της Συμφωνίας Σύνδεσης και του σχεδίου δράσης. Τα δύο μέρη αποφάσισαν να δημιουργήσουν μια ομάδα εργασίας επιφορτισμένη να εξετάσει τους νέους στόχους της εταιρικής σχέσης και τα επόμενα στάδια ανάπτυξης των διμερών σχέσεων²⁰⁰.

4.2.8 Παλαιστινιακή Αρχή

Η Παλαιστινιακή Αρχή συστάθηκε το 1994, μετά τις συμφωνίες του Όσλο που προέβλεπαν για τους Παλαιστίνιους προσωρινές ρυθμίσεις αυτοδιοίκησης για τη Γάζα και τη Δυτική Όχθη. Η Παλαιστινιακή Αρχή είναι εταίρος στην Ευρωμεσογειακή Εταιρική Σχέση και μάλιστα ένας από τους πρώτους εταίρους που συνήψαν σχέδιο δράσης με την ΕΕ. Η ενσωμάτωση εξαρχής της Παλαιστινιακής Αρχής στην ΕΠΓ, εντάσσεται στην πολιτική της ΕΕ να συμβάλει στη δημιουργία ενός μελλοντικού, δημοκρατικού Παλαιστινιακού κράτους. Τον Ιανουάριο του 2005, η εκλογή του Μαχμούτ Αμπάς ως νέου Παλαιστίνιου Προέδρου, μετά τον θάνατο, τον Νοέμβριο του 2004, του επί σειρά ετών Παλαιστίνιου ηγέτη Γιασέρ Αραφάτ και την απόσυρση του Ισραήλ, το 2005, από τη Λωρίδα της Γάζας, φάνηκε να ανοίγουν ένα παράθυρο για μια νέα προσπάθεια ειρήνευσης παρά τον αργό ρυθμό προόδου. Το πολιτικό τοπίο ωστόσο άλλαξε αισθητά με τη νίκη της Χαμάς στις κοινοβουλευτικές εκλογές του 2006, γεγονός που επηρέασε την πολιτική της ΕΕ απέναντι στην Παλαιστινιακή Αρχή.

Το σχέδιο δράσης της ΕΠΓ μεταξύ ΕΕ και Παλαιστινιακής Αρχής εγκρίθηκε τον Μάιο του 2005 και αντικατοπτρίζει τις μακροχρόνιες προτεραιότητες στις σχέσεις της ΕΕ με τους Παλαιστίνιους. Στόχος του είναι η συνέχιση των μεταρρυθμίσεων, ιδίως η προώθηση της δημοκρατίας και των θεσμικών οργάνων, η διακυβέρνηση, η διαφάνεια και ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων καθώς και η βελτίωση της ανθρωπιστικής και οικονομικής κατάστασης των Παλαιστίνιων. Με το εν λόγω σχέδιο δίδεται νέα ώθηση στην ενδιάμεση Συμφωνία Σύνδεσης του 1997 τη συνεργασία και το εμπόριο.

Μετά τη νίκη της Χαμάς στις βουλευτικές εκλογές του Ιανουαρίου 2006, επανεξετάζεται η πολιτική της ΕΕ έναντι της παλαιστινιακής κυβέρνησης. Συνεπεία των πολιτικών εξελίξεων ήταν ότι ανεστάλησαν πολλές ενέργειες στο πλαίσιο του σχεδίου δράσης της ΕΠΓ. Η ΕΕ κάλεσε την κυβέρνηση της Παλαιστινιακής Αρχής να τηρήσει τις τρεις αρχές της τετραμερούς δηλαδή τη μη χρησιμοποίηση βίας, την αναγνώριση του

²⁰⁰ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, «Γενική Έκθεση επί της δραστηριότητας της Ευρωπαϊκής Ένωσης 2007», όπ. πρ., σελ. 178.

Ισραήλ και την αποδοχή των υφιστάμενων Συμφωνιών που περιλαμβάνονται στον Χάρτη Πορείας.

Η ΕΕ στηρίζει την ανάπτυξη και τις μεταρρυθμίσεις στα Παλαιστινιακά εδάφη με σημαντική οικονομική βοήθεια. Εάν συνυπολογιστούν οι συνεισφορές των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και των κρατών μελών της ΕΕ, η ΕΕ χορηγεί περίπου 500 εκατ. ευρώ ετησίως στους Παλαιστίνιους για την προώθηση της σταθερότητας, της οικονομικής αναζωογόνησης και των μεταρρυθμίσεων, συμπεριλαμβανομένης της ενίσχυσης για τη διεξαγωγή εκλογών. Η ΕΚ διέθεσε περίπου 280 εκατ. ευρώ το 2005. Οι αυστηροί όροι υπό τους οποίους παρέχονται οι ενισχύσεις της ΕΕ και η ειδική τεχνική βοήθεια συνέβαλαν στη βελτίωση της διαχείρισης των δημόσιων οικονομικών από την Παλαιστινιακή Αρχή. Το 2006, η βοήθεια της ΕΚ εστιάστηκε κυρίως σε επείγουσες και ανθρωπιστικές ανάγκες, λόγω της επιδείνωσης της πολιτικής και οικονομικής κατάστασης²⁰¹.

Στις 26 Σεπτεμβρίου 2007 πραγματοποιήθηκε στη Νέα Υόρκη μια σύσκεψη της τριόγκας μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Παλαιστινιακής Αρχής. Αυτή η συνεδρίαση εντάσσεται μέσα στο νέο πλαίσιο ομαλοποίησης των σχέσεων της Ένωσης με την Παλαιστινιακή Αρχή από τον Ιούνιο. Με αυτή την ευκαιρία, η Επιτροπή επιβεβαίωσε την επανάληψη της άμεσης βοήθειάς της στην Παλαιστινιακή Αρχή, ιδίως στον τομέα της θεσμικής στήριξης και της ενίσχυσης της διοικητικής ικανότητας. Η Επιτροπή υπενθύμισε επίσης ότι συνεχίζονται η επείγουσα και η ανθρωπιστική βοήθεια για όλα τα κατεχόμενα Παλαιστινιακά Εδάφη-Δυτική Όχθη και Λωρίδα της Γάζας. Το 2007 η συνολική βοήθεια της Ευρωπαϊκής Ένωσης στους Παλαιστίνιους υπερβαίνει τα 800 εκατ. ευρώ, εκ των οποίων 427 εκατ. ευρώ καταλογίζονται στον προϋπολογισμό της Ένωσης, ενώ το υπόλοιπο χρηματοδοτείται από τα διμερή προγράμματα των κρατών μελών²⁰².

4.2.9 Συρία

Οι εξελίξεις στην περιοχή, περιλαμβανομένης της παλαιστινιακής «ιντιφάντα» και της αντίδρασης των ΗΠΑ απέναντι στις τρομοκρατικές επιθέσεις της 11^{ης} Σεπτεμβρίου, έχουν βαρύνουσα σημασία για τη διαμόρφωση της συριακής εξωτερικής πολιτικής. Η ισραηλινή κατοχή των Ύψωμάτων του Γκολάν παραμένει εκκρεμές θέμα διένεξης με το γειτονικό Ισραήλ. Η Συρία αισθάνεται ότι αντιμετωπίζεται άδικα από κάποιους διεθνείς κύκλους ως υποθάλπουσα την τρομοκρατία και ως εναντιούμενη στην ειρήνη. Επιπλέον, οι επικριτές της τονίζουν τις επιδόσεις της στο πεδίο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

²⁰¹ Περισσότερες πληροφορίες σχετικά με το σχέδιο δράσης στη Παλαιστινιακή Αρχή βλ. Commission of the European Communities, Commission staff working document, “ENP Progress Report, Palestinian Authority”, Brussels 4 December 2006, SEC(2006) 1508/2.

²⁰² Ευρωπαϊκή Επιτροπή, «Γενική Έκθεση επί της δραστηριότητας της Ευρωπαϊκής Ένωσης 2007», όπ. πρ., σελ. 177.

Γενικότερα, η Συρία είναι πρόθυμη να συνεργασθεί εποικοδομητικά με τις δυτικές δημοκρατίες, επιθυμώντας να ζήσει στο πνεύμα των καιρών και να αποτελέσει μέρος του σύγχρονου κόσμου²⁰³.

Οι σχέσεις ΕΕ-Συρίας διέπονται από τη Συμφωνία Συνεργασίας του 1977 η οποία εστιάζεται κυρίως στο εμπόριο²⁰⁴. Οι σχέσεις των δυο χωρών πέρασαν κάμψη το Νοέμβριο του 1986, καθώς υπήρξαν έντονες κατηγορίες από τις ΗΠΑ για συμμετοχή της χώρας σε πράξεις που σχετίζονται με τη διεθνή τρομοκρατία. Ως εκ τούτου, η συνεργασία διεκόπη, η υλοποίηση των οικονομικών πρωτοκόλλων που είχαν εξαγγελθεί αναστάλη, ενώ τα νέα πρωτόκολλα που είχαν συζητηθεί αναβλήθηκαν επ' αόριστο. Παρόλα αυτά το 1988, μετά την είσοδο της Ισπανίας και της Πορτογαλίας στη ΕΕ, υπογραφήκαν δυο επιπρόσθετα πρωτόκολλα (που έλαβαν την έγκριση για υλοποίηση στις 12 Οκτωβρίου 1988). Οι συζητήσεις για την υλοποίηση του τρίτου οικονομικού πρωτοκόλλου δεν ευοδώθηκαν (1987-1991), παρά μόνο το Φεβρουάριο του 1991. Η επανάληψη των συνομιλιών επανέφερε τις σχέσεις μεταξύ της χώρας και της ΕΕ, στις παλαιότερες βάσεις. Η σημαντικότερη διαφωνία των ευρωπαϊών εταίρων εστιάστηκε στα ανθρώπινα δικαιώματα και στον τρόπο που η χώρα συμπεριφερόταν στους πολίτες της. Η έγκριση του τετάρτου χρηματοδοτικού πρωτοκόλλου (1992-1996) δεν έγινε αποδεκτή από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο για τους ίδιους λόγους, ενώ η τελική έγκριση δόθηκε τον Δεκέμβριο του 1993²⁰⁵. Η Συρία είναι ένα από τα κράτη που έχουν υπογράψει την Ευρωμεσογειακή Διακήρυξη της Βαρκελώνης. Καλύπτεται γεωγραφικά και πολιτικά από την ΕΠΓ, αλλά δεν έχουν αναπτυχθεί οι απαιτούμενες συμβατικές σχέσεις για τη διαπραγμάτευση σχεδίου δράσης της ΕΠΓ και την εφαρμογή της πολιτικής στην πράξη.

Η ΕΕ και η Συρία διαπραγματεύθηκαν σχέδιο Συμφωνίας Σύνδεσης, που καλύπτει ανάλογο πεδίο με τις λοιπές συμφωνίες της ΕΕ με τις μεσογειακές χώρες εταίρους, αλλά με διατάξεις ευρύτερης εμβέλειας σε τομείς όπως η καταπολέμηση της τρομοκρατίας και η διάδοση των όπλων, οι γεωργικοί δασμοί, οι τεχνικοί φραγμοί στο εμπόριο, το εμπόριο υπηρεσιών, οι δημόσιες συμβάσεις προμηθειών, τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας και η ρύθμιση εμπορικών διαφορών. Η Συμφωνία αυτή μονογραφήθηκε τον Οκτώβριο του

²⁰³ Βλ. στην ιστοσελίδα του Ελληνικού Υπουργείου Εξωτερικών σχετικά με τη Συρία, http://old.mfa.gr/greek/foreign_policy/amii/syria.html.

²⁰⁴ Το 1977 υπογράφηκε η Συμφωνία Συνεργασίας μεταξύ της Ένωσης και της Συρίας στο πλαίσιο της Κοινοτικής Μεσογειακής Πολιτικής. Η Συμφωνία έδινε τη δυνατότητα της συνεργασίας στο επίπεδο των αγροτικών προϊόντων που εξήγαγε η χώρα στη διεθνή αγορά. Το πλαίσιο της συνεργασίας συμπληρώθηκε με οικονομικής φύσης πρωτόκολλα. Η Συμφωνία του 1977, με την προσθήκη Πρωτοκόλλων στοχεύει στην επέκταση της γεωγραφικής εφαρμογής της Συμφωνίας σε σχέση με τη διεύρυνση της ΕΕ και στην υιοθέτηση των νέων οικονομικών δραστηριοτήτων που προκύπτουν από τη διεύρυνση, προς όφελος της Συρίας και των νέων μελών της Ένωσης.

²⁰⁵ Βλ. Μεσογειακό Παρατηρητήριο, «Συρία», Ινστιτούτο Στρατηγικών και Αναπτυξιακών Μελετών, ΙΣΤΑΜΕ, Αθήνα, 2001, σελ. 50-53.

2004 και εκκρεμούν η τελική έγκριση και η υπογραφή της. Επί του παρόντος, η στήριξη της ΕΕ για τις μεταρρυθμίσεις στη Συρία περιλαμβάνει τη συνδρομή για τη δημιουργία θεσμών ούτως ώστε να προετοιμαστεί το έδαφος για πολιτικές, κοινωνικές και οικονομικές μεταρρυθμίσεις, τη στήριξη πρωτοβουλιών που μπορούν να συμβάλουν στην κατεύθυνση μιας πιο ανοικτής κοινωνίας και την προώθηση σχεδίων υποδομών²⁰⁶. Στους στρατηγικούς στόχους της ΕΕ για τις σχέσεις της με τη Συρία θα εξακολουθήσουν να περιλαμβάνονται η προώθηση του εκδημοκρατισμού, του κράτους δικαίου και μιας πιο ανοικτής οικονομίας. Στο πνεύμα της ΕΠΓ, οι μελλοντικές σχέσεις της ΕΕ με τη Συρία θα εξαρτηθούν από τις δεσμεύσεις που θα αναλάβει για μεταρρυθμίσεις.

4.2.10 Τυνησία

Η Τυνησία επιζητεί να έχει άριστες σχέσεις με τις γειτονικές της χώρες ενώ, παράλληλα, περιλαμβάνει ανάμεσα στις προτεραιότητες της εξωτερικής της πολιτικής την περιφερειακή ενσωμάτωση στο Μαγκρέμπ, την οικοδόμηση συναίνεσης στο εσωτερικό του αραβικού κόσμου και τη συνεργασία στο πλαίσιο του Αραβικού Συνδέσμου, όπως και την Ευρωμεσογειακή Συνεργασία. Ο Τυνησιος Πρόεδρος έχει αγωνιστεί επί μακρό χρονικό διάστημα για την αναβίωση της «Ένωσης του Αραβικού Μαγκρέμπ». Η Τυνησία έχει ενεργά συνεισφέρει στην αναζήτηση μια δίκαιης και διαρκούς ειρήνης στην Μέση Ανατολή, υποστηρίζοντας, σταθερά και αταλάντευτα, την ειρηνευτική διαδικασία στη Μέση Ανατολή. Η Τυνησία αποδοκίμασε έντονα τα τρομοκρατικά χτυπήματα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου και υπογράμμισε ότι όλες οι μορφές τρομοκρατίας, περιλαμβανομένης και της κρατικής τρομοκρατίας, πρέπει να απαγορευτούν²⁰⁷.

Το 1995 η Τυνησία έγινε η πρώτη χώρα στη νότια ακτή της Μεσογείου που υπέγραψε Συμφωνία Σύνδεσης και συμφωνία ελεύθερου εμπορίου με την ΕΕ. Η Τυνησία επίσης σύναψε συμφωνίες ελεύθερου εμπορίου με διάφορες χώρες του Μαγκρέμπ και αραβικές, και διαφοροποίησε την συνεργασία και τις εταιρικές της σχέσεις παγκοσμίως²⁰⁸. Ακόμα, είναι η πιο προχωρημένη μεσογειακή χώρα εταίρος της ΕΕ όσον αφορά τη σταδιακή δημιουργία ζώνης ελευθέρων συναλλαγών με την ΕΕ, καθώς η κατάργηση των δασμών ξεκίνησε το 1996, δύο έτη πριν τεθεί σε ισχύ η Συμφωνία Σύνδεσης ΕΕ-Τυνησίας. Σύμφωνα με τη Συμφωνία αυτή, η ΕΕ και η Τυνησία δεσμεύθηκαν να συνεργαστούν σε ευρύ φάσμα τομέων στους οποίους συμπεριλαμβάνονται η ενίσχυση του πολιτικού

²⁰⁶ European Neighbourhood and Partnership Instrument, “Syrian Arab Republic, Strategy Paper 2007 – 2013 and National Indicative Programme 2007 – 2010”, στην ιστοσελίδα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/country/enpi_csp_nip_syria_en.pdf, σελ. 3-5.

²⁰⁷ Βλ. στην ιστοσελίδα του Ελληνικού Υπουργείου Εξωτερικών σχετικά με τη Τυνησία, http://old.mfa.gr/greek/foreign_policy/amii/tunisia.html.

²⁰⁸ Πρεσβεία της Ελλάδος στην Τύνιδα, Γραφείο Οικονομικών και Εμπορικών Υποθέσεων, «Τυνησία, Οικονομική Έκθεση 2006», Τύνιδα, 2006, σελ. 14.

διαλόγου, το εμπόριο, τα οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά θέματα και η δημιουργία ζώνης ελευθέρων συναλλαγών ΕΕ-Τυνησίας μέχρι το 2010.

Η Τυνησία συμμετέχει πλήρως στην ΕΠΓ με σχέδιο δράσης που έχει τεθεί σε ισχύ από τον Ιούλιο του 2005 και το οποίο διευρύνει το φάσμα των σχέσεων. Το σχέδιο δράσης περιλαμβάνει αμοιβαία συμφωνηθέντες στόχους για πολιτική, οικονομική, εμπορική, δικαστική, πολιτιστική συνεργασία και συνεργασία σε θέματα ασφάλειας. Μια από τις προτεραιότητες της ΕΕ στο πλαίσιο της ΕΠΓ είναι να ενθαρρύνει την Τυνησία να πραγματοποιήσει πρόοδο στον εκδημοκρατισμό και στα ανθρώπινα δικαιώματα ανταποκρινόμενη στην κοινωνικοοικονομική εικόνα της – υπάρχουν ακόμη σημαντικοί περιορισμοί των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ιδίως όσον αφορά την ελευθερία της έκφρασης και του συνεταιρίζεσθαι – και να αναπτύξει διάλογο για πολιτικά θέματα όπως η μετανάστευση, η δικαιοσύνη και η ασφάλεια²⁰⁹.

Παραδείγματα για τους τρόπους με τους οποίους η ΕΕ υποστηρίζει τη μεταρρυθμιστική διαδικασία στην Τυνησία είναι η παροχή βοήθειας για τη βελτίωση της κοινωνικής προόδου. Η ΕΕ συμμετέχει ενεργά στη βελτίωση του εκπαιδευτικού συστήματος, από τον παιδικό σταθμό μέχρι το πανεπιστήμιο²¹⁰. Ένας άλλος σημαντικός τομέας είναι η υποστήριξη των μεταρρυθμίσεων στο σύστημα ασφάλισης ασθενείας ούτως ώστε να καλύπτει μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού, ιδίως τις λιγότερο ευημερούσες κατηγορίες, καθώς και η βελτίωση της ποιότητας της παρεχόμενης δημόσιας και ιδιωτικής ιατρικής περίθαλψης. Με διάφορα προγράμματα υποστήριξης της αναδιάρθρωσης και του εκσυγχρονισμού της τυνησιακής οικονομίας, η ΕΕ βοηθά την Τυνησία να δώσει ευκαιρίες απασχόλησης στους πολίτες της και να αξιοποιήσει τις δυνατότητες εμπορικών συναλλαγών με την Ευρώπη. Έχει παρασχεθεί εμπειρογνωμοσύνη της ΕΕ αλλά και τοπική, σε ποσοστό μεγαλύτερο του 10% των τυνησιακών επιχειρήσεων ούτως ώστε να ευθυγραμμιστούν με τις ευρωπαϊκές πρακτικές και πρότυπα π.χ. όσον αφορά την καινοτομία, την ανταγωνιστικότητα και τα ποιοτικά πρότυπα καθώς και να βελτιώσουν τις δυνατότητες των εμπορικών επιμελητηρίων και των οργανώσεων των εργοδοτών. Υπάρχουν προγράμματα που συμβάλλουν στην ανάπτυξη των υπαρχόντων επιχειρήσεων καθώς και στη δημιουργία νέων. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα καλύτερα προϊόντα για τους Τυνησίους πολίτες, αύξηση των εξαγωγών και των θέσεων απασχόλησης, κ.λ.π. Η ΕΚ έχει επίσης συμβάλει στον εκσυγχρονισμό του λιμενικού τομέα, ενισχύοντας μέτρα για τη

²⁰⁹ Commission of the European Communities, Commission staff working document, “ENP Progress Report, Tunisia”, Brussels 4 December 2006, SEC(2006) 1510, σελ. 2-6.

²¹⁰ Στους εν λόγω τομείς, η ΕΚ υποστηρίζει την εισαγωγή νέων διδακτικών μεθόδων, την κατάρτιση των διδασκόντων, την ανάπτυξη των πανεπιστημίων και των κέντρων επαγγελματικής κατάρτισης, δίνοντας τη δυνατότητα σε Τυνησίους σπουδαστές να σπουδάσουν στην ΕΕ, κ.τ.λ.

βελτίωση της λειτουργίας του λιμένα της Τύνιδας και τη δημιουργία νέων εμπορευματικών και επιβατικών σταθμών (ιδίως για κρουαζιερόπλοια που πραγματοποιούν κρουαζιέρες στη Δυτική Μεσόγειο). Με τον τρόπο αυτό θα βελτιωθεί η ποιότητα των τερματικών σταθμών για τον αυξανόμενο αριθμό επισκεπτών που ανακαλύπτουν την πολιτιστική κληρονομιά της Τυνησίας. Ακόμα, η ΕΕ συμβάλει στην υποστήριξη της αγροτικής ανάπτυξης, την αντιμετώπιση της φτώχειας στις αγροτικές περιοχές και στην προστασία των φυσικών πόρων, βοηθώντας για παράδειγμα την ανάπτυξη τοπικών συνεταιριστικών οργανώσεων και ενώσεων διαχείρισης υδατικών πόρων, περιλαμβανομένης της βελτίωσης ή της κατασκευής αγροτικών φραγμάτων. Με τον τρόπο αυτό δίδεται η δυνατότητα στον φτωχό τοπικό πληθυσμό να αναπτύξει σταθερή πηγή εισοδήματος, να βελτιώσει το περιβάλλον μέσω της καλύτερης χρησιμοποίησης του νερού και να περιοριστεί έτσι η μετανάστευση προς τις πόλεις²¹¹.

4.3 Συνεργασία με τις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης και του Νότιου Καυκάσου

Η Ευρωπαϊκή Ένωση επιδιώκει την παγίωση των σχέσεών της με τις γειτονικές χώρες είτε στα ανατολικά είτε στα νότια. Παρότι δεν είναι υποψήφιες προς ένταξη στην ΕΕ, χώρες όπως η Ρωσία, η Ουκρανία, η Μολδαβία, η Λευκορωσία, οι δημοκρατίες του Καυκάσου και της Κεντρικής Ασίας αναπτύσσουν τις επιμέρους σχέσεις τους με την Ένωση με βάση Συμφωνίες Εταιρικής Σχέσης και Συνεργασίας που καλύπτουν το εμπόριο και άλλους οικονομικούς τομείς, καθώς και μέσα από κοινές δράσεις σε πολλούς τομείς κοινού ενδιαφέροντος. Στους γείτονες των ανατολικών συνόρων έχει δοθεί υπόσχεση για πιο ελεύθερες συναλλαγές σε συνάρτηση με την εκπλήρωση των απαιτούμενων προτύπων και την πρόοδο στις οικονομικές μεταρρυθμίσεις. Για παράδειγμα, στη Σύνοδο Κορυφής του Κιέβου, τον Δεκέμβριο του 2005, η ΕΕ επιβεβαίωσε ότι θα είναι έτοιμη να ξεκινήσει συνομιλίες για τη συμφωνία ελεύθερων συναλλαγών με την Ουκρανία μόλις η χώρα αυτή γίνει μέλος του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου (διαδικασία για την οποία η ΕΕ παρείχε σημαντική τεχνική και πολιτική υποστήριξη). Η πρόοδος που σημείωσε η Μολδαβία στην ενίσχυση του διοικητικού μηχανισμού – για παράδειγμα το σύστημα με το οποίο ελέγχουν και πιστοποιούν την καταγωγή των εμπορευμάτων – διευκολύνει την ΕΕ να παράσχει στη χώρα αυτή πρόσθετες εμπορικές προτιμήσεις. Προώθηση πιο ελεύθερων συναλλαγών δεν σημαίνει μόνο μείωση των δασμών. Πρέπει επίσης να αρθούν οι λιγότερο εμφανείς μη δασμολογικοί φραγμοί. Για τον λόγο αυτό η ΕΠΓ συμβάλλει στην εναρμόνιση των τελωνειακών κανονιστικών ρυθμίσεων και στην ενίσχυση και τον εκσυγχρονισμό των

²¹¹ Commission of the European Communities, Commission staff working document, “ENP Progress Report, Tunisia”, όπ. πρ. σελ. 6-10.

τελωνειακών καθεστώτων, ενώ τα σχέδια δράσης της ΕΠΓ προβλέπουν και μέτρα για την καταπολέμηση της απάτης και την ασφάλεια των εμπορευμάτων. Η αποστολή συνοριακής συνδρομής της ΕΕ στη Μολδαβία και στην Ουκρανία, που ξεκίνησε τον Δεκέμβριο του 2005, αποτελεί συγκεκριμένο παράδειγμα για τον τρόπο με τον οποίο η ΕΕ βοηθά χώρες να οργανώσουν τις τελωνειακές τους υπηρεσίες, ενώ το πρότυπο της ΕΕ για τη σύγχρονη διοίκηση των τελωνείων μπορεί να εφαρμοστεί σε όλες τις χώρες της ΕΠΓ.

Οι γειτονικές χώρες έχουν ζωτική σημασία για την ενεργειακή ασφάλεια της ΕΕ, είτε ως σημερινοί είτε ως μελλοντικοί προμηθευτές. Η ενίσχυση της ενεργειακής εταιρικής σχέσης της ΕΕ με τις γειτονικές αυτές χώρες αποτελεί συνεπώς στρατηγικό χαρακτηριστικό της ΕΠΓ και συμβάλλει στην επίτευξη των στόχων της για ειρήνη, ευημερία, ασφάλεια και σταθερότητα στην περιοχή, ενώ η προβλεψιμότητα των ενεργειακών προμηθειών συνιστά σημαντικό στοιχείο της σταθερότητας. Η Ουκρανία και η Λευκορωσία αποτελούν βασικές χώρες διαμετακόμισης των ενεργειακών εισαγωγών της ΕΕ και τα κράτη του Νοτίου Καυκάσου διαδραματίζουν σημαντικό γεωστρατηγικό ρόλο στη μεταφορά νέων ενεργειακών αποθεμάτων στην ΕΕ από την περιοχή της Κασπίας και από την Κεντρική Ασία.

Ακόμα, κατέστη σαφές στους κόλπους της ΕΕ ότι η μέχρι πρότινος πολιτική της στον Νότιο Καύκασο δεν έχει αποδώσει αποτελέσματα ανάλογα των πόρων που έχουν διατεθεί (περισσότερα από 1 δις ευρώ μετά το 1991). Για τον λόγο αυτόν, ήδη από το 2001 αποφασίσθηκε η αλλαγή της πολιτικής της ΕΕ και αναβάθμισης του πολιτικού της ρόλου στην περιοχή. Στόχος της νέας προσέγγισης είναι να προωθηθούν οι ευρωπαϊκές προτεραιότητες στην περιοχή: ειρήνη και σταθερότητα, ανάπτυξη κατάλληλου επενδυτικού περιβάλλοντος και στενότερη πολιτική συνεργασία. Επίσης, στην περιοχή του Νότιου Καυκάσου, η εφαρμογή της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Γειτονίας και των σχετικών σχεδίων δράσης στις τρεις χώρες (Αζερμπαϊτζάν, Αρμενία και Γεωργία) συνεχίστηκε το 2007. Στις 16 Οκτωβρίου 2007 τα Συμβούλια Σύνδεσης με αυτές τις τρεις χώρες συνήλθαν στο Λουξεμβούργο προκειμένου να εξετάσουν τις διμερείς σχέσεις και την υλοποίηση των σχεδίων δράσης²¹².

²¹² Ευρωπαϊκή Επιτροπή, «Γενική Έκθεση επί της δραστηριότητας της Ευρωπαϊκής Ένωσης 2007», όπ. πρ., σελ. 181.

4.3.1 Λευκορωσία

Βασικός στόχος της ΕΕ είναι να βοηθήσει τη μετάβαση της Λευκορωσίας στην οικονομία της αγοράς και την εγκαθίδρυση πολιτικού συστήματος βασισμένου στις αρχές της δημοκρατίας, του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και του κράτους δικαίου. Σε πρώτο στάδιο, η ΕΕ αποβλέπει στην πολιτική και οικονομική σταθεροποίησή της, κάτι που δεν είναι εύκολο, εξαιτίας του αυταρχικού τρόπου διακυβέρνησης της χώρας. Σημαντική παράμετρος καθορισμού της πολιτικής της ΕΕ για τη Λευκορωσία είναι και οι πολύ στενές σχέσεις της τελευταίας με τη Ρωσία.²¹³

Η ΕΚ και η Λευκορωσία διαπραγματεύθηκαν το 1995 τη Συμφωνία Εταιρικής Σχέσης και Συνεργασίας, η οποία προβλέπει τη συνεργασία σε ευρύ φάσμα τομέων πολιτικής. Λόγω οπισθοδρομήσεων όσον αφορά τον εκδημοκρατισμό στη Λευκορωσία, τα κράτη μέλη της ΕΕ αποφάσισαν, τον Σεπτέμβριο του 1997, να παγώσουν τη σύναψη της συμφωνίας εταιρικής σχέσης και συνεργασίας και τη σχετική ενδιάμεση εμπορική συμφωνία και να περιορίσουν τη μελλοντική βοήθεια ΕΚ στα «ανθρωπιστικά ή περιφερειακά σχέδια ή σε εκείνα που υποστηρίζουν άμεσα τη διαδικασία εκδημοκρατισμού».

Τον Σεπτέμβριο του 2004, η ΕΕ επέβαλε επίσης απαγόρευση εισόδου σε ορισμένους ανώτερους αξιωματούχους της Λευκορωσίας λόγω της αδράνειάς τους σε υποθέσεις εξαφάνισης πολιτικών της αντιπολίτευσης και δημοσιογράφων ή του ρόλου τους σε εκλογικές απάτες. Οι σχέσεις μεταξύ των δυο χωρών πάγωσαν μετά τη διεθνή καταδίκη των προεδρικών εκλογών που διοργανώθηκαν στις 19 Μαρτίου 2006. Παρά τις προειδοποιήσεις της διεθνούς κοινότητας, οι εκλογές αυτές πραγματοποιήθηκαν κατά παράβαση των διεθνών εκλογικών κανόνων και η Ευρωπαϊκή Ένωση αντέδρασε επιβάλλοντας, στις 18 Μαΐου 2006, περιοριστικά μέτρα εις βάρος ορισμένων αξιωματούχων της Λευκορωσίας και του προέδρου Lukashenko²¹⁴.

Στις 21 Νοεμβρίου 2006, η Επιτροπή υπέβαλε ένα έγγραφο που περιγράφει όλα όσα θα μπορούσε να προσφέρει η Ένωση στη Λευκορωσία, αν η χώρα δεσμευόταν να ακολουθήσει μια διαδικασία εκδημοκρατισμού και σεβασμού των δικαιωμάτων του

²¹³ Βλ. στην ιστοσελίδα του Ελληνικού Υπουργείου Εξωτερικών σχετικά με τη Λευκορωσία, http://old.mfa.gr/greek/foreign_policy/eu/eu_relations/nak_belarus.html.

²¹⁴ Κοινή θέση 2006/362/ΚΕΠΠΑ και κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 765/2006 (ΕΕ L 134 της 20.5.2006). Το Συμβούλιο δέσμευσε όλα τα κεφάλαια και τους οικονομικούς πόρους που βρίσκονται στην ιδιοκτησία προσώπων που ευθύνονται για τις παραβάσεις των διεθνών εκλογικών κανόνων και κατήρτισε έναν κατάλογο 36 προσώπων τα οποία αφορούν αυτά τα μέτρα, συμπεριλαμβανομένου του προέδρου Lukashenko. Βλ. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, «Γενική Έκθεση επί της δραστηριότητας της Ευρωπαϊκής Ένωσης 2006», Βρυξέλλες, Λουξεμβούργο 26 Ιανουαρίου 2007, σελ. 175-176.

ανθρώπου και του κράτους δικαίου²¹⁵. Το έγγραφο περιλαμβάνει συγκεκριμένα παραδείγματα από τα οφέλη που θα μπορούσε να έχει ο πληθυσμός της Λευκορωσίας από την προσέγγιση μεταξύ της χώρας και της Ένωσης στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Γειτονίας.

Τέλος, σημειώθηκε πρόοδος στην προώθηση και την εφαρμογή του εγγράφου της 21^{ης} Νοεμβρίου 2006 της Επιτροπής²¹⁶ που περιγράφει όλα όσα θα μπορούσε να προσφέρει η Ένωση στη Λευκορωσία, αν η χώρα δεσμευόταν να ακολουθήσει μια διαδικασία εκδημοκρατισμού και σεβασμού των δικαιωμάτων του ανθρώπου και του κράτους δικαίου²¹⁷.

4.3.2 Μολδαβία

Η εταιρική σχέση και η Συμφωνία Συνεργασίας ΕΕ-Μολδαβίας τέθηκαν σε ισχύ τον Ιούλιο του 1998 και προβλέπουν την ελευθέρωση του εμπορίου, τη νομοθετική εναρμόνιση, τη συνεργασία σε ορισμένους τομείς και τον πολιτικό διάλογο. Έτσι εκδόθηκε τον Φεβρουάριο του 2005 σχέδιο δράσης ΕΕ-Μολδαβίας στο πλαίσιο της ΕΠΓ το οποίο αποτελεί και ένα νέο μέσο για την εμβάθυνση των σχέσεων. Βασική προτεραιότητα του σχεδίου δράσης της ΕΠΓ είναι η στήριξη των προσπαθειών για την ανεύρεση οριστικής λύσης στο πρόβλημα της Υπερδνειστερίας²¹⁸. Μεταξύ των προτεραιοτήτων στις σχέσεις με

²¹⁵ Η ΕΕ συνεχίζει να στηρίζει την εδραίωση της δημοκρατίας και της κοινωνίας των πολιτών στη Λευκορωσία. Ανταποκρινόμενη στις ανησυχίες που διατυπώθηκαν σχετικά με την ελευθερία της έκφρασης και την επιδείνωση της κατάστασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, καθώς και την ανάγκη εξασφάλισης πρόσβασης σε ανεξάρτητη ενημέρωση για τα γεγονότα και την ενίσχυση της παιδείας των Λευκορώσων σε θέματα δημοκρατίας και ελευθεριών, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή σύναψε σύμβαση, τον Αύγουστο του 2005, με ευρωπαϊκό ραδιοτηλεοπτικό οργανισμό για την πραγματοποίηση μεταδόσεων μέσω του ραδιόφωνου και διαδικτύου στα λευκορωσικά για περίοδο ενός έτους, με στόχο την αύξηση της «ευσαιθητοποίησης του πληθυσμού της Λευκορωσίας στα θέματα της δημοκρατίας, του πλουραλισμού, του κράτους δικαίου, της ελευθεροτυπίας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων». Τον Φεβρουάριο του 2006 ξεκίνησε μεγαλύτερο σχέδιο χρηματοδοτούμενο με 2 εκατ. ευρώ. Τον Οκτώβριο του 2006, η ΕΚ παρείχε υποστήριξη ύψους 4,5 εκατ. ευρώ για την χορήγηση υποτροφιών σε Λευκορώσους φοιτητές που εκδιώχθηκαν από πανεπιστήμια της Λευκορωσίας για πολιτικούς λόγους. Χάριν σε αυτές τις υποτροφίες και σε προηγούμενη στήριξη της ΕΚ, περίπου 500 Λευκορώσοι φοιτητές κατάφεραν να σπουδάσουν σε πανεπιστήμια του Vilnius και της Ουκρανίας με Ευρωπαϊκές Υποτροφίες.

²¹⁶ Βλ. "EU-Belarus: New Message to the People of Belarus", Brussels 21 November 2006, IP/06/1593, στην ιστοσελίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/06/1593&format=HTML&aged=0&language=EN>.

²¹⁷ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, «Γενική Έκθεση επί της δραστηριότητας της Ευρωπαϊκής Ένωσης 2007», όπ. πρ. σελ. 180.

²¹⁸ Μετά τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης και την ανεξαρτησία της Μολδαβίας, η περιοχή της Υπερδνειστερίας κήρυξε το 1991 την ανεξαρτησία της και ακολούθησε σύντομος εμφύλιος πόλεμος. Από το 1992, δεν έχει ακόμη βρεθεί λύση για το καθεστώς της μη αναγνωρισθείσας διεθνώς αποσχισθείσας περιοχής. Η απόσυρση των ρωσικών στρατευμάτων και πυρομαχικών, που είχε αρχικά οριστεί για τα τέλη του 2002 βάσει της Συμφωνίας που επετεύχθη στη Διάσκεψη Κορυφής του ΟΑΣΕ στην Κωνσταντινούπολη, διακόπηκε μετά την απόσυρση από τις αποθήκες μέχρι το 2003, ποσοστού που εκτιμάται μόνο στο 35% των πυρομαχικών. Οι συνομιλίες για πολιτική ρύθμιση συνεχίζονται σε πενταμελές σχήμα όπου συμμετέχουν ο ΟΑΣΕ, η Ρωσία και η Ουκρανία ως μεσολαβητές, μαζί με εκπροσώπους από το Τσισινάου (πρωτεύουσα της Μολδαβίας) και το Τιρασπόλ (πρωτεύουσα της αυτοανακηρυχθείσας δημοκρατίας της Υπερδνειστερίας). Η ΕΕ και οι ΗΠΑ συμμετείχαν στις συνομιλίες

τη Μολδαβία περιλαμβάνονται επίσης η ενίσχυση των θεσμικών οργάνων, η βελτίωση του επιχειρηματικού κλίματος, η διασφάλιση του σεβασμού της ελευθερίας έκφρασης και των μέσων ενημέρωσης και η συνεργασία σε θέματα όπως η διαχείριση των συνόρων, η μετανάστευση και η καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων, του οργανωμένου εγκλήματος και της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες.

Η Μολδαβία και η ΕΕ συνεργάζονται στενά στην εφαρμογή του σχεδίου δράσης της ΕΠΓ το οποίο έχει πράγματι τεθεί από τη μολδαβική κυβέρνηση και σχηματίστηκε μετά τις εκλογές του 2005 στο επίκεντρο του εθνικού μεταρρυθμιστικού προγράμματος της Μολδαβίας. Παραδείγματα για το πώς υποστηρίζει η ΕΕ τη μεταρρυθμιστική διαδικασία έχει να κάνει με το άνοιγμα Αντιπροσωπείας της Επιτροπής στο Τσισινάου (το άνοιγμα Αντιπροσωπείας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στο Τσισινάου αποτελεί σημαντική και απτή ενίσχυση των προσπαθειών της Μολδαβίας να εφαρμόσουν το σχέδιο δράσης).

Επιπρόσθετα, η άμεση βοήθεια της ΕΚ προς τη Μολδαβία αυξήθηκε σε 42 εκατ. ευρώ την περίοδο 2005-2006, πέραν της βοήθειας από τα προγράμματα γειτονίας και από άλλα προγράμματα παροχής βοήθειας της ΕΚ όπως τα περιφερειακά προγράμματα και το πρόγραμμα επισιτιστικής ασφάλειας. Ακόμα, στη Μολδαβία εφαρμόζεται ένα νέο, πολύ πιο γενναιόδωρο σύστημα εμπορικών προτιμήσεων που είναι γνωστό ως GSP+ (Σύστημα Γενικευμένων Προτιμήσεων Συν), το οποίο παρέχει στη χώρα καλύτερη πρόσβαση στην αγορά της ΕΕ²¹⁹. Η Επιτροπή συμβάλλει επίσης στη βελτίωση των αντίστοιχων θεσμικών οργάνων της Μολδαβίας και των διαδικασιών ελέγχου και πιστοποίησης της καταγωγής των προϊόντων (γεγονός που θα επιτρέψει στην ΕΕ να εξετάσει την παραχώρηση ακόμη πιο προτιμησιακής μεταχείρισης στο μέλλον). Η Επιτροπή βοηθά ακόμα στην αναθεώρηση των μολδαβικών υγειονομικών και φυτοϋγειονομικών συστημάτων γεγονός που θα επιτρέψει την πρόσβαση των μολδαβικών προϊόντων τροφίμων στην αγορά της ΕΕ, μέσω της αποστολής συνοριακής συνδρομής της ΕΕ η οποία συμβάλλει στη διασφάλιση διαφανούς διαχείρισης των συνόρων Μολδαβίας-Ουκρανίας, μέσω κοινών προγραμμάτων με το Συμβούλιο της Ευρώπης με στόχο τη βελτίωση του κράτους δικαίου, την ανεξαρτησία της δικαιοσύνης και τον σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στη Μολδαβία²²⁰.

ως παρατηρητές το 2005. Η ΕΕ ανησυχεί ιδιαίτερα για τους υψηλούς δείκτες οργανωμένου εγκλήματος και λαθρεμπορίου στην Υπερδνειστερία, πρόβλημα προσέγγισε ακόμη περισσότερο τα σύνορα της ΕΕ μετά την προσχώρηση της Ρουμανίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Popescu Nicu, "The EU in Moldova-Settling conflicts in the Neighbourhood", Occasional Paper 60, European Union Institute for Security Studies, October, Paris, 2005, σελ. 3-6.

²¹⁹ Commission of the European Communities, Commission staff working document, "European Neighbourhood Policy, Country Report, Moldova", Brussels 4 December 2006, SEC(2006) 1506/2. σελ. 8.

²²⁰ Τον Νοέμβριο του 2005, η ΕΕ έστειλε αποστολή συνοριακής συνδρομής στη Μολδαβία και στην Ουκρανία, αποτελούμενη από 70 περίπου στελέχη της συνοριακής αστυνομίας και των τελωνείων από τα κράτη μέλη της ΕΕ προκειμένου να συμβουλευθούν και να εκπαιδεύσουν τις τελωνειακές και

Το Συμβούλιο Συνεργασίας Ευρωπαϊκής Ένωσης-Μολδαβίας, που συνήλθε στις 19 Ιουνίου 2007 στο Λουξεμβούργο αξιολόγησε ιδίως την εφαρμογή του σχεδίου δράσης της ΕΠΓ, περιλαμβανομένων των τελευταίων πολιτικών και οικονομικών εξελίξεων και της προόδου που επιτεύχθηκε στην ειρηνική διευθέτηση της διένεξης στην Υπερδνειστερία. Η διαχείριση των συνόρων μεταξύ της Μολδαβίας και της Ουκρανίας απέκτησε μεγαλύτερη διαφάνεια. Η Επιτροπή και οι δύο εν λόγω χώρες παρέτειναν με κοινή συμφωνία την εντολή της αποστολής της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη συνοριακή συνδρομή μέχρι τον Νοέμβριο του 2009. Μια τριμερής σύσκεψη για συνοριακά ζητήματα πραγματοποιήθηκε επίσης στη Μολδαβία και την Ουκρανία τον περασμένο Δεκέμβριο. Με ανάλογες πρωτοβουλίες με αυτές του προηγούμενου έτους, η Επιτροπή εξακολούθησε να υποστηρίζει τις προσπάθειες που καταβάλλονται για την εξεύρεση λύσης στην Υπερδνειστερία.

Η Επιτροπή σημείωσε περαιτέρω πρόοδο στη χορήγηση συμπληρωματικών αυτόνομων εμπορικών προτιμήσεων στη Μολδαβία και για το σκοπό αυτό υπέβαλε πρόταση κανονισμού στο Συμβούλιο στις 14 Νοεμβρίου 2007²²¹. Στις 16 Απριλίου του ίδιου έτους, το Συμβούλιο αποφάσισε την παροχή κοινοτικής μακροοικονομικής χρηματοδοτικής συνδρομής στη Μολδαβία με σκοπό την υποστήριξη του ισοζυγίου πληρωμών της Μολδαβίας και την ελάττωση των χρηματοδοτικών περιορισμών στην εφαρμογή του οικονομικού προγράμματος της κυβέρνησης²²². Μετά τη σοβαρή ξηρασία που έπληξε τη Μολδαβία, ιδίως τις περιοχές του Νότου, η Επιτροπή χορήγησε, ως

συνοριακές υπηρεσίες των δύο χωρών. Το πρόγραμμα αποσκοπεί στην ενίσχυση της διασυνοριακής συνεργασίας και στην πρόληψη του λαθρεμπορίου της εμπορίας ανθρώπων και των τελωνειακών απατών. Γενικότερα, αποσκοπεί στη βελτίωση της ασφάλειας και της σταθερότητας στην περιοχή συμβάλλοντας στη δημιουργία των απαιτούμενων συνθηκών για τη διευθέτηση της σύγκρουσης με την αποσχισθείσα από τη Μολδαβία Υπερδνειστερία περιοχή. Το πρόγραμμα αποφέρει επίσης οικονομικά οφέλη καθώς διασφαλίζει ότι οι κυβερνήσεις της Ουκρανίας και της Μολδαβίας θα λάβουν όλους τους οφειλόμενους δασμούς. Η αποστολή αυτή η οποία έχει έδρα την Οδησό της Ουκρανίας και προϋπολογισμό 20 εκατ. ευρώ θα διαρκέσει τουλάχιστον δύο έτη. Η Benita Ferrero-Waldner, Επίτροπος της ΕΕ αρμόδια για τις Εξωτερικές Σχέσεις και την Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας, κατά την έναρξη της αποστολής δήλωσε ότι η ΕΕ επιθυμεί ιδιαίτερα να συνεργαστεί με τις κυβερνήσεις της Ουκρανίας και της Μολδαβίας – σε όλα τα επίπεδα, – για την επίτευξη των κοινών στόχων και αξιών στα εν λόγω σύνορα και για να εξασφαλιστεί βιώσιμη σταθερότητα στην περιοχή. Η Επίτροπος επαινεσε «...το πολιτικό σθένος και των Προέδρων Voronin και Yuschenko για την δημιουργία πολιτικού κλίματος που μας επέτρεψε να σχεδιάσουμε και να υλοποιήσουμε αυτό το εγχείρημα». Περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τις σχέσεις Μολδαβίας-ΕΕ, την σημασία της για την ΕΕ και την ΕΠΓ καθώς και για τις σχέσεις της με την Ουκρανία βλ. Phinnemore David, “Moldova: a Step Too Far for EU Enlargement?”, ECPR – 3rd Pan-European Conference on EU Politics, Bilgi University, Istanbul, Turkey, 21-23 September 2006, και Kwarcial Krystina, Panainte Sergiu, “Socializing Strategies and their Application, the Case of Moldova”, Center for EU Enlargement Studies, Central European University, Budapest, April, 2006, σελ. 27-53.

²²¹ Βλ. Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, «Πρόταση κανονισμού του Συμβουλίου για τη χορήγηση αυτόνομων εμπορικών προτιμήσεων για τη Μολδαβία και την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 980/2005 και της απόφασης 2005/924/ΕΚ της Επιτροπής», 14 Νοεμβρίου 2007, COM(2007) 705, τελικό.

²²² Απόφαση 2007/259/ΕΚ (ΕΕ L 111 της 28.4.2007).

βραχυπρόθεσμο μέτρο, ανθρωπιστική βοήθεια 3 εκατ. ευρώ στους πιο ευάλωτους αγροτικούς πληθυσμούς της χώρας.

4.3.3 Ουκρανία

Βασικός άξονας της πολιτικής της ΕΕ στην Ουκρανία είναι η ενίσχυση των δημοκρατικών θεσμών και των προσπαθειών οικονομικής μεταρρύθμισης, που θα φέρουν τη χώρα αυτή πλησιέστερα στις ευρωπαϊκές δομές. Ταυτόχρονα, αναγνωρίζεται ο ευρωπαϊκός προσανατολισμός της Ουκρανίας, η οποία έχει θέσει ως στρατηγικό στόχο την ένταξή της στην ΕΕ. Η «πορτοκαλί επανάσταση» της Ουκρανίας στα τέλη του 2004 είχε ως αποτέλεσμα την εκλογή ενός νέου φιλοδυτικού, μεταρρυθμιστή προέδρου, του Viktor Yushchenko και τη συνέχιση της στενότερης συνεργασίας με την ΕΕ. Οι βουλευτικές εκλογές του Μαρτίου 2006, οι οποίες σε μεγάλο βαθμό ήταν ελεύθερες και δίκαιες, επιβεβαίωσαν τη φιλοδυτική στροφή μετά την «πορτοκαλί επανάσταση».

Οι σχέσεις της ΕΕ με την Ουκρανία βασίζονται στη συμφωνία συνεργασίας και εταιρικής σχέσης του 1998. Ενώ η συνεργασία είχε ήδη αναπτυχθεί, και η διευρυμένη ΕΕ αποτελούσε τον μεγαλύτερο εμπορικό εταίρο της Ουκρανίας, η «πορτοκαλί επανάσταση» έδωσε νέα δυναμική στις σχέσεις των δυο πλευρών²²³. Το σχέδιο δράσης της ΕΠΓ το οποίο εγκρίθηκε από κοινού τον Φεβρουάριο του 2005, εξασφαλίζει ένα γενικό και φιλόδοξο πλαίσιο για συνεργασία με την Ουκρανία και αντικατοπτρίζει το ευρύ φάσμα των προτεραιοτήτων που συμφωνήθηκαν στον τομέα των πολιτικών.

Από την έναρξη εφαρμογής του προγράμματος των μεταρρυθμίσεων, το 2005, έχει σημειωθεί ικανοποιητική πρόοδος, με συγκεκριμένα επιτεύγματα όπως για παράδειγμα η παραχώρηση του «καθεστώτος οικονομίας της αγοράς»²²⁴ για τις διαδικασίες εμπορικής άμυνας της ΕΕ, η υπογραφή μνημονίου συμφωνίας για την ενέργεια που προβλέπει αυξημένη συνεργασία και ενδεχόμενη μελλοντική ενοποίηση των ενεργειακών αγορών της ΕΕ και της Ουκρανίας, η σύναψη οριζόντιας αεροπορικής συμφωνίας και συμφωνίας συνεργασίας για πλοήγηση μέσω δορυφόρου, η έναρξη αποστολής συνοριακής συνδρομής για τη διαχείριση των συνόρων Μολδαβίας-Ουκρανίας, οι συζητήσεις για την απλούστευση

²²³ European Neighbourhood and Partnership Instrument, “Ukraine Country Strategy Paper 2007-2013”, στην ιστοσελίδα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/country/enpi_csp_ukraine_en.pdf, σελ. 4.

²²⁴ Το «καθεστώς οικονομίας της αγοράς» για την Ουκρανία είναι ένα από τα πρώτα συγκεκριμένα βήματα που πραγματοποιήθηκαν στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Γειτονίας ήταν η έγκριση από την ΕΕ, τον Δεκέμβριο του 2005, καθεστώτος οικονομίας της αγοράς για την Ουκρανία για να χρησιμοποιηθεί στο πλαίσιο των διαδικασιών της ΕΕ για την εμπορική άμυνα. Αυτό σημαίνει ότι στις διαδικασίες αντιντάμπινγκ της ΕΕ που διασφαλίζουν τη μη διάθεση στις αγορές της ΕΕ προϊόντων τρίτων χωρών σε υπερβολικά χαμηλές τιμές, λαμβάνονται υπόψη οι δαπάνες και οι τιμές των ουκρανικών επιχειρήσεων για τον υπολογισμό του περιθωρίου ντάμπινγκ και κάθε άλλου έκτακτου δασμού που πρέπει να επιβληθεί (έναντι των δαπανών τρίτων χωρών και των κατά προσέγγιση δαπανών). Παρόλο που το καθεστώς αυτό είναι τεχνικής φύσεως, έχει πολιτική σημασία και αποτελεί σημαντικό βήμα για την ανάπτυξη του εμπορίου.

των διαδικασιών χορήγησης θεωρήσεων εισόδου/επανεισδοχής, οι διαπραγματεύσεις σχετικά με συμφωνία για τη διαπίστωση της συμμόρφωσης και την αποδοχή των βιομηχανικών προϊόντων και η ετοιμότητα διαπραγμάτευσης νέας ενισχυμένης συμφωνίας με την Ουκρανία, κεντρικό στοιχείο της οποίας θα είναι η ζώνη ελευθέρων συναλλαγών, μόλις η Ουκρανία προσχωρήσει στον ΠΟΕ²²⁵.

Η εφαρμογή των σχεδίων δράσης της ευρωπαϊκής πολιτικής γειτονίας που συμφωνήθηκαν με τη Μολδαβία και την Ουκρανία συνεχίστηκε το 2007 και τον Απρίλιο έγινε μια γενική εκτίμηση της προόδου. Στις 6 Φεβρουαρίου 2007 συνήλθε στο Κίεβο μια τρόικα μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Ουκρανίας, όπου εγκαινίασε τις διαπραγματεύσεις για μια συμφωνία βελτιωμένης συνεργασίας μεταξύ των δύο μερών. Ένας από τους πυλώνες της συμφωνίας πρέπει να είναι μια πλήρης και φιλόδοξη ζώνη ελεύθερων συναλλαγών που θα συμβάλει στη μεγαλύτερη δυνατή ενοποίηση της Ένωσης και της Ουκρανίας σε εμπορικά θέματα. Οι διαπραγματεύσεις σχετικά με αυτή τη νέα ενισχυμένη συμφωνία άρχισαν στις 5 Μαρτίου του ίδιου έτους.

Το 2007, έξι κύκλοι διαπραγματεύσεων αφιερώθηκαν στις πολιτικές πτυχές, στη δικαιοσύνη και στις εσωτερικές υποθέσεις, στην τομεακή συνεργασία, καθώς και στη συνεργασία στους τομείς της ενέργειας και των μεταφορών. Εντούτοις, τα δύο μέρη συμφώνησαν να αρχίσουν διαπραγματεύσεις σχετικά με τη δημιουργία ζώνης ελεύθερων συναλλαγών μόνον όταν η Ουκρανία θα έχει ολοκληρώσει τη διαδικασία προσχώρησης στον ΠΟΕ²²⁶.

Το Συμβούλιο Συνεργασίας Ευρωπαϊκής Ένωσης-Ουκρανίας συνήλθε στις 18 Ιουνίου 2007 στο Λουξεμβούργο και εξέφρασε την ικανοποίησή του για την πρόοδο που έχει σημειωθεί στις διαπραγματεύσεις για μια νέα ενισχυμένη συμφωνία. Το Συμβούλιο αυτό έθεσε τις βάσεις για την υπογραφή συμφωνιών που θα συμβάλουν στη χαλάρωση των κανόνων έκδοσης θεωρήσεων, επανεισδοχής²²⁷ και εμπορίου προϊόντων σιδηρουργίας. Η

²²⁵ Περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την πρόοδο του σχεδίου δράσης για την Ουκρανία, βλ. “Joint Evaluation Report, EU-Ukraine Action Plan, Brussels, March 2008, στην ιστοσελίδα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, http://ec.europa.eu/external_relations/ukraine/docs/ukraine_eu_joint_evaluation_2008_en.pdf.

²²⁶ Βλ. “EU-Ukraine Start Negotiations on New Enhanced Agreement”, Brussels 2 March 2007, IP/07/275, στην ιστοσελίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/07/275&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>.

²²⁷ Την 1^η Ιουνίου 2007 άρχισαν να ισχύουν οι συμφωνίες μεταξύ της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και της Ρωσικής Ομοσπονδίας για την απλούστευση της έκδοσης θεωρήσεων βραχείας διαμονής (Απόφαση 2007/340/EK (EE L 129 της 17.5.2007)) και την επανεισδοχή (Απόφαση 2007/341/EK (EE L 129 της 17.5.2007)). Η συμφωνία για την απλούστευση της έκδοσης θεωρήσεων βραχείας διαμονής θεσπίζει, βάσει της αρχής της αμοιβαιότητας, την έκδοση θεωρήσεων για διαμονή που δεν υπερβαίνει τις 90 ημέρες ανά περίοδο 180 ημερών για τους πολίτες των δύο συμβαλλόμενων μερών. Η συμφωνία αυτή δεν αφορά την επικράτεια της Δανίας, της Ιρλανδίας και του Ηνωμένου Βασιλείου. Στις 29 Νοεμβρίου 2007 εγκρίθηκαν η συμφωνία μεταξύ της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και της Ουκρανίας σχετικά με την απλούστευση της έκδοσης θεωρήσεων (Απόφαση 2007/840/EK (EE L 332 της 18.12.2007)) και η

Διάσκεψη Κορυφής μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Ουκρανίας πραγματοποιήθηκε στο Κίεβο στις 14 Σεπτεμβρίου 2007. Μεταξύ των θεμάτων που εξετάστηκαν περιλαμβάνονται η παγιοποίηση της δημοκρατίας στην Ουκρανία και η σημαντική πρόοδος που σημειώθηκε στην εφαρμογή του σχεδίου δράσης Ευρωπαϊκής Ένωσης-Ουκρανίας. Οι ηγέτες της Ένωσης υπογράμμισαν ότι η ικανότητα της Ουκρανίας να σταθεροποιήσει το πολιτικό της σύστημα θα αποτελέσει καθοριστικό παράγοντα για τη συνέχιση των πολιτικών και οικονομικών μεταρρυθμίσεων και εξέφρασαν την ικανοποίησή τους για την κατάσταση προόδου των διαπραγματεύσεων όσον αφορά τη νέα ενισχυμένη συμφωνία²²⁸.

4.3.4 Αρμενία

Τον Απρίλιο 1996 υπογράφηκε στο Λουξεμβούργο Συμφωνία Εταιρικής Σχέσης και Συνεργασίας μεταξύ ΕΕ-Αρμενίας, η οποία τέθηκε σε ισχύ την 1^η Ιουλίου 1999, με δεκαετή ισχύ, ανανεώσιμη στη συνέχεια ανά έτος. Η σχέση αυτή αποσκοπεί στην προώθηση του σεβασμού των δημοκρατικών αρχών, του κράτους δικαίου και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων καθώς και στην εδραίωση της οικονομίας της αγοράς, της ελευθέρωσης του εμπορίου και της συνεργασίας σε ευρύ φάσμα τομέων²²⁹.

Η ΕΕ ενσωματώνοντας την Αρμενία, μετά από αίτημά της, μαζί με το Αζερμπαϊτζάν και τη Γεωργία, στην ΕΠΓ το 2004, προέβαλε την ετοιμότητά της να βοηθήσει περαιτέρω τη χώρα αυτή στην αντιμετώπιση των προαναφερόμενων προκλήσεων. Στην έκθεση της ΕΠΓ για τη χώρα, του Μαρτίου 2005, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή επεσήμανε ότι το σχέδιο δράσης πρέπει να προβλέπει μεταξύ άλλων ενίσχυση για δημοκρατικές μεταρρυθμίσεις στην οικονομία αγοράς. Οι διαβουλεύσεις για το σχέδιο δράσης ξεκίνησαν στα τέλη του 2005 και ολοκληρώθηκαν στα μέσα του 2006.

Στα παραδείγματα για τον τρόπο με τον οποίο η ΕΕ στηρίζει τις μεταρρυθμιστικές διαδικασίες στην Αρμενία περιλαμβάνονται η ενίσχυση των θεσμικών, νομοθετικών και διοικητικών μεταρρυθμίσεων με την παράλληλη αντιμετώπιση των κοινωνικών συνεπειών που αντιμετωπίζονται κατά τη μετάβαση πχ η στήριξη για οικονομική, πολιτική και κοινωνική ανάπτυξη στο πλαίσιο της ΕΠΓ και του ΠΟΕ μέσω του χρηματοδοτούμενου από το TACIS Αρμενικού Κέντρου Ευρωπαϊκής Πολιτικής και Νομικών Συμβουλών (AEPLAC). Η τρέχουσα φάση του AEPLAC προβλέπει την παροχή υψηλού επιπέδου

συμφωνία επανεισδοχής προσώπων (Απόφαση 2007/839/EK (ΕΕ L 332 της 18.12.2007)). Βλ. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, «Γενική Έκθεση επί της δραστηριότητας της Ευρωπαϊκής Ένωσης 2007», όπ. πρ., σελ. 153-154.

²²⁸ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, «Γενική Έκθεση επί της δραστηριότητας της Ευρωπαϊκής Ένωσης 2007», όπ. πρ., σελ. 179-180.

²²⁹ Βλ. στην ιστοσελίδα του Ελληνικού Υπουργείου Εξωτερικών σχετικά με την Αρμενία, http://old.mfa.gr/greek/foreign_policy/eu/eu_relations/nak_armenia.html.

πολιτικών και νομικών συμβουλών προς την κυβέρνηση για την εφαρμογή της συμφωνίας εταιρικής σχέσης και συνεργασίας. Ακόμα σημαντικό θεωρείται η ενίσχυση για το έγκαιρο κλείσιμο του πεπαλαιωμένου σταθμού παραγωγής πυρηνικής ενέργειας του Medzamor²³⁰ και την ανάπτυξη εναλλακτικών λύσεων στην πυρηνική ενέργεια: αποκατάσταση εγκαταστάσεων αποθήκευσης αερίου, υδροηλεκτρικών σταθμών, αξιολόγηση του αναπτυξιακού δυναμικού της ανανεώσιμης ενέργειας, κατάρτιση μελετών σκοπιμότητας και στρατηγικής για τον παροπλισμό του Medzamor. Άλλες ενισχύσεις αφορούν την εκπαίδευση και την επαγγελματική κατάρτιση η οποία επίσης συμβάλλει στη μείωση της φτώχειας. Υπάρχει και ένα πρόγραμμα επισιτιστικής ασφάλειας που αποσκοπεί στη μείωση της φτώχειας. Προβλέπει δημοσιονομική ενίσχυση και τεχνική βοήθεια για σημαντική έγγεια μεταρρύθμιση και διαχείριση των δημόσιων οικονομικών, περιλαμβανομένης της ενίσχυσης των κοινωνικών τομέων (οικογενειακά επιδόματα και μέριμνα του παιδιού)²³¹.

4.3.5 Αζερμπαϊτζάν

Κατά τα πρώτα χρόνια μετά την ανεξαρτησία του Αζερμπαϊτζάν, οι σχέσεις μεταξύ ΕΕ-Αζερμπαϊτζάν επικεντρώθηκαν στην αντιμετώπιση της δύσκολης κατάστασης στον ανθρωπιστικό τομέα ως συνέπεια της διάλυσης της Σοβιετικής Ένωσης και της διαφοράς με την Αρμενία ως προς το Ναγκόρνο-Καραμπάχ²³² και την ασταθή εσωτερική κατάσταση. Τον Ιούνιο του 1995, η ΕΕ άρχισε τις διαπραγματεύσεις με το Αζερμπαϊτζάν, με σκοπό τη σύναψη Συμφωνίας Εταιρικής Σχέσης και Συνεργασίας. Η Συμφωνία υπογράφηκε την 22 Απριλίου 1996 στο Λουξεμβούργο και τέθηκε σε ισχύ την 1^η Ιουλίου 1999, με δεκαετή ισχύ, ανανεώσιμη στη συνέχεια ανά έτος, όπως και στην περίπτωση της Αρμενίας²³³. Η εν λόγω Συμφωνία αποσκοπεί, για παράδειγμα, στην ελευθέρωση του εμπορίου, στην

²³⁰ Το κλείσιμο του σταθμού παραγωγής πυρηνικής ενέργειας του Medzamor αποτελεί σημαντικό θέμα για τις σχέσεις ΕΕ-Αρμενίας. Επειδή η Αρμενία δεν διαθέτει πολλούς φυσικούς πόρους, εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τον εν λόγω σταθμό ο οποίος άνοιξε εκ νέου το 1995. Ωστόσο, ο σταθμός αυτός θεωρείται επικίνδυνος τόσο από πλευράς σχεδιασμού όσο και λόγω της εγκατάστασής του σε σεισμική ζώνη. Η Ευρωπαϊκή Ένωση προσέφερε 100 εκατ. ευρώ για να διευκολύνει το έγκαιρο κλείσιμό του. Βλ. Poviliūnas Audrius, "South Caucasus in the Context of European Neighbourhood Policy", South Caucasus in The Context of European Neighbourhood Policy, Lithuania, 2005, σελ. 136.

²³¹ Περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τις ενισχύσεις και τη βοήθεια της ΕΕ στην Αρμενία βλ. στην ιστοσελίδα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής σχετικά με την Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας, "EU Armenia Action Plan", http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/action_plans/armenia_enp_ap_final_en.pdf.

²³² Τα εδάφη του Ναγκόρνο-Καραμπάχ, στα οποία κυριαρχούν οι αρμενικοί πληθυσμοί, βρίσκονται στα σύνορα με το Αζερμπαϊτζάν. Οι αιμαχίες στα εδάφη αυτά ξεκίνησαν το 1988 με το Αζερμπαϊτζάν και κλιμακώθηκαν σε ανοικτό πόλεμο με τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης, με αποτέλεσμα πάνω από 20.000 νεκρούς και ένα εκατομμύριο πρόσφυγες. Η περιοχή αυτοανακηρύχθηκε ανεξάρτητη δημοκρατία το 1991, χωρίς όμως να αναγνωριστεί διεθνώς. Το 1994 συμφωνήθηκε ανακωχή, με τις αρμενικές στρατιωτικές δυνάμεις να κατέχουν την περιοχή. Δεν έχει ακόμη βρεθεί λύση στη σύγκρουση, παρόλο που η Γαλλία, η Ρωσία και οι ΗΠΑ συμπροεδρεύουν στην «Ομάδα Μινσκ» του ΟΑΣΕ που επιχειρεί να διευκολύνει την εξεύρεση λύσης. Βλ. στην ιστοσελίδα του Ελληνικού Υπουργείου Εξωτερικών, «Κρίσεις και Περιφερειακά Ζητήματα», Φεβρουάριος, 2008, <http://www.mfa.gr/www.mfa.gr/el-GR/Policy/Geographic+Regions/Russia-Eastern+Europe-Central+Asia/Crises+and+Regional+Issues/>.

²³³ Βλ. στην ιστοσελίδα του Ελληνικού Υπουργείου Εξωτερικών σχετικά με το Αζερμπαϊτζάν, http://old.mfa.gr/greek/foreign_policy/eu/eu_relations/nak_azerbaijan.html.

προώθηση των επενδύσεων και στην ενθάρρυνση της προστασίας των δικαιωμάτων πνευματικής, βιομηχανικής και εμπορικής ιδιοκτησίας με παράλληλη ανάπτυξη τακτικού πολιτικού διαλόγου. Οι σχέσεις ΕΕ-Αζερμπαϊτζάν σημείωσαν σταθερή ανάπτυξη κατά τα τελευταία χρόνια. Ο σημερινός διάλογος είναι πιο επικεντρωμένος και η συνεργασία ενισχύθηκε ιδίως στους τομείς της ενέργειας και των μεταφορών. Η ΕΕ επεσήμανε τη συμβολή που θα έχει η αντιμετώπιση των προκλήσεων αυτών, καθώς το Αζερμπαϊτζάν, μαζί με την Αρμενία και τη Γεωργία, περιλήφθηκαν στην ΕΠΓ το 2004, όπως προαναφέραμε, μετά από αίτημά τους²³⁴.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, στην Έκθεση Χώρας ΕΠΓ του Μαρτίου 2005, ανέφερε ότι τα σχέδια δράσης πρέπει να προβλέπουν μεταξύ άλλων τη στήριξη της οικονομίας αγοράς, των θεσμικών και πολιτικών μεταρρυθμίσεων, της μείωσης της φτώχειας και διάφορα άλλα απαιτούμενα μέτρα για την προσέγγιση της χώρας με την Ευρωπαϊκή Ένωση. Σε πολιτικό επίπεδο, η ΕΕ είναι έτοιμη να βοηθήσει το Αζερμπαϊτζάν να προωθήσει περαιτέρω τη δημοκρατική του ανάπτυξη, να βελτιώσει τη διεξαγωγή των εκλογών και να ενισχύσει την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών. Στα τέλη του 2005 ξεκίνησαν διαβουλεύσεις για το σχέδιο δράσης της ΕΠΓ οι οποίες ολοκληρώθηκαν το 2006.

Παρακάτω ακολουθούν κάποια παραδείγματα για τους τρόπους με τους οποίους η ΕΕ υποστηρίζει τις μεταρρυθμιστικές διαδικασίες στο Αζερμπαϊτζάν. Καταρχήν, παρέχει βοήθεια για τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης, (π.χ. σε 22 χωριά της περιοχής Fizuli) βελτιώνοντας τα δίκτυα ηλεκτροδότησης, τροφοδότησης με πόσιμο νερό και άρδευσης, καθώς και την αποκατάσταση της σιδηροδρομικής σύνδεσης της περιφέρειας με την πρωτεύουσα. Αυτά, όχι μόνο βελτίωσαν τις βασικές συνθήκες διαβίωσης στην περιοχή, αλλά έδωσαν επίσης τη δυνατότητα σε περίπου 35.000 εσωτερικά μετακινηθέντα άτομα να επιστρέψουν στα χωριά τους. Αξιοσημείωτη είναι η ενίσχυση για την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη πχ παρέχοντας βοήθεια για τον εκσυγχρονισμό του τομέα κοινωνικής προστασίας, την αναδιάρθρωση του Υπουργείου Οικονομικής Ανάπτυξης, τη στήριξη των μικρομεσαίων επιχειρήσεων και την προώθηση των εξαγωγών του Αζερμπαϊτζάν – ενέργειες που αποσκοπούν όλες στη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου και στην καταπολέμηση της φτώχειας, στόχοι που επιδιώκονται επίσης με τη στήριξη που παρέχει η

²³⁴ Περισσότερες πληροφορίες βλ. ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Συμβούλιο, «Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας, Συστάσεις για την Αρμενία, το Αζερμπαϊτζάν, τη Γεωργία καθώς και για την Αίγυπτο και τον Λίβανο», Βρυξέλλες 2 Μαρτίου 2005, COM(2005) 72, τελικό.

ΕΚ μέσω του προγράμματος επισιτιστικής ασφάλειας για τη γεωργική ανάπτυξη, περιλαμβανομένων των συστημάτων άρδευσης και της αγροτικής μεταρρύθμισης²³⁵.

4.3.6 Γεωργία

Ύστερα από την ανεξαρτησία της Γεωργίας το 1991, οι σχέσεις ΕΕ-Γεωργίας επικεντρώθηκαν στην αντιμετώπιση της δύσκολης κατάστασης στον ανθρωπιστικό τομέα στη Γεωργία λόγω της διάλυσης της Σοβιετικής Ένωσης και των εσωτερικών διαφορών στη χώρα αυτή. Έγιναν επίσης κάποια βήματα ώστε να τεθούν τα θεμέλια για τη μετάβαση στη δημοκρατία και στην οικονομία της αγοράς. Οι σχέσεις ΕΕ-Γεωργίας βασίζονται στη Συμφωνία Εταιρικής Σχέσης και Συνεργασίας του Ιουλίου 1999 η οποία προβλέπει την ελευθέρωση του εμπορίου και τη συνεργασία σε ευρύ φάσμα τομέων²³⁶. Η Γεωργία περιλήφθηκε μαζί με τις άλλες δυο χώρες του Νότιου Καυκάσου. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, στην έκθεση της χώρας για την ΕΠΓ, τον Μαρτίου του 2005, επεσήμανε ότι ενδεχόμενο σχέδιο δράσης της ΕΠΓ πρέπει να προβλέπει, μεταξύ άλλων, την εδραίωση των δημοκρατικών θεσμών στην εν λόγω χώρα, την ενίσχυση του κράτους δικαίου και τη στήριξη της οικονομίας της αγοράς και των κανονιστικών μεταρρυθμίσεων. Οι συζητήσεις για πρόγραμμα δράσης της ΕΠΓ ξεκίνησαν στα τέλη του 2005 και ολοκληρώθηκαν στα μέσα του 2006.

Παραδείγματα για τους τρόπους με τους οποίους η ΕΕ στηρίζει τις μεταρρυθμιστικές διαδικασίες στη Γεωργία είναι η πλήρης λειτουργία του κράτους δικαίου είναι καθοριστικής σημασίας για την εδραίωση της δημοκρατίας και την καλλιέργεια ευνοϊκού επενδυτικού και επιχειρηματικού κλίματος. Η ετήσια διάρκεια συμβουλευτική αποστολή της ΕΕ, το 2004-2005 (EUJUST THEMIS, η πρώτη αποστολή για το «κράτος δικαίου» που πραγματοποιήθηκε από την ΕΕ στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Πολιτικής της για την Ασφάλεια και την Άμυνα²³⁷), βοήθησε τη Γεωργία να βελτιώσει το δικαστικό της σύστημα. Εμπειρογνώμονες της ΕΕ τοποθετήθηκαν σε διάφορες στρατηγικές θέσεις στο σύστημα της Γεωργίας, όπως στο Υπουργείο Εσωτερικών, στη Γενική Εισαγγελία και στο Ανώτατο Δικαστήριο, παρέχοντας βοήθεια στις γεωργιανές αρχές να καταρτίσουν ένα

²³⁵ Αναλυτικότερα βλ. στην ιστοσελίδα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής σχετικά με την Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας, “EU Azerbaijan Action Plan”, http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/action_plans/azerbaijan_enp_ap_final_en.pdf.

²³⁶ Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Συμβούλιο, «Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας, Συστάσεις για την Αρμενία, το Αζερμπαϊτζάν, τη Γεωργία καθώς και για την Αίγυπτο και τον Λίβανο», όπ. πρ. σελ. 5-7.

²³⁷ Η ΕΕ συνέβαλε στην μεταρρύθμιση των θεσμών της γεωργιανής Δικαιοσύνης με την αποστολή EUJUST THEMIS, η οποία έληξε τον Ιούλιο του 2005. Η αποστολή αυτή κρίθηκε επιτυχής και εξήχθη το συμπέρασμα ότι μπορεί να αποτελέσει πρότυπο στο πλαίσιο της ΚΕΠΑΑ για μελλοντική ανάλογη αποστολή της ΕΕ για την φύλαξη των γεωργιανών συνόρων. Πρεσβεία της Ελλάδος στην Γεωργία, Γραφείο Εμπορικών και Οικονομικών Υποθέσεων, Διεθνείς Οικονομικές Σχέσεις και Αναπτυξιακή Βοήθεια, «Γεωργία και Ευρωπαϊκή Ένωση», 24 Νοεμβρίου 2006, στην ιστοσελίδα, <http://agora.mfa.gr/modules.php?name=busenv&uid=georgia&lang=gr&file=view&id=10319&from=home>.

συνολικό πρόγραμμα για τη μεταρρύθμιση του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης της χώρας.

Στις αρχές του 2006 ξεκίνησε νέο σχέδιο χρηματοδοτούμενο από την ΕΚ με στόχο τη συνδρομή της κυβέρνησης στην εφαρμογή της εν λόγω στρατηγικής²³⁸. Περαιτέρω ενίσχυση θα παρασχεθεί για την αναδιοργάνωση του σωφρονιστικού συστήματος καθώς και για τη μεταρρύθμιση της εισαγγελικής αρχής, βοηθώντας το Υπουργείο Δικαιοσύνης να ιδρύσει ληξιαρχείο (για τους εκλογικούς καταλόγους και την καταπολέμηση της διαφθοράς) και σύστημα παροχής δωρεάν νομικής αρωγής. Επιπλέον, η ΕΚ αποτελεί τον μεγαλύτερο διεθνή χορηγό βοήθειας στις δύο ζώνες συγκρούσεων της Νότιας Οσετίας και της Αμπχαζίας²³⁹. Στο πλαίσιο του προγράμματος επισιτιστικής ασφάλειας (20 εκατ. ευρώ το 2005) η βοήθεια είχε ως στόχο την ολοκλήρωση της γεωργικής απογραφής, την εφαρμογή του κυβερνητικού σχεδίου δράσης για τη μέριμνα των παιδιών, την προετοιμασία μεσοπρόθεσμου αναπτυξιακού προγράμματος για τη γεωργία και τη θέσπιση από την κυβέρνηση μηχανισμών (φορολογικές απαλλαγές, επιχορηγήσεις, κλπ.) για τη στήριξη συγκεκριμένων προϊόντων και επιμέρους τομέων (τσάι, σιτάρι, κρασί, υπηρεσίες εκμηχάνισης, κλπ.) που έχουν ως κοινό χαρακτηριστικό την προώθηση της οικονομικής ανάπτυξης.

Τέλος, στις 10 Ιουλίου 2007 το Συμβούλιο εξέδωσε κοινή δράση²⁴⁰ όσον αφορά τη νέα συνδρομή της Ευρωπαϊκής Ένωσης στη διαδικασία διευθέτησης της σύγκρουσης μεταξύ της Γεωργίας και της Νότιας Οσετίας²⁴¹.

²³⁸ Κατά το διάστημα 1992-2006 η οικονομική υποστήριξη της ΕΕ προς τη Γεωργία, ανήλθε συνολικά σε 506 εκατ. ευρώ. Η ανθρωπιστική βοήθεια ήταν της τάξης των 160 εκ. ευρώ, μέσω των προγραμμάτων TACIS διατέθηκαν 110 εκ., και μέσω του προγράμματος επισιτιστικής βοήθειας 70 εκ., σε δημοσιονομικές ενισχύσεις διατέθηκαν 110 εκ. ευρώ υπό μορφή δανείων και 55 εκ. ευρώ δωρεάν, από το οποίο ποσό όμως εκταμιεύθηκαν 31,5 εκ., ενισχύσεις προσφέρθηκαν και για την ανακούφιση των κατοίκων στις περιοχές της Αμπχαζίας και της Νότιας Οσετίας. Πρόσφατα ξεκίνησε για τη Γεωργία η εφαρμογή των Κοινοτικών προγραμμάτων διδυμοποίησης (twinnings), που ουσιαστικά προσβλέπουν σε μεταφορά τεχνογνωσίας και εμπειρίας άσκησης δημόσιας διοίκησης από τις χώρες της ΕΕ προς την επωφελούμενη χώρα. Βλ. Πρεσβεία της Ελλάδος στη Γεωργία, Γραφείο Εμπορικών και Οικονομικών Υποθέσεων, «Έκθεση του Γραφείου ΟΕΥ Τιφλίδας Έτους 2007, οι Οικονομικές σχέσεις Ελλάδας-Γεωργίας», Τιφλίδα, 2008, σελ. 23-24.

²³⁹ Στην Αμπχαζία, κοινοτική βοήθεια αξίας 10 εκατ. ευρώ διατίθεται για την αποκατάσταση του υδροηλεκτρικού σταθμού Enguri και 4 εκατ. ευρώ για πρόγραμμα αποκατάστασης υποδομών και για μικρότερα μέτρα οικοδόμησης εμπιστοσύνης με ΜΚΟ. Στη Νότια Οσετία εφαρμόζεται πρόγραμμα 2,5 εκατ. ευρώ (μέρος δέσμης 7,5 εκατ. ευρώ) για έργα υποδομής και στέγασης, ενώ υπάρχουν πιθανότητες για την παροχή περαιτέρω βοήθειας για την αποκατάσταση και την οικονομική ανάπτυξη σε συνάρτηση με τα αποτελέσματα της μελέτης αξιολόγησης των αναγκών του ΟΑΣΕ.

²⁴⁰ Κοινή δράση 2007/484/ΚΕΠΠΑ (ΕΕ L 181 της 11.7.2007).

²⁴¹ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, «Γενική Έκθεση επί της δραστηριότητας της Ευρωπαϊκής Ένωσης 2007», όπ. πρ., σελ. 181.

5^ο Κεφάλαιο

Οι σχέσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης με την Τουρκία

5.1 Ιστορική αναδρομή των σχέσεων Ευρωπαϊκής Ένωσης και Τουρκίας

Οι λόγοι που οδήγησαν την Τουρκία στη σύνδεση με την Ευρωπαϊκή Κοινότητα είναι πολιτικοί, αν και παράλληλα, υποστηρίχτηκε πως η δημιουργία στενότερων σχέσεων με την Κοινότητα επιβάλλονταν και για οικονομικούς λόγους. Οι πολιτικοί λόγοι είναι ίδιοι με αυτούς που προβάλλονται και σήμερα. Εδώ και πολλά χρόνια η Τουρκία βρίσκεται σε διαδικασία εξευρωπαϊσμού και καταβάλλει τεράστιες προσπάθειες για να πετύχει την ένταξή της στην ευρωπαϊκή οικογένεια. Είναι γεγονός ότι η Τουρκία αντιμετωπίζεται σαν τον «Ασθενή της Ευρώπης»²⁴². Αυτός ο χαρακτηρισμός δόθηκε από τότε που είχε αρχίσει η αποσύνθεση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και το άνοιγμα της χώρας προς τη Δύση. Από το 1945 και μετά η Τουρκία γίνεται μέλος όλων των σπουδαιότερων διεθνών οργανισμών και ειδικότερα των ευρωπαϊκών όπως ο Οργανισμός Ευρωπαϊκής και Οικονομικής Συνεργασίας (ΟΟΣΑ), το Συμβούλιο της Ευρώπης και το ΝΑΤΟ. Σημαντικό ρόλο για την επιθυμία της Τουρκίας να γίνει μέλος της τότε ΕΚ ήταν και η σύνδεση της Ελλάδας με αυτήν, γεγονός το οποίο, εκτός από πολιτικής σημασίας, δημιούργησε και δικαιολογημένους φόβους δημιουργίας και εκτροπής εμπορίου σε βάρος της Τουρκίας.

Η Συμφωνία Σύνδεσης (η λεγόμενη «Συμφωνία της Άγκυρας»²⁴³) του 1963 μεταξύ της Κοινότητας και της Τουρκίας, η οποία τέθηκε σε εφαρμογή το 1964, και το συμπληρωματικό πρωτόκολλο του 1970, που τέθηκε σε ισχύ το 1973²⁴⁴, καθόρισαν τους βασικούς στόχους της σύνδεσης, όπως η διαρκής και ισορροπημένη ενίσχυση των εμπορικών και οικονομικών σχέσεων και η δημιουργία τελωνειακής ένωσης σε τρία στάδια. Ένας από τους στόχους της Συμφωνίας της Άγκυρας είναι η ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων, η οποία ωστόσο δεν μπόρεσε να υλοποιηθεί μέσα στο προβλεπόμενο χρονοδιάγραμμα για κοινωνικούς και οικονομικούς λόγους²⁴⁵.

²⁴² Cendronicz Michael, “The European Community and Turkey-Looking Backwards, Looking Forwards”, στο Clement Dodd (ed.), *Turkish Foreign Policy*, New Prospects, London, 1992, σελ. 92-98.

²⁴³ Βλ. Επίσημη Εφημερίδα Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Πρόσθετο Πρωτόκολλο, αριθμός Ν 293/3, 29 Δεκεμβρίου 1972.

²⁴⁴ Βλ. Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Συμφωνία Σύνδεσης μεταξύ Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας και της Τουρκίας, ΕΟΚ, 29 Δεκεμβρίου 1964, 64/735.

²⁴⁵ Οι σχέσεις ΕΚ-Τουρκίας δεν ακολούθησαν μια γραμμική πορεία, κυρίως λόγω των πολιτικών και οικονομικών προβλημάτων που ανέκυψαν από την τουρκική πλευρά (οικονομική κρίση στην Τουρκία το 1977, στρατιωτικό πραξικόπημα το 1980 κτλ. Για τη κρίση που υπήρξαν στις συνδεδεσικές σχέσεις και τα αίτια που την προκάλεσαν βλ. Καζάκος Πάνος, «Η Εξομάλυνση των Σχέσεων Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων-Τουρκίας και η Ελληνική Εξωτερική Πολιτική», στο Αλεξανδρής Αλέξης, Βερέμης Θάνας, Καζάκος

Στις 6 Μαρτίου 1995, αποφασίζεται η Συμφωνία Τελωνειακής Ένωσης²⁴⁶, η οποία επικυρώθηκε από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο²⁴⁷ το Δεκέμβριο του 1995 και άρχισε να ισχύει από την 1^η Ιανουαρίου 1996²⁴⁸. Η κρίση κορυφώθηκε όταν το Δεκέμβριο του 1997 οι αρχηγοί κρατών και πρωθυπουργών τοποθέτησαν την Τουρκία μόνη σε μια ξεχωριστή κατηγορία χωρών, ενώ αντίθετα άνοιγαν τον δρόμο για την ένταξη στις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, στη Μάλτα και την Κύπρο. Η φράση κλειδί ήταν ότι στην Τουρκία «δεν υφίστανται όλες οι πολιτικές και οι οικονομικές προϋποθέσεις οι οποίες θα επέτρεπαν να εξετασθεί το ενδεχόμενο διαπραγματεύσεων προσχώρησης»²⁴⁹.

Μετά την πρόσκληση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στο Λουξεμβούργο στις 12 και 13 Δεκεμβρίου 1997, η Επιτροπή εξέδωσε στις 4 Μαρτίου 1998 την ανακοίνωση «Ευρωπαϊκή στρατηγική για την Τουρκία». Η προσέγγιση των νομοθεσιών και η υιοθέτηση του κοινοτικού κεκτημένου συγκαταλέγονται μεταξύ των κύριων στοιχείων της προενταξιακής στρατηγικής απέναντι στην Τουρκία. Η ανακοίνωση αυτή περιελάμβανε επίσης τις πρώτες προτάσεις σε επίπεδο δράσεως σχετικά με τη στρατηγική αυτή. Εκτός από την επέκταση της ΤΕ στους τομείς των υπηρεσιών και της γεωργίας, η ανακοίνωση προτείνει την ενίσχυση της συνεργασίας ΕΚ/Τουρκίας και προσέγγιση των νομοθεσιών σε ορισμένους τομείς. Στην συνέχεια, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Κάρντιφ στις 15-16 Ιουνίου 1998 δέχθηκε ευνοϊκά αυτήν τη στρατηγική και έκρινε ότι η ανακοίνωση παρέχει, γενικά, «μία καλή βάση για την ανάπτυξη και την εξέλιξη των σχέσεων μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Τουρκίας». Στη συνέχεια, η Τουρκία υπέβαλε τις παρατηρήσεις της σχετικά με τις προτάσεις της Επιτροπής σε έγγραφο στις 17 Ιουλίου 1998 με τίτλο «Στρατηγική ανάπτυξης των σχέσεων μεταξύ Τουρκίας και Ευρωπαϊκής Ένωσης – Προτάσεις της Τουρκίας». Το έγγραφο αυτό συμφωνεί σε γενικές γραμμές με το κείμενο της Επιτροπής.

Πάνος, Κουφουδάκης Βαγγέλης, Ροζάκης Χρήστος, Τσιτσόπουλος Γιώργος (επιμ.), *Οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις 1923-1987*, β' έκδοση, Γνώση, Αθήνα, 1991, σελ. 562.

²⁴⁶ Η Συμφωνία του 1995 ήταν μέρος ενός «συνολικού πακέτου», από το οποίο όλοι οι εμπλεκόμενοι ανέμεναν οφέλη. Η Τελωνειακή Ένωση αποτέλεσε ένα σημαντικό ορόσημο στις σχέσεις ΕΕ-Τουρκίας και είχε σημαντικές επιπτώσεις στους ρυθμούς μεγέθυνσης της χώρας. Παρά τη ύπαρξη προβλημάτων εφαρμογής και την αδυναμία πλήρους εκμετάλλευσης των δυνατοτήτων που άνοιξε, η Συμφωνία της ΤΕ πρέπει να θεωρηθεί ως επιτυχής. Βλ. σχετικά Ülgen Sinan, Zahariadis Yiannis, “The Turkish-EU Trade Relations. Deepening Versus Widening”, CEPS Working Paper, August 2004, σελ. 4.

²⁴⁷ Για τη θέση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου βλ. Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, «Έκθεση σχετικά με την κοινή θέση της Κοινότητας στο πλαίσιο του Συμβουλίου Συνδέσεως ΕΕ-Τουρκίας όσον αφορά την εφαρμογή της τελικής φάσης της Τελωνειακής Ένωσης», Α4-0322/95, 11 Δεκεμβρίου 1995.

²⁴⁸ Η ελληνική πλευρά συνέδεσε την Τελωνειακή Ένωση με το Κυπριακό και απέσυρε το βέτο με αντάλλαγμα την έναρξη των διαπραγματεύσεων για τη πλήρη ένταξη της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση το πρώτο εξάμηνο μετά την ολοκλήρωση της Διακυβερνητικής Διάσκεψης. Για την διαπραγματευτική πολιτική της Ελλάδας στο ζήτημα της ΤΕ, βλ. Μαράκης Νίκος, «Πώς Φτάσαμε στη Συμφωνία», Το Βήμα, 5 Μαρτίου 1995.

²⁴⁹ Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Συμπεράσματα της Προεδρίας, 12-13 Δεκεμβρίου 1997, παρ. 31.

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Ελσίνκι (Δεκέμβριος 1999) τόνισε ότι η Τουρκία ήταν υποψήφια προς προσχώρηση χώρα βάσει των ιδίων κριτηρίων με αυτά που ισχύουν για τα λοιπά υποψήφια κράτη και ότι θα ισχύσει και για αυτήν μία προενταξιακή στρατηγική. Η στρατηγική αυτή έχει ως κύριο στόχο να παράσχει ένα συνεκτικό πρόγραμμα προετοιμασίας των χωρών αυτών για την προσχώρησή τους στην Ευρωπαϊκή Ένωση, και ειδικότερα: να συγκεντρώσει τις διάφορες μορφές συνδρομής που παρέχει η Ευρωπαϊκή Ένωση σε ενιαίο πλαίσιο, την εταιρική σχέση προσχώρησης και να εξοικειώσει την Τουρκία με τις διαδικασίες και τις πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης, παρέχοντάς της τη δυνατότητα να συμμετάσχει σε κοινοτικά προγράμματα²⁵⁰.

Το 2000 η περιοδική έκθεση της Επιτροπής για την πρόοδο που σημείωσε η Τουρκία προς την κατεύθυνση της προσχώρησης, τονίζει ότι είχε ήδη αρχίσει συζήτηση για τις πολιτικές μεταρρυθμίσεις που ήταν αναγκαίο να επέλθουν στη χώρα εν όψει της προσχώρησής της στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η Τουρκία ενέκρινε διάφορα διεθνή μέσα προάσπισης των δικαιωμάτων του ανθρώπου, καθώς και τις εργασίες του ανώτατου συντονιστικού συμβουλίου για τα δικαιώματα του ανθρώπου. Ωστόσο, η κατάσταση δεν παρουσίασε ιδιαίτερη εξέλιξη και η Τουρκία δεν πληρούσε ακόμη τα πολιτικά κριτήρια της Κοπεγχάγης. Η υλοποίηση των θεσμικών μεταρρυθμίσεων που απαιτούνται για τη διασφάλιση της δημοκρατίας και του κράτους δικαίου είναι αργή. Η εταιρική σχέση για την προσχώρηση (που εγκρίθηκε το 2001 και αναθεωρήθηκε τον Μάιο 2003) έχει ως στόχο να εντάξει σε ένα νομικό πλαίσιο τους κατά προτεραιότητα τομείς εργασίας, οι οποίοι προσδιορίζονται στην έκθεση της Επιτροπής για το 2003 σχετικά με την πρόοδο της Τουρκίας προς την προσχώρηση, τα χρηματοδοτικά μέσα που διατίθενται για την υλοποίηση των προτεραιοτήτων αυτών καθώς και τους όρους που ισχύουν για τη χορήγηση της βοήθειας αυτής.

Η εταιρική σχέση της Τουρκίας με την ΕΕ αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο στις μεταξύ τους σχέσεις, ειδικότερα σε ότι αφορά την απόφαση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου το Δεκέμβριο του 2004. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Κοπεγχάγης στις 12 και 13 Δεκεμβρίου 2002, ανακαλεί την απόφασή του στο Ελσίνκι το 1999, ότι η Τουρκία είναι ένα υποψήφιο μέλος που προορίζεται να γίνει μέλος της ΕΕ, βάσει των ιδίων κριτηρίων με αυτών που εφαρμόστηκαν και στα υπόλοιπα υποψήφια μέλη. Καλωσορίζει τα βήματα της Τουρκίας προς τη σύγκλιση των κριτηρίων της Κοπεγχάγης. Επίσης, ανακαλεί ότι η συμμετοχή απαιτεί το υποψήφιο κράτος να έχει κατορθώσει σταθερότητα των θεσμών που εγγυώνται τη δημοκρατία, το νόμο του δικαίου, τα ανθρώπινα δικαιώματα και το σεβασμό προς τα δικαιώματα των μειονοτήτων. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Θεσσαλονίκης στις

²⁵⁰ Βλ. Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Ελσίνκι, Συμπεράσματα της Προεδρίας, 10-11 Δεκεμβρίου 1999.

19 και 20 Ιουνίου 2003, καλωσόρισε τη δέσμευση της τουρκικής κυβέρνησης να συνεχίσει τη διαδικασία ανασύνταξης.

Στη συνέχεια, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο των Βρυξελλών στις 12 Δεκεμβρίου 2003, καλωσόρισε τις υπολογίσιμες και αποφασιστικές προσπάθειες της τουρκικής κυβέρνησης να επιταχύνει το ρυθμό των μεταρρυθμίσεων. Η ανάπτυξη, όσον αφορά στα πολιτικά, αλλά και οικονομικά κριτήρια της Κοπεγχάγης, έφερε την Τουρκία πιο κοντά στην ΕΕ. Παρόλα αυτά, μεγαλύτερες προσπάθειες χρειάζονταν στους τομείς των βασικών ελευθεριών, στην κατάσταση που επικρατούσε στο νότιο μέρος της χώρας, στις κοινωνικο-στρατιωτικές σχέσεις της με την ευρωπαϊκή πρακτική, στις μακροοικονομική αστάθεια και στα δομικά ελαττώματα. Σημαντική είναι επίσης η προθυμία της Τουρκίας ως προς τη λύση του Κυπριακού ζητήματος. Υπό αυτήν την έννοια, ο κανονισμός του Κυπριακού ζητήματος, βάσει των αρχών της ΕΕ, θα διευκολύνει σημαντικά της βλέψεις για την τουρκική ένταξη. Όσον αφορά στο δημοσιονομικό πλαίσιο της σχέσης της Τουρκίας με την ΕΕ, σημαντικό ρόλο διαδραματίζει η προενταξιακή βοήθεια της ΕΕ προς την Τουρκία²⁵¹.

Την πόρτα της ευρωπαϊκής πορείας της Τουρκίας αποφάσισαν να ανοίξουν οι ηγέτες των κρατών μελών της ΕΕ μετά από 40 περίπου χρόνια ευρωπαϊκών δισταγμών και αναβολών, προσφέροντας στην Άγκυρα την πολυπόθητη ημερομηνία έναρξης ενταξιακών διαπραγματεύσεων στις 3 Οκτωβρίου 2005. Επίσης, αναθεωρείται η «Εταιρικότητα για την ένταξη» (2005)²⁵². Αν και οι διαπραγματεύσεις άρχισαν, τελικά αυτό δεν προδικάζει και τον επιτυχή τερματισμό τους με πλήρη ένταξη, που θα εξαρτηθεί από πολλούς παράγοντες

²⁵¹ Το διάστημα 1996-1999, η Τουρκία έλαβε μη επιστρεπτέες ενισχύσεις ύψους 376 εκατ. ευρώ, δηλαδή ποσό κατά τι υψηλότερο από 90 εκατ. ευρώ ετησίως. Το 2001, διατέθηκαν 194 εκατ. ευρώ στο πλαίσιο της βοήθειας προς την Τουρκία. Το 2002, η βοήθεια ανήλθε σε 149 εκατ. ευρώ. Το έγγραφο της Επιτροπής «προς μία διευρυμένη Ευρώπη» προβλέπει τουλάχιστον διπλασιασμό του επιπέδου της βοήθειας που θα λάβει η Τουρκία για το 2006. Η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων χορήγησε στην Τουρκία για το διάστημα 2000-2007 συνολική ενίσχυση 425 δις ευρώ. Στο πλαίσιο της ΕΤΕ, η εν λόγω χώρα επωφελείται από πέντε χρηματοδοτικά μέσα: το μέσο EuroMed II, τον μηχανισμό της μεσογειακής εταιρικής σχέσης, το πρόγραμμα ειδικής δράσης για την Τουρκία, τον προενταξιακό μηχανισμό και το πρόγραμμα βοήθειας για την ανασυγκρότηση και την αποκατάσταση μετά τους σεισμούς. Ο κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 2500/2001, που δημοσιεύτηκε τον Δεκέμβριο 2001, απέβλεπε στο να επικεντρώσει εκ νέου την κοινοτική χρηματοδοτική ενίσχυση που χορηγείται στην Τουρκία στις προτεραιότητες που καθορίζονται στην εταιρική σχέση για την προσχώρηση της χώρας. Οι προσπάθειες επικεντρώθηκαν επίσης στη διασυνοριακή συνεργασία της Τουρκίας και στη συμμετοχή της χώρας σε ορισμένα κοινοτικά προγράμματα. Οι δράσεις που θα μπορούσαν να ενταχθούν στη χρηματοδότηση είναι: η βελτίωση των υποδομών, η προστασία του περιβάλλοντος, η γεωργική και αγροτική ανάπτυξη, η ενίσχυση των δικτύων μεταφορών και ενέργειας, καθώς και η άρση των εμποδίων μεταξύ των παραμεθόριων περιοχών. Οι προσκλήσεις υποβολής προσφορών στο πλαίσιο των προγραμμάτων PHARE, ISPA και SAPARD είναι πλέον ανοικτές για τη συμμετοχή τουρκικών επιχειρήσεων. Το σύστημα αυτό είχε ως αποτέλεσμα να αυξηθεί ο αριθμός των προσκλήσεων υποβολής προσφορών και των αναθέσεων συμβάσεων εντός του 2002. Κατά την περίοδο 2003-2006, η χρηματοδοτική προενταξιακή βοήθεια προοριζόταν κυρίως για την ενίσχυση των θεσμικών ικανοτήτων της Τουρκίας (περίπου το 30% των διαθέσιμων πόρων) και για την ενίσχυση των επενδύσεων (70% των πόρων).

²⁵² Βλ. Commission of the ECs, "Recommendation of the European Commission on Turkey's Progress Towards Accession", Brussels 6 December 2004, COM (2004) 656, final.

και βαρύνεται με αβεβαιότητες. Ο δρόμος ως τότε θα είναι μακρύς και η ένταξη δεν είναι δεδομένη.

Στις 23 Ιανουαρίου 2006, το Συμβούλιο εξέδωσε απόφαση για τις αρχές, τις προτεραιότητες και τις προϋποθέσεις που περιλαμβάνονται στην εταιρική σχέση για την προσχώρηση με την Τουρκία²⁵³. Η αναθεωρημένη εταιρική σχέση περιλαμβάνει ένα σύνολο προτεραιοτήτων που αφορούν την ικανότητα της Τουρκίας να συμμορφωθεί με τα κριτήρια που καθορίστηκαν από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Κοπεγχάγης του 1993 και να ανταποκριθεί στις ανάγκες του πλαισίου διαπραγματεύσεων που εγκρίθηκε από το Συμβούλιο τον Οκτώβριο του 2005. Οι προτεραιότητες αυτές, οι οποίες αφορούν τόσο τη νομοθεσία όσο και τη σχετική εφαρμογή, επελέγησαν βάσει αυτού που είναι εύλογο να αναμένεται από την Τουρκία²⁵⁴. Στις 29 Νοεμβρίου 2006, η Επιτροπή με ανακοίνωσή της αναφέρθηκε στην Τουρκία και επισημαίνει ότι δεν έχει εφαρμόσει πλήρως το πρόσθετο πρωτόκολλο στη Συμφωνία της Άγκυρας και ότι παραμένουν σε ισχύ οι περιορισμοί στην ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων, συμπεριλαμβανομένων των περιορισμών στα μέσα μεταφοράς. Υπό αυτές τις περιστάσεις, η ανακοίνωση συστήνει, ιδίως, η Διακυβερνητική Διάσκεψη για την ένταξη της Τουρκίας, να μην αρχίσει τις διαπραγματεύσεις για οκτώ κεφάλαια διαπραγμάτευσης και κανένα κεφάλαιο να μην κλείνει προσωρινά, μέχρι η Επιτροπή να επιβεβαιώσει ότι η Τουρκία έχει εφαρμόσει πλήρως τις υποχρεώσεις της όσον αφορά το πρόσθετο πρωτόκολλο.

Οι διαπραγματεύσεις προσχώρησης με την Τουρκία συνεχίστηκαν και το 2007. Η Τελωνειακή Ένωση ΕΚ-Τουρκίας οδήγησε σε νέα αύξηση των διμερών συναλλαγών μεταξύ της Ένωσης και της Τουρκίας, καθιστώντας έτσι την Τουρκία τον έβδομο εμπορικό εταίρο της Ένωσης. Σύμφωνα με την έκθεση παρακολούθησης της 6^{ης} Νοεμβρίου 2007²⁵⁵, η Τουρκία εξακολουθεί να τηρεί σε ικανοποιητικό βαθμό τα πολιτικά κριτήρια της Κοπεγχάγης. Σε ότι αφορά τα οικονομικά κριτήρια, η Τουρκία μπορεί να θεωρηθεί ως μια βιώσιμη οικονομία αγοράς. Βελτίωσε την ικανότητά της εκπλήρωσης των υποχρεώσεων που συνδέονται με την προσχώρηση στην Ένωση και σημείωσε πρόοδο στους περισσότερους τομείς παρόλο που πρέπει να συνεχιστεί η εναρμόνιση²⁵⁶.

²⁵³ Απόφαση 2006/35/ΕΚ (ΕΕ L 22 της 26.1.2006).

²⁵⁴ «Γενική Έκθεση επί της δραστηριότητας της Ευρωπαϊκής Ένωσης 2006». όπ. πρ., σελ. 167-168.

²⁵⁵ Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο «Στρατηγική για τη διεύρυνση και κυριότερες προκλήσεις για την περίοδο 2007-2008», Βρυξέλες 6 Νοεμβρίου, COM(2007) 663 τελικό, σελ. 21.

²⁵⁶ «Γενική Έκθεση επί της δραστηριότητας της Ευρωπαϊκής Ένωσης 2007». όπ. πρ., σελ. 171-172.

5.2 Οι εσωτερικές μεταρρυθμίσεις στην Τουρκία και η ευρωπαϊκή προοπτική της

Επί πέντε σχεδόν αιώνες στην Τουρκία κυβερνούσαν απολυταρχικά οι σουλτάνοι. Το 1919 ο Τούρκος στρατιωτικός Μουσταφά Κεμάλ Αττατούρκ, ο οποίος όπως αποδείχτηκε εκ των υστέρων, διέθετε και πολιτικές ικανότητες, επαναστάτησε εναντίον του Σουλτάνου. Η διαμάχη μεταξύ Σουλτάνου και κεμαλιστών διήρκησε μέχρι τον 1922 με πλήρη και ολοσχερή επικράτηση των κεμαλιστών. Ο κεμαλισμός έκανε τολμηρές για την εποχή μεταρρυθμίσεις στο εσωτερικό του τουρκικού κράτους. Μερικές από τις μεταρρυθμίσεις αφορούσαν τη απαγόρευση της πολυγαμίας, εισήγαγε τη λατινική γραφή στη θέση της αραβικής, πολέμησε το αντιδραστικό ισλαμικό ιερατείο (χαλιφάδες), κατάργησε τα ισλαμικά δικαστήρια, επέβαλε διαφορετικό τρόπο ένδυσης²⁵⁷ και όλοι οι Τούρκοι απέκτησαν επίθετα. Όμως παρά του ότι η ίδρυση του κεμαλικού κοσμικού κράτους, στην Τουρκία θεωρήθηκε ως μια επαναστατική πολιτική μεταρρύθμιση στο μουσουλμανικό κόσμο, όπου τα περισσότερα από τα βασικά παραδοσιακά, πολιτικά στοιχεία παρέμεναν ανέπαφα.

Το «τουρκικό ζήτημα» αποτελείται από μια σειρά αλληλοσυνδεόμενων θεμάτων, όπως τα εσωτερικά οικονομικά, εθνοτικά και θρησκευτικά προβλήματα της Τουρκίας, μια πρακτική παραβίασεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η κεντρική θέση του στρατού στο τουρκικό πολιτικό σύστημα, οι ανοικτές ή συγκεκαλυμμένες διαφορές της Τουρκίας με σχεδόν όλους του γείτονές της, καθώς η διαμάχη για την Κύπρο και το Αιγαίο.

Προκύπτει το ερώτημα, η ευρωπαϊκή προοπτική της Τουρκίας στη ΕΕ θα λειτουργήσει ως καταλύτης για βαθιές θεσμικές και διαρθρωτικές αλλαγές; Και γενικότερα, μπορεί η Τουρκία να ολοκληρώσει τους αναμενόμενους μετασχηματισμούς οικονομικών και πολιτικών δομών; Ο Solana έχει κάνει την εξής δήλωση: «*Η Τουρκία, έχει κλείσει τη θέση της στην Ευρώπη... Η Τουρκία θα πρέπει να αγκυροβολήσει πλήρως στην Ευρώπη*». Αλλά, έσπευδε να τονίσει, «*μόνον η Τουρκία μπορεί να δώσει απάντηση σε δυο κρίσιμες ερωτήσεις: Είναι σε θέση να πάρει τον δρόμο για την Ευρώπη; Το θέλει;*»²⁵⁸. Για την ευρωπαϊκή προοπτική της και τον εκσυγχρονισμό της υπάρχουν δυο αντικρουόμενες απόψεις. Η άποψη έχει να κάνει με την αρνητική όψη των πραγμάτων και η άλλη με την θετική.

Συχνά υποστηρίζεται ότι η σημερινή Τουρκία δεν θα ολοκληρώσει τον εκσυγχρονισμό της. Η απαισιόδοξη αυτή πρόβλεψη μπορεί να στηριχτεί ουσιαστικά στις συνήθεις υποθέσεις όπου οι πολιτικοί υπηρετούν πρωτίστως το δικό τους συμφέρον και

²⁵⁷ Χωρίς φέσι οι άνδρες και χωρίς φερετζέ οι γυναίκες.

²⁵⁸ Javier Solana, "Europe's Path for Turkey", New York Times, 7 December 2002.

αυτό έχει σχέση με την άνοδο και την παραμονή στην εξουσία. Επίσης, η «ιστορική κληρονομιά» θέτει όρια στον εκσυγχρονισμό της χώρας. Ακόμα, οι πολιτικές εξελίξεις δεν ευνοούν την πολιτική εκσυγχρονισμού και ενσωμάτωσης στην ευρωπαϊκή και διεθνή οικονομία. Στις ευρωπαϊκές πρωτεύουσες τα αποτελέσματα των εκλογών του 1999 στην Τουρκία ερμηνεύτηκαν ως απομάκρυνση της χώρας από την Ευρώπη. Σε αντίθεση με όσα πιστεύουν ορισμένοι αναλυτές, δεν είναι φιλοευρωπαϊκές όλες οι κοσμικές ελίτ – πολιτικοστρατιωτικές ή οικονομικές. Καθορισμένα ταξικά και στρατιωτικά συμφέροντα, τα οποία επιθυμούν να διατηρήσουν τα προνόμιά τους που προέρχονται από τον κρατικό μηχανισμό (π.χ. διοικητικές ελίτ, κρατική αστική τάξη και ορισμένες στρατιωτικές φατρίες), είναι φανατικοί πολέμιοι της ένταξης της χώρας στην ΕΕ²⁵⁹.

Το Ισλάμ κυριαρχεί στις κοινωνικές και κοινωνικές στάσεις, στα ήθη και στα έθιμα. Γι' αυτό το λόγο, επειδή είναι βαθιά ριζωμένο και μάλιστα όχι μόνο στην κοινωνική ταυτότητα της Τουρκίας, αλλά και στο πολιτικό σύστημα της χώρας, η ΕΕ έχει έντονα αντιταχθεί σε κάθε άλλη φιλοϊσλαμική στροφή στην εσωτερική αρένα της Τουρκίας²⁶⁰. Ορισμένοι από τους ηγέτες της ΕΕ, ως επί των πλείστον, χριστιανοδημοκράτες, έχουν χρησιμοποιήσει τη μουσουλμανική ταυτότητα της Τουρκίας για να αντιταχθούν στην ένταξη. Η επιρροή της ισλαμικής και εθνικιστικής αμφισβήτησης του επίσημου δρόμου είναι σημαντική. Η παραδοσιακή κοινωνία αντιστέκεται σε αρκετές μεταρρυθμίσεις υπερασπίζοντας την πολιτισμική της ταυτότητα και διαφορετικότητα. Υπάρχει επιφύλαξη ότι ένας βεβιασμένος «εξευρωπαϊσμός» ή εκσυγχρονισμός στην Τουρκία ενδυναμώνει τις αντιστάσεις και το ισλαμικό κίνημα, που διατυπώνεται και σε σχέση με αραβικές χώρες²⁶¹.

Μια άλλη πηγή αντιστάσεων είναι ο εθνικισμός. Το φαινόμενο είναι διάχυτο στη δημόσια ζωή και στην παιδεία. Αυτό θα δυσκολέψει την ένταξη στη μεταεθνική ή μεταμοντέρνα δομή της ΕΕ, όπου τα κράτη μέλη έχουν δραστικά τροποποιήσει τους ορισμούς της εθνικής κυριαρχίας ως πρόσχημα για να αρνηθούν στη χώρα την ένταξή της

²⁵⁹ Ισχυρές μερίδες μέσα στον κοσμικής ιδεολογίας στρατό έχουν πράγματι αντιταχθεί στην ευρωπαϊκή προοπτική της Τουρκίας, με το αιτιολογικό ότι ο εκδημοκρατισμός/ομοσπονδιοποίηση της χώρας βάση του κοινοτικού κεκτημένου θα οδηγήσει τελικά στον κατακερματισμό/διαμελισμό της Τουρκίας. Η άποψη αυτή συχνά διατυπώνεται μεταξύ νύξεων ότι η ΕΕ δεν επιθυμεί σοβαρά να δεχτεί την Τουρκία ως μέλος και ότι κατά συνέπεια η Τουρκία θα πρέπει να εξετάσει την πιθανότητα να μεταβάλει το φιλοδυτικό σύστημα συμμαχιών της στρεφόμενη προς το Ιράν και προς τη Ρωσία. Η ευρωσκεπτικιστική στάση ορισμένων ισχυρών μερίδων του τουρκικού κατεστημένου καταδεικνύεται από τον ισχυρισμό ότι η «η ΕΕ είναι αυτή που θα πρέπει να αλλάξει, προκειμένου να γίνει μέλος η Τουρκία και όχι το αντίθετο». Norman Stone, "Talking Turkey, Economic and Political Progress", National Interest, No 61, autumn, 2002, σελ. 66-73.

²⁶⁰ Yaphe Judith, "Turkey's Domestic Affairs", Strategic Forum Institute for National Strategic Studies, National Defense University, No 121, July 1997, στην ιστοσελίδα, <http://www.ndn.edu/inss/strforum/forum121.html>.

²⁶¹ Για τη σχετική προβληματική βλ. Kazakos Panos, "Mediterranean Cooperation Between 'Necessary Commitments' and Real Limits", HFEHP: The Southeast European Yearbook 1998-1999, Athens, 1999, σελ. 131-199.

στην ΕΕ. Η κεμαλική εθνική αρχή δεν άφηνε περιθώρια για την αναγνώριση ενός αυτόνομου κουρδικού έθνους²⁶². Αυτό προέκυπτε ήδη από το Σύνταγμα. Επιπλέον, η Δυτική και Ανατολική Τουρκία είναι δυο διαφορετικοί κόσμοι σε πολύ μεγάλο βαθμό απ' ότι κατ' αναλογία συμβαίνει, για παράδειγμα, στη διάσταση μεταξύ του βιομηχανικού Βορρά και του υποανάπτυκτου Νότου της Ιταλίας. Ειδικότερα και λόγω του κουρδικού χαρακτήρα της περιοχής. Το νοτιοανατολικό τμήμα της Τουρκίας έχει εντελώς παραμεληθεί από την κοινωνική και οικονομική πολιτική του κράτους²⁶³.

Πολλοί ευρωπαίοι ηγέτες θεωρούν ότι η Τουρκία έχει μια συνεχώς πάσχουσα οικονομία όπου χαρακτηριστικά της είναι ο ενδημικός πληθωρισμός, το τεράστιο δημόσιο χρέος και ελλείμματα, ο αδύναμος τραπεζικός τομέας, οι ασταθείς τρέχουσες συναλλαγές. Σχεδόν το 45% του πληθυσμού της χώρας απασχολείται στον αγροτικό τομέα και η οικονομία βρίσκεται κατά κύριο λόγο υπό κρατική διαχείριση²⁶⁴. Επίσης, η Τουρκία διαθέτει το θεσμικό πλαίσιο για μια οικονομία της αγοράς, όμως η απουσία ενός σταθερού και προβλέψιμου μακροοικονομικού πλαισίου εμποδίζει την καλή λειτουργία της. Τις περασμένες δεκαετίες, διάφορες μακροοικονομικές και οικονομικές κρίσεις έπληξαν τη χώρα, με πιο πρόσφατες αυτή του 1994, του 1999 και του 2001. Αυτές οδήγησαν σε υψηλά επίπεδα αστάθειας στις συνολικές οικονομικές δραστηριότητες και εμπόδισαν το συνολικό ρυθμό ανάπτυξης. Ταυτόχρονα, στις 17 Αυγούστου 1997 ένας ισχυρός σεισμός έπληξε την πιο σημαντική βιομηχανική περιοχή της Τουρκίας, προξενώντας, πέραν της ανθρώπινης τραγωδίας, σημαντικές ζημιές και αρνητικές επιπτώσεις στην οικονομική ανάπτυξη και στους δημοσιονομικούς λογαριασμούς.

Επιπρόσθετα, το χαμηλό επίπεδο της οικονομικής κοινωνικής ανάπτυξης έχει να κάνει και από ένα εξίσου χαμηλό επίπεδο κοινωνικής ανάπτυξης. Με αυτό εννοούμε τις επιδόσεις της Τουρκίας σε βασικούς τομείς της κοινωνικής ζωής όπως η παιδεία, η υγεία, η κατανάλωση κ.τ.λ. Οι υστερήσεις αυτές στην οικονομική ανάπτυξη συμβαδίζουν με

²⁶² Εντάσεις δημιουργήθηκαν και με την εναπομείνασα χριστιανική-ορθόδοξη κοινότητα, η οποία υπέστη (και υφίστανται) τις πιέσεις μιας συνεχούς πολιτικής καταπίεσης και εξάλειψης της ταυτότητά της. Σε γενικές γραμμές οι μειονότητες έχουν αντιμετωπιστεί εχθρικά από το νέο κράτος και λόγω προΐστορίας. Τον 19^ο αιώνα στην οθωμανική αυτοκρατορία έγιναν μεταρρυθμίσεις για την ίση μεταχείριση των εθνοτήτων. Αλλά αυτή η πολιτική δεν κατάφερε ούτε να τις ενσωματώσει στο κράτος ούτε να εμποδίσει την αποσχιστική δυναμική. Στην επιλεκτική μνήμη πολλών συνέβη το αντίθετο: η ανοχή οδήγησε στη διάλυση της αυτοκρατορίας. Καζάκος Πάνος, «Οι Διαταραγμένες Σχέσεις Τουρκίας και ΕΕ», στο Ξενάκης Δημήτρης, Τσινισιζέλης Μιγάλης (επιμ.), όπ. πρ. σελ. 405.

²⁶³ Δεν είναι αλήθεια ότι το τουρκικό Κουρδιστάν είναι υποανάπτυκτο λόγω του τουρκο-κουρδικού πολέμου των δεκαετιών του '80 και του '90. Το τουρκικό Κουρδιστάν είναι υποανάπτυκτο και καθυστερημένο, λόγω της έλλειψης της οικονομικής και κοινωνικής στήριξης (π.χ. σταθερή επένδυση κεφαλαίων, ανάπτυξη προγραμμάτων πρόνοιας και πολιτιστικών προγραμμάτων) από τις τουρκικές κυβερνήσεις από το 1923 και μετά. Βλ. ιδίως, Dietrich Jung, Wolfgang Piccoli, "Turkey at the Crossroads: Ottoman Legacies and the Greater Middle East", Zed Books, London, 2001.

²⁶⁴ Φούσκας Βασίλης, «Ζώνες Πολέμου, Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική στα Βαλκάνια και στην Ευρύτερη Μέση Ανατολή», Ποιότητα, Αθήνα, 2002, σελ. 231.

μεγάλες ανισότητες μεταξύ περιφερειών και μεταξύ αστικών και μη αστικών κέντρων. Η εκρηκτική πληθυσμιακή εξέλιξη θα κάνει την Τουρκία το μεγαλύτερο σε πληθυσμό στην ευρύτερη περιοχή μετά τη Ρωσία το 2010. Αυτό σε συνδυασμό με τα επίπεδα ανάπτυξης σημαίνει ότι σε περίπτωση ένταξης θα οδηγήσει σε μαζικές μεταναστεύσεις που δεν είναι και τόσο επιθυμητές στην Γερμανία, Σουηδία και αλλού.

Οι αναδιοργάνωση των δημόσιων επιχειρήσεων, οι ιδιωτικοποιήσεις, η αναμόρφωση του κλυδωνισμένου συστήματος κοινωνικών ασφαλίσεων, αποδείχτηκαν εξαγγελίες χωρίς πρακτικές συνέπειες και ημίμετρα²⁶⁵. Η Συμφωνία για την Τελωνειακή Ένωση ΕΕ-Τουρκίας το 1995 είχε συνδεθεί με προσδοκίες για νέα ώθηση στη μεταρρυθμιστική πολιτική, που όμως και τότε διαψευσθήκαν. Κατά την περίοδο 1995-2000 έγιναν ελάχιστες μεταρρυθμίσεις και αυτό το επιβεβαιώνει η έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής που δημοσιεύτηκε το 2001²⁶⁶.

Από την άλλη πλευρά, υπάρχει και η άλλη όψη του νομίσματος, δηλαδή η αισιόδοξη άποψη. Ξεκινώντας με ένα παράδειγμα ίσως μας κάνει να αντιληφθούμε διαφορετικά τα πράγματα. Σήμερα πάνω από το 28% του ΑΕΠ της Τουρκίας οφείλεται στην βιομηχανία της²⁶⁷, όπου εργάζονται περίπου 4 εκατ. άνθρωποι, δηλαδή το 22% του εργατικού δυναμικού, ενώ επίσης αναπτύσσονται ταχύτατα νέοι τομείς υπηρεσιών²⁶⁸. Δίπλα στην αστική τάξη έχει δημιουργηθεί μια νέα εργατική τάξη. Η προοπτική της ένταξης μπορεί ενδυναμώσει τις δυνάμεις του εκσυγχρονισμού και να δημιουργήσει νέα δεδομένα. Αυτό που θα πρέπει να σημειωθεί είναι ότι η σημερινή Τουρκία δεν συγκρίνεται με το οθωμανικό παρελθόν.

²⁶⁵ OECD, "Turkey 1997, Economic Survey, Paris, 1997, σελ. 19. Βλ. μεταξύ άλλων, Καζάκος Πάνος, Λιαργκόβας Παναγιώτης, «Η Ελληνοτουρκική Οικονομική Συνεργασία», Παπαζήση, Αθήνα, 1997.

²⁶⁶ Commission of the ECs, "Regular Report on Turkey's Progress Towards Accession", Brussels 13 November 2001, SEC(2001) 1756, σελ. 37.

²⁶⁷ Η ανάπτυξη της βιομηχανίας αποτελεί από δεκαετίες πρωταρχικό στόχο της οικονομικής και πολιτικής της χώρας. Στη δεκαετία του '80 και του '90 ο βιομηχανικός τομέας επεκτάθηκε σημαντικά και υπέστη αξιοσημείωτες δομικές αλλαγές προετοιμαζόμενος για την εφαρμογή της Τελωνειακής Ένωσης της Τουρκίας με την ΕΕ. Η κλωστοϋφαντουργία αποτελεί έναν κλάδο που θα δεχτεί μακροχρόνια ισχυρότατες πιέσεις από την εξειδικευμένη κλωστοϋφαντουργία και ένδυση της ΕΕ και τρίτων χωρών. Σημαντικοί βιομηχανικοί κλάδοι είναι επίσης τα ακατέργαστα δέρματα (ο τομέας αυτός συρρικνώνεται συνεχώς με αποτέλεσμα η Τουρκία να είναι ελλειμματική και να εισάγει ακατέργαστα δέρματα από την Ρωσία και τις τουρκόφωνες δημοκρατίες σε χαμηλές τιμές), ο σίδηρος και ο χάλυβας (η τουρκική χαλυβουργία απολαμβάνει πολλές κρατικές ενισχύσεις με την μορφή των επιδοτήσεων εξαγωγών, των εισαγωγών παλιού σιδήρου και ηλεκτρικής ενέργειας), το τσιμέντο και τα πετροχημικά (όπου κυριαρχείται από τη γιγαντιαία κρατική επιχείρηση Perkim), τα λιπάσματα (που επιδοτούνται και βασίζονται σε εισαγωγές σημαντικών πρώτων υλών), η αυτοκινητοβιομηχανία, η βιομηχανία δέρματος και δερμάτινων ενδυμάτων και η ενέργεια (η ζήτηση ηλεκτρικής ενέργειας αυξάνεται κατά 10% το χρόνο). Πιο αναλυτικά σχετικά με την οικονομία και συγκεκριμένα με την βιομηχανία στην Τουρκία βλ. Πρωτοπαπάς Διονύσης, «Τουρκία, Οικονομία, Επενδύσεις, Εμπόριο», Μάιος 2004, στην ιστοσελίδα, <http://www.acci.gr/reports/turkey2004.htm>.

²⁶⁸ Καζάκος Πάνος, «Οι Διαταραγμένες Σχέσεις Τουρκίας και ΕΕ», στο Ξανάκης Δημήτρης, Τσιμισιζέλης Μιχάλης (επιμ.), όπ. πρ., σελ. 398. Βλ. επίσης και OECD, "Turkey 1997, Economic Survey, Paris, 1997.

Γενικότερα, οι οικονομίες των κρατών μελών της ΕΕ θα μπορούσαν να ωφεληθούν από την ένταξη της Τουρκίας, αν και σε μικρό βαθμό. Μία επιταχυνόμενη ανάπτυξη της Τουρκίας, πρέπει να δώσει μια θετική ώθηση στις εξαγωγές των 27 κρατών μελών. Επενδυτικές ευκαιρίες για τις εταιρίες της ΕΕ, θεωρείται ότι θα αυξηθούν, σαν αποτέλεσμα ενός καλύτερου επενδυτικού κλίματος, λόγω της τουρκικής ένταξης. Λαμβάνοντας υπόψη τα χαμηλά επίπεδα εισοδήματος της Τουρκίας, με το μέσο όρο της ΕΕ, η ένταξη της Τουρκίας θα αυξήσει στατιστικά τις εδαφικές ανομοιότητες στην ΕΕ. Από την πλευρά της και η Τουρκία πρόκειται να ωφεληθεί σημαντικά σε περίπτωση εισόδου στην ΕΕ, γιατί λόγω αυτής και μέσω του αναπτυσσόμενου εμπορίου, των υψηλότερων άμεσων ξένων επενδύσεων και της υψηλότερης παραγωγικότητας λόγω του ανταγωνιστικού περιβάλλοντος, θα αναπτυχθεί σημαντικά και γρήγορα. Όμως, για να ωφεληθεί πλήρως η Τουρκία από την ένταξή της, πρέπει να επιτευχθεί πλήρης οικονομική και μακροοικονομική σταθερότητα και να ενισχυθεί η παραγωγική χωρητικότητα από κατάλληλες αυξήσεις στο φυσικό και ανθρώπινο κεφάλαιο. Δομικές μεταρρυθμίσεις πρέπει να ακολουθηθούν για μια βέβαιη, επαρκή διαχείριση των δημοσίων οικονομικών, αέναης σταθερότητας και ανάπτυξης του οικονομικού τομέα, ανάπτυξης προσπαθειών και δαπανών, για την ανάπτυξη του γενικότερου επιπέδου της εκπαίδευσης και της προσέλευσης άμεσων, ξένων επενδύσεων. Από τα μέσα του 2001 βρίσκεται σε εξέλιξη μια νέα προσπάθεια σταθεροποίησης και προώθησης των διαρθρωτικών αλλαγών, που δείχνει τη φορά αυτή να αποδίδει²⁶⁹.

Επιπρόσθετα, το ισλαμικό κόμμα της Τουρκίας δεν μπορεί να συγκριθεί για παράδειγμα, με αυτό του Ιράκ. Το νέο ισλαμικό κόμμα δείχνει να έχει μάθει από τα λάθη του προηγούμενου και του απαγορευμένου ισλαμικού κόμματος²⁷⁰ και δεν αμφισβητεί επίσημα τις αξίες του τουρκικού ισλαμικού κράτους. Σε δήλωσή του ο Βρετανός Υπουργός Εξωτερικών δήλωσε ότι: «*Η ένταξη της Τουρκίας θα αποδείξει σε όλους ότι ένα κοσμικό κράτος με σεβασμό στο Ισλάμ μπορεί να ενσωματωθεί στην Ευρώπη... Η ένταξη της Τουρκίας στην ΕΕ θα αποδείξει σε όλους ότι η δυτική με την μουσουλμανική κουλτούρα μπορούν να συνυπάρξουν αρμονικά...*»²⁷¹.

²⁶⁹ Τον Μάιο του 2001 συμφωνήθηκε ένα νέο πρόγραμμα με το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ) και συνολική βοήθεια ύψους 15,7 δις δολαρίων – το δεύτερο μεγαλύτερο πρόγραμμα διάσωσης στην ιστορία του Ταμείου. Οι απαιτήσεις για διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις δεν άλλαξαν. Ο απότομος στόχος είναι, προφανώς να τεθεί τέρμα στις λαϊκίστικες και πελατειακές παρεμβάσεις στην οικονομία. Καζάκος Πάνος, «Οι Διαταραγμένες Σχέσεις Τουρκίας και ΕΕ», στο Ξενάκης Δημήτρης, Τσινισιζέλης Μιχάλης (επιμ.), όπ. πρ. σελ. 399.

²⁷⁰ Το ισλαμικό κίνημα (Κόμμα της Δικαιοσύνης, ΑΚΡ) υπό τον Ερντογάν η υποψηφιότητά του είχε απαγορευτεί για κάποιο χρονικό διάστημα και αργότερα αναδείχτηκε κυρίαρχη πολιτική δύναμη στις εκλογές του Νοεμβρίου 2002.

²⁷¹ “Europe Needs Turkey, says Straw”, BBC, 8 September 2005, στην ιστοσελίδα του BBC, <http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/europe/4227744.stm>.

Κάποια από τα μεταρρυθμιστικά βήματα που έχει κάνει η Τουρκία είναι η κατάργηση της θανατικής ποινής (2002), περιορισμός σε κάποιο βαθμό του ρόλου του στρατού, άνοιγμα αγορών, συνταγματικές αλλαγές εκδημοκρατισμού, άρση του στρατιωτικό νόμου σε περιοχές της Ανατολίας (2002), ιδιωτικοποιήσεις, κ.τ.λ. Παρόλα αυτά, σε άλλους τομείς η πρόοδος είναι ελάχιστη όπως για παράδειγμα στις μειονότητες²⁷², τα ανθρώπινα δικαιώματα²⁷³, η ελευθερία της γνώμης, η εφαρμογή του κοινοτικού δικαίου κ.τ.λ. Σύμφωνα με την ανακοίνωση της Επιτροπής το 2004 η Τουρκία πραγματοποίησε σημαντική νομοθετική πρόοδο σε πολλούς τομείς, μέσω περαιτέρω δεσμών μεταρρυθμίσεων, συνταγματικών αλλαγών και της υιοθέτησης ενός νέου ποινικού κώδικα κ.τ.λ. Σπουδαία πρόοδος έγινε στην εφαρμογή των πολιτικών μεταρρυθμίσεων. Αλλά αυτές πρέπει να σταθεροποιηθούν περαιτέρω και να διερευνηθούν²⁷⁴. Έτσι, θα λέγαμε ότι η ανάγνωση των δεδομένων της Τουρκίας και του διεθνούς περιβάλλοντος υποδεικνύεται ότι ο «εξευρωπαϊσμός» της Τουρκίας συνιστά ακόμη ένα στοίχημα με αβέβαιη έκβαση, παρά τη σταθεροποίηση και την πρόοδο των τελευταίων ετών.

Τέλος, θα ήταν καλό να αναφερθεί η στάση των ΗΠΑ απέναντι στην ευρωπαϊκή πορεία της Τουρκίας. Οι ΗΠΑ υιοθετούν διαφορετική προσέγγιση για την επίλυση του «τουρκικού ζητήματος», ιδίως αναφορικά με το θέμα του εκδημοκρατισμού της τουρκικής πολιτείας. Σύμφωνα με τις ΗΠΑ ο εκδημοκρατισμός της Τουρκίας είναι ζήτημα του να γίνει η Τουρκία μέλος της ΕΕ και όχι του να μείνει έξω από τη «λέσχη», να επιτύχει δηλαδή τα δυτικά πρότυπα φιλελευθέρης δημοκρατίας, προτού γίνει μέλος. Καθώς η Τουρκία είναι ο βασικός γεωπολιτικός άξονας της Αμερικής στην Εγγύς Ανατολή, οι ΗΠΑ υποστηρίζουν ότι το θεσμικό πλαίσιο της ΕΕ είναι αυτό που θέλει να λύσει τα προβλήματα της Τουρκίας και όχι η ίδια η Τουρκία.

Ακόμα, υπάρχουν και κάποιοι άλλοι λόγοι που οι ΗΠΑ θέλουν να γίνει η Τουρκία μέλος της ΕΕ το συντομότερο δυνατόν. Η ένταξη της Τουρκίας στην ΕΕ θεωρείται ως ένας τρόπος να αποσυνδεθεί ο ισλαμικός φονταμενταλισμός από τις κύριες τάσεις της τουρκικής πολιτικής. Καθώς η τουρκική εθνο-γλωσσική ζώνη εντείνεται από τον Καύκασο μέχρι την Κίνα, η Τουρκία μεταξύ των άλλων μπορεί να προβάλλει μια σύγχρονη και κοσμική εικόνα

²⁷² Για την στην προστασία των μειονοτήτων και την άσκηση των πολιτιστικών δικαιωμάτων, η νομοθεσία τροποποιήθηκε να αρθεί η απαγόρευση της χρήσης της κουρδικής και άλλων γλωσσών. Αρκετά κουρδικά σχολεία έχουν πρόσφατα ανοίξει νότια της Τουρκίας.

²⁷³ Η Τουρκία επικύρωσε τον Απρίλιο του 2002 τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για την κατάργηση κάθε μορφής φυλετικής διάκρισης. Τον Ιανουάριο του 2002, η Τουρκία απέσυρε την επιφύλαξη της ως προς το άρθρο 5 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου ως προς το δικαίωμα στην ελευθερία και την ασφάλεια όσον αφορά τις επαρχίες που υπόκεινται σε κατάσταση ανάγκης.

²⁷⁴ Commission of the ECs, "Recommendation of the European Commission on Turkey's Progress Towards Accession", όπ. πρ. σελ. 38.

του Ισλάμ, η οποία βοηθά τις ΗΠΑ να αποσωνόσουν τις ισλαμικές φονταμεταλιστικές ιδέες, ιδίως μετά την 11^η Σεπτεμβρίου.

Η Τουρκία παρέχει άφθονα ανταλλάγματα στις ΗΠΑ για την οικονομική, τη στρατιωτική και την πολιτική υποστήριξή τους. Υπάρχουν αρκετές κοινές οικονομικές επιχειρήσεις Τουρκίας-ΗΠΑ, ενώ η Τουρκία είναι ένας από τους μεγαλύτερους αποδέκτες αμερικανικών στρατιωτικών εξοπλισμών²⁷⁵. Η ειδική συνεννόηση ανάμεσα στις ΗΠΑ και στην Τουρκία έχει επίσης να κάνει με την εξισορρόπηση και την συγκράτηση της Ρωσίας στον Καύκασο και στην Κασπία. Επιπλέον, με την ενθάρρυνση των ΗΠΑ η Τουρκία έχει καταφέρει να ενισχύσει τους δεσμούς της με την Ουκρανία, μια σημαντική χώρα εντός της ζώνης ασφάλειας της Ρωσίας, την οποία οι ΗΠΑ θέλουν πλήρως στο πλευρό τους²⁷⁶. Οι ΗΠΑ πράγματι βλέπουν τη μεταψυχροπολεμική Τουρκία ως μια χώρα με έναν πολυδιάστατο «μετωπικό» ρόλο που καλύπτει το τόξο Κασπία-Μέση Ανατολή-Βαλκάνια.

Συμπερασματικά, καταλήγουμε ότι η έναρξη των ενταξιακών διαπραγματεύσεων το 2005 δεν καθιστά βέβαιη προς το παρόν την ένταξη. Εντωμεταξύ, ενισχύεται ο πολιτικός διάλογος με την Τουρκία, συντονίζονται όλες οι πηγές χρηματοδοτικής βοήθειας σε ένα πλαίσιο, έγινε δυνατή η συμμετοχή σε κοινοτικά προγράμματα, συμφωνήθηκε ένα πλαίσιο συνεργασίας για την προετοιμασία της ένταξης. Τα επόμενα χρόνια οι τουρκικές κυβερνήσεις θα πρέπει να ξεπεράσουν μια σειρά από εμπόδια για το δρόμο προς τις Βρυξέλλες. Είναι ανώφελο να διερωτηθούμε ποια εμπόδια είναι μεγαλύτερα από τα πολιτικά. Μόνον αν τα ξεπεράσουν στο τόσο σύντομο χρονικό διάστημα μέχρι το 2015, η ένταξη στην ΕΕ δεν θα γίνει αντιληπτή ως απειλή για τις ευρωπαϊκές ταυτότητες, για την λειτουργία των τωρινών θεσμών της Ένωσης και για την ίδια τη φύση της.

²⁷⁵ Η Τουρκία έχει τον δεύτερο σε μέγεθος στρατό στο NATO και κατορθώνει να ενισχύσει τη στρατιωτική θέση στη νευραλγική ζώνη των Βαλκανίων και της Μέσης Ανατολής. Φούσκας Βασίλης, «Ζώνες Πολέμου, Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική στα Βαλκάνια και στην Ευρύτερη Μέση Ανατολή», όπ. πρ., σελ. 248.

²⁷⁶ Τον Ιούνιο του 1997 η Τουρκία υπέγραψε με την Ουκρανία μια συμφωνία «για την κατασκευή ενός αγωγού μεταξύ των τουρκικών λιμένων του Τσεϊχάν στη μεσογειακή ακτή και της Σαμψούντας στη Μαύρη Θάλασσα». Μεταξύ άλλων αυτός ο αγωγός θα μπορούσε να βοηθήσει την Ουκρανία να μειώσει την εξάρτηση της από το ρωσικό πετρέλαιο. Larrabee Stephen, “Turkish Foreign Policy and Security Policy: New Dimensions and New Challenges” στο Khalilzad Zalmay (ed), *The Future of Turkish-Western Relations: Towards a Strategic Plan*, Arlington VA, 2000, σελ. 25.

6^ο Κεφάλαιο

Οι σχέσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης και Ρωσίας

6.1 Γεωπολιτικές συνέπειες της διάλυσης της ΕΣΣΔ και η αρχή μιας στενότερης συνεργασίας Ρωσίας και Ευρωπαϊκής Ένωσης

Η Ρωσική Ομοσπονδία ως φυσική διάδοχος της ΕΣΣΔ κληρονόμησε κατά τη μεταψυχροπολεμική εποχή μερικά θετικά, αλλά κυρίως αρνητικά πολιτικά, οικονομικά και στρατηγικά δεδομένα της προκατόχου της. Έτσι στα θετικά της σοβιετικής κληρονομιάς συγκαταλέγονται οι οικονομικές υποδομές της πρώην υπερδύναμης, όπως η ενεργειακή, βιομηχανική και επιστημονική της υποδομή, το πολυπληθέστατο και άρτια οργανωμένο εργατικό δυναμικό και μια από τις σημαντικότερες ακαδημαϊκές κοινότητες του κόσμου, καθώς και το πυρηνικό της οπλοστάσιο. Στα αρνητικά όμως της σοβιετικής παρακαταθήκης συγκαταλέγονται τα δισεπίλυτα οικονομικά προβλήματα της «χρεοκοπημένης» κεντρικά σχεδιασμένης οικονομίας, πράγμα που έφτασε στο «χείλος του γκρεμού» τη ρωσική προσπάθεια εκδημοκρατισμού των εσωτερικών της δομών, ιδιαίτερα μετά από τα γεγονότα της οικονομικής κατάρρευσης της Μόσχας το 1998²⁷⁷.

Η ΕΣΣΔ μια υπερδύναμη της εποχής του Ψυχρού Πολέμου, η ιδεολογική επιρροή της οποίας απλωνόταν από την Κεντρική Ευρώπη έως τη Νότια Κινεζική Θάλασσα, μετατράπηκε μέσα από ένα διάστημα ολίγων χρόνων μετά τη διάλυσή της, σε ένα προβληματικό και διεφθαρμένο κράτος, γεωγραφικά περιτριγυρισμένο από μη φιλικές πρώην Δημοκρατίες του. Ο νέος άμεσος γεωγραφικός περίγυρος της Ρωσίας αποτελούνταν, πλέον, από τα κράτη που αναζητούσαν τη διασφάλιση της ανεξαρτησίας του μέσω μιας στενής συνεργασίας με τις ΗΠΑ και το ΝΑΤΟ, πράγμα που ελλόχευε γεωστρατηγικούς κινδύνους ασφαλείας για τη Μόσχα. Τέλος, αποτελεί έναν παράγοντα αποσταθεροποίησης των παραμεθόριων ρωσικών περιοχών και η απόλυτη πλειοψηφία του μουσουλμανικού πληθυσμού στα νότια και ανατολικά της σύνορα, όπως επίσης και ο μεγάλος αριθμός καθολικών – ουνιτών στα δυτικά της. Έτσι, μόνο τα βόρεια σύνορα της χώρας παραμένουν απόλυτα ασφαλή²⁷⁸.

Όσον αφορά στις γεωπολιτικές επιπτώσεις της διάλυσης της ΕΣΣΔ, μετά το τέλος της παντοδυναμίας της Μόσχας καταγράφεται μια δραματική συρρίκνωση του πολιτικο-ιδεολογικού ελέγχου της Ρωσίας πάνω τόσο στις πρώην Σοβιετικές Δημοκρατίες όσο και στις πρώην χώρες-δορυφόρους της. Έτσι, η νεοδημιουργηθείσα Ρωσική Ομοσπονδία

²⁷⁷ Φίλης Κωνσταντίνος, Κυριακίδης Μιχάλης, «Το Τέλος της Σοβιετικής Ένωσης», Ειδικό Αφιέρωμα, Κέντρο Ρωσίας και Ευρασίας, Ιανουάριος 2005, σελ. 7.

²⁷⁸ Trenin Dmitri, “The End of Eurasia. Russia on the Border Between Geopolitics and Globalization”, Carnegie, Moscow Center, Washington DC, 2001, σελ. 177.

σταδιακά απώλεσε τον έλεγχο των πρώην Σοβιετικών Δημοκρατιών, επειδή στην αρχή της μετασοβιετικής εποχής αισθάνθηκε ότι έπρεπε να δείξει ένα πιο «φιλελεύθερο» προφίλ, μεταφραζόμενο σε πολιτική αναδίπλωσή της από το μετασοβιετικό χώρο. Η κατάρρευση του Συμφώνου της Βαρσοβίας, με τη σειρά του, σήμανε ταυτόχρονα και την απαρχή της στροφής των χωρών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης καθώς και του Καυκάσου, προς την ΕΕ και το ΝΑΤΟ.

Πιστεύοντας στην ανάγκη πιο φιλοδυτικού προσανατολισμού της εξωτερικής πολιτικής, η ηγεσία Γέλτσιν αναμένοντας, προφανώς, πολιτικοοικονομικά ανταλλάγματα από τη Δύση, παρακολουθούσε αμήχανα τη στροφή των πρώην «συντρόφων» της Μόσχας προς τις ΗΠΑ και το ΝΑΤΟ, αρνούμενη να δράσει επί της ουσίας.

Το ρωσικό γεωπολιτικό «έλλειμμα», που προέκυψε από τη διάλυση της ΕΣΣΔ, αφορά και στην απώλεια του απόλυτου ελέγχου τόσο της Μαύρης Θάλασσας όσο και της Κασπίας Θάλασσας. Έτσι, στην ευρύτερη γεωπολιτική περιοχή της Μαύρης Θάλασσας, εκτός από την ανεξαρτητοποίηση της Ουκρανίας, η ρωσική ηγεσία βρέθηκε αντιμέτωπη και με το ενδεχόμενο της αναβίωσης του παραδοσιακού ηγεμονικού ρόλου της Τουρκίας στο Αζερμπαϊτζάν, κατά κύριο λόγο, αλλά και στη Γεωργία και στο Τουρκμενιστάν. Έχοντας, όντως στο ενεργειακό της στενούς θρησκευτικούς και πολιτισμικούς δεσμούς με τις προαναφερθέντες χώρες της Κεντρικής Ασίας, η γεωπολιτική θέση της Τουρκίας αναβαθμίστηκε κατακόρυφα ύστερα από τη διάλυση της ΕΣΣΔ²⁷⁹.

Έως το 1991 η σοβιετική παρουσία στη Μαύρη Θάλασσα εξασφάλισε την προβολή της ναυτικής δύναμης διεθνώς, ενώ η δεσπόζουσα θέση της ΕΣΣΔ στα νερά του Εύξεινου Πόντου παρέμεινε αδιαμφισβήτητη καθ' όλη τη διάρκεια της μεταπολεμικής ιστορίας. Μετά από την κατάλυση της Σοβιετικής Ένωσης η Ρωσική Ομοσπονδία βρέθηκε να ελέγχει μόνο μια στενή λωρίδα των παραλίων της Μαύρης Θάλασσας. Επιπλέον, οι σχέσεις της με τις συνορεύουσες και ανεξάρτητες πρώην Σοβιετικές Δημοκρατίες δύσκολα θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν καλές. Όσον αφορά στο γεωπολιτικό χώρο της Κασπίας Θάλασσας²⁸⁰,

²⁷⁹ Η Αγκυρα από την πλευρά της, αντιλήφθηκε έγκυρα το άνοιγμα του «παράθυρου ευκαιρίας» στην Κεντρική Ασία, το οποίο δημιουργήθηκε με την αναδίπλωση της Σοβιετικής Ένωσης από την περιοχή και εξάσκησε την εξωτερική της πολιτική βάσει ενός οργανωμένου στρατηγικού σχεδίου, με απώτερο σκοπό την ανάκτηση της δεσπόζουσας περιφερειακής θέσης, Feroz Ahmad "Turkey: The Quest for Identity", Oneworld Publications, Oxford, 2003, σελ. 45-46.

²⁸⁰ Η LUKoil, η γιγάντια επιχείρηση πετρελαίου της Ρωσίας έχει ανακαλύψει μια πετρελαιοπηγή αποδεδειγμένων κοιτασμάτων 5 δισεκατομμυρίων βαρελιών στο ρωσικό τμήμα της υφαλοκρηπίδας της Κασπίας και σεισμικά δεδομένα δείχνουν ότι το τεράστιο μέγεθος της πετρελαιοπηγής θα μπορούσε να είναι τρεις φορές μεγαλύτερο από τις αρχικές εκτιμήσεις και αυτό μόνο μέσα στην περιοχή για την οποία έχει δοθεί άδεια. Morse Edward, James Richard, "The Battle for Energy Dominance", Foreign Affairs, March-April, 2002, σελ. 8. Επίσης, η περιοχή της Κασπίας είναι πολύ πλούσια σε φυσικό αέριο (το Τουρκμενιστάν είναι ο τέταρτος στη σειρά παραγωγός φυσικού αερίου στον κόσμο), σε υδρογονάνθρακες και αλιεία. Ειδικότερα, έχει τη μεγαλύτερη συγκέντρωση οξυρύγχου στον κόσμο, του

ύστερα από την κατάρρευση της ΕΣΣΔ, η Ρωσία έχασε τον πολιτικοοικονομικό έλεγχο του μεγαλύτερου μέρους της περιοχής. Έτσι, εκεί όπου κατά τη διάρκεια της ύπαρξης της ΕΣΣΔ υφίστανται μόνο δυο παραθαλάσσια κράτη, δηλαδή η Σοβιετική Ένωση και το Ιράν, δημιουργήθηκαν το 1992 και ύστερα, ακόμη τρία ανεξάρτητα κράτη (το Αζερμπαϊτζάν, το Καζαχστάν και το Τουρκμενιστάν) και ο συνολικός αριθμός των παραθαλάσσιων χωρών της περιοχής της Κασπίας έφτασε τα πέντε. Συνεπώς, η Ρωσία βρέθηκε σε πλήρη αδυναμία να ελέγχει από μόνη της τους ενεργειακούς και ορυκτούς πόρους της περιοχής.

Η πτώση της ΕΣΣΔ δεν οδήγησε κατά τρόπο αυτόματο και άμεσο σε μια στενή συνεργασία μεταξύ ΕΕ και Ρωσίας. Στις αρχές της δεκαετίας του '90 υπήρχε μεταξύ των Ρώσων διαμορφωτών αποφάσεων πολύ μικρό ενδιαφέρον και κατανόηση των ζητημάτων της ευρωπαϊκής ενοποίησης. Η συνεχιζόμενη πολιτική και οικονομική αστάθεια της νέας Ομοσπονδίας της Ρωσίας δεν άφησε το χρόνο για τη διαμόρφωση μιας συγκροτημένης πολιτικής έναντι στην ΕΕ. Μέχρι το 1999, όταν η ρωσική ηγεσία δημοσίευσε ένα κείμενο που αφορούσε το πλαίσιο μιας μεσοπρόθεσμης στρατηγικής προς την ΕΕ, δεν είχε επιδιωχτεί καμιά αξιόλογη απόπειρα διαμόρφωσης μιας συγκροτημένης στρατηγικής προς την ΕΕ. Η Μόσχα παραδοσιακά προτιμούσε την ανάπτυξη σχέσεων με ισχυρότερα κράτη της Δυτικής Ευρώπης σε διμερή βάση, όπως με την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας, τη Γαλλία και τη Μεγάλη Βρετανία. Οι σχέσεις της Μόσχας με την ΕΕ θεωρούνταν περισσότερο οικονομικής φύσης ή και τεχνικής φύσης και λιγότερο ως πολιτικές που έχρηζαν ιδιαίτερης προσοχής. Υπήρχε, επίσης, μικρή κατανόηση του πολύπλοκου μηχανισμού λειτουργίας της ΕΕ (ακόμη και μεταξύ των μελών της ρωσικής Μόνιμης Αντιπροσωπείας στις Βρυξέλλες).

Από την άλλη πλευρά, ούτε η ΕΕ ήταν έτοιμη να καταστεί σημαντικός εταίρος της Ρωσίας, τουλάχιστον τα πρώτα πέντε χρόνια μετά τη πτώση της ΕΣΣΔ. Ήταν περισσότερο απασχολημένη με την εφαρμογή της Συνθήκης του Μάαστριχτ και δεν ήταν πρόθυμη να στέψει την προσοχή της στις εξωτερικές υποθέσεις και τις σχέσεις με τη Ρωσία.

Στη Συνάντηση Κορυφής ΕΕ-Ρωσίας το 2001, αποφασίστηκε να αρχίσουν οι προετοιμασίες για τη δημιουργία ενός Κοινού Οικονομικού Χώρου και να υπάρξει εμβάθυνση των δεσμών, ώστε να δημιουργηθεί μια «στρατηγική εταιρική σχέση». Περαιτέρω ώθηση της ανάπτυξης σχέσεων ΕΕ-Ρωσίας δόθηκε με την υπογραφή της Συνθήκης του Άμστερνταμ²⁸¹ και την έναρξη διαπραγματεύσεων ένταξης της Εσθονίας και

πρωτεύουσας δηλαδή που παράγει χαβιάρι. Fisher Keith, "A Meeting of Blood and Oil: the Balkan Factor in Western Energy Security", *Journal of Southern Europe and the Balkan*, vol. 4, No 1, May 2002, σελ. 80.

²⁸¹ Η Συνθήκη του Άμστερνταμ προνοούσε για τη σταδιακή δημιουργία ενός χώρου ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης στην Ευρώπη. Πιο σημαντική, όμως, ήταν η έμφαση που έδινε στο ότι η ΕΕ θα έπρεπε να διαμορφώσει την εξωτερική της ταυτότητα στον κόσμο μέσω της υλοποίησης μιας κοινής εξωτερικής πολιτικής ασφάλειας καθώς και μέσω μιας εξελικτικής πορείας σχηματισμού κοινής

της Πολωνίας στην ΕΕ τον Μάρτιο του 1998, καθώς και τις υπόλοιπες υποψήφιες χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης τον Μάρτιο του 2000. Σήμερα, οι δυο γειτονικές οντότητες με κύριο στόχο τον πυρήνα τη Συμφωνία Εταιρικής Σχέσης και Συνεργασίας έχουν αναπτύξει μια συγκροτημένη συνεργασία, που καλύπτει ένα ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων και δράσεων.

6.2 Οι λόγοι που κάνουν την Ρωσία σημαντική για την Ευρωπαϊκή Ένωση

Ένας παράγοντας όπου η Ρωσία έχει καταστεί σημαντική για την ΕΕ είναι η πυρηνική της δύναμη. Η Ρωσία με την αυξημένη πυρηνική ισχύ που διαθέτει συνεχίζει να είναι μια υπολογίσιμη στρατιωτική δύναμη ικανή να επηρεάζει τις εξελίξεις στο ευρύτερο διεθνές ευρωπαϊκό σύστημα. Αν και η Ρωσία ως στρατιωτική δεν έχει τις δυνατότητες που διέθετε η Σοβιετική Ένωση, εξαιτίας της πυρηνικής ισχύος εξακολουθεί να θεωρείται σημαντικός παράγοντας για τη διεθνή και ευρωπαϊκή ασφάλεια. Επίσης, είναι η πιο ισχυρή δύναμη στην περιοχή της Ευρασίας. Η γεωπολιτική της θέση είναι ένα σημαντικό χαρτί γι' αυτήν. Συνορεύει με τη Βόρειο και τη Νότιο Ευρώπη, την Κεντρική Ασία και την Κίνα, καθώς και τον απέραντο χώρο του Ειρηνικού²⁸². Παρά την αποδυνάμωση των δεσμών της με πολλές από τις χώρες που άλλοτε ήταν ομόσπονδες Δημοκρατίες της Σοβιετικής Ένωσης (Γεωργία, Μολδαβία, Ουκρανία, βαλτικές χώρες), η Ρωσία εξακολουθεί να έχει επιρροή και να διατηρεί στρατιωτικές βάσεις σε πολλές χώρες.

Επιπρόσθετα, η Ρωσία είναι ένας μεγάλος προμηθευτής ενεργειακών πόρων. Η ίδια έχει καταστεί ένας από τους πιο μεγάλους προμηθευτές των κρατών μελών της ΕΕ σε πετρέλαιο και φυσικό αέριο με πλήθος αγωγών που έχουν ήδη κατασκευαστεί και άλλους που αναμένεται να κατασκευαστούν. Ήδη πάνω από το 20% των ενεργειακών αναγκών της ΕΕ σε φυσικό αέριο και πετρέλαιο καλύπτονται από τη Ρωσία. Η ενεργειακή αυτή εξάρτηση της ΕΕ αποτελεί αναμφίβολα ένα σημαντικό πλεονέκτημα στη ρωσική εξωτερική πολιτική, η οποία δεν θα αργήσει να το χρησιμοποιεί κατάλληλα για να ενισχύσει τη θέση της και να επηρεάσει τις εξελίξεις στην ευρωπαϊκή ήπειρο²⁸³. Άλλος ένας λόγος είναι ότι μετά τη τελευταία διεύρυνση, τα σύνορα της Ρωσίας με την ΕΕ έγιναν περισσότερο

αμυντικής πολιτικής. Στο πλαίσιο αυτό που η Συνθήκη του Άμστερνταμ προνοούσε, η ΕΕ αποφάσισε να διαμορφώσει μια «Κοινή Στρατηγική» ως προς τις σχέσεις της με τη Ρωσία. Ο όρος «Στρατηγική Συνεργασία» της Ρωσίας με την ΕΕ, όπως διαπιστώνεται, έχει χρησιμοποιηθεί αρκετά συχνά και σε μεγάλη έκταση. Όμως, ούτε η ΕΕ ούτε η Ρωσία προσδιόρισαν ποτέ με ακρίβεια τι σημαίνει και τι συνεπάγεται αυτός ο όρος. Καραγιάννη Μαρίκα, «Το Μέλλον της Κοινής Στρατηγικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη Ρωσία», Εξωτερικά Θέματα, τ. 10, Ιούλιος 2003, σελ. 72.

²⁸² Fakiolas Tassos, Fakiolas Efstathios, "Russia's Grand Strategic Alternatives at the Dawn of the New Century", Journal of Slavic Military Studies, vol. 17, No 3, July-September 2004, σελ. 396.

²⁸³ Βλ. "Flaring up?", The Economist, 13 April 2002, σελ 81. Βλ. επίσης, Fisher Keith, "A Meeting of Blood and Oil: the Balkan Factor in Western Energy Security", όπ. πρ., σελ. 78-79.

εκτεταμένα. Ακόμα, τόσο η ΕΕ όσο και η Ρωσία έχουν κοινά συμφέροντα στη σταθερότητα στις όμορες χώρες, όπως η Ουκρανία, η Μολδαβία και η Λευκορωσία, καθώς και στις περιοχές του Καυκάσου και των Βαλκανίων. Κοινά συμφέροντα έχουν και για την καταπολέμηση της διεθνούς τρομοκρατίας. Τέλος, η ΕΕ και η Ρωσία δίνουν μεγάλη σημασία στην ανάπτυξη στενών σχέσεων με τις ΗΠΑ, αλλά και οι δυο – τουλάχιστον από αρκετά κράτη μέλη της ΕΕ – ανησυχούν για τις ηγεμονικές διαθέσεις της Ουάσιγκτον.

Μετά από το τέλος του Ψυχρού Πολέμου το θεσμικό πλαίσιο ανάμεσα στην ΕΕ και στην Ρωσία έχει πάρει ιδιαίτερη δυναμική. Σημαντικές είναι η Συμφωνία Εταιρική Σχέσης και Συνεργασίας το 1994 και η Κοινή Στρατηγική της ΕΕ για τη Ρωσία το 1999.

Αρχικά, τη συνεργασία της Σοβιετικής Ένωσης με την ΕΕ του 1989 υποδέχτηκε η υπογραφή της Συμφωνίας Εταιρικής Σχέσης και Συνεργασίας (PCA) το 1994 στην Κέρκυρα, η οποία άρχισε να εφαρμόζεται το 1997²⁸⁴. Η υπογραφή συνέπεσε με την έναρξη του πολέμου με την Τσετσενία με αποτέλεσμα να καθυστερήσει η επικύρωσή της. Η επικύρωσή της καθυστέρησε επίσης και λόγω της ένταξης της Αυστρίας, της Σουηδίας και της Φιλανδίας στην ΕΕ και αυτό διότι θα έπρεπε να προστεθεί στη συμφωνία και ένα πρόσθετο πρωτόκολλο, που θα περιλάμβανε και τη νέα διεύρυνση, πολύ περισσότερο καθώς η Ρωσία θα συνόρευε με ένα μέλος της ΕΕ. Πριν Δεκέμβριο του 1997 οι σχέσεις Ρωσίας και ΕΕ διαπνέονταν από προσωρινά Πρωτόκολλα, ενώ στη συνέχεια τέθηκε σε ισχύ η Συμφωνία Εταιρικής Σχέσης και Συνεργασίας. Η εν λόγω Συμφωνία καλύπτει εμπορικές και οικονομικές σχέσεις και καθιερώνοντας τον πολιτικό διάλογο, προβλέπει τη δημιουργία μιας πολυσύνθετης τεχνικής συνεργασίας, προνοεί την παροχή βοήθειας για τη μετάβαση της Ρωσίας στην οικονομία της αγοράς, καθιερώνει μια κοινή προσέγγιση στα προβλήματα της ευρωπαϊκής ασφάλειας και σταθερότητας και προβλέπει τη δημιουργία στο μέλλον μιας

²⁸⁴ Το θεσμικό πλαίσιο που δημιούργησε η Συμφωνία Εταιρικής Σχέσης και Συνεργασίας περιλαμβάνει τη σύγκληση δυο Συναντήσεων Κορυφής κάθε χρόνο, στις οποίες λαμβάνουν μέρος η χώρα που ασκεί την Προεδρία της ΕΕ, ο Υπάτος Εκπρόσωπος για την ΚΕΠΠΑ, ο Πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και ο Πρόεδρος της Ρωσικής Ομοσπονδίας. Οι συναντήσεις αυτές άρχισαν να πραγματοποιούνται το 1995, αν και όχι σε σταθερή βάση. Επίσης, περιλαμβάνει το Μόνιμο Συμβούλιο της Εταιρικής Σχέσης που συγκαλείται σε υπουργικό επίπεδο και συγκαλείται τρεις φορές κάθε χρόνο με διαφορετική σύνθεση. Οι συναντήσεις που πραγματοποιούνται σε επίπεδο υπουργών Εξωτερικών της τρόικας της ΕΕ (η τρόικα αποτελείται από αξιωματούχους από την χώρα που ασκεί την προεδρία, από τη χώρα που θα αναλάβει την επόμενη προεδρία και από αξιωματούχους της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και της Γραμματείας του Συμβουλίου Υπουργών) και του Ρώσου υπουργού Εξωτερικών, σε επίπεδο πολιτικών διευθυντών, σε συναντήσεις της Μόνιμης Αντιπροσωπείας της Ρωσίας, με την τρόικα της Επιτροπής Πολιτικής Ασφαλείας και σε επίπεδο εμπειρογνομώνων. Την Επιτροπή Συνεργασίας που αποτελείται από υψηλόβαθμους αξιωματούχους της κάθε πλευράς και που συγκαλείται όποτε χρειαστεί, αλλά συνήθως συγκαλείται μια φορά το χρόνο. Εννέα υποεπιτροπές οι οποίες ασχολούνται με τεχνικά προβλήματα. Και τέλος, η Μεικτή Κοινοβουλευτική Επιτροπή που αποτελείται από μέλη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και της Ρωσικής Δούμας. Timmins Graham, "Strategic or Pragmatic Partnership? The European Union's Policy Towards Russia Since the End of the Cold War", στο Fawn Rick, (ed.), *Realignments in Russian Foreign Policy*, Frank Cass, London, 2003, σελ. 77-78.

ζώνης ελεύθερων συναλλαγών μεταξύ της ΕΕ και της Ρωσίας²⁸⁵. Από την μεριά της η Μόσχα με την υπογραφή της εν λόγω συμφωνίας επιδίωξε την διεύρυνση των εμπορικών της σχέσεων με την ΕΕ, ως ένα μέσο που θα διευκόλυνε την πρόσβαση της Ρωσίας στην ευρωπαϊκή και την παγκόσμια αγορά, έτσι ώστε να αντισταθμίσει τις απώλειες που είχε από την κατάργηση των παραδοσιακών της αγορών στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη και αλλού, σε χώρες του Τρίτου Κόσμου²⁸⁶.

Η ΕΕ αποτελείται από τρεις πυλώνες, όπως αναφέραμε και σε προηγούμενο κεφάλαιο. Η Συμφωνία Εταιρικής Σχέσης και Συνεργασίας καλύπτει κυρίως τον πρώτο πυλώνα, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν άπτεται του δεύτερου και του τρίτου πυλώνα. Μια άλλη σημαντική διάσταση της συμφωνίας είναι ότι μπορεί να διακοπεί σε περίπτωση παραβίασης των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Η ΕΕ δεν έχει προχωρήσει μέχρι στιγμής σε μια τέτοια ενέργεια, ακόμη και όταν η Ρωσία προέβαινε σε παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στη διάρκεια των κρίσεων στην Τσετσενία.

Στην τρίτη Συνάντηση Κορυφής ΕΕ-Ρωσίας αποφασίστηκε η διαμόρφωση μιας κοινής στρατηγικής για την Ρωσία. Οι κύριοι στόχοι της στρατηγικής ήταν η υποστήριξη του κοινωνικο-οικονομικού μεταρρυθμιστικού προγράμματος της ρωσικής κυβέρνησης, η ενίσχυση του νομικού, θεσμικού και διοικητικού θεσμικού πλαισίου, η ενδυνάμωση της δράσης της κοινωνίας των πολιτών και των μέσων μαζικής ενημέρωσης, η υποστήριξη της ανάπτυξης ενός ανεξάρτητου δικαίου συστήματος, η ένταξη της Ρωσίας σε έναν κοινό ευρωπαϊκό οικονομικό και κοινωνικό χώρο και η προώθηση της σταθερότητας και ασφάλειας, τόσο στην Ευρώπη, όσο και εκτός της γηραιάς ηπείρου²⁸⁷. Πάντως, μολονότι η Κοινή Στρατηγική δεν προσέθετε κάτι νέο στην υπάρχουσα Συμφωνία Εταιρικής Σχέσης και Συνεργασίας, εντούτοις σηματοδοτούσε μια στροφή στο περιεχόμενο των σχέσεων ΕΕ-Ρωσίας, αφού η έμφαση κατά κάποιο τρόπο στρεφόταν από τα οικονομικά ζητήματα σε εκείνα της πολιτικής και στρατηγικής, προβλέποντας τη συνεργασία σε θέματα ασφάλειας και άμυνας²⁸⁸. Παρόλα αυτά, η Κοινή Στρατηγική είχε επικριθεί ότι κάλυπτε εξαιρετικά ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων, με κίνδυνο να χάσει σε αποτελεσματικότητα και ουσία. Πράγματι, η Κοινή Στρατηγική στην πράξη δεν απέδωσε αποτελέσματα και σιωπηρώς μετά το 2004 έπαυσε να ισχύει.

²⁸⁵ Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων L 283, 9 Σεπτεμβρίου 1997.

²⁸⁶ Timmins Graham, "Strategic or Pragmatic Partnership? The European Union's Policy Towards Russia Since the End of the Gold War", όπ. πρ., σελ. 81.

²⁸⁷ Pinter John, "The Union's Common Strategy on Russia" στο Pinter John, Shishkov Yuri (eds), *The EU and Russia. The Promise of Partnership, The Federal Trust*, London, 2002, σελ. 105-134.

²⁸⁸ Μια Έκθεση από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή Εξωτερικών Υποθέσεων του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου που αφορούσε την Κοινή Στρατηγική, διαπίστωνε ότι η υιοθέτησή της δεν συνοδεύτηκε από καμιά απόφαση να αυξηθούν οι οικονομικοί πόροι, ώστε να είναι δυνατή η υλοποίηση των φιλόδοξων στόχων της στρατηγικής, ενώ διατύπωνε την άποψη ότι η εφαρμογή της θα είχε μικρή πρακτική αξία.

6.3 Τομείς συνεργασίας μεταξύ Ευρωπαϊκής Ένωσης και Ρωσίας

Την τελευταία δεκαετία η πολιτική της ΕΕ προς την Ρωσία έχει εξελιχτεί. Στην αρχή, ο κύριος στόχος της ΕΕ ήταν να υποστηρίξει και να ενισχύσει τη μετάβαση της Ρωσίας στην οικονομία της αγοράς και στην πλουραλιστική δημοκρατία, έχοντας ως βάση τη «Συναίνεση της Ουάσιγκτον»²⁸⁹. Όμως, ένας τέτοιος στόχος σύντομα φάνηκε ότι δεν θα ήταν εφικτός, κυρίως μετά τη νομισματική κρίση που ξέσπασε στη Ρωσία το 1998. Τον Οκτώβριο του 1999 στην τέταρτη Συνάντηση Κορυφής, ο τότε πρωθυπουργός της Ρωσίας, Πούτιν, παρουσίασε επίσημα τη «Μεσοπρόθεσμη Στρατηγική» της Ρωσίας για την ανάπτυξη των σχέσεων με την ΕΕ σε ad hoc βάση όπου η Ρωσία έθεσε μεγάλης σημασίας γι' αυτήν θέματα όπως τα κλωστοϋφαντουργικά, ο χάλυβας και τα δικαιώματα από τις υπερπτήσεις των ευρωπαϊκών αερογραμμών πάνω από τη Σιβηρία.

Τον Μάιο του 2000 κατά τη διάρκεια της πέμπτης Συνάντησης Κορυφής, ο πλέον Πρόεδρος της Ρωσίας Πούτιν, παρουσίασε το νέο ρωσικό οικονομικό πρόγραμμα που είχε στόχο την αειφόρο ανάπτυξη, την προοδευτική επίλυση των πιο επειγόντων κοινωνικών προβλημάτων και στην περαιτέρω σύνδεση της Ρωσίας με την παγκόσμια οικονομία. Τον Οκτώβριο του 2000 στο Παρίσι στη Συνάντηση Κορυφής υιοθετήθηκε μια Διακήρυξη που αφορούσε την ενδυνάμωση του διαλόγου και της συνεργασίας σε ζητήματα πολιτικής και ασφαλείας. Ο βασικός στόχος ήταν να θεσμοποιηθούν ο διάλογος και η συνεργασία πάνω σε αυτά τα ζητήματα. Η Διακήρυξη δεν αντανάκλασε μόνο την αυξανόμενη ικανότητα της ΕΕ να δημιουργήσει μια αμυντική συνεργασία, όπως είχε αποφασιστεί στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Ελσίνκι τον Δεκέμβριο του 1999, αλλά και τη θέληση της Ρωσίας να στρέψει την προσοχή της στην κυοφορούμενη απόπειρα ασφαλείας και άμυνας, δηλαδή την ΕΠΑΑ. Και από τις δυο πλευρές υπήρχε πολιτική βούληση για την ενίσχυση του πολιτικού διαλόγου. Αυτό φάνηκε από τις Συναντήσεις Κορυφής όπου αυξήθηκε ο αριθμός των συναντήσεων των συμβουλίων συνεργασίας και των επιτροπών²⁹⁰.

Με όλα αυτά, η ΕΕ οδηγήθηκε στο συμπέρασμα ότι η βοήθεια που παρείχε δεν ήταν ικανή παρά μόνο οριακά να επηρεάσει την οικονομική και πολιτική εξέλιξη της Ρωσίας. Έτσι, η στρατηγική μεταβλήθηκε δίνοντας μεγαλύτερη έμφαση στην ιδέα της «Στρατηγικής Σύμπραξης» και σε ορισμένους τομείς όπως η ενέργεια, η ανάπτυξη του Κοινού Ευρωπαϊκού Χώρου και η ασφάλεια.

²⁸⁹ Zagorski Andrei, "Politics Toward Russia, Ukraine, Moldova and Belarus", στο Dannreuther Roland, (ed.), *European Union Foreign and Security Policy. Towards a Neighbourhood Strategy*, Routledge, London, 2004, σελ. 84.

²⁹⁰ Οι πολιτικοί διευθυντές των υπουργείων Εξωτερικών άρχισαν να συναντιούνται τέσσερις φορές το χρόνο. Εμπειρογνώμονες, επίσης, μεταξύ των δυο πλευρών για ζητήματα ΚΕΠΠΑ συναντιούνται και συμμετέχουν σε δεκαπέντε ομάδες εργασίας, ενώ η τρόικα της ΕΕ συναντιέται με Ρώσους ομολόγους δυο φορές το χρόνο.

Μετά τη οικονομική κρίση στη Ρωσία το 1998, οι εμπορικοί δεσμοί με την ΕΕ έχουν σταθεροποιηθεί σε μεγάλη έκταση και από το 1995 έχουν διπλασιαστεί. Η Ρωσία είναι ο πέμπτος κυριότερος εμπορικός εταίρος της ΕΕ (μετά τις ΗΠΑ, την Ελβετία, την Κίνα και την Ιαπωνία), ενώ η ΕΕ έχει καταστεί ο κυριότερος εμπορικός εταίρος της Ρωσίας, καταλαμβάνοντας πάνω από το 50% του συνολικού εμπορικού όγκου. Το εμπόριο ανάμεσα 1995-2003 έχει περίπου υπερδιπλασιαστεί. Οι κυριότερες εισαγωγές της Ρωσίας στην ΕΕ αφορούν την ενέργεια, τα αγροτικά προϊόντα και τα χημικά. Οι κυριότερες εξαγωγές της ΕΕ προς τη Ρωσία αφορούν μηχανολογικό εξοπλισμό, χημικά προϊόντα, αγροτικά, μεταφορικά μέσα και κλωστοϋφαντουργικά προϊόντα.

Στις 30 Οκτωβρίου 2003 στο Παρίσι τέθηκε για πρώτη φορά η ιδέα για μια αληθινή συνεργασία στον ενεργειακό τομέα. Η συμφωνία αυτή αποσκοπεί στη βελτίωση των προοπτικών των ευρωπαϊκών επιχειρήσεων στη Ρωσία και στην δυνατότητα συμμετοχής ρωσικών εταιρειών σε ευρωπαϊκές εταιρείες με την εξαγορά πακέτων μετοχών²⁹¹. Το 2005, οι σχέσεις μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Ρωσίας επηρεάστηκαν σοβαρά από την πετρελαϊκή κρίση, την κλιματική μεταβολή και την προσχώρηση στην Ένωση των δέκα νέων κρατών μελών την 1^η Μαΐου 2004. Πράγματι, η Ρωσία είναι ένας από τους κύριους εταίρους της Ευρώπης στον ενεργειακό τομέα, δεδομένου ότι το ήμισυ της ποσότητας φυσικού αερίου και περίπου το ένα τρίτο του πετρελαίου που καταναλώνουν τα 25 (το 2005) κράτη μέλη της Ένωσης προέρχονται ή διέρχονται από τη Ρωσία.

Η εν λόγω σύσφιγξη σχέσεων εκφράστηκε με την έκδοση «χαρτών πορείας» κατά τη Σύνοδο Κορυφής Ευρωπαϊκής Ένωσης και Ρωσίας, που διεξήχθη στη Μόσχα στις 10 Μαΐου του 2005. Αυτοί οι χάρτες πορείας αποσκοπούν στη δημιουργία τεσσάρων κοινών χώρων της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Ρωσίας²⁹² στους ακόλουθους τομείς: το εμπόριο και την οικονομία²⁹³ την εξωτερική ασφάλεια²⁹⁴ την ελευθερία, την ασφάλεια και τη

²⁹¹ Πρεσβεία της Ελλάδος στη Μόσχα, Γραφείο Οικονομικών και Εμπορικών Υποθέσεων, «Η Οικονομία της Ρωσίας», Νοέμβριος 2007, σελ. 6.

²⁹² Τον Μάιο του 2003 στη Σύνοδο της Αγίας Πετρούπολης, η Ρωσία και η ΕΕ συμφώνησαν στη δημιουργία τεσσάρων κοινών χώρων για την ενδυνάμωση της συνεργασίας τους.

²⁹³ Ο Κοινός Οικονομικός Χώρος καλύπτει ένα ευρύ φάσμα οικονομικών δραστηριοτήτων, όπως το εμπόριο, οι επενδύσεις, η βιομηχανική συνεργασία, η ενεργειακή πολιτική, η πολιτική για τις επιχειρήσεις, η προστασία των πνευματικών δικαιωμάτων, η προστασία του περιβάλλοντος, η γεωργία και ο ανταγωνισμός. Βασικές παράμετροι για την επίτευξη του κοινού οικονομικού χώρου είναι η ένταξη της Ρωσίας στον ΠΟΕ ως πλήρες μέλος, η συνεργασία για την ενέργεια και η συνεργασία για την προστασία του περιβάλλοντος.

²⁹⁴ Ο Κοινός Χώρος για Συνεργασία για την Εξωτερική Ασφάλεια διευκολύνει τη συνεργασία στην εξωτερική πολιτική και στα ζητήματα ασφαλείας και άμυνας, δίνοντας έμφαση στη σημασία των διεθνών οργανισμών, όπως ο ΟΗΕ, ο ΟΑΣΕ και το Συμβούλιο της Ευρώπης. Υφίστανται μεγάλα περιθώρια συνεργασίας και συντονισμού των προσπαθειών της ΕΕ και της Ρωσίας σε θέματα όπως η διευθέτηση κρίσεων και η αναδιάρθρωση χώρων σε μετα-συγκρουσιακές καταστάσεις, στην υιοθέτηση πολιτικών χώρων και μέτρων ώστε να αυξηθεί η διεθνής ασφάλεια, στην πρόληψη και διαχείριση κρίσεων στην Ευρώπη, στη μη διασπορά όπλων μαζικής καταστροφής και στον αφοπλισμό, στην εξαγωγή συμβατικών οπλικών συστημάτων, σε ζητήματα του ΟΑΣΕ και των Ηνωμένων Εθνών και στην καταπολέμηση της

δικαιοσύνη²⁹⁵ την έρευνα και την εκπαίδευση²⁹⁶. Η Διάσκεψη Κορυφής της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Ρωσίας, που διεξήχθη στο Λονδίνο στις 4 Οκτωβρίου 2005, επέτρεψε την έγκριση των συμφωνιών επανεισδοχής και τη διευκόλυνση των διαδικασιών χορήγησης θεωρήσεων που αποτέλεσαν αντικείμενο διαπραγματεύσεων μεταξύ των δύο μερών. Γενικότερα, οι δύο εταίροι εξέφρασαν την ελπίδα να ενταθεί η συνεργασία τους με την καθιέρωση διαλόγων για θέματα οικονομικής και εμπορικής πολιτικής, καθώς και σε τομείς όπως η διαστημική πολιτική, το δορυφορικό σύστημα πλοήγησης, οι τηλεπικοινωνίες, η κοινωνία της πληροφορίας και οι μεταφορές.

Στις 25 Μαΐου 2006, η Σύνοδος Κορυφής Ευρωπαϊκής Ένωσης-Ρωσίας πραγματοποιήθηκε στο Sochi, στη Ρωσία, όπου συμμετέχοντες συμφώνησαν για μια προσέγγιση που επιτρέπει να δημιουργηθεί ένα νέο πλαίσιο σχέσεων μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Ρωσίας που θα αντικαθιστά την υφιστάμενη Συμφωνία Εταιρικής Σχέσης και Συνεργασίας. Η Σύνοδος Κορυφής έδωσε επίσης νέα ώθηση στην εφαρμογή των τεσσάρων χαρτών πορείας για τους κοινούς χώρους που συμφωνήθηκαν μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Ρωσίας. Επίσης, υπογράφηκαν συμφωνίες για τη διευκόλυνση της έκδοσης θεωρήσεων και της επανεισδοχής.

Ακόμα, στις 15 Ιουνίου 2006 μετά τη Σύνοδο Κορυφής, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο με ψήφισμά του δίνει ιδιαίτερη προσοχή και σημασία σε μια ενισχυμένη και βελτιωμένη εταιρική σχέση μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Ρωσίας, με βάση την αλληλεξάρτηση και τα κοινά συμφέροντα που παρουσιάζει η ανάπτυξη καθενός από τους τέσσερις κοινούς χώρους. Στο ψήφισμα αυτό υπογραμμίζεται η στρατηγική σημασία της συνεργασίας για την ενέργεια και η αναγκαιότητα συνεργασίας με τη Ρωσία με σκοπό την προώθηση της ειρήνης, της σταθερότητας και της ασφάλειας και την καταπολέμηση της διεθνούς τρομοκρατίας, του βίαιου εξτρεμισμού, των ναρκωτικών, της εμπορίας ανθρώπων και του διασυνοριακού οργανωμένου εγκλήματος.

τρομοκρατίας. Έτσι η ΕΕ και η Ρωσία έχουν αναπτύξει έναν πολιτικό διάλογο, που λαμβάνει χώρα σε όλα τα επίπεδα, από τις συναντήσεις Κορυφής έως τις συναντήσεις ανώτερων διπλωματικών αξιωματούχων και εμπειρογνομόνων. Mahncke Dieter, "Russia's Attitude to the European Security and Defence Policy", *European Foreign Affairs Review*, vol. 6, 2001, σελ. 420.

²⁹⁵ Ο Κοινός Χώρος Ελευθερίας, Ασφάλειας και Δικαιοσύνης καλύπτει ουσιαστικά τα ζητήματα του τρίτου πυλώνα της ΕΕ, με κύριο άξονα το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Όμως, αυτό το πεδίο συνεργασίας χαρακτηριζόταν από μερικές προκλήσεις που δυσχέραιναν τις σχέσεις Ρωσίας με την ΕΕ. Οι προκλήσεις αυτές αφορούσαν τα ζητήματα της καταπολέμησης της τρομοκρατίας και της εγκληματικότητας, της παράνομης μετανάστευσης και της διακίνησης των ανθρώπων.

²⁹⁶ Ο Κοινός Χώρος στην Έρευνα, την Εκπαίδευση και τον Πολιτισμό είναι ο χώρος που έχουν προχωρήσει περισσότερο οι διαπραγματεύσεις και το περιεχόμενο ολοκληρώθηκε το 2004. Αποσκοπεί στην προώθηση της επιστημονικής, εκπαιδευτικής και πολιτιστικής συνεργασίας, ιδιαίτερα μέσω προγραμμάτων ανταλλαγής επιστημόνων και σπουδαστών. Οι ανταλλαγές αυτές αναμένεται να ενδυναμώσουν τους δεσμούς μεταξύ του ρωσικού λαού και των κρατών μελών της ΕΕ. Tassinan Fabrizio, "A Riddle Inside an Enigma: Unwrapping the EU-Russia Strategic Partnership", *The International Spectator*, No. 1, 2006, σελ. 53.

Στις 25 Νοεμβρίου του ίδιου έτους, πραγματοποιήθηκε στο Ελσίνκι μια ακόμη Σύνοδος Κορυφής Ευρωπαϊκής Ένωσης-Ρωσίας. Οι συμμετέχοντες εξέτασαν την εφαρμογή των χαρτών πορείας για τους κοινούς χώρους και προέβησαν, ιδίως, σε ανταλλαγές απόψεων για τις προοπτικές συνολικής και εις βάθος οικονομικής ένταξης της Ρωσίας μετά την προσχώρησή της στον ΠΟΕ. Επίσης, υπεγράφη ένα πρωτόκολλο συμφωνίας με σκοπό την προοδευτική κατάργηση της καταβολής δικαιωμάτων για τη διέλευση από τον εναέριο χώρο της Σιβηρίας. Επιπλέον, το Κοινοβούλιο εξέφρασε την επιθυμία του να καθοριστεί νέα κοινοτική στρατηγική για την περιοχή της Βαλτικής Θάλασσας, στο πλαίσιο της βόρειας διάστασης της Ευρώπης²⁹⁷.

Στις 19 Μαρτίου 2007 το Συμβούλιο ενέκρινε κοινή δράση προς υποστήριξη της καταστροφής των χημικών όπλων στη Ρωσία στο πλαίσιο της εφαρμογής της στρατηγικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης κατά της διάδοσης των όπλων μαζικής καταστροφής (ADM)²⁹⁸. Με αυτή την κοινή δράση, η Ένωση θα παρέχει βοήθεια στη Ρωσία για να συμμορφωθεί με την προθεσμία πλήρους καταστροφής όλων των αποθεμάτων χημικών όπλων της, όπως προβλέπεται από τη σύμβαση σχετικά με τα χημικά όπλα. Επίσης, θα συμβάλει στην ολοκλήρωση των εργασιών δημιουργίας της αναγκαίας υποδομής ηλεκτρικού δικτύου στο χώρο καταστροφής χημικών όπλων του Shchuch'ye.

Στις 17 και 18 Μαΐου του προηγούμενου έτους, πραγματοποιήθηκε στη Σαμάρα της Ρωσίας η δέκατη ένατη Διάσκεψη Κορυφής Ευρωπαϊκής Ένωσης-Ρωσίας. Παρά τις σημαντικές διαφορές απόψεων, ειδικότερα όσον αφορά τα δικαιώματα του ανθρώπου, η Ένωση τόνισε ότι υποστήριζε σθεναρά μια στρατηγική εταιρική σχέση με τη Ρωσία. Τα δύο μέρη εξέφρασαν το ενδιαφέρον τους για τη διαπραγμάτευση μιας διαδόχου της υφιστάμενης συμφωνίας εταιρικής σχέσης και είναι αποφασισμένα να συνεργαστούν στενότερα στο μέλλον στους τομείς της ενέργειας, της προστασίας του κλίματος, της έρευνας και των προσπαθειών για την επίλυση των διεθνών συγκρούσεων²⁹⁹.

Στις 26 Οκτωβρίου 2007 πραγματοποιήθηκε η εικοστή Διάσκεψη Κορυφής Ευρωπαϊκής Ένωσης-Ρωσίας στη Μάφρα (Πορτογαλία) με στόχο να συζητηθούν η ενίσχυση της συνεργασίας στο πλαίσιο των τεσσάρων κοινών χώρων, οι εξελίξεις στην Ένωση και τη Ρωσία καθώς και οι διεθνείς και περιφερειακοί προβληματισμοί και ιδίως στο Κοσσυφοπέδιο. Η Διάσκεψη Κορυφής εξέτασε επίσης το διάλογο σε θέματα επενδύσεων μεταξύ της Ένωσης και της Ρωσίας, τις κοινές πρωτοβουλίες για να επιλυθούν

²⁹⁷ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, «Γενική Έκθεση επί της δραστηριότητας της Ευρωπαϊκής Ένωσης 2006», όπ. πρ., σελ. 182-183.

²⁹⁸ Κοινή δράση 2007/178/ΚΕΠΠΑ (ΕΕ L 81 της 22.3.2007).

²⁹⁹ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, «Γενική Έκθεση επί της δραστηριότητας της Ευρωπαϊκής Ένωσης 2007», όπ. πρ. σελ. 182.

τα προβλήματα των σειρών αναμονής στα σύνορα και την προσχώρηση της Ρωσίας στον ΠΟΕ. Στον τομέα της ενέργειας, εξετάστηκαν η ανάπτυξη ενός μηχανισμού έγκαιρης προειδοποίησης σε περίπτωση πιθανών δυσκολιών ανεφοδιασμού και η τακτική υποβολή εκθέσεων όσον αφορά το διάλογο για την ενέργεια μεταξύ της Ένωσης και της Ρωσίας³⁰⁰. Η Ένωση υπογράμμισε επίσης τη σημασία του εμπορίου με τη Ρωσία και τη δυναμική των σχέσεών τους. Τέλος, το 2007 το Μόνιμο Συμβούλιο Εταιρικής Σχέσης Ευρωπαϊκής Ένωσης-Ρωσίας πραγματοποίησε συνεδριάσεις που αφορούσαν τους τομείς της δικαιοσύνης, των εσωτερικών υποθέσεων, των εξωτερικών σχέσεων και του πολιτισμού.

6.4 Οι ενεργειακές σχέσεις Ευρωπαϊκής Ένωσης και Ρωσίας

Η θέση της ΕΕ για τη Ρωσική Ομοσπονδία διαμορφώνεται με βάση την παραδοχή ότι το όραμα για μια ειρηνική και ευημερούσα Ευρώπη προϋποθέτει την ύπαρξη μιας σταθερής, δημοκρατικής και ευημερούσας Ρωσίας ενταγμένης, ως ένα βαθμό, στις ευρωπαϊκές δομές. Με τα δεδομένα αυτά, η κοινοτική δράση αποσκοπεί στην ενδυνάμωση του κράτους δικαίου και την ομαλή μετάβαση της Ρωσίας στην οικονομία της ελεύθερης αγοράς³⁰¹.

Στην εποχή μας η ενέργεια αποτελεί μια βασική συνιστώσα της εξωτερικής πολιτικής, αλλά και της ανάπτυξης και της δημιουργίας θέσεων απασχόλησης. Στην Πράσινη Βίβλο για την ενέργεια που παρουσίασε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή διατυπώνονται προτάσεις που φιλοδοξούν να αντιμετωπίσουν: την ασφάλεια του ενεργειακού εφοδιασμού, τη διαφοροποίηση των πηγών ενέργειας, την απελευθέρωση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου, την προστασία του περιβάλλοντος, τις εγγυήσεις ασφάλειας αναφορικά με την πυρηνική ενέργεια, ένα ισορροπημένο ενεργειακό ισοζύγιο με τη συμμετοχή των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, τα διευρωπαϊκά δίκτυα ενέργειας, την περιφερειακή ενεργειακή συνεργασία της Ευρωπαϊκής Ένωσης με τις γειτονικές της χώρες³⁰².

Η Ρωσία αποτελεί σήμερα τη δεύτερη μεγαλύτερη χώρα εξαγωγής πετρελαίου μετά τη Σαουδική Αραβία και την πρώτη σε φυσικό αέριο. Η Ρωσία κληρονόμησε περίπου το 80% των ενεργειακών υποδομών της πρώην Σοβιετικής Ένωσης. Διαθέτει τα μεγαλύτερα αποθέματα φυσικού αερίου στον κόσμο και είναι ο μεγαλύτερος παραγωγός του κλάδου³⁰³.

³⁰⁰ όπ. πρ. σελ. 183.

³⁰¹ Βλ. στην ιστοσελίδα του Ελληνικού Υπουργείου Εξωτερικών σχετικά με την Ρωσία, http://old.mfa.gr/greek/foreign_policy/amii/nak_russia.html.

³⁰² Βλ. Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, «Πράσινη Βίβλος, Ευρωπαϊκή Στρατηγική για αειφόρο, ανταγωνιστική και ασφαλή ενέργεια», Βρυξέλλες 8 Μαρτίου 2006, COM(2006) 105, τελικό.

³⁰³ Το 2001 η Ρωσία κατέστη η δεύτερη μεγαλύτερη εξαγωγός χώρα πετρελαίου στον κόσμο μετά την Σαουδική Αραβία. Το 2006 οι εξαγωγές αργού πετρελαίου αποτελούσαν το 34% του συνόλου των ρωσικών εξαγωγών προϊόντων και το 52% των εξαγωγών καυσίμων. Ωστόσο, από το 2005 μειώνονται κατά 2% ετησίως. Το 2006 ανήλθαν σε 248 εκ. τόνους. Τα 2/3 των συνολικών εισαγωγών φυσικού

Η Ρωσία είναι ένας ενεργειακός γίγαντας με ιστορία 40 ετών αξιόπιστης συμπεριφοράς στην αγορά. Είναι φυσικό λοιπόν η ενέργεια να αποτελεί καθοριστικό παράγοντα στην ανάπτυξη της Ρωσικής εξωτερικής πολιτικής και του ευρύτερου πολιτικού και οικονομικού σχεδιασμού της. Είναι δε σαφές ότι η Ρωσία διαθέτει συγκροτημένη ενεργειακή στρατηγική. Το ενδιαφέρον αυτής της στρατηγικής εστιάζεται στον έλεγχο της παραγωγής, της μεταφοράς και των όρων εμπορίας και διακίνησης στις τελικές αγορές, μέσα από το σχεδιασμό νέων ενεργειακών δρόμων για τον εφοδιασμό της Ευρωπαϊκής Ένωσης, της Κίνας, της Ινδίας και της Ιαπωνίας. Για να επιτύχει όμως την ενεργειακή της ανάπτυξη, η Ρωσία εξακολουθεί να χρειάζεται τη συμμετοχή ξένων επενδύσεων και τεχνολογίας στην ενεργειακή βιομηχανία της.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση και η Ρωσία είναι και θα παραμείνουν αλληλεξαρτώμενες στον τομέα της ενέργειας. Είναι «καταδικασμένες» να συνυπάρχουν στον ενεργειακό τομέα και ειδικότερα στον τομέα του φυσικού αερίου. Τα συμφέροντα τους είναι κοινά, είναι φυσικοί εταίροι στον ενεργειακό τομέα. Η συνεργασία ΕΕ-Ρωσίας στον τομέα της ενέργειας είναι απαραίτητη για την εξασφάλιση της ενεργειακής ασφάλειας στην ευρωπαϊκή ήπειρο. Η Ρωσία είναι ήδη η χώρα από την οποία προέρχεται περίπου το 25% τις κοινοτικής κατανάλωσης πετρελαίου και αερίου. Η αυξανόμενη ενεργειακή ζήτηση, κυρίως αερίου, δείχνει ότι οι εισαγωγές ενέργειας από τη Ρωσία θα αυξηθούν ακόμη περισσότερο. Οι προβλεπόμενες διαπραγματεύσεις για τη σύναψη της σφαιρικής συμφωνίας πλαισίου μετά τη συνέχεια που δόθηκε στη συμφωνία εταιρικής σχέσης και συνεργασίας δίνουν τη δυνατότητα τις εταιρίες να συμφωνήσουν με ισόρροπο και αμοιβαία δεσμευτικό τρόπο τις στόχους και τις αρχές της συνεργασίας στον τομέα της ενέργειας. Μια τέτοια συμφωνία δεν θα επηρεάσει μόνο τις όρους των επενδύσεων και των εμπορικών συναλλαγών μεταξύ ΕΕ-Ρωσίας στον τομέα της ενέργειας, αλλά θα έχει αντίκτυπο και στο σύνολο της οικονομίας, στηρίζοντας έτσι τη βιομηχανική διαφοροποίηση και την τεχνολογική ανάπτυξη που επιδιώκει η Ρωσία. Η συμφωνία αυτή θα ωφελήσει τις χώρες διέλευσης και παραγωγής της Ανατολικής Ευρώπης, του Νοτίου Καυκάσου και τις Κεντρικής Ασίας. Η σύναψη μιας τέτοιας συμφωνίας με τη Ρωσία, η οποία επιβεβαιώνει τόσο τις αρχές της οικονομίας της αγοράς όσο και τις αντίστοιχες αρχές της συνθήκης για τον ενεργειακό χάρτη, μπορεί να

αερίου στην Ευρώπη προέρχονται από την ρωσική Gazprom, (Η Gazprom αποτελεί την πρώτη εταιρεία φυσικού αερίου παγκοσμίως καθώς διαθέτει το ένα τρίτο των παγκοσμίων αποθεμάτων και παράγει το 84% της συνολικής ρωσικής παραγωγής), ενώ το μεγαλύτερο μέρος της υπόλοιπης ποσότητας προέρχεται από την Αλγερία και φθάνει στον προορισμό της σε υγροποιημένη μορφή. Οι χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, περιλαμβανομένων των βαλτικών χωρών, έχουν την μεγαλύτερη εξάρτηση από τις εισαγωγές ρωσικού φυσικού αερίου. Ορισμένες χώρες, όπως το Βέλγιο, η Ιρλανδία, η Πορτογαλία, η Ισπανία, η Σουηδία και το Ηνωμένο Βασίλειο δεν εισάγουν καθόλου ρωσικό φυσικό αέριο. Βλ. Πρεσβεία της Ελλάδος, Γραφείο Οικονομικών και Εμπορικών Υποθέσεων, «Ρωσία, Οικονομικές και Εμπορικές Εξελίξεις», Μόσχα, Αύγουστος 2007, σελ. 11-16.

καταργήσει πολλά από τα τρέχοντα προβλήματα που εμποδίζουν την κύρωση από τη Ρωσία τις συνθήκης για τον ενεργειακό χάρτη³⁰⁴.

Με βάση τα σημερινά επίπεδα επενδύσεων στο επίπεδο τις παραγωγής, μεταφοράς και διανομής ενεργειακών προϊόντων, εκφράστηκαν ανησυχίες όσον αφορά την ικανότητα τις Ρωσίας να ανταποκριθεί κατάλληλα στην αυξανόμενη ζήτηση τόσο τις εγχώριες αγορές τις όσο και τις αγορές εξαγωγής. Για τον λόγο αυτό, πρέπει να καταβληθούν κοινές προσπάθειες για τη βελτίωση τις ενεργειακής απόδοσης τις ρωσικής οικονομίας. Για να γίνει αυτό εφικτό, απαιτείται η καθιέρωση όρων-πλαισίων για τη ρύθμιση και τη στήριξη του ενεργειακού εμπορίου καθώς και των αμοιβαίων επενδύσεων μεταξύ τις ΕΕ και τις Ρωσίας. Σε σχέση με αυτό, η ΕΕ πρέπει να αναπτύξει τη συνεργασία της με τη Ρωσία κατά την εφαρμογή των δεσμεύσεων που έχουν αναληφθεί βάσει του Κιότο, να ενθαρρύνει την τεχνική καινοτομία και να βελτιώσει την απόδοση του ενεργειακού τομέα. Η νέα εταιρική σχέση στον τομέα τις ενέργειας, η οποία έχει σκοπό να εξισορροπήσει τις προσδοκίες και τα συμφέροντα και των δύο πλευρών, θα προσφέρει αμοιβαία οφέλη στην ΕΕ και στη Ρωσία σε μακροπρόθεσμη βάση.

Για αυτό το κεφάλαιο καταλήγουμε ότι η σχέση της ΕΕ με την Ρωσία από τις αρχές της δεκαετίας διαφαινόταν ότι είχε σημαντική δυναμική. Από τη μια πλευρά, η Ρωσία έχει ανάγκη την ΕΕ τόσο για να στηρίξει τη μετάβασή της στην οικονομία της αγοράς, όσο για να συνάψει ομαλές και στενές σχέσεις με την ΚΕΠΠΑ/ΕΠΑΑ. Από την άλλη, η ΕΕ είχε και σήμερα έχει ακόμη περισσότερο ανάγκη για τη Ρωσία για να εξασφαλίσει την παροχή φυσικού αερίου και πετρελαίου που είναι απαραίτητη για την οικονομική της ανάπτυξη. Επιστέγασμα αυτής της αλληλεξάρτησης ήταν η Συμφωνία Εταιρικής Σχέσης και Συνεργασίας του 1994. Ωστόσο πολύ γρήγορα φάνηκαν ότι τα φιλόδοξα σχέδια ανάπτυξης στενών σχέσεων δεν μπορούσαν να πραγματοποιηθούν.

Η Κοινή Στρατηγική εγκαταλείφθηκε το 2004 και οι τέσσερις κοινοί χώροι δεν προχωρούν όπως αναμένονταν³⁰⁵. Μετά την εμπειρία από τα δέκα περίπου έτη εφαρμογής της Συμφωνίας Εταιρικής Σχέσης και Συνεργασίας θα μπορούσε να εξαχθεί το συμπέρασμα ότι οι στόχοι της συνεργασίας αντανάκλουν πιο πολύ περισσότερο ένα «ευχολόγιο», παρά την οικονομική και πολιτική πραγματικότητα και την υλοποίησή της δεν ήταν

³⁰⁴ Βλ. ανακοίνωση της Επιτροπής στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, «Εξωτερικές σχέσεις στον τομέα της ενέργειας – από τη θεωρία στην πράξη», Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Βρυξέλλες 12 Οκτωβρίου 2006 COM(2006) 590, τελικό.

³⁰⁵ Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο σε έκθεσή του το 2005 για τις σχέσεις ΕΕ-Ρωσίας, αναφέρει ότι η πρόοδος όσον αφορά τη θέσπιση των τεσσάρων χώρων υπήρξε αργή και εξακολουθούν να υφίστανται σημαντικά προβλήματα.

δυνατόν να ανταποκριθεί στις ψευδείς προσδοκίες που είχαν δημιουργηθεί³⁰⁶. Ακόμα, μεταξύ των δυο πλευρών υπάρχει έλλειψη οραμάτων, προσεγγίσεων και πολιτικών. Ωστόσο, τα δυο μέρη έχουν συνειδητοποιήσει ότι έχουν κοινά συμφέροντα και ότι είναι υποχρεωμένα να συνεργάζονται, καθώς το ένα έχει ανάγκη το άλλο. Οι προοπτικές συνεπώς ανάπτυξης μιας δημιουργικής σύμπραξης υφίστανται, αλλά για να προσχωρήσει θα πρέπει να γίνει κατανοητό ότι το πλαίσιο των σχέσεων ΕΕ-Ρωσίας είναι αρκετά περίπλοκο. Τέλος, η στρατηγική που έχει ακολουθήσει κατά καιρούς η ΕΕ έναντι της Ρωσίας δεν μπορεί να θεωρηθεί επιτυχής. Εξακολουθεί να υπάρχει σοβαρή έλλειψη εμπιστοσύνης μεταξύ των εταίρων, η οποία διευρύνθηκε μετά την επέκταση της ΕΕ στις όμορες με τη Ρωσία χώρες. Και γι' αυτό τον λόγο η Ευρωπαϊκή Επιτροπή από το 2004 σε έκθεσή της ζήτησε μια νέα προσέγγιση που θα είναι πιο ισορροπημένη και πιο αποτελεσματική αλλά και κυρίως ρεαλιστική κάτι που δεν συνέβαινε πιο παλιά³⁰⁷. Η θέσπιση μέτρων οικοδόμησης εμπιστοσύνης και η ειλικρινής έναρξη για τα προβλήματα στη στρατηγική σύμπραξη αποτελούν αναγκαιότητα.

³⁰⁶ Krok-Paszowska Ania, Zielonka Jan, “The European Union’s Policies Toward Russia”, στο Motyl Alexander, Ruble Blair, Shevtsova Lilia, (eds), *Russia’s Engagement with the West. Transformation and Integration in a Twenty-First Century*, M. E. Sharp, Armonk, 2002, σελ. 159.

³⁰⁷ European Commission, Communication from the Commission to the Council and the European Parliament on Relations with Russia, Brussels 9 February 2004, COM(2004) 106, final, σελ. 4.

7^ο Κεφάλαιο

Οι Ευρωαμερικανικές σχέσεις

7.1 Μια ασύμμετρη αλληλεξάρτηση

Οι σχέσεις της ΕΕ με τις ΗΠΑ υπήρξαν τα τελευταία 50 χρόνια το σημαντικότερο κεφάλαιο στα πλαίσια του διεθνούς συστήματος. Ο μεταπολεμικός κόσμος βασίστηκε κυριολεκτικά στο γεφύρωμα των ευρωαμερικανικών σχέσεων από τη μια και των σχέσεων των τελευταίων με την ΕΣΣΔ από την άλλη³⁰⁸. Η μεταπολεμική Ευρώπη οικοδομήθηκε χάρη στον Αμερικανικό παράγοντα, αρχικά με το δόγμα Truman και στη συνέχεια με τον οικονομικό του βραχίονα, το σχέδιο Marshall. Η Αμερικανική υποστήριξη υπήρξε κρίσιμη για το εγχείρημα της ευρωπαϊκής ενοποιητικής διαδικασίας, ιδιαίτερα στον τομέα της ασφάλειας. Η εγγύηση της τελευταίας μέσω του NATO είχε ως αποτέλεσμα τη δημιουργία σχέσεων αμοιβαίας ασύμμετρης εξάρτησης στον βαθμό που η γεωπολιτική σημασία της Ευρώπης για την αμερικανική εξωτερική πολιτική και ασφάλεια αύξανε με την πάροδο του χρόνου και με φόντο τη σοβιετική απειλή, και την αποκρυστάλλωση του διπολισμού στο ψυχροπολεμικό διεθνές σύστημα³⁰⁹.

Η οικονομική αλληλεξάρτηση μεταξύ ΗΠΑ και ΕΚ/ΕΕ υπήρξε κι αυτή καθοριστική αφού σε μεγάλο βαθμό αντανάκλυνε τις διατλαντικές σχέσεις. Ο καθηγητής κ. Υφαντής υποστηρίζει πως η εσωτερική αγορά δομήθηκε σε μεγάλο ποσοστό και ως αποτέλεσμα πανίσχυρων πιέσεων που απέρρεαν από τις πολιτικές απορρύθμισης της αμερικανικής οικονομίας στις δεκαετίες '70 και '80³¹⁰, ενώ οι ΗΠΑ υποστήριζαν την ΟΝΕ ακόμα και όταν αυτή ενοχοποιήθηκε για την παγκόσμια οικονομική επιβράδυνση στα τέλη της δεκαετίας του 1990. Ακόμη πιο σημαντική οικονομική αλληλεξάρτηση αναδύεται μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου και ουσιαστικά τη δεκαετία του '90, στον αστερισμό του Μάαστριχτ.

Οι ΗΠΑ λοιπόν αποτέλεσαν τον κυριότερο επενδυτικό και εμπορικό εταίρο της ΕΕ με μεγαλύτερη ένταση-πυκνότητα στη μεταψυχροπολεμική περίοδο. Σήμερα αντιπροσωπεύουν το μισό σχεδόν του ποσοστού παραγωγής αγαθών και υπηρεσιών, όπως

³⁰⁸ Ο καθηγητής Κωνσταντίνος Αρβανιτόπουλος παρατηρεί πως οι ευρωαμερικανικές σχέσεις δεν αποτέλεσαν προτεραιότητα της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο. Κατ' ουσία η πτυχή αυτή της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής ήταν παράγωγος των ευρύτερων σχέσεων Ανατολής-Δύσης, της πολιτικής των Ηνωμένων Πολιτειών με τη Σοβιετική Ένωση. Βλ. Αρβανιτόπουλος Κωνσταντίνος, Ήφαιστος Παναγιώτης, «Ευρωατλαντικές Σχέσεις», Ποιότητα, Αθήνα, 1999, σελ. 105.

³⁰⁹ Υφαντής Κώστας, «Διατλαντικές Σχέσεις: Μεταξύ Μονομέρειας, Διαφορίας και Ισορροπίας», στο Ξενάκης Δημήτρης, Τσινιτσιζέλης Μιχάλης (επιμ.), όπ. πρ. σελ. 330.

³¹⁰ όπ. πρ. σελ. 331.

και το μισό του συνόλου του παγκόσμιου εξωτερικού εμπορίου³¹¹. Με εμπορικές συναλλαγές που ξεπερνούν τα 250 δις δολάρια ετησίως, οι ΗΠΑ και η ΕΕ συνενώνουν τις δυνάμεις τους για την ανάπτυξη του παγκόσμιου εμπορίου.

Οι ευρωαμερικανικές σχέσεις στηρίζονται στο άρθρο 133 της ΣΕΕ, περί εμπορικής πολιτικής. Έτσι μετά τη Διατλαντική Διακήρυξη του 1990 οι δύο πλευρές διεξάγουν σε εξαμηνιαία βάση διαβουλεύσεις μεταξύ της Προεδρίας της ΕΕ και του Προέδρου των ΗΠΑ, μεταξύ των Υπουργών Εξωτερικών τους, μεταξύ της Επιτροπής και της Αμερικανικής Κυβέρνησης σε επίπεδο Υπουργικού Συμβουλίου, ενώ οι ΗΠΑ ενημερώνονται από την Προεδρία της ΕΕ σε Υπουργικό επίπεδο για την πορεία της ΚΕΠΠΑ³¹². Στα μέσα της δεκαετίας του '90 έχουμε την αναβάθμιση των σχέσεων ακόμη περισσότερο μετά τη Διάσκεψη Κορυφής τον Δεκέμβριο του 1995 στη Μαδρίτη, το αποτέλεσμα της οποίας ήταν η υιοθέτηση της Νέας Διατλαντικής ατζέντας και του Κοινού Προγράμματος Δράσης ΕΕ-ΗΠΑ και τέλος την Νέα Διατλαντική Αγορά του 1998.

Αν και με την κατάρρευση της ΕΣΣΔ, όπως και με την πρόοδο της ευρωπαϊκής ενοποίησης, η παρουσία των ΗΠΑ καθίσταται λιγότερο σημαντική στις ενδοευρωπαϊκές σχέσεις, η «σκληρή» σε σχέση με την «ήπια» ισχύ μετράει ακόμη στις ευρωαμερικανικές σχέσεις³¹³. Επομένως, κάθε απόπειρα της ΕΕ να πετύχει τον διακηρυγμένο στόχο της για κοινή εξωτερική και αμυντική πολιτική περνάει αναγκαστικά μέσα και από τον επαναπροσδιορισμό των σχέσεών της με τις ΗΠΑ³¹⁴.

Οι ΗΠΑ διαδραμάτισαν κεντρικό ρόλο στη διαμόρφωση των στρατηγικών δομών σε ευρωατλαντικό και ευρασιατικό επίπεδο κατά τη μετάβαση από τον Ψυχρό Πόλεμο στη μεταψυχροπολεμική εποχή³¹⁵. Επομένως, οι διατλαντικές σχέσεις είναι αδύνατο να αναλυθούν κάτω από το πρίσμα της οικονομικής συνεργασίας, αφού η τελευταία αντανακλά μόνο ένα μικρό μέρος της ευρύτερης στρατηγικής των δύο. Η Αμερική ως η πρώτη και μοναδική υπερδύναμη³¹⁶ με την δυνατότητα προβολής της ισχύος της σε οποιοδήποτε μέρος του πλανήτη (ή ακόμη και εκτός αυτού), αποτελεί στρατιωτικά, οικονομικά, τεχνολογικά και (παρά τις άξεστες πλευρές της) πολιτισμικά μια συνεκτική υπερδύναμη. Η Ευρώπη για πρώτη φορά στην ιστορία της δεν αποτελεί πεδίο εσωτερικών συγκρούσεων και οικονομικά σταθερότερη πλέον από τις ΗΠΑ, δύναται να διεκδικήσει

³¹¹ Κεντρωτής Κυριάκος, «Θησέας και Μινώταυρος, ο Μίτος της ΚΕΠΠΑ και των Εξωτερικών Σχέσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης», όπ. πρ. σελ. 59.

³¹² όπ. πρ. σελ. 57.

³¹³ Βλ. Nye Joseph, «Ηπια Ισχύς», Παπαζήση, Αθήνα, 2005, αλλά και του ίδιου, Nye Joseph, "Bound to Lead: The Changing Nature of American Power", Basic Books, New York, 1990.

³¹⁴ Τσουκαλής Λουκάς, «Ποιά Ευρώπη;», Ποταμός, Αθήνα, 2004, σελ. 309.

³¹⁵ Αρβανιτόπουλος Κωνσταντίνος, Ήφαιστος Παναγιώτης, «Ευρωατλαντικές Σχέσεις», όπ. πρ., σελ. 218.

³¹⁶ Brzezinski Zbigniew, «Η Μεγάλη Σκακιέρα, η Αμερικανική Υπεροχή και οι Στρατηγικές της Επιταγής», όπ. πρ., σελ. 32.

ρόλο πόλου στο διεθνές σύστημα. Το τελευταίο ασκεί πιέσεις οι οποίες αντανακλώνται από τις ΗΠΑ καθώς οι τελευταίες ουσιαστικά στηρίζουν μαζί με το διατλαντικό γεφύρωμα την παγκόσμια οικονομία. Επομένως, εάν ποτέ η ΕΕ καταφέρει να αποκτήσει εκείνο το βαθμό ενότητας ο οποίος θα της επιτρέψει να συγκεντρώσει ισχύ (στρατιωτική) ίση ή μεγαλύτερη από τις ΗΠΑ (αλλά αν έχει και τη βούληση να την χρησιμοποιήσει) θα αναδυθεί σε πόλο του διεθνούς συστήματος.

Έπειτα από την 11^η Σεπτεμβρίου και τη μονομέρεια που χαρακτηρίζει τις ΗΠΑ στην εξωτερική τους πολιτική καθώς και η σύγκυση μεταξύ ισχύος και κοινωνίας δύναται να ωθήσουν τον κόσμο στο χάος αφήνοντας την Αμερική πολιορκημένη στην «ανασφάλειά» της. Τον παραπάνω κίνδυνο (εξώθηση της ΕΕ σε πολιτικές αμυντικής αυτάρκειας και σπάσιμο του διατλαντικού δεσμού) αναλύει ο Zbigniew Brzezinski, επισημαίνοντας πως η μονομέρεια πρέπει να μετασχηματισθεί σε συνεταιρισμό όπου οι ΗΠΑ θα έχουν τον τελευταίο λόγο σε θέματα ασφαλείας, αλλά η Ευρώπη θα διατηρεί καθοριστικό ρόλο στην πολιτική και οικονομική διαχείριση διεθνών και περιφερειακών προβλημάτων εάν θέλει η Αμερική να διατηρήσει μακροχρόνια την ηγεμονία της³¹⁷.

7.2 Σχέσεις Ευρωπαϊκής Ένωσης και NATO

Η σχέση ΕΕ-NATO είναι πολυδιάστατη και καταρχήν ορίζεται από την αντικειμενική πραγματικότητα ότι ένας μεγάλος αριθμός μελών της ΕΕ είναι και μέλη της Ατλαντικής Συμμαχίας, ενώ η τελευταία αποτελεί για την πλειοψηφία αυτών το βασικό πλαίσιο συλλογικής ασφάλειας. Επιπλέον, κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου η Ατλαντική Συμμαχία και οι ΗΠΑ συγκεκριμένα έφεραν σε πέρας το έργο της υπεράσπισης της ευρωπαϊκής ασφάλειας, στο οποίο η συνεισφορά των Ευρωπαίων με μικρές εξαιρέσεις υπήρξε αμελητέα. Ο ευρωατλαντικός χώρος θεωρούνταν και θεωρείται ακόμη σε μεγάλο βαθμό ως ενιαίος χώρος ασφαλείας, όπου το NATO είχε και σε μεγάλο βαθμό συνεχίζει να έχει την πρωτοκαθεδρία.

Υπό το φως των παραπάνω, δε θα πρέπει να μας ενοχλεί το γεγονός ότι όλα τα επίσημα και ανεπίσημα ευρωπαϊκά κείμενα που αφορούν την ευρωπαϊκή ασφάλεια και άμυνα κάνουν λόγο για το ρόλο του NATO σε αυτήν³¹⁸. Πρόκειται, δηλαδή, για μια

³¹⁷ Brzezinski Zbigniew, «Η Επιλογή, Παγκόσμια Κυριαρχία ή Παγκόσμια Ηγεσία;» Α.Α. Λιβάνη, Αθήνα 2004, σελ. 356.

³¹⁸ Βλ. ΣΕΕ (άρθρ. 17, παράγρ. 1), Συνθήκη Άμστερνταμ (άρθ. I.7, παράγρ. 1), Κοινή Δήλωση του Saint Malo (παράγρ. 2), Συνθήκη της Νίκαιας (άρθ. 17, παράγρ. 1), Συνταγματική Συνθήκη (άρθ. I.41, παράγρ. 2 και 7). Ακόμη και στο τελικό ανακοινωθέν της «Πρωτοβουλίας των Τεσσάρων» γίνεται λόγος στη στρατηγική σημασία της διατλαντικής συνεργασίας. Βεβαίως, το κείμενο αναφέρεται σε συνεργασία κι όχι σε υπαγωγή της Ευρωπαϊκής Άμυνας στο NATO, κάτι που δείχνει ότι ναι μεν δεν αμφισβητείται ο ρόλος της Ατλαντικής Συμμαχίας, αλλά επιδιώκεται η αυτονόμηση της Ευρωπαϊκής Άμυνας με στόχο τη συμπληρωματικότητα μεταξύ των δύο. Βλ. επίσης, “Meeting of the Heads of State and Government of Germany, France, Luxembourg and Belgium on European Defense”, Brussels 29 April 2003, Chaillot

πραγματικότητα που κανείς σχεδόν δεν αμφισβητεί ή κι αν κάποιος την αμφισβητεί δεν τολμούσε μέχρι πολύ πρόσφατα να διατυπώσει σαφώς τις αντιρρήσεις του.

Από την άλλη, οι πρωτοβουλίες για την εμβάθυνση της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης από τις αρχές του 1990 στους τομείς της εξωτερικής πολιτικής και της πολιτικής ασφαλείας, προκάλεσαν αμφιλεγόμενες αντιδράσεις εντός του NATO και ιδιαίτερα από την πλευρά των ΗΠΑ, αλλά και από τις ευρωπαϊκές χώρες μέλη του NATO που δεν είναι μέλη της ΕΕ. Χαρακτηριστικά, στην τρίτη παράγραφο του τελικού ανακοινωθέντος του Συμβουλίου του Βορείου Ατλαντικού στην Κοπεγχάγη το 1991 τονίζεται η ανάγκη να υπάρξουν: «...διαβουλεύσεις ανάμεσα στους δώδεκα, τη ΔΕΕ και τη Συμμαχία με σκοπό να διασφαλιστεί ότι δεν θα τεθούν εν αμφιβόλω τα συμφέροντα των Ευρωπαϊκών Συμμάχων οι οποίοι δε συμμετέχουν στην οικοδόμηση της Ευρωπαϊκής Ταυτότητας Άμυνας και Ασφάλειας»³¹⁹.

Το NATO και οι ίδιες οι ΗΠΑ καλωσόρισαν και καλωσορίζουν την ανάπτυξη Ευρωπαϊκής Ταυτότητας Ασφάλειας και Άμυνας, αρκεί αυτή: α) να υλοποιηθεί στο πλαίσιο της Συμμαχίας³²⁰, καθώς θεωρήθηκε από πολλούς ότι «*μια γνήσια Ευρωπαϊκή Ταυτότητα Ασφάλειας και Άμυνας θα σήμαινε το τέλος του NATO και τον κατακερματισμό της διατλαντικής συνεργασίας*»³²¹, β) να αποτελέσει τον ευρωπαϊκό πυλώνα αυτής και γ) να συμπεριλάβει τόσο στο πλαίσιο λήψης αποφάσεων όσο και επιχειρησιακά τους Ευρωπαίους Συμμάχους που δεν είναι μέλη της Ένωσης και με κύρια προϋπόθεση την αποφυγή των τριών D.³²² Πέρα από τα παραπάνω, μια ακόμη αντικειμενική πραγματικότητα προσδιορίζει τις σχέσεις ΕΕ-NATO, η ανάγκη της ΕΕ να προσφεύγει και

Paper No 67, "From Copenhagen to Brussels", European Defense Core Documents, vol. 4, Antonio Missiroli, European Institute for Security Studies, European Union, Paris, December 2003, σελ. 76-80.

³¹⁹ North Atlantic Council, "Final Communiqué", Copenhagen, 6-7 June 1991, στην ιστοσελίδα, <http://www.shape.nato.int/docu/comm/49-95/c910607a.htm>.

³²⁰ Βλ. Ministerial Meeting of the North Atlantic Council, Berlin 3 June 1996, "Final Communiqué", MNAC-1 (96) 63, παράγρ. 7^η: «*Ο τρίτος στόχος είναι η ανάπτυξη της Ευρωπαϊκής Ταυτότητας Άμυνας και Ασφάλειας εντός της Συμμαχίας*». Επίσης, κατά το Βύρωνα Θεοδωρόπουλο το κείμενο «Στρατηγική Αντίληψη της Συμμαχίας» επιβεβαιώνει την πρωτοκαθεδρία του NATO στην Ευρωπαϊκή Άμυνα αφήνοντας μόνο επικουρικό ρόλο στην ΕΕ και τη ΔΕΕ. Βλ. Θεοδωρόπουλος Βύρων, «Πόσο Επηρεάζουν την Ελλάδα τα Κείμενα της Ουάσιγκτον», στο Θεοδωρόπουλος Βύρων, Ιωακείμης Παναγιώτης, Κουλουμπής Θεόδωρος, Ντάλης Σωτήρης (επιμ.), *Το NATO και η Ευρωπαϊκή Άμυνα*, Ι. Σιδέρης, Αθήνα, 1999, σελ. 11.

³²¹ Τσάκωνας Παναγιώτης, Ντάλης Σωτήρης, «Ευρωπαϊκή Πολιτική Άμυνας και Ασφάλειας. Η Σημασία της για την Παγκόσμια και Περιφερειακή Ασφάλεια», Ι. Σιδέρης, Αθήνα, 2004, σελ. 90.

³²² Decoupling (αποσύνδεση), duplication (διπλασιασμός), discrimination (διάκριση). Πρόκειται για το κλασικό άρθρο της Madline Albright, τότε Υπουργού Εξωτερικών των ΗΠΑ, στους Financial Times (7 Δεκεμβρίου 1998), το οποίο έδινε έμφαση στην ανάγκη η ευρωπαϊκή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφαλείας να οικοδομηθεί με κριτήριο την αποφυγή των τριών D, δηλαδή την αποφυγή: α) της διάρρηξης των διατλαντικών δεσμών, μέσω της διασύνδεσης στη λήψη αποφάσεων για θέματα ασφαλείας ανάμεσα στην ΕΕ και το NATO, β) του διπλασιασμού των επιχειρησιακών-στρατιωτικών και επιτελικών δομών, για πρακτικούς και οικονομικούς λόγους γ) των διακρίσεων απέναντι σε μέλη του NATO που δεν είναι μέλη της ΕΕ.

σε νατοϊκά μέσα για την υλοποίηση των αποστολών τύπου Πέτερσμπεργκ³²³. Τουλάχιστον μέχρι τη γαλλοβρετανική Διάσκεψη του Saint Malo, όπου για πρώτη φορά διατυπώθηκε σαφώς η επιταγή να αποκτήσει η ΕΕ αυτόνομη στρατιωτική ικανότητα³²⁴, η παραχώρηση στρατιωτικών μέσων και υποδομών του NATO στην ΕΕ (αρχικά στη ΔΕΕ³²⁵) καθορίζονταν με τις συμφωνίες Berlin plus, σύμφωνα με τις οποίες η ΕΕ θα είχε τη δυνατότητα να «δανείζεται» τις επιχειρησιακές και επιτελικές δομές του NATO για αποστολές στις οποίες η Συμμαχία δεν εμπλέκεται στο σύνολό της.

Η «Πρωτοβουλία των Τεσσάρων» τον Απρίλιο του 2003 επέφερε τη δημιουργία ξεχωριστού Ευρωπαϊκού Στρατηγείου στο Tervuren των Βρυξελλών με στόχο τη διευκόλυνση του σχεδιασμού των στρατιωτικών επιχειρήσεων που αναλαμβάνει εξολοκλήρου η ΕΕ. Για να αποδεχτούν κάτι τέτοιο οι «ατλαντιστές» συμφωνήθηκε στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο των Βρυξελλών να δημιουργηθεί ευρωπαϊκός πυρήνας εντός του Ανώτατου Στρατηγείου Συμμαχικών Δυνάμεων Ευρώπης (Shape), για το σχεδιασμό και τη διεξαγωγή επιχειρήσεων της ΕΕ όταν αυτή προσφεύγει σε μέσα και δυνατότητες του NATO³²⁶. Βλέπουμε, δηλαδή, ότι και οι πιο πρόσφατες εξελίξεις στα πεδία της Άμυνας και της Ασφάλειας καταδεικνύουν την εμμονή μιας πλειάδας κρατών μελών να διατηρηθεί ο ρόλος του NATO στην ανάπτυξη μιας Κοινής Πολιτικής Άμυνας και Ασφάλειας από την Ευρωπαϊκή Ένωση, παρόλο που η λύση της προσφυγής σε νατοϊκά στρατιωτικά μέσα και δυνατότητες έχει αποδειχτεί προβληματική τόσο σε πρακτικό όσο και σε θεσμικό επίπεδο³²⁷.

³²³ Η Συνθήκη του Άμστερνταμ συμπεριέλαβε και τις δράσεις Πέτερσμπεργκ. Αυτές είναι ανθρωπιστικές αποστολές και επιχειρήσεις διάσωσης, ειρηνευτικές αποστολές και στρατιωτικές δράσεις στα πλαίσια διαχείρισης κρίσεων, συμπεριλαμβανομένης και της επιβολής της ειρήνης. Η ΕΕ μετά το Άμστερνταμ ασχολήθηκε κυρίως τις δράσεις Πέτερσμπεργκ παρά με τις επιχειρήσεις που προβλέπει το άρθρ. 5 της Συνθήκης της ΔΕΕ (συλλογική άμυνα και εγγύηση ασφάλειας). Gärdner Heinz, «Η Ευρωπαϊκή Ασφάλεια μετά την 11^η Σεπτεμβρίου», στο Ντάλης Σωτήρης, Τσάκωνας Παναγιώτης (επιμ.), *Η Ευρωπαϊκή Πολιτική Άμυνας και Ασφάλειας σε Σταυροδρόμι. Η Σημασία της για την Παγκόσμια και Περιφερειακή Ασφάλεια*, Ι. Σιδέρης, Αθήνα, 2004, σελ. 54.

³²⁴ British – French summit, St Malo, 3-4 December 1998, “Joint Declaration”, *Chaillot Paper 47*, “From Saint Malo to Nice”, European Defense Core Documents, Compiled by Martin Ruuten, Institute for Security Studies, Western European Union, Paris, May 2001, σελ. 8-9.

³²⁵ Ministerial Meeting of the North Atlantic Council, Berlin 3 June 1996, Final Communiqué, MNAC-1(96) 63, 6^η παράγρ. (separable not separate capabilities). Οι Συμφωνίες Berlin plus τέθηκαν σε πλήρη εφαρμογή μετά την άρση των αντιρρήσεων της Τουρκίας στις 17 Μαρτίου 2003. Έκτοτε αποτελούν τον «οδικό χάρτη» για τη διάθεση στρατιωτικών δομών του NATO στην ΕΕ για επιχειρήσεις διαχείρισης κρίσεων που αναλαμβάνει η τελευταία, βλ. στην ιστοσελίδα του NATO, http://www.nato.int/shape/news/2003/shape_eu/se030822a.htm.

³²⁶ Κιντής Ανδρέας, Ντόκος Θάνος, «Διεθνής Οργάνωση και Ευρωπαϊκή Ασφάλεια: Η Ευρωπαϊκή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας», στο Ξενάκης Δημήτρης, Τσινισιζέλης Μιχάλης (επιμ.), όπ. πρ. σελ. 275.

³²⁷ Για τις αντιρρήσεις της Τουρκίας στην εγγυημένη πρόσβαση της ΕΕ σε νατοϊκά μέσα. βλ. όπ. πρ., σελ. 265.

8ο Κεφάλαιο

Η Μεσογειακή Ένωση

8.1 Γενική προσέγγιση

«*Το μέλλον της Ευρώπης εναπόκειται στο Νότο*». Με αυτά τα λόγια, στις 23 Οκτωβρίου του 2007, αποφάσισε ο Γάλλος Πρόεδρος να διευκρινίσει το όραμά του για μια Μεσογειακή Ένωση. Τον Φεβρουάριο του 2007, ο Νικολά Σαρκοζί, κατά την προεδρική εκστρατεία, πρότεινε τη δημιουργία μιας Μεσογειακής Ένωσης, παρόμοια με το πρότυπο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Προσκάλεσε τη Πορτογαλία, την Ισπανία, την Ιταλία, την Ελλάδα και την Κύπρο να συμμετέχουν στη Γαλλική πρωτοβουλία και να επιδείξουν τον απαραίτητο ζήλο, ώστε να εδραιωθούν ισχυρότεροι δεσμοί συνεργασίας μεταξύ των παραθαλάσσιων χωρών της Μεσογείου.

Η νέα «ομάδα» θα είχε, όπως ακριβώς και η ΕΕ, ένα Συμβούλιο αποφάσεων, το «Μεσογειακό Συμβούλιο» και ένα σύστημα συλλογικής ασφάλειας που θα επέτρεπε την διασφάλιση της ειρήνης, χωρίς να καταφεύγει σε τακτικές εκφοβισμού που θα εξαρτώνται από τον ανταγωνισμό εξοπλισμών. Αφετέρου, μια «Μεσογειακή Επενδυτική Τράπεζα» θα χρηματοδοτούσε σχέδια κοινά για όλα τα συμμετέχοντα μέλη αυτής της νέας Ένωσης.

Ο Σαρκοζί πρότεινε τέσσερις βασικούς τομείς για τη δική του Μεσογειακή Ένωση: μια κοινή πολιτική σχετικά με την μετανάστευση, μια οικολογική στρατηγική, μια κοινή πολιτική συλλογικής ανάπτυξης με ιδιαίτερη προσοχή στη διατήρηση των υδάτινων πόρων και ένα ενιαίο σύστημα συνεργασίας κατά της διαφθοράς, του οργανωμένου εγκλήματος και της τρομοκρατίας σε κοινό νομικό πλαίσιο³²⁸. Το σχέδιο μιας Μεσογειακής Ένωσης δημιούργησε πολλά ερωτήματα μεταξύ των Ευρωπαίων εταίρων και των νότιων χωρών της Μεσογείου. Ελλείπει συγκεκριμένων διευκρινήσεων, η πρόταση έγινε δεκτή με σκεπτικισμό, αλλά δεν απορρίφθηκε αμέσως. Πολλοί παρατηρητές υπαινίχθηκαν ότι η ιδέα του Σαρκοζί δεν ήταν τίποτα παραπάνω από ένα εκλογικό τέχνασμα άνευ ιδιαίτερης σημασίας και που εστιάζεται στην ικανοποίηση καθαρά εσωτερικών συμφερόντων. Παρόλα αυτά, ο Γάλλος Πρόεδρος φαίνεται μάλλον ενθουσιώδης ώστε να υλοποιήσει τις βλέψεις του για μια ενωμένη μεσογειακή περιοχή.

Αναμφίβολα, μια σταθερή μεσογειακή περιοχή που ευδοκιμεί, είναι ωφέλιμη για όλα τα παραθαλάσσια κράτη. Ωστόσο, πιστεύεται ότι η προσθήκη μιας επιπλέον τοπικής δομής σε μια γεωγραφική περιοχή, άφθονη σε πρωτοβουλίες συνεργασίας, θα δημιουργούσε ένα κλίμα περαιτέρω σύγχυσης, ακόμα και εκνευρισμού ανάμεσα στους μεσογειακούς εταίρους. Κάποιος που επιζητά να κατανοήσει την πρόταση του Προέδρου

³²⁸ “Coopération: l’Union méditerranéenne de Sarkozy”, in Fenêtre sur l’Europe, 8 February 2007.

Σαρκοζί, θα πρέπει να εστιάσει σε δυο σοβαρά ερωτήματα. Πρώτον, υπάρχει πραγματική ανάγκη για μια Ένωση της Μεσογείου; Δεύτερον, ποιές θα ήταν οι προκλήσεις που θα μπορούσε να αντιμετωπίσει ένα τέτοιο σχέδιο και πώς θα μπορούσε να εγγυηθεί μια νεωτεριστική προσέγγιση όσον αφορά τις μεθόδους συνεργασίας στη Μεσόγειο;

8.2 Υπάρχει ανάγκη για μια Μεσογειακή Ένωση;

Η πρόταση του Προέδρου Σαρκοζί ώθησε πολλούς παρατηρητές να αναρωτηθούν για την αναγκαιότητα της δημιουργίας ενός συμπληρωματικού ενωτικού σχήματος μεταξύ των μεσογειακών χωρών. Συνεπώς, διατυπώθηκαν πολλές ιδέες σχετικές με τους λόγους που βρίσκονται πίσω από αυτή τη πρωτοβουλία.

8.2.1 Εσωτερικοί λόγοι και κίνητρα γοήτρου

Το σχέδιο της Μεσογειακής Ένωσης προτάθηκε κατά τη διάρκεια της Γαλλικής εκλογικής περιόδου. Οι προεδρικές βλέψεις του Υπουργού Εσωτερικών, Νικολά Σαρκοζί, ήταν αρκετά υψηλές για να δικαιολογήσουν τις συγκλονιστικές δηλώσεις του για κοινή μοίρα των μεσογειακών λαών. Καθοδηγούμενος από προσωπικά κίνητρα, ο Σαρκοζί έδειξε μεγάλο ενδιαφέρον για τη δημιουργία ομοφωνίας και τη συγκέντρωση ψήφων από μετανάστες μεσογειακής καταγωγής στη Γαλλία³²⁹. Πράγματι, το ζήτημα της μετανάστευσης αποτελεί ένα από τα σοβαρά ζητήματα της ιδέας της Μεσογειακής Ένωσης. Έχοντας θεωρηθεί μια αντικρουόμενη πολιτική προσωπικότητα στη Γαλλία – ιδιαίτερα σε σχέση με τον πληθυσμό των μεταναστών – ο Νικολά Σαρκοζί θα μπορούσε να παρουσιαστεί, μέσω του σχεδίου της Μεσογειακής Ένωσης, ως συνεργάσιμος και ευαίσθητος σε ζητήματα υψίστης εθνικής σημασίας.

Από την άλλη πλευρά, το σχέδιο της Μεσογειακής Ένωσης θα μπορούσε να ερμηνευθεί ως μια προσπάθεια να αναβιώσει η «ημι-ενεργή» εξωτερική πολιτική της Γαλλίας στη λεκάνη της Μεσογείου. Με εντολή του Προέδρου Ζακ Σιράκ, η γαλλική διπλωματία έχει απομακρυνθεί από τη Μεσόγειο, ενώ υπάρχει μια σαφής προτίμηση στη στήριξη των σχεδίων της ΕΕ και των κοινών στρατηγικών. Όμως, υπάρχει κίνδυνος, η επιτυχία της Πολιτικής της Ευρωπαϊκής Γειτνίασης να αυξήσει την εξάρτηση των νότιων χωρών από την ΕΕ, ιδιαίτερα από την Επιτροπή, η οποία διευθύνει όλα τα προγράμματα βοήθειας και ανάπτυξης. Σ' αυτή την περίπτωση, η Γαλλία θα μπορούσε να «χαλαρώσει» ένα σημαντικό κομμάτι της παραδοσιακής επιρροής της στις χώρες του Μάγκρεμπ. Λαμβάνοντάς το υπόψη, θα μπορούσε να ισχυριστεί κανείς πως η ιδέα της Μεσογειακής Ένωσης δίνει την ευκαιρία να αναβιώσει η μεσογειακή πολιτική της Γαλλίας, καθώς επίσης

³²⁹ Schmid Dorothee, "Is France Back in the Mediterranean?", Conference on The Euro-Mediterranean Partnership (EMP): Perspectives from the Mediterranean EU Countries, 25-27 October 2007, Rethimon, Crete.

και να εξασφαλιστεί η επιστροφή στις στοιχειώδεις αξίες της εξωτερικής πολιτικής, που προέρχονται από την περιοχή της Δυτικής Ευρώπης, οδηγώντας έτσι σε μια εθνικοποίηση της εξωτερικής δράσης. Επομένως, η Γαλλία θα μπορούσε να διατηρήσει την επιρροή της στην περιοχή.

Ακολουθώντας την ίδια γραμμή πλευσης, θα μπορούσε να πει κανείς ότι η πρόταση του Σαρκοζί στόχευε στην παλινόρθωση της Γαλλίας, ως βασικού Ευρωπαϊκού πρωταγωνιστή των μεσογειακών σχέσεων. Η δικαιολογημένη απογοήτευση από την πορεία της Βαρκελώνης, η οποία έφτασε σ' ένα αδιέξοδο μετά τις 9/11 και η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση³³⁰ θα μπορούσαν να εξηγήσουν τις φιλοδοξίες του Γάλλου Προέδρου. Από την άλλη μεριά, η Γαλλία έχει χάσει ένα μέρος του γοήτρου της στην ευρωπαϊκή αρένα λόγω των αρνητικών συνεπειών του δημοψηφίσματος στην Ευρωπαϊκή Συνταγματική Συνθήκη. Αν το σχέδιο της Μεσογειακής Ένωσης, είχε προσυπογραφεί από τους Γάλλους εταίρους θα μπορούσε σίγουρα να βοηθήσει τη Γαλλία να επανακτήσει την ενδεχόμενη επιρροή που ίσως να είχε χάσει.

8.2.2 Δυσφορία στη Μεσόγειο για τις προσπάθειες ευρωπαϊκής συνεργασίας

Απ' την αρχή ο Σαρκοζί έκανε σαφές ότι η απογοήτευσή του από την Ευρωμεσογειακή Συνεργασία συνέβαλε μεταξύ άλλων, στην εμφάνιση της ιδέας της Μεσογειακής Ένωσης. Ανάφερε τρία σημαντικά εμπόδια για την επιτυχία της πορείας της Βαρκελώνης: όλα αυτά τα χρόνια δινόταν προτεραιότητα στην Ανατολή και όχι αρκετή στο Νότο, η προσοχή επικεντρωνόταν σε εμπορικές δραστηριότητες ενώ η γνήσια συνεργασία είχε παραμεριστεί, το αόρατο εμπόδιο ανάμεσα στον Βορρά και το Νότο δεν εξαλείφθηκε και τα δυο άκρα παρέμεναν χωρισμένα³³¹.

Γράφτηκαν πάρα πολλά σχετικά με την αποτυχία της ΕΜΣ μετά από σχεδόν 13 χρόνια ύπαρξής της³³². Πραγματικά, οι προσδοκίες και τα ιδανικά που συνηγορούσαν στο εισαγωγικό κείμενο της Διακήρυξης της Βαρκελώνης δεν υλοποιήθηκαν ποτέ. Ο γενικός αντικειμενικός στόχος αυτού του αισιόδοξου σχεδίου ήταν να μετατραπεί η μεσογειακή λεκάνη σε «*μια περιοχή διαλόγου, ανταλλαγής και συνεργασίας εξασφαλίζοντας την ειρήνη, τη σταθερότητα και την ευημερία*», η οποία θα απαιτούσε «*μια ενδυνάμωση της δημοκρατίας και σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, μια υπαρκτή και ισορροπημένη οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη, μέτρα για την καταπολέμηση της φτώχειας και προώθηση μεγαλύτερης*

³³⁰ Schmid Dorothée, "Euro-Mediterranean Partnership: the Failure of a Collective Security System?", στο Bitterlemons International, ed. 42, vol. 3, 24 November 2005, στην ιστοσελίδα, <http://www.bitterlemonsinternational.org/previous.php?opt=1&id=109#438>, site consulted several times.

³³¹ Βλ. στην ιστοσελίδα του Νικολά Σαρκοζί, "Union Méditerranéenne", <http://sarko2007.free.fr/>.

³³² Βλ. για παράδειγμα, Baracani Elena, "From the EMP to the ENP: New European Pressure for Democratisation?", στο *Journal for Contemporary European Research*, vol. 1, Issue 2, November 2005 και Halliday Fred, "The Barcelona Process: Ten Years On", στο *Open Democracy*, 11 November 2005.

κατανόησης μεταξύ των πολιτισμών»³³³. Ωστόσο, δε συνέβη τίποτα απ' αυτά. Η πρόοδος φαίνεται να είναι μάλλον απογοητευτική, παρά τα μεγάλα ποσά που διοχετεύθηκαν σε οικονομίες των νότιων μεσογειακών κρατών, στοχεύοντας κυρίως στις διαδικασίες ανάπτυξης που εγγυώνται κοινωνική σταθερότητα και δημοκρατικές αξίες.

Μια σημαντική πλάνη της πορείας της Βαρκελώνης είναι η αδυναμία της να προσφέρει στα νότια μεσογειακά κράτη αυθεντική και ισορροπημένη συνεργασία. Δηλαδή, η ΕΜΣ δεν έχει δει ακόμη εξάπλωση των συνεπειών. Η συνεργασία στον οικονομικό και εμπορικό τομέα δεν έχει επιφέρει τα αναμενόμενα αποτελέσματα σε πολιτικό επίπεδο, δηλαδή στη δημοκρατικοποίηση των απολυταρχικών καθεστώτων και την σταθερότητα στην ταραχώδη περιοχή της Μέσης Ανατολής. Πράγματι, το πρώτο στήριγμα της ΕΜΣ, σκοπός του οποίου ήταν η προώθηση και ενίσχυση της ειρήνης, της σταθερότητας και της ασφάλειας στην περιοχή της Μεσογείου, απέτυχε ολοκληρωτικά. Η πορεία της Βαρκελώνης ξεκίνησε σε μια περίοδο που επικρατούσε ένα γενικό κλίμα οπτιμισμού στην περιοχή. Οι ειρηνευτικές διαδικασίες στη Μέση Ανατολή ήταν καθ' οδόν, ενώ η Ευρώπη προικισμένη με μια Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφάλειας, έκανε τα πρώτα σταθερά βήματα στη διπλωματική αρένα της Μέσης Ανατολής³³⁴. Ωστόσο, μετά από σχεδόν 13 χρόνια ΕΜΣ, ματαιώθηκαν οι ειρηνευτικές διαδικασίες και η διαμάχη Ισραήλ-Παλαιστίνης διένυσε τη χειρότερή της περίοδο³³⁵.

Από την άλλη πλευρά, η ΕΜΣ δεν έχει λάβει συγκεκριμένα μέτρα, παρά μόνο σε επίπεδο δηλώσεων, που αφορούν στη δυτικο-μεσογειακή διπλωματία τη συνέχιση των τρομοκρατικών ενεργειών, τον αγώνα κατά της καταπάτησης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και την απροθυμία των νότιων χωρών της Μεσογείου να συμμορφωθούν με τις δημοκρατικές αξίες και κανονισμούς. Μολονότι, η ΕΕ έχει στηρίξει ολόκληρη την ΕΜΣ, δεν έκανε ποτέ κυρώσεις κατά των Νότιων γειτόνων της. Σχετικά με τον οικονομικό τομέα, σημειώθηκε μια μικρή πρόοδος. Παρά το γεγονός ότι σχεδόν όλες οι χώρες έχουν υπογράψει Συνθήκες Συνεργασίας με την Ευρωπαϊκή Κοινότητα, η οικονομική εξάρτηση των νότιων μεσογειακών χωρών στην ΕΕ παραμένει ακόμα ολοφάνερη. Αφετέρου, τα εμπόδια των δασμών δεν έχουν πλήρως ξεπεραστεί, ενώ τα γεωργικά προϊόντα από τους νότιους γείτονές μας, βρίσκουν ακόμα δυσκολία στο να εισαχθούν στην ευρωπαϊκή αγορά σε ένα προνομιακό καθεστώς, λόγω της Πολιτικής Συμφωνιών για Συνεργασία. Συγχρόνως,

³³³ Βλ. European Commission, "Barcelona Declaration", adopted at the Euro-Mediterranean Conference, 27-28 November 1995, στην ιστοσελίδα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, http://ec.europa.eu/external_relations/euromed/bd.htm.

³³⁴ Το 1994, το Συμβούλιο ψήφισε την πρώτη κοινή δράση του στο πλαίσιο της ΚΕΠΠΑ σχετικά με την ειρήνη στην Μέση Ανατολή. Στην συνέχεια ακολούθησαν και άλλα ψηφίσματα. Ιδιαίτερα σημαντικός ήταν ο διορισμός ενός ειδικού αντιπροσώπου στη διαδικασία ειρήνευσης το 1996.

³³⁵ Πρέπει να σημειωθεί ότι η Διάσκεψη των υπουργών Εξωτερικών της ΕΜΣ υπονομεύθηκε από τις διενέξεις στη Μέση Ανατολή.

το εμπόριο μεταξύ των νότιων χωρών της Μεσογείου είναι σε χαμηλό επίπεδο παρά τη Συμφωνία του Agadir, ενώ τα ευρωπαϊκά κεφάλαια προσανατολίζονται σε μακροπρόθεσμες στρατηγικές, αλλά εξυπηρετούν μάλλον βραχυπρόθεσμους και ιδιοτελείς στόχους.

Τα μόνα ουσιαστικά αποτελέσματα καταγράφηκαν στο τρίτο μέρος της ΕΜΣ, το οποίο ασχολείται με τη συνεργασία σε κοινωνικές, πολιτισμικές και ανθρώπινες υποθέσεις. Έχοντας αυτό σαν στήριγμα, δημιουργήθηκε το ίδρυμα Anna Lindh, με σκοπό να προωθήσει τον διάλογο μεταξύ των πολιτισμών. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι ένα βασικό ερώτημα, που χρειάζεται να τεθεί είναι η παράνομη μετανάστευση. Οι χώρες της νότιας Μεσογείου αντιμετωπίζουν δυσμενείς οικονομικές προκλήσεις στην προσπάθειά τους να υιοθετήσουν φιλελεύθερα οικονομικά μέτρα. Ο υπερβολικά αργός ρυθμός των μεταρρυθμίσεων και τα συνακόλουθα υψηλά οικονομικά και κοινωνικά κόστη συνεισφέρουν στο σημαντικό μεταναστευτικό ρεύμα προς την Ευρώπη, η οποία με τη σειρά της, επιζητά να το αποφύγει.

Η αποθαρρυντική εμφάνιση της ΕΜΣ εξηγεί τα δείγματα δυσπιστίας που εκδηλώνονται από τις χώρες της Νότιας Μεσογείου προς την Ευρώπη. Όσον αφορά την ΕΠΓ είναι πολύ νωρίς να βγάλουμε συμπεράσματα. Είναι, ωστόσο, βέβαιο πως η ΕΠΓ προωθεί ένα διαφορετικό είδος πλαισίου, βασισμένο σε διμερείς συμφωνίες συνεργασίας. Αν αυτό το σχήμα επιφέρει θετικά αποτελέσματα, υπάρχει βέβαιος κίνδυνος η ΕΠΓ να επικρατήσει της ΕΜΣ, η οποία μπορεί τελικά να διαλυθεί. Την ίδια ώρα, άλλα πλαίσια και δομές συνεργασίας, που υπάρχουν στη Μεσογειακή περιοχή (5+5, Μεσογειακό Φόρουμ κ.τ.λ) έχουν αδυναμίες, γεγονός που ενισχύει την εμφάνιση νέων πρωτοβουλιών όπως το σχέδιο του Προέδρου Σαρκοζί για τη Μεσογειακή Ένωση.

8.3 Προκλήσεις που τίθενται από τη δημιουργία μιας Μεσογειακής Ένωσης

Είναι προφανές πως η Γαλλία θέλει να κάνει μακράς διάρκειας συζητήσεις με όλους τους Ευρωπαίους και Μεσογειακούς εταίρους που ενδιαφέρονται γι' αυτό το σχέδιο. Ο Σαρκοζί απέφυγε οποιοδήποτε σαφές σχόλιο σχετικά με την ιδέα του, προτιμώντας αόριστες δηλώσεις για τη δομή και το πεδίο δράσης του οράματός του. Παρόλα αυτά, η ομιλία που έδωσε ο Γάλλος Πρόεδρος, στα τέλη του Οκτώβρη, έδωσε στους παρατηρητές περαιτέρω, αλλά όχι αρκετές λεπτομέρειες για το μέλλον της Μεσογειακής Ένωσης. Χαρακτήρισε το σχέδιο της Μεσογειακής Ένωσης ως μια αντιπροσωπευτική «ρήξη»³³⁶, η οποία στοχεύει στην αλλαγή του τρόπου σκέψης που αφορά τις προσπάθειες μεσογειακής συνεργασίας. Θα πρέπει να ακολουθεί το παράδειγμα των θεμελιωτών της Ευρώπης και να βασίζεται επίσης σε «συγκεκριμένη αλληλεγγύη» σχετικά με συγκεκριμένα σχέδια, προωθώντας ζωτικής σημασίας ανθρώπινα συμφέροντα στη λεκάνη της Μεσογείου. Η Ένωση που θα δημιουργούταν, θα έπρεπε να αποτελεί μια πρωτόγνωρη εμπειρία (*suī generis*), που δε θα έπρεπε να αντιγράφει το σύστημά της ΕΕ όπως αυτό είναι σήμερα. Όσον αφορά το πεδίο δράσης, η Μεσογειακή Ένωση θα πρέπει να είναι προσανατολισμένη στο σχέδιο και να ασχολείται ιδιαίτερα με τη σταθερή ανάπτυξη, την ενέργεια, τα μεταφορικά μέσα και το νερό. Θα πρέπει, επίσης, να δοθεί προτεραιότητα στον πολιτισμό, την εκπαίδευση, την υγεία και το ανθρώπινο κεφάλαιο. Όλα τα παραθαλάσσια κράτη θα μπορούσαν να συμμετέχουν, καθώς επίσης και οι ενδιαφερόμενες χώρες θα μπορούσαν να συμμετέχουν ως παρατηρητές, ενώ η Ευρωπαϊκή Επιτροπή θα ήταν απόλυτα συνδεδεμένη. Μια Συνάντηση Κορυφής των αρχηγών των κρατών και της κυβέρνησης θα γίνει τον Ιούνιο του 2008, λίγο πριν την εκλογή της Γαλλικής Προεδρίας, έτσι ώστε να ιδρύσει επισήμως τη Μεσογειακή Ένωση³³⁷.

8.3.1 Αντιδράσεις

Μολονότι τα περισσότερα μεσογειακά κράτη έβλεπαν θετικά την πρόταση Σαρκοζί, δίσταζαν να την υποστηρίξουν πλήρως λόγω του ασαφή και αβέβαιου περιεχομένου της. Σε γενικές γραμμές, όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ, καθώς και οι χώρες της Νότιας Μεσογείου εξέφρασαν την ανησυχία τους σχετικά με τη χρησιμότητα της δημιουργίας ενός επιπλέον σχεδίου συνεργασίας στην περιοχή της Μεσογείου. Εκφράστηκαν κάποιες αμφιβολίες όσον

³³⁶ Η χρήση της λέξης «ρήξη» δε θα πρέπει να μας εκπλήσσει. Ήταν η επωδός του Σαρκοζί κατά την προεδρική του εκστρατεία. Αυτή η στρατηγική στόχευε στην εισαγωγή ενός ολοκαίνουριου Γαλλικού προτύπου, βασισμένο σε μια ριζική αλλαγή στις συνήθειες της πολιτικής ζωής που ασχολείται με τις ελλείψεις και τη συμμόρφωση

³³⁷ Βλ. “Discours de M. Le President de la République sur le Thème de l’ Union de la Méditerranée”, Palais Royal Marshan, Tanger 23 Octobre 2007, στην ιστοσελίδα, http://www.elysee.fr/documents/index.php?mode=list&cat_id=7&lang=fr&page=4.

αφορά σε μια πιθανή περιθωριοποίηση της πορείας της Βαρκελώνης, ενώ υπήρξαν πολλοί που παρατήρησαν ότι η δημιουργία συμπληρωματικών θεσμικών δομών δε θα μπορούσε να μην προκαλέσει μια περιττή επανάληψη των διαδικασιών και μια σύγχυση. Συνεπώς, φαίνεται ότι η ενίσχυση της ήδη υπάρχουσας ευρωπαϊκής πολιτικής προς τη Μεσόγειο θα μπορούσε να αντιπροσωπεύσει έναν πιο πειστικό τρόπο ανάπτυξης της ιδέας του Γάλλου Προέδρου.

Μια επιτυχημένη Μεσογειακή Ένωση θα πρέπει να ικανοποιεί τουλάχιστον δύο βασικές προϋποθέσεις: την ευλογία των Μεσογειακών κρατών της ΕΕ και την υποστήριξη των νότιων μεσογειακών χωρών. Θα πρέπει να γίνει αποδεκτή η υποστήριξη της Ισπανίας, της Ιταλίας, της Ελλάδας, της Πορτογαλίας, της Μάλτας και της Κύπρου – όλων των παραδοσιακά διπλωματικών πρωταγωνιστών της μεσογειακής περιοχής. Για το λόγο αυτό, ο Σαρκοζί δήλωσε εξ αρχής την πρόθεσή του να συμπεριλάβει τους Ευρωπαίους μεσογειακούς συνεταιρούς του στη συζήτηση που θα οδηγούσε στη Μεσογειακή Ένωση.

Η πρόσκληση του Γάλλου Προέδρου έγινε δεκτή απ' όλους, καθώς ο αποκλεισμός δε φαινόταν να είναι προτιμητέα και ρεαλιστική επιλογή. Ο υπουργός Εξωτερικών της Ισπανίας Μιγκέλ Αντζελ Μορατίνος εξέφρασε ακόμα τη δική του πρόταση σχετικά με τη δημιουργία μιας Ευρω-Μεσογειακής Ένωσης. Ήταν μια προσπάθεια να προστατεύσει την πορεία της Βαρκελώνης από τη διάλυση. Η πρότασή του θα εξασφάλιζε τη συμμετοχή της Ευρωπαϊκής Ένωσης σαν ένα σύνολο και θα στόχευε στη διαμόρφωση μιας νέας γειτονικής σχέσης με τις χώρες της Μεσογείου. Θα είχε νέους θεσμούς παρόμοιους με τις μεγάλες προκλήσεις που θα αντιμετώπιζε η μεσογειακή περιοχή. Θα λαμβάνονταν αποφάσεις από το Ευρω-Μεσογειακό Συμβούλιο, ενώ οι Υπουργοί Εξωτερικών και οι Υπουργοί σε κάθε τομέα θα έκαναν συναντήσεις αν το απαιτούσαν οι περιστάσεις. Θα δημιουργούνταν νέα σώματα διαχείρισης (Επιτροπή Μόνιμων Κυβερνητικών Εκπροσώπων, Μόνιμη Επιτροπή Γραμματειακών καθηκόντων) με σκοπό να εξασφαλιστεί μια γνήσια συνεργασία ανάμεσα στις δυο ακτές της μεσογειακής λεκάνης³³⁸.

Η πρόταση του Μορατίνος αποτελεί μια μάλλον ενδιαφέρουσα πρόσκληση καθώς προστατεύει την ευρωπαϊκή ενότητα, ενσωματώνοντας την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ στη δική του Ευρω-Μεσογειακή Ένωση. Αν αυτή η ιδέα ευδοκίμούσε, οι χώρες της Βόρειας Ευρώπης, όπως η Γερμανία, το Βέλγιο, η Μεγάλη Βρετανία, η Σουηδία, η Δανία ή η Φινλανδία που εμπεριέχονται στη μεσογειακή περιοχή, δε θα ένιωθαν αποκλεισμένες. Όσον αφορά στα κράτη της Νότιας Μεσογείου, οι αντιδράσεις ήταν σχετικά θετικές. Ωστόσο, υπάρχουν πολλαπλές προκλήσεις. Αναμφίβολα,

³³⁸ Βλ. Moratinos, Miguel Angel, "From the Barcelona Process to the Euro-Mediterranean Union", στο *El Pais*, 2 August 2007.

οι εταίροι της Νότιας Μεσογείου βλέπουν αυτή τη πρωτοβουλία σα μια ευκαιρία να εδραιωθούν στενότεροι δεσμοί συνεργασίας με την ΕΕ, απολαμβάνοντας συνεπώς, σημαντικές χρηματοδοτικές ευκαιρίες. Αλλά, υπάρχουν αναπάντητα ερωτήματα. Θα γίνει η Μεσογειακή Ένωση υποκατάστατο της ήδη υπάρχουσας ευρωπαϊκής πολιτικής στην περιοχή; Αν είναι έτσι, υπάρχει κίνδυνος για τα νότια μεσογειακά κράτη όσον αφορά την οικονομική βοήθεια που λαμβάνουν από τη Ευρωπαϊκή Επιτροπή; Η Μεσογειακή Ένωση θα διευθετήσει κρίσιμα πολιτικά ζητήματα; Και το σπουδαιότερο, η Μεσογειακή Ένωση θα εξασφαλίσει την ανάπτυξη μιας ίσης συνεργασίας; Υπάρχει ένα δυνατό συναίσθημα, προερχόμενο από τις χώρες της Νότιας Μεσογείου, ότι η ΕΜΣ έχει αναπτυχθεί ανομοιόμορφα. Δηλαδή, οι μεσογειακοί γείτονές μας δε θεωρούν τους εαυτούς τους εταίρους της ΕΕ, αλλά ακόλουθους μιας πορείας, η οποία ορίζεται από άλλους, αν και τους επηρεάζει άμεσα. Αν επιτύχει η Μεσογειακή Ένωση, θα πρέπει να βασίζεται στο συναίσθημα της συνιδιοκτησίας. Οι Ευρωπαίοι εταίροι δε θα έπρεπε να συνεχίσουν να παρουσιάζουν στους νότιους γείτονές τους έτοιμα σχέδια, χωρίς να τους συμπεριλαμβάνουν στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων. Για να αποδώσει αυτό το σχέδιο, θα πρέπει να μπορεί να καθιερώσει μια ίση συνεργασία.

Επιπλέον, ο Ιταλός πρωθυπουργός, Ρομάνο Πρόντι και ο και ο Ισπανός πρωθυπουργός, Χοσέ Λουίς Θαπατέρο σε κοινή συνάντηση με τον Πρόεδρο της Γαλλίας αρχικά φάνηκαν να συμφωνούν στην ιδέα της Μεσογειακής Ένωσης. *«Η ιδέα μίας Μεσογειακής Ένωσης... που θα έχει στόχο την ειρήνη, τον διάλογο και την ανάπτυξη, έχει αναφερθεί πολλές φορές στο παρελθόν, αλλά ουδέποτε αντιμετωπίστηκε με ρεαλιστικό τρόπο. Απόψε αρχίζουμε να κάνουμε αυτό ακριβώς»*, δήλωσε ο Πρόντι. *«Η Μεσόγειος πρέπει να είναι στο επίκεντρο της ευρωπαϊκής πολιτικής. Αλλαγές, όπως η ανάδειξη των μεγάλων οικονομιών στην Ασία, φέρνουν αυτή την πρωτοβουλία στο προσκήνιο»*, πρόσθεσε ο Ιταλός πρωθυπουργός³³⁹.

Επιφυλακτική απέναντι στην πρόταση του Σαρκοζί για τη δημιουργία μιας Μεσογειακής Ένωσης εμφανίζεται η Μέρκελ, προειδοποιώντας ότι ένα τέτοιο εγχείρημα μπορεί να θέσει σε κίνδυνο την ΕΕ. Η ίδια τόνισε: *«Η συνεργασία της ΕΕ με τις χώρες της Μεσογείου πρέπει να είναι ανοικτή προς όλες τις χώρες της ΕΕ και να εγκρίνεται από όλες. Στην αντίθετη περίπτωση, αυτό μπορεί να απελευθερώσει εκρηκτικές δυνάμεις στο εσωτερικό της ΕΕ, κάτι που θα απευχόμουν»*³⁴⁰.

³³⁹ «Ιταλία και Ισπανία στο πλευρό Σαρκοζί για τη συγκρότηση Μεσογειακής Ένωσης», 21 Δεκεμβρίου 2007, στην ιστοσελίδα, <http://www.in.gr/news/article.asp?lngEntityID=858945>.

³⁴⁰ «Αντιδρά η Μέρκελ στη Μεσογειακή Ένωση», Ημερησία, 7 Δεκεμβρίου 2007, στην ιστοσελίδα της Ημερησίας, <http://www.imerisia.gr/article.asp?catid=4669&subid=2&tag=2616&pubid=383128>.

Η Γερμανία είχε αρχικά εκφράσει τις αντιρρήσεις της για την Μεσογειακή Ένωση υποστηρίζοντας ότι προκαλεί οικονομική επιβάρυνση σε χώρες της ΕΕ που δεν είναι μεσογειακές, όπως η Γερμανία, προς όφελος των χωρών του ευρωπαϊκού νότου, όπως η Γαλλία που αρκετές από τις πρώην αποικίες της βρίσκονται στις ακτές της Βόρειας Αφρικής. Η Καγκελάριος της Γερμανίας και ο Γάλλος Πρόεδρος στις 3 Απριλίου συμφώνησαν ότι στη Μεσογειακή Ένωση θα συμμετέχουν όλες οι χώρες της ΕΕ και όχι μόνο οι μεσογειακές όπως είχε αρχικά προοριζόταν. Επίσης, ζητήθηκε το πρόβλημα της αποφυγής των πολιτικών ζητημάτων (π.χ. παλαιστινιακό) και ότι σκοπός της Ένωσης θα ήταν η ευρωμεσογειακή συνεργασία και όχι πολιτικοί σκοποί. Τέλος, η Γαλλία αποφάσισε να την μετονομάσει σε «Ένωση για την Μεσόγειο» ενώ διαβεβαιώνει ότι δεν θα υποκαταστήσει την τρέχουσα πολιτική της ΕΕ σχετικά με τις μεσογειακές χώρες.

8.3.2 Μέλη

Όταν ο Πρόεδρος Σαρκοζί εξέφρασε την ιδέα της Μεσογειακής Ένωσης για πρώτη φορά προκλήθηκαν αντιδράσεις από τα συμμετέχοντα μέλη. Θα απομακρυνόταν η Μεσογειακή Ένωση από τις ήδη υπάρχουσες δομές στην μεσογειακή περιοχή προσθέτοντας άλλες ενδιαφερόμενες χώρες; Θα προβλημάτιζε μόνο τις μεσογειακές χώρες της ΕΕ, αποκλείοντας τα άλλα κράτη μέλη της ΕΕ; Πριν τις διευκρινήσεις του Γάλλου Προέδρου, υπήρχαν επίσης αμφιβολίες για μια πιθανή συμμετοχή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Αν η Μεσογειακή Ένωση αναπτυσσόταν σύμφωνα με το 5+5 ή με τα πρότυπα του Μεσογειακού Φόρουμ, θα απέκλειε, εξ αρχής, τη συμμετοχή της Επιτροπής. Αυτό θα στερούσε από τη Μεσογειακή Ένωση πολύτιμες επιδοτήσεις και ευρωπαϊκές γνώσεις και μεθοδολογία στην περιοχή.

Ένα άλλο κρίσιμο σημείο του σχεδίου της Μεσογειακής Ένωσης ήταν ο ρόλος της Τουρκίας σε αυτό. Σύμφωνα με το Νικολά Σαρκοζί, οι σχέσεις ανάμεσα στην Τουρκία και την ΕΕ θα έπρεπε να γίνουν όραμα μέσα στο πλαίσιο της αδημιούργητης Μεσογειακής Ένωσης. Αυτός ο ισχυρισμός – συνοδευόμενος από τις γνωστές απόψεις του Γάλλου Προέδρου για τις τουρκικές βλέψεις στην ΕΕ – οδηγεί πολλούς παρατηρητές στην υπόθεση ότι η ιδέα του σκόπευε να προσφέρει στην Τουρκία μια εναλλακτική λύση για τη συμμετοχή της στην ΕΕ³⁴¹. Επομένως, η Άγκυρα θεώρησε το όλο σχέδιο υπερβολικά ασαφές και το απέρριψε, ενώ επιβεβαίωσε ότι η συνεργασία στη περιοχή της Μεσογείου και οι διαπραγματεύσεις της ΕΕ είναι δυο διαφορετικά σχέδια³⁴². Ωστόσο, πολλές χώρες

³⁴¹ Coustilli, re Jean-François, "Risques et menaces sur la France", No. 63, 2007, στην ιστοσελίδα, <http://confluences.ifrance.com/6-12-2007>.

³⁴² Δεδομένου ότι η πρωτοβουλία του Γάλλου Προέδρου απέτυχε να λειτουργήσει σαν υποκατάστατο της τουρκικής ένταξης στην Ευρωπαϊκή Ένωση, η Τουρκία φαίνεται πλέον διατεθειμένη να συμμετέχει στη «Διαδικασία της Βαρκελώνης: Ένωση για τη Μεσόγειο», εφόσον λειτουργεί μέσα στα όρια των

της ΕΕ δε θα προτιμούσαν να δουν τις διαπραγματευτικές διαδικασίες να αποτυγχάνουν, τουλάχιστον όχι πριν μπουν σε καλό δρόμο οι μεταρρυθμιστικές διαδικασίες στην Τουρκία.

Το ερώτημα «ποιός συμμετέχει;» κρύβει μέσα του επιπλέον προκλήσεις. Είναι σημαντικό να γνωρίζουμε ποιος θα προσκληθεί, αφού οι χώρες που θα γίνουν μέλη, θα φέρουν μαζί και τα προβλήματά τους. Παρά το γεγονός ότι ο Σαρκοζί εξέφρασε την πρόθεσή του να κρατήσει την Μεσογειακή Ένωση προσανατολισμένη στο σχέδιο – αποφεύγοντας έτσι συζητήσεις πολιτικών προβλημάτων – είναι δύσκολο να φανταστεί κανείς μια υγιή ΕΜΣ, ενώ για παράδειγμα, συνεχίζονται οι συγκρούσεις στη Μέση Ανατολή³⁴³. Οι αναταραχές στη Μέση Ανατολή έχουν επηρεάσει την πορεία της Βαρκελώνης πάνω από μια φορά στο παρελθόν. Θα αποτελέσει εξαίρεση σε αυτόν τον κανόνα η Μεσογειακή Ένωση;

8.3.3 Δομή και Περιεχόμενο

Εξαιτίας του ασαφούς περιεχομένου του σχεδίου, πολλοί παρατηρητές θεώρησαν ότι η Μεσογειακή Ένωση θα μπορούσε να ακολουθήσει το πρότυπο ενός επεκταμένου 5+5 (6+6), συμπεριλαμβάνοντας και νέα μέλη και πιθανόν νέα πεδία συμφερόντων ή το πρότυπο της Ομάδας των 8 (G8), όπως υποδεικνύει η ήδη προγραμματισμένη Συνάντηση Κορυφής τον Ιούνιο του 2008.

Όποια κι αν είναι η επιλογή, η Μεσογειακή Ένωση θα πρέπει να αποτελεί μια αυστηρά διακυβερνητική πρωτοβουλία, που δε θα δημιουργούσε κανέναν νέο μόνιμο θεσμό. Ίσως μια μικρή Γραμματεία και μια εναλλασσόμενη Προεδρία να έδιναν στο σχέδιο την ευελιξία που χρειάζεται για να λειτουργήσει σωστά. Όσον αφορά το περιεχόμενο, ο Πρόεδρος Σαρκοζί έχει ήδη προτείνει τέσσερα πεδία δράσης. Το περιβάλλον, ο πολιτισμικός διάλογος, η «συλλογική ανάπτυξη» και η ασφάλεια αποτελούν σίγουρα σημαντικά θέματα και για τις δύο πλευρές της μεσογειακής λεκάνης.

Εστιάζοντας σε συγκεκριμένα πεδία, θα μπορούσε να προστεθεί επιπλέον αξία σε αυτό που ήδη συμβαίνει στα πλαίσια της ΕΜΣ και της ΕΠΓ. Υπάρχει, ωστόσο, ένας πιθανός κίνδυνος. Τα τέσσερα θέματα που προτάθηκαν από τον Σαρκοζί είναι, ήδη, μέρος της ευρωπαϊκής πολιτικής στη περιοχή της Μεσογείου. Θα ήταν μοιραίο να γίνουμε μάρτυρες μιας αλληλοεπικάλυψης, αφενός μεταξύ της πορείας της Βαρκελώνης και της ΕΠΓ και αφετέρου, της Μεσογειακής Ένωσης. Επιπρόσθετα, πολλοί προτείνουν ότι η

ευρωπαϊκών θεσμών και πολιτικών. Οι Τούρκοι αξιωματούχοι δηλώνουν ότι μελετούν τις προϋποθέσεις συμμετοχής της χώρας στα προγράμματα, η οποία επιτάσσεται από το γεωπολιτικό κριτήριο, αλλά αυτό εξαρτάται και από το κατά πόσο θα μπορέσει η Τουρκία να καθίσει στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων με τη Γαλλία και τις υπόλοιπες συμμετέχουσες χώρες και να καταλήξουν σε μια κοινή ατζέντα προτεραιοτήτων. Schmid Dorothee, “La Turquie et l’ Union pour la Mediterranée: un Partenariat Calculé”, Politique Etrangere, Mars, 2008.

³⁴³ Βλ. περισσότερες λεπτομέρειες, Michael Emerson, “Making Sense of Sarkozy’ s Union for the Mediterranean”, CEPS, 20 March 2008.

ένταξη ενός άλλου μηχανισμού συνεργασίας στην περιοχή της Μεσογείου θα υπονόμευε τις κοινές πολιτικές αρμοδιοτήτων της ΕΕ, όπως την εμπορική πολιτική, την αναπτυξιακή πολιτική κ.τ.λ. Θα έπρεπε επίσης να αποφευχθεί η παρέμβαση στις διμερείς σχέσεις ανάμεσα στην ΕΕ και τους γείτονές της. Παρόλα αυτά, η ιδέα μιας μεταβλητής γεωμετρίας που προωθήθηκε από τον Γάλλο Πρόεδρο και βασίζεται στην πολιτική θέληση των ενδιαφερόμενων κομμάτων, θα υποχρεώσει φυσικά τη Μεσογειακή Ένωση να παραμείνει προσανατολισμένη στο σχέδιο, αποφεύγοντας οποιαδήποτε παρέμβαση σε πολιτικά ζητήματα.

Μετά τις εκλογές στη Γαλλία, ο νέος Πρόεδρος, στην προσπάθειά του να δώσει μορφή στην ιδέα και να μετριάσει τις αντιδράσεις, κατέβασε τους τόνους και τις προσδοκίες του εγχειρήματος. Στις 25 Οκτωβρίου, ανακοίνωσε επίσημα τη σύσταση της Μεσογειακής Ένωσης δηλώνοντας ξεκάθαρα τη σύνδεσή της με της Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Το Δεκέμβριο διαβεβαίωσε την Ισπανία και την Ιταλία ότι δεν θα υποκαταστήσει την ενταξιακή πορεία της Τουρκίας ή της Κροατίας και το Μάρτιο αποδέχθηκε την πρόταση της Γερμανίας για τη συμμετοχή όλων των κρατών μελών στην πρώτη Σύνοδο Κορυφής.

Στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Μαρτίου έγινε επίσημα αποδεκτή η «Ένωση για τη Μεσόγειο», υπό τη μορφή μίας «ένωσης προγραμμάτων», στην οποία θα συμμετέχουν όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ και οι τρίτες μεσογειακές χώρες. Θα επικεντρώνεται σε τέσσερις γενικούς άξονες: περιβάλλον, διαπολιτισμικό διάλογο, οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη και δημιουργία ενός περιβάλλοντος ασφαλείας. Ως προς τη δομή της, ένα κράτος μέλος της ΕΕ και μια τρίτη μεσογειακή χώρα θα συμπεδρεύουν για δύο χρόνια, οπότε θα συγκαλείται Σύνοδος Κορυφής. Οι διυπουργικές συναντήσεις θα παρακολουθούν την πρόοδο των προγραμμάτων, μια χαλαρή γραμματεία είκοσι ατόμων, με έδρα τη Βαρκελώνη ή τη Μασσαλία θα φέρει το βάρος της διαχείρισης και δύο διευθυντές, ένας διοριζόμενος από την Ευρωπαϊκή Ένωση και ένας από τρίτη μεσογειακή χώρα θα εισηγούνται τα νέα προγράμματα³⁴⁴.

8.3.4 Χρηματοδότηση

Μια από τις σπουδαιότερες προκλήσεις που αντιμετωπίζει η Μεσογειακή Ένωση είναι το θέμα της χρηματοδότησης. Όταν προτάθηκε αυτό το σχέδιο από τον Σαρκοζί, ο Γάλλος Πρόεδρος δεν έδωσε συγκεκριμένες εξηγήσεις για τις πιθανότητες χρηματοδότησής του. Υπήρχαν προτάσεις που τα συμβαλλόμενα κράτη μέλη θα συνεισέφεραν με ένα χρηματικό ποσό από τον εθνικό προϋπολογισμό τους (όπως στο πρότυπο της Ομάδας των

³⁴⁴ Φωτίου Ελένη, «Ένωση για τη Μεσόγειο: Παλιά Συνταγή, Νέες Ευκαιρίες», Ελληνικό Κέντρο Ευρωπαϊκών Μελετών (ΕΚΕΜ), Παρασκευή 11 Απριλίου 2008, στην ιστοσελίδα του Ελληνικού Κέντρου Ευρωπαϊκών Μελετών, http://ekem.gr/policy_analysis/570/enosi-gia-ti-mesogeio-palia-syntagi-nees-eykairies.

8). Από την άλλη μεριά, έγινε πρόταση να δημιουργηθεί ένας νέος χρηματοδοτικός μηχανισμός, ίσως μια Μεσογειακή Επενδυτική Τράπεζα που θα διαχειριζόταν την επιδότηση των σχεδίων. Αν και η ιδέα φαίνεται δελεαστική, η δημιουργία ενός επιπλέον μηχανισμού θα δημιουργούσε μια νέα γραφειοκρατική δομή και ίσως ένα ανεπιθύμητο φορτίο. Αναμφίβολα, μόνο η ΕΕ είναι σε θέση να δεσμεύει μεγάλα χρηματικά ποσά, χρηματοδοτώντας σημαντικά σχέδια στη Μεσογειακή Ένωση. Βέβαια, ο Γάλλος Πρόεδρος είναι ενήμερος, γι' αυτό πρότεινε να συμπεριληφθεί η Ευρωπαϊκή Επιτροπή στα συμβαλλόμενα μέλη της Μεσογειακής Ένωσης. Κατάφερε ακόμη και να ικανοποιήσει οποιαδήποτε πιθανή διαμαρτυρία, προερχόμενη από τις μη μεσογειακές χώρες της ΕΕ. Υποχρεωμένες να συνεισφέρουν στη χρηματοδότηση της Μεσογειακής Ένωσης – έμμεσα, αφού συμμετέχει η Επιτροπή – πήραν τη θέση των παρατηρητών αντί να συμμετέχουν πλήρως.

Στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στις 14 Μαρτίου αποφασίστηκε ότι η χρηματοδότηση θα προέρχεται από τις ήδη υπάρχουσες δομές, αλλά η καινοτομία έγκειται στην παράλληλη χρηματοδότηση από ιδιωτικά κεφάλαια³⁴⁵.

8.4 Συμπέρασμα

Το σχέδιο μιας Ένωσης στη Μεσόγειο, όσο αμφίβολο κι αν είναι, θα μπορούσε, αν ήταν καλά συντονισμένο, να αποτελέσει μια ευκαιρία αναβίωσης των προσαθειών συνεργασίας στην περιοχή της Μεσογείου. Δε θα έπρεπε σε καμία περίπτωση να αντικαταστήσει τις πολιτικές που έχουν ήδη εισαχθεί από την ΕΕ, όπως όσον αφορά την πορεία της Βαρκελώνης και την Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας, αλλά θα έπρεπε να τις συμπληρώσει και να τις ενισχύσει. Υπάρχει ωστόσο ο κίνδυνος, η προτεινόμενη Μεσογειακή Ένωση να ευνοεί μια ανεπίσημη αναδιανομή των ρόλων στη λεκάνη της Μεσογείου, διευκολύνοντας επομένως την εμφάνιση μιας ισχυρής ομάδας από τις Μεσογειακές χώρες της ΕΕ. Θα βλάψει την ευρωπαϊκή ενότητα δημιουργώντας εσωτερικές προστριβές; Πώς θα το εκλάβουν τα τρίτα κράτη, ειδικά οι νότιοι μεσογειακοί γείτονές μας; Αυτά είναι ζητήματα τα οποία πρέπει να ξεπεραστούν. Μια καλή επιλογή για την Ευρωπαϊκή Ένωση, είναι να παρουσιαστεί σα μια πρωτοβουλία για τη μεσογειακή περιοχή συνολικά. Δηλαδή, όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ θα πρέπει να την υποστηρίξουν και να την προωθήσουν στους γείτονές τους σα μια Ευρωπαϊκή εκτενή πολιτική για τη λεκάνη της Μεσογείου, η οποία φυσικά θα περιελάμβανε όλες τις τρέχουσες προσεγγίσεις της ΕΕ στη Μεσόγειο.

Από την άλλη πλευρά, η Μεσογειακή Ένωση, έχοντας παρουσιαστεί ως μια ευρωπαϊκή στρατηγική ανάπτυξης και συνεργασίας, θα έπρεπε να αντιμετωπίσει τον

³⁴⁵ όπ. πρ.

υπερατλαντικό σύνταίρο του. Πώς θα αντιδρούσαν οι Ηνωμένες Πολιτείες σε αυτή την πολιτική; Πολλοί παρατηρητές υπονοούν ότι η εδραίωση μιας επίσημης συνεργασίας με τις ΗΠΑ σε μεσογειακά ζητήματα θα προκαλούσε αρνητικές αντιδράσεις ανάμεσα στους νότιους εταίρους, λόγω των αμβλυμένων συνεπειών της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ στη Μέση Ανατολή. Παρά τις συζητήσεις και τις αντιθέσεις που συνοδεύουν την πρόταση του Γάλλου Προέδρου, υπάρχει πιθανότητα η ιδέα της Μεσογειακής Ένωσης να αποδειχθεί λιγότερο μεγαλεπήβολη απ' ό,τι αναμένεται. Όποια κι αν θα είναι η εξέλιξή της, θα πρέπει να παραμείνει επικεντρωμένη στον αρχικό και βασικό αντικειμενικό στόχο, εκείνον της ενίσχυσης της συνεργασίας και της ευημερίας στη περιοχή της Μεσογείου. Όποιο κι αν είναι το κίνητρο, ωστόσο, είναι πιθανό η ιδέα να προωθήθηκε χωρίς να είναι σοβαρά προετοιμασμένη, είτε ως προς την ουσία της, είτε ως προς τις συνέπειες για την ΕΕ. Αν αυτή η υποψία επαληθευθεί, παραμένει το ερώτημα πώς θα συνεχισθεί η Γαλλική διπλωματία, δεδομένου ότι η ιδέα έχει δημοσιοποιηθεί ως η νέα πρώτη και βασική πρωτοβουλία εξωτερικής πολιτικής του Προέδρου;

Συμπεράσματα

Η Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας θα εξακολουθήσει να αποτελεί μια από τις βασικές προτεραιότητες των εξωτερικών σχέσεων της ΕΕ κατά τα προσεχή έτη με στόχο την ενίσχυση της ευημερίας, της ασφάλειας και της σταθερότητας στα σύνορα της ΕΕ. Δεν πρόκειται να εξαφανιστούν από τη μια μέρα στην άλλη οι πολυάριθμες κοινές προκλήσεις τις οποίες στοχεύει να αντιμετωπίσει η ΕΠΓ, ενώ τόσο η ΕΕ όσο και οι χώρες εταίροι μας έχουν να κερδίσουν πολλά από την ενίσχυση της συνεργασίας. Το 2005 σηματοδοτεί την έναρξη εφαρμογής της ΕΠΓ και τα πρώτα συγκεκριμένα αποτελέσματα, αλλά λόγω της φύσης των διαδικασιών μετάβασης, απομένει ακόμη πολύ έργο προς υλοποίηση.

Όσον αφορά την ουσία της ΕΠΓ, η εφαρμογή της πολιτικής θα οδηγήσει σε εξελίξεις ευρείας κλίμακας στις σχέσεις μεταξύ της ΕΕ και των γειτόνων της, με ουσιαστικά αμοιβαία οφέλη. Η ΕΕ συνεχίζει να συμβάλλει στην οικοδόμηση εμπιστοσύνης και ασφάλειας με την οργάνωση συνοριακών και αστυνομικών αποστολών στα Παλαιστινιακά Εδάφη και συνοριακών αποστολών στη Μολδαβία και την Ουκρανία. Συνεχίζει, επίσης, να παρέχει στις χώρες εταίρους δυνατότητα πρόσβασης σε ορισμένα προγράμματα της ΕΕ και των οργανισμών της. Το πρόγραμμα των μεταρρυθμίσεων και της συνεργασίας περιλαμβάνει ευρύ φάσμα θεμάτων όπως η ελευθέρωση του εμπορίου στα γεωργικά και αλιευτικά προϊόντα, η υγιής μακροοικονομική διαχείριση και η κοινωνικοοικονομική μεταρρύθμιση, ο εκσυγχρονισμός του δικαστικού τομέα, η συνεργασία στα θέματα της μετανάστευσης και των απειλών κατά της ασφάλειας, οι εργασίες για την προστασία του περιβάλλοντος, την εκπαίδευση, τις μεταφορές, την ενέργεια, την κοινωνία της πληροφορίας και την έρευνα καθώς και οι κανονιστικές μεταρρυθμίσεις σε όλους τους προαναφερόμενους τομείς.

Παράλληλα, η ΕΕ στηρίζει τους στόχους πολιτικής της ΕΠΓ με ένα νέο, βελτιωμένο χρηματοδοτικό μέσο – το ευρωπαϊκό μέσο γειτονίας και εταιρικής σχέσης – και έχει αυξήσει τη χρηματοδότηση. Το μέσο αυτό θα περιλαμβάνει μια νέα «Διευκόλυνση Διακυβέρνησης», ένα πρόσθετο κίνητρο που εξασφαλίζει πρόσθετους πόρους στις χώρες εταίρους που επιδεικνύουν ιδιαίτερη προθυμία στην εφαρμογή των ουσιαστικών μεταρρυθμίσεων. Τα σχέδια δράσης και οι γενικοί στόχοι της ΕΠΓ αποτελούν τις κατευθυντήριες γραμμές για τη μελλοντική οικονομική και τεχνική βοήθεια της ΕΕ προς τις χώρες εταίρους, ενώ θα τύχουν και αυξημένης δανειοδότησης εκ μέρους της ΕΤΕ.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή παρακολουθεί, από κοινού με τους εταίρους, την υλοποίηση των δεσμεύσεων της ΕΠΓ. Στις περιπτώσεις όπου έχει σημειωθεί σημαντική πρόοδος στην επίτευξη των συμφωνηθέντων στόχων, θα μπορούν να επανεξεταστούν τα

κίνητρα, να προσαρμοστούν τα σχέδια δράσης ή να διατυπωθούν προτάσεις για μελλοντικές σχέσεις. Η εμβάθυνση των δεσμών μεταξύ της ΕΕ και των χωρών εταίρων της ΕΠΓ εξαρτάται από την πρόοδο που θα σημειωθεί όσον αφορά την υλοποίηση των προτεραιοτήτων των σχεδίων δράσης και την υιοθέτηση των κοινών αξιών που υποδηλώνουν την κοινή δέσμευση για την εξασφάλιση μιας ευημερούσας γειτονίας. Η επίτευξη των συμφωνηθέντων στόχων θα εξαρτηθεί από τη σχετική ικανότητα των χωρών – έργο στο οποίο μπορεί να τις βοηθήσει η ΕΕ – και κατά κύριο λόγο από την πολιτική τους βούληση.

Σύμφωνα με νέο έγγραφο πολιτικής που εξέδωσε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή στις 3 Απριλίου 2008, γίνεται επισκόπηση της συγκεκριμένης προόδου που πραγματοποίησαν οι χώρες εταίροι σε πολυάριθμους τομείς, από την πολιτική συνεργασία έως το εμπόριο, τη μετανάστευση και τη διευκόλυνση της έκδοσης θεωρήσεων, από την ενέργεια, τις μεταφορές, την έρευνα και την καινοτομία έως την κινητικότητα των σπουδαστών και των νέων. Η Επιτροπή προσδιορίζει επίσης τους τομείς στους οποίους χρειάζεται να καταβληθούν περαιτέρω προσπάθειες και ενθαρρύνει τη στοχοθετημένη και διαφοροποιημένη εμβάθυνση των σχέσεων με επιλεκτους εταίρους οι οποίοι έχουν επιδείξει ιδιαίτερη φιλοδοξία και ικανότητα. Η διαδικασία αυτή έχει ήδη ξεκινήσει με την Ουκρανία και η Επιτροπή προτίθεται τώρα να δώσει περαιτέρω ώθηση στη συνεργασία με το Ισραήλ, τη Μολδαβία και το Μαρόκο. Το έγγραφο πολιτικής συνοδεύεται από μια έκθεση για κάθε χώρα που διαθέτει σχέδιο δράσης της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Γειτονίας και από μια τομεακή έκθεση.

Ειδικότερα όσον αφορά στο περιεχόμενο της έκθεσης της Επιτροπής, από το τέλος του 2006 προχωράει η οικονομική ολοκλήρωση, άρχισαν διαπραγματεύσεις με την Ουκρανία για μια «Νέα Ενισχυμένη Συμφωνία», συμπεριλαμβανομένης της δημιουργίας μιας σφαιρικής και σε βάθος ζώνης ελεύθερων συναλλαγών. Η Αίγυπτος, το Μαρόκο και η Τυνησία άρχισαν διμερείς διαπραγματεύσεις για την απελευθέρωση των υπηρεσιών και του δικαιώματος εγκατάστασης. Σύντομα πρόκειται να ακολουθήσει και το Ισραήλ.

Επιπλέον, αυτόνομες εμπορικές προτιμήσεις προσφέρθηκαν στη Μολδαβία και πρόκειται να ολοκληρωθεί σύντομα η εκπόνηση μελετών σχετικά με τη δυνατότητα σύναψης συμφωνιών ελεύθερων συναλλαγών με τη Γεωργία και την Αρμενία και διευκολύνθηκε η κυκλοφορία με ορισμένες χώρες. Συμφωνίες με την Ουκρανία και τη Μολδαβία σχετικά με την επανεισδοχή και τη διευκόλυνση της έκδοσης θεωρήσεων βρίσκονται πλέον σε ισχύ. Η Μολδαβία επελέγη ως έδρα του πρώτου κοινού κέντρου εξέτασης των αιτήσεων για τη χορήγηση θεώρησης της ΕΕ καθώς και ως πιλοτική χώρα για την ανάπτυξη μιας «εταιρικής σχέσης κινητικότητας», με σκοπό τη διευκόλυνση της

νόμιμης μετανάστευσης και την καταπολέμηση της λαθρομετανάστευσης. Επιπροσθέτως, γίνεται αύξηση της συνεργασίας στον τομέα της δικαιοσύνης και της καταπολέμησης του οργανωμένου εγκλήματος. Για την ενίσχυση της περιφερειακής συνεργασίας στη Μεσόγειο, τέθηκαν σε εφαρμογή προγράμματα κατάρτισης δικαστών, εισαγγελέων, δικηγόρων και ανωτάτων αξιωματικών της αστυνομίας. Στα προγράμματα αυτά έχουν ήδη συμμετάσχει περί τους 1.000 επαγγελματίες από τους εταίρους της Μεσογείου της ΕΠΓ. Στην Ουκρανία άρχισε τη μεταρρύθμιση του νομικού και δικαστικού της συστήματος, συμπεριλαμβανομένης της μεταρρύθμισης του εταιρικού δικαίου και της κατάργησης των αντιφάσεων μεταξύ διαφόρων νομικών πράξεων ώστε να εξασφαλίσει ένα περισσότερο προβλέψιμο και διαφανές επιχειρηματικό περιβάλλον.

Όσον αφορά την συνεργασία στον τομέα της ενέργειας, η ΕΕ έχει υπογράψει μνημόνια συμφωνίας με το Αζερμπαϊτζάν, χώρα-παραγωγό ενέργειας και την Ουκρανία, χώρα διαμετακόμισης. Αναμένει να υπογράψει σύντομα ανάλογα μνημόνια με την Αλγερία και την Αίγυπτο, δύο βασικούς παραγωγούς. Κοινές Διακηρύξεις για την ενέργεια υπογράφηκαν με το Μαρόκο και την Ιορδανία. Χάρη στην κατασκευή μιας σειράς αγωγών πετρελαίου και φυσικού αερίου καθώς και διαφόρων διασυνδέσεων που συνδέουν την ΕΕ, τις υποψήφιες χώρες και τους εταίρους ΕΠΓ, αναμένεται να εξασφαλιστεί περισσότερη ενεργειακή ασφάλεια για τους πολίτες αυτών των χωρών. Ενίσχυση των συγκοινωνιακών συνδέσεων.

Μια συμφωνία που υπογράφηκε με το Μαρόκο στον τομέα των αεροπορικών μεταφορών είχε ως αποτέλεσμα το σταδιακό άνοιγμα της αγοράς, την ευρεία ευθυγράμμιση με την κοινοτική νομοθεσία και την αύξηση της εναέριας κυκλοφορίας (κατά 17% το 2007). Χάρη στη συμφωνία αυτή, μειώθηκαν οι τιμές των αεροπορικών εισιτηρίων και αυξήθηκαν οι δυνατότητες επιλογής των τουριστών, ενώ παράλληλα δόθηκε ώθηση στην τουριστική βιομηχανία και δημιουργήθηκαν θέσεις απασχόλησης. Διαπραγματεύσεις για τη σύναψη παρόμοιας συμφωνίας με την Ουκρανία άρχισαν τον Ιανουάριο του 2008.

Και επιπλέον, οι εταίροι της ΕΠΓ έχουν τη δυνατότητα να ευθυγραμμίζουν τις θέσεις τους με την Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφαλείας της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η Ουκρανία, η Μολδαβία, η Αρμενία, το Αζερμπαϊτζάν και η Γεωργία επέλεξαν να εφαρμόζουν την ευθυγράμμιση αυτή σε τακτική βάση, το ίδιο αποφάσισαν πρόσφατα το Μαρόκο και η Ιορδανία. Οι χώρες εταίροι εξακολούθησαν να καταρτίζουν επενδυτικά σχέδια με σκοπό την προώθηση της εφαρμογής του Πρωτοκόλλου του Κιότο για τις κλιματικές αλλαγές. Οι χώρες εταίροι του Νότου συνεργάστηκαν για την εκπόνηση καταλόγου 44 σχεδίων προτεραιότητας για την απορρύπανση της Μεσογείου.

Οι εταίροι της ΕΠΓ έχουν τη δυνατότητα να συμμετέχουν σε κοινοτικά προγράμματα και οργανισμούς. Το Ισραήλ ήταν η πρώτη χώρα που συμμετείχε στο πρόγραμμα για την ανταγωνιστικότητα και την καινοτομία (ΠΑΚ) της ΕΕ. Το Ισραήλ (ως συνδεδεμένο μέλος), η Αίγυπτος, η Ιορδανία και το Μαρόκο, ιδίως, συμμετείχαν με επιτυχία στις πρώτες προσκλήσεις του 7^{ου} προγράμματος-πλαίσιου για την έρευνα. Ο αριθμός των φοιτητών από τις χώρες εταίρους της ΕΠΓ οι οποίοι συμμετείχαν στο πρόγραμμα Erasmus Mundus το 2007 αυξήθηκε κατά περισσότερο από 40%. Τετραπλασιάστηκε εξάλλου ο αριθμός νέων ανθρώπων από τις χώρες εταίρους της ΕΠΓ οι οποίοι συμμετείχαν σε δράσεις εθελοντισμού στο πλαίσιο του κοινοτικού προγράμματος «Νεολαία σε Δράση». Η βοήθεια που προσφέρει η ΕΕ στις χώρες-εταίρους της ΕΠΓ έχει αυξηθεί σημαντικά: 1,65 δις ευρώ διατέθηκαν το 2007.

Πρέπει ακόμα να σημειωθεί ότι εκατοντάδες εμπειρογνομόνων από ολόκληρη την ΕΕ συνεργάζονται καθημερινά με συναδέλφους τους στις χώρες εταίρους με σκοπό να τους βοηθήσουν να προωθήσουν τις μεταρρυθμίσεις στις χώρες τους και να τους μεταδώσουν την τεχνογνωσία και τις βέλτιστες πρακτικές που διαθέτουμε στην ΕΕ σε πολλούς τομείς.

Συνολικά, η ΕΠΓ μπορεί να έχει προστιθέμενη αξία στις εξωτερικές σχέσεις της ΕΕ, εξαιτίας της πιο επικεντρωμένης προσέγγισης και των δυνατοτήτων που προσφέρει για υψηλότερα επίπεδα οικονομικής συνεργασίας, διαθέσιμων πόρων και κοινοτικής υποστήριξης. Πιθανότατα, η προσφορά καλύτερων διμερών «πακέτων» τα οποία θα είναι περισσότερο προσαρμοσμένα σε επιμέρους ανάγκες και απαιτήσεις, να οδηγήσουν κάποιους εταίρους στο να προχωρήσουν ταχύτερα στις μεταρρυθμίσεις. Βέβαια, οι σποραδικές εθνικές μεταρρυθμίσεις δεν εξαλείφουν την ανάγκη για μια συνολική πραγματική προσέγγιση των προβλημάτων. Αυτό, άλλωστε, αποτελεί και την πραγματική πρόκληση στο ευρωπαϊκό σύστημα και τις περιφερειακές του δυνατότητες για ενθάρρυνση της σταθερότητας και της θεσμοποίησης.

Τέλος, είναι γεγονός, ότι η ΕΕ πρέπει να καταβάλει περισσότερες προσπάθειες για να υλοποιηθούν οι ήδη υποβληθείσες προτάσεις για την ενίσχυση της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Γειτονίας. Μία δήλωση της αρμόδιας Επιτρόπου για τις εξωτερικές σχέσεις και την Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας, Benita Ferrero-Waldner, καθορίζει ότι απαιτούνται δράσεις εκ μέρους των κρατών μελών και της Επιτροπής, ιδίως στους τομείς του εμπορίου, της κινητικότητας και της διαχείρισης «παγωμένων» συγκρούσεων στη γειτονιά της ΕΕ. Αναμένουμε τα δούμε τα αποτελέσματα και επίσης κατά πόσο η ιδέα της Ένωσης για τη Μεσόγειο θα αξιοποιηθεί

Ενδεικτική βιβλιογραφία

A. Ξενόγλωσση

α. Βιβλία

- Arter David, “The Politics of European Integration in the Twenty Century”, Dartmouth, 1993.
- Buzan Barry, Waever Ole, Jaap de Wilde, “Security: a New Framework for Analysis”, Lynne Rienner, London, 1998.
- Clement Dodd, (ed.), “Turkish Foreign Policy”, New Prospects, London, 1992.
- Cremona Marise (ed.), “Enlarging of the European Union”, Oxford University Press, Oxford, 2003.
- Dannreuther Roland (ed.), “European Union Foreign and Security Policy. Towards a Neighbourhood Strategy”, Routledge, London, 2004.
- Delano Verwey, “The European Community, the European Union and the International Law of Treaties”, T. M. C., Asser Press, Netherlands, 2004.
- Dietrich Jung, Wolfgango Piccoli, “Turkey at the Crossroads: Ottoman Legacies and the Greater Middle East”, Zed Books, London, 2001.
- Fawn Rick (ed.), “Realignments in Russian Foreign Policy”, Frank Cass, London, 2003.
- Feroz Ahmad “Turkey: The Quest for Identity”, Oneworld, Oxford, 2003.
- Hening Stanley, “External Relations of the European Community, Association and Trade Agreements”, Chatam House, PEP, London, 1971.
- Holmes John (ed.), “Maelstrom: The United States, Southern Europe, and the Challenges of the Mediterranean”, Cambridge, Mass, 1995.
- Kazakos Panos, “Mediterranean Cooperation Between ‘Necessary Commitments’ and Real Limits”, HFEHP: The Southeast European Yearbook 1998-1999, Athens, 1999.
- Kazakos Panos, Ioakimidis Panagiotis, “Greece and EC Membership Evaluated”, Pinter, London, 1994.
- Khalilzad Zalmay (ed.), “The Future of Turkish-Western Relations: Towards a Strategic Plan”, Arlington VA, 2000.
- Motyl Alexander, Ruble Blair, Shevtsova Lilia (eds), “Russia’s Engagement with the West. Transformation and Integration in a Twenty-First Century”, M. E. Sharp, Armonk, 2002.
- Nye Joseph, “Bound to Lead: The Changing Nature of American Power”, Basic Books, New York, 1990.

- Pinter John, Shishkov Yuri (eds), "The EU and Russia. The Promise of Partnership, The Federal Trust", London, 2002.
- Stephen George, Bache Ian, "Politics in the European Union", Oxford University Press, NY, 2001.
- Trenin Dmitri, "The End of Eurasia. Russia on the Border Between Geopolitics and Globalization", Carnegie, Moscow Center, Washington DC, 2001.

β. Αρθρα

- Anderson Lisa, "Peace and Democracy in the Middle East: The Constraints of Soft Budgets", *Journal of International Affairs*, vol. 49, No 1, summer, 1995.
- Balfour Rosa, "Promoting Human Rights and Democracy in the EU's Neighbourhood: Tools, Strategies and Dilemmas", *European Policy Centre, Issue Paper*, No 54, June 2007.
- Baracani Elena, "From the EMP to the ENP: New European Pressure for Democratisation?", στο *Journal for Contemporary European Research*, vol. 1, Issue 2, November 2005.
- Benita Ferrero-Waldner, "Migration, External Relations and the European Neighbourhood Policy", *European Commission, Brussels* 24 January 2006, speech/06/30.
- Bernhardt Rudolf (ed.), *Encyclopedia of Public International Law*, vol. 5, North-Holland.
- Dannreuther Roland, "Developing the Alternative to Enlargement: The European Neighborhood Policy", *European Foreign Affairs Review* 11, 2005.
- Dodini Michaela, Fantini Marco, "The Economic Effects of Wider Europe", *Center for European Policy Studies (CEPS)*, 19 February 2007.
- Emerson Michael, "Making Sense of Sarkozy's Union for the Mediterranean", *CEPS*, 20 March 2008.
- Emerson Michael, Noutcheva Gergana, "From Barcelona Process to the Neighborhood Policy", *Center for European Policy Studies (CEPS), Working Paper*, No 220, 1 March 2005.
- Emerson Michael, Noutcheva Gergana, Popescu Nicu, "European Neighbourhood Policy, Two Years on: Time Indeed for an ENP Plus", *Center for European Policy Studies (CEPS)*, No 126, March 2007.
- Fakiolas Tassos, Fakiolas Efstathios, "Russia's Grand Strategic Alternatives at the Dawn of the New Century", *Journal of Slavic Military Studies*, vol. 17, No 3, July-September 2004.
- Fisher Keith, "A Meeting of Blood and Oil: the Balkan Factor in Western Energy Security", *Journal of Southern Europe and the Balkan*, vol. 4, No 1, May 2002.

- Halliday Fred, “The Barcelona Process: Ten Years On”, στο Open Democracy, 11 November 2005.
- Howorth Jolyon, “Saint Malo Plus Five: an Interim Assessment of ESDP”, Notre Europe, Policy Paper No 7, November 2003.
- Kitzinger Uwe, “Britain and Europe: the Multivalence of the British Decision”, European Yearbook 38, 1961.
- Lannon Erwan, Elsuwege Van Peter, “The EU’s Emerging Neighborhood Policy and its Potential Impact on the Euro-Mediterranean Partnership”, στο Xuereb Peter (ed.), Euro-Med Integration and the Ring of Friends, the Mediterranean’s European Challenge, vol. 4, EDRC, Malta, 2003.
- Mahncke Dieter, “Russia’s Attitude to the European Security and Defence Policy”, European Foreign Affairs Review, vol. 6, 2001.
- Moratinos Miguel Angel, “From the Barcelona Process to the Euro-Mediterranean Union”, στο El País, 2 August 2007.
- Moratinos Angel, «Spain in Mediterranean», La Vanguardia, 20 November 2005.
- Ora Jaap, “Frozen Conflicts and the EU – a Search for a Positive Agenda”, Estonian Ministry of Foreign Affairs, Yearbook, 2006.
- Prodi Romano, “Building a Euro-Med Area”, Euromed Report, Issue 57, 22 May 2003.
- Raffaella Del Sarto, Schumacher Tobias, “From EMP to ENP: What’s at Stake with the European Neighborhood Policy Towards the Southern Mediterranean?”, European Foreign Affairs Review, 22 March 2005.
- Schmid Dorothée, “La Turquie et l’Union pour la Méditerranée: un Partenariat Calculé”, Politique Etrangere, Mars, 2008.
- Solana Javier, “Europe’s Path for Turkey”, New York Times, 7 December 2002.
- Solana Javier, “Intervention at the Euro-Med Ministerial Plenary”, Luxembourg, 31 March 2005.
- Solana Javier, “The Globe’s Most Important Relationship”, Wall Street Journal, 2 May 2002.
- Stone Norman, “Talking Turkey, Economic and Political Progress”, National Interest, No 61, autumn, 2002.
- Tassinan Fabrizio, “A Riddle Inside an Enigma: Unwrapping the EU-Russia Strategic Partnership”, The International Spectator, No 1, 2006.
- Ülgen Sinan, Zahariadis Yiannis, “The Turkish-EU Trade Relations. Deepening Versus Widening”, CEPS Working Paper, August 2004.

- Xenakis Dimitris, “From Policy to Regime: Trends in Euro-Mediterranean Governance”, Cambridge Review of International Affairs, vol. 13, No 1, 1999.
- “Coopération: l’Union Méditerranéenne de Sarkozy”, στο Fenêtre sur l’Europe, 8 February 2007.
- OECD, “Turkey 1997, Economic Survey, Paris, 1997.
- Presidency Conclusions, SN 400/02, 12-13 December 2002.

γ. Πρακτικά Συνεδρίων

- “Economic and Political Relations after the EU Enlargement: The Visegrad Countries and Russia, Ukraine, Belarus and Moldova”, Collection of the Studies presented at the Conference Budapest on 5 –6 February 2004, International Center for Economic Growth and European Center Foundation for Research into the World Economy.
- Kwarcial Krystina, Panainte Sergiu, “Socializing Strategies and their Application, the Case of Moldova”, Center for EU Enlargement Studies, Central European University, Budapest, April 2006.
- Phinnemore David, “Moldova: a Step Too Far for EU Enlargement?”, ECPR – 3rd Pan-European Conference on EU Politics, Bilgi University, Istanbul, Turkey, 21-23 September 2006.
- Popescu Nicu, “The EU in Moldova-Settling conflicts in the Neighbourhood”, Occasional Paper 60, European Union Institute for Security Studies, October, Paris, 2005.
- Poviliūnas Audrius, “South Caucasus in the Context of European Neighbourhood Policy”, South Caucasus in the Context of European Neighbourhood Policy, Lithuania, 2005.
- UN Commission for Europe, Committee for trade, industry and development, 13-16 May 2003.
- Schmid Dorothée, “Is France Back in the Mediterranean?”, Conference on The Euro-Mediterranean Partnership (EMP): Perspectives from the Mediterranean EU Countries, 25-27 October 2007, Rethimon, Crete.
- “Strengthening the European Neighbourhood Policy”, Presidency progress report, General Affairs and External Relations Council (GAERC), 18-19 June 2007.
- “The Arab Human Development Report 2003, The United Nations Development Programme, United Nations Publications, New York, 2003.

δ. Έγγραφα Εργασίας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου

- European Parliament, “Wider Europe - Neighborhood: a New Framework for Relations with our Eastern and Southern Neighbours”, Committee on Foreign Affairs, Human Rights, Common Security and Defence Policy, 25 September 2003, C5-0110/2003.
- European Commission, “Making a success of enlargement”. Strategy paper and report of the European Commission on the progress towards accession by each of the candidate countries”, Brussels 19 November 2001, COM (2001) 700, final.
- European Commission, Communication from the Commission to the Council and the European Parliament on Relations with Russia, Brussels 9 February 2004, COM(2004) 106, final.
- European Commission, “Turkey-2005 Progress Report”, Brussels 9 November 2005, COM (2005) 561, final.
- European Commission, “Europe and Challenge of Enlargement”, Bull. European Commission, 1992.
- Commission of the European Communities, Commission staff working document, “ENP Progress Report, Israel”, Brussels, 29 November 2006, SEC(2006) 1507/2.
- Commission of the European Communities, Commission staff working document, “European Neighbourhood Policy, Country Report, Israel”, Brussels 12 December 2004, SEC(2004) 568.
- Commission of the European Communities, Commission staff working document, “ENP Progress Report, Jordan”, Brussels 4 December 2006, SEC(2006) 1508/2.
- Commission of the European Communities, Commission staff working document, “European Neighbourhood Policy, Country Report, Lebanon”, Brussels 3 March 2005.
- “European Neighbourhood Policy, Country Report, Moldova”, Brussels 4 December 2006, SEC(2006) 1506/2.
- Commission of the European Communities, Commission staff working document, “European Neighbourhood Policy, Country Report, Morocco”, Brussels 4 December 2006, SEC(2006) 1511/2.
- Commission of the European Communities, Commission staff working document, “ENP Progress Report, Palestinian Authority”, Brussels 4 December 2006, SEC(2006) 1508/2.
- Commission of the European Communities, Commission staff working document, “ENP Progress Report, Tunisia”, Brussels 4 December 2006, SEC(2006) 1510.

- Commission of the European Communities, “Recommendation of the European Commission on Turkey’s Progress Towards Accession”, Brussels, 6 December 2004, COM (2004) 656, final.
- Commission of the European Communities, 2001 “Regular Report on Turkey’s Progress Towards Accession”, Brussels 13 November, 2001, SEC(2001) 1756.
- Commission Staff Working Paper, “European Neighbourhood Policy”, Country Report, Egypt, Brussels 2 March 2005, SEC(2005) 287/3.
- Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of Regions, “On circular migration and mobility partnerships between the European Union and third countries”, Brussels 16 May 2007, COM (2007) 248, final.
- The Challenge of Enlargement”, 97, Agenda 2000, COM (2000) final.

ε. Ηλεκτρονικές πηγές

- Coustillière Jean-François, “Risques et menaces sur la France», No 63, 2007, <<http://confluences.ifrance.com/6-12-2007>>.
- Discours de M. Le President de la République sur le thème de l’Union de la Méditerranée”, Palais Royal Marshan, Tanger, 23 Octobre 2007, <http://www.elysee.fr/documents/index.php?mode=list&cat_id=7&lang=fr&page=4>.
- Leonard Dick, “The European Neighbourhood Policy - Time for a Revamp?”, Foreign Policy Centre, October 2006, <<http://fpc.org.uk/articles/375>>.
- Schmid Dorothée, “Euro-Mediterranean Partnership: the Failure of a Collective Security System?”, στο Bitterlemons International, ed. 42, vol. 3, 24 November 2005, <<http://www.bitterlemonsinternational.org/previous.php?opt=1&id=109#438>, site consulted several times>.
- Walter A. McDougall, “Will Europe Survive the 21st Century?”, Foreign Policy Research Institute, July 2007, <<http://www.fpri.org/enotes/200707.mcdougall.willeuropesurvive.html>>.
- Yaphe Judith, “Turkey’s Domestic Affairs”, Strategic Forum Institute for National Strategic Studies, National Defense University, No 121, July, 1997, <<http://www.ndn.edu/inss/strforum/forum121.html>>.
- Ministerial Meeting of the North Atlantic Council, Berlin 3 June 1996, Final Communiqué, MNAC 1(96) 63, <http://www.nato.int/shape/news/2003/shape_eu/se030822a.htm>.

- North Atlantic Council, “Final Communiqué”, Copenhagen, 6-7 June 1991, <<http://www.shape.nato.int/docu/comm/49-95/c910607a.htm>>.

- “Union Méditerranéenne”, <<http://sarko2007.free.fr/>>.

Στην ιστοσελίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής

- Joint Evaluation Report, EU-Ukraine Action Plan, Brussels, March 2008, <http://ec.europa.eu/external_relations/ukraine/docs/ukraine_eu_joint_evaluation_2008_en.pdf>.

- European Neighbourhood and Partnership Instrument, “Ukraine Country Strategy Paper, 2007-2013”,

<http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/country/enpi_csp_ukraine_en.pdf>.

- “EU-Ukraine Start Negotiations on New Enhanced Agreement”, Brussels 2 March, 2007, IP/07/275,

<<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/07/275&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>>.

- “EU-Belarus: New Message to the People of Belarus”, Brussels 21 November 2006,

<<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/06/1593&format=HTML&aged=0&language=EN>>.

- “Barcelona Declaration”, adopted at the Euro-Mediterranean Conference, 27-28 November 1995, <http://ec.europa.eu/external_relations/euromed/bd.htm>.

- European Neighbourhood and Partnership Instrument, “Syrian Arab Republic, Strategy Paper 2007 – 2013 and National Indicative Programme 2007 – 2010”, <http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/country/enpi_csp_nip_syria_en.pdf>.

- “EU Armenia Action Plan”,

<http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/action_plans/armenia_enp_ap_final_en.pdf>.

- “Europe Needs Turkey, says Straw”, BBC, 8 September 2005, <<http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/europe/4227744.stm>>.

- “The EU’s relations with Eastern Europe and Central Asia”, <http://ec.europa.eu/external_relations/ceeca/index.htm>.

- “European Neighborhood and Partnership Instrument (ENPI)”, Euromed, <http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/country/enpi_euromed_rsp_en.pdf>.

- European Neighbourhood and Partnership Instrument, “Algeria strategy paper 2007 – 2013 and national indicative programme 2007 – 2010”,

<http://ec.europa.eu/world/enp/partners/enp_algeria_en.htm>.

- “Financial Cooperation/MEDA Programme”,

<http://ec.europa.eu/external_relations/euromed/meda.htm>.

- “Five Years Work Programme”, final text, Euromed,
<http://ec.europa.eu/external_relations/euromed/summit1105/five_years.pdf>.
- “Commission Decides on Further Steps to Develop its Wider Europe Policy”, Brussels 9 July 2003, IP/03/963,
<<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/03/963&format=HTML&aged=1&language=EN&guiLanguage=en>>.
- European Commission, “EU-Egypt: European Neighbourhood Policy Action Plan adopted”, Brussels 6 March 2007, IP/07/284,
http://www.bilaterals.org/article.php3?id_article=7361&lang=en.
- European Council, Meeting on 9 and 10 December 1994 in Essen, Presidency Conclusions, <http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/00300-1.EN4.htm>.
- Cannes European Council, 26 and 27 July 1995, Presidency Conclusions, <http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/00211-C.EN5.htm>.

B. Ελληνόγλωσση

α. Βιβλία

- Αλεξανδρής Αλέξης, Βερέμης Θάνος, Καζάκος Πάνος, Κουφουδάκης Βαγγέλης, Ροζάκης Χρήστος, Τσιτσόπουλος Γιώργος (επιμ.) «Ελληνοτουρκικές Σχέσεις, 1923-1987», β' έκδοση, Γνώση, Αθήνα, 1991.
- Αρβανιτόπουλος Κωνσταντίνος, Ήφαιστος Παναγιώτης, «Ευρωατλαντικές Σχέσεις», Ποιότητα, Αθήνα, 1999.
- Berstein Serge – Mizla Pierre, «Ιστορία της Ευρώπης. Από την Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία στα Ευρωπαϊκά Κράτη, 5^{ος} – 18^{ος} αιώνας», Αλεξάνδρεια, Αθήνα, 1997.
- Brzezinski Zbigniew, «Η Επιλογή, Παγκόσμια Κυριαρχία ή Παγκόσμια Ηγεσία;» Α.Α. Λιβάνη, Αθήνα, 2004.
- Brzezinski Zbigniew, «Η Μεγάλη Σκακιέρα, η Αμερικανική Υπεροχή και οι Στρατηγικές της Επιταγές», Λιβάνη, Αθήνα, 1998.
- Θεοδωρόπουλος Βύρων, Ιωακειμίδης Παναγιώτης, Κουλουμπής Θεόδωρος, Ντάλης Σωτήρης (επιμ.), «Το NATO και η Ευρωπαϊκή Άμυνα», Ι. Σιδέρης, Αθήνα, 1999.
- Ιωακειμίδης Παναγιώτης, «Η Συνθήκη του Άμστερνταμ, Νέο Πρότυπο Ολοκλήρωσης ή Σύμπτωμα Από-Ολοκλήρωσης», Θεμέλιο, Αθήνα, 1998.
- Ιωακειμίδης Παναγιώτης, «Ευρωπαϊκό Σύνταγμα και η Ευρωπαϊκή Ενοποίηση. Συμβολή στην Κατανόηση και Ερμηνεία της Συνταγματικής Συνθήκης», Θεμέλιο, Αθήνα, 2005.

- Ιωάννου Κρατερός, «Τα Ανθρώπινα Δικαιώματα στη Χάρτα των Παρισίων», Ελληνική Επιθεώρηση Ευρωπαϊκού Δικαίου, 1991.
- Καζάκος Πάνος, Λιαργκόβας Παναγιώτης, «Η Ελληνοτουρκική Οικονομική Συνεργασία», Παπαζήση, Αθήνα, 1997.
- Κανελλόπουλος Παναγιώτης, «Το Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με βάση τη Συνθήκη της Νίκαιας», δ' έκδοση, Αντ. Ν. Σακκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2003.
- Κεντρωτής Κυριάκος, «Θησέας και Μινώταυρος, ο Μίτος της ΚΕΠΠΑ και των Εξωτερικών Σχέσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Παπαζήσης, Αθήνα, 2003.
- Κουφουδάκης Βαγγέλης, Τσαρδανίδης Χαράλαμπος και Σωτηρέλης Κωνσταντίνος, «Η Πολιτική των Υπερδυνάμεων στην Ανατολική Μεσόγειο και στον Περσικό Κόλπο», Ίδρυμα Μεσογειακών Μελετών, Αθήνα, 1989.
- Μαγκλιβέρας Κωνσταντίνος (επιμ.), «Οι Διεθνείς Οργανισμοί του Ευρύτερου Ευρωπαϊκού Χώρου», Ατραπός, Αθήνα, 2005.
- Μορέν Εντγκάρ, «Να Σκεφτούμε την Ευρώπη», Εξάντας, 1991.
- Νάσκου-Περράκη Παρούλα, «Το Δίκαιο των Διεθνών Οργανισμών, η Θεσμική Διάσταση», γ' έκδοση, Αντ. Ν. Σακκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2002.
- Ντάλης Σωτήρης, Τσάκωνας Παναγιώτης (επιμ.), «Η Ευρωπαϊκή Πολιτική Άμυνας και Ασφάλειας σε Σταυροδρόμι. Η Σημασία της για την Παγκόσμια και Περιφερειακή Ασφάλεια», Ι. Σιδέρης, Αθήνα, 2004.
- Ντόκος Θάνος, Πιέρρος Φίλιππος, «Η Μεσόγειος προς τον 21^ο αιώνα. Η Θέση της Ελλάδας», Παπαζήση, 1996.
- Ξενάκης Δημήτρης, Τσινισιζέλης Μιχάλης, (επιμ.) «Παγκόσμια Ευρώπη; Οι Διεθνείς Διαστάσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης», Ι. Σιδέρης, Αθήνα, 2006.
- Παπαδημητρίου Γιώργος, «Η Συνταγματοποίηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης», Παπαζήση, Αθήνα, 2002.
- Παπαδημητρίου Γιώργος, Καριψιάδης Γιώργος, Παπανικολάου Κυριάκος, «Η Συνέλευση για το Μέλλον της Ευρωπαϊκής Ένωσης», Διεθνής και Ευρωπαϊκή Πολιτική», Παπαζήση, Αθήνα, 2002.
- Nye Joseph, «Ηπια Ισχύς», Παπαζήσης, Αθήνα 2005.
- Παπαγιάννης Δονάτος, «Εισαγωγή στο Ευρωπαϊκό Δίκαιο», β' έκδοση, Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα, 1999.
- Στεφάνου Κωνσταντίνος «Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση, Γενικά και Θεσμικά Χαρακτηριστικά μετά τη Νίκαια », τ. Α', Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα, 2002.
- Τσάκωνας Παναγιώτης, Ντάλης Σωτήρης, «Ευρωπαϊκή Πολιτική Άμυνας και Ασφάλειας. Η Σημασία της για την Παγκόσμια και Περιφερειακή Ασφάλεια», Ι. Σιδέρης, Αθήνα, 2004.

- Τσαρδανίδης Χαράλαμπος «Η Ανανεωμένη Μεσογειακή Πολιτική της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και η Ελλάδα», ΕΚΕΜ, Παπαζήση, Αθήνα, 1992.
- Τσάτσος Δημήτρης, «Επίμαχες Έννοιες της Ευρωπαϊκής Ενωσιακής Τάξης, Μεθοδολογική Συμβολή στην Ερμηνεία των Ευρωπαϊκών Ενωσιακών Θεσμών», Αντ. Ν. Σάκουλα, Αθήνα, 1997.
- Τσούκαλης Λουκάς, «Ποια Ευρώπη;», Ποταμός, Αθήνα, 2004.
- Φούσκας Βασίλης, «Ζώνες Πολέμου, Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική στα Βαλκάνια και στην Ευρύτερη Μέση Ανατολή», Ποιότητα, Αθήνα, 2002.

β. Άρθρα

- Αρβανιτόπουλος Κωνσταντίνος, «Το Μέλλον των Ευρωαμερικανικών Σχέσεων», Βήμα Ιδεών, 5 Οκτωβρίου 2007.
- Γραφείο Οικονομικών και Εμπορικών Υποθέσεων, «Ετησία Έκθεση, η Λιβανική Οικονομία και οι Ελληνολιβανικές Οικονομικές Σχέσεις 2004 – 2005», Βηρυτός, Οκτώβριος, 2005.
- Καραγιάννη Μαρίκα, «Το Μέλλον της Κοινής Στρατηγικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη Ρωσία», Εξωτερικά Θέματα, τ. 10, Ιούλιος 2003.
- Μαράκης Νίκος, «Πώς Φτάσαμε στη Συμφωνία», Το Βήμα, 5 Μαρτίου 1995.
- Μεσογειακό Παρατηρητήριο, «Μαρόκο», Ινστιτούτο Στρατηγικών και Αναπτυξιακών Μελετών, ΙΣΤΑΜΕ, Αθήνα, 2004.
- Μεσογειακό Παρατηρητήριο, «Συρία», Ινστιτούτο Στρατηγικών και Αναπτυξιακών Μελετών, ΙΣΤΑΜΕ, Αθήνα, 2001.
- Πρεσβεία της Ελλάδος, στην Αίγυπτο, Γραφείο Οικονομικών και Εμπορικών Υποθέσεων, «Οικονομία Αιγύπτου, Ελληνο-Αιγυπτιακές Οικονομικές και Εμπορικές Σχέσεις, Προοπτικές- Συμπεράσματα – Προτάσεις», Κάιρο, Μάρτιος 2007.
- Πρεσβεία της Ελλάδος στη Μόσχα, Γραφείο Οικονομικών και Εμπορικών Υποθέσεων, «Η Οικονομία της Ρωσίας», Νοέμβριος, 2007.
- Πρεσβεία της Ελλάδος, Γραφείο Οικονομικών και Εμπορικών Υποθέσεων, «Ρωσία, Οικονομικές και Εμπορικές Εξελίξεις, Μόσχα, Αύγουστος, 2007.
- Πρεσβεία της Ελλάδος στην Τύνιδα, Γραφείο Οικονομικών και Εμπορικών Υποθέσεων, «Τυνησία, Οικονομική Έκθεση 2006», Τύνιδα, 2006.
- Πρεσβεία της Ελλάδος στην Γεωργία, Γραφείο Εμπορικών και Οικονομικών Υποθέσεων, «Έκθεση του Γραφείου ΟΕΥ Τιφλίδας Έτους 2007, οι Οικονομικές σχέσεις Ελλάδας-Γεωργίας», Τιφλίδα, 2008.

- Φίλης Κωνσταντίνος, Κυριακίδης Μιχάλης, «Το Τέλος της Σοβιετικής Ένωσης», Ειδικό Αφιέρωμα, Κέντρο Ρωσίας και Ευρασίας, Ιανουάριος 2005.
- Φραγκάκης Νίκος, «Από τη Συνταγματική στη Μεταρρυθμιστική Συνθήκη», Βήμα Ιδεών, 4 Ιανουαρίου 2008.

γ. Έγγραφα Εργασίας Ευρωπαϊκής Επιτροπής και του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου

- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Συμβούλιο, «Αξιολόγηση του Ευρωμεσογειακού φορέα επενδύσεων και εταιρικής σχέσης (FEMIP) και μελλοντικές προοπτικές» Βρυξέλλες 17 Οκτωβρίου 2006, COM(2006) 592, τελικό.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ανακοίνωση της Επιτροπής, «Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας, έγγραφο στρατηγικής», Βρυξέλλες 12 Μαΐου 2004, COM(2004) 373, τελικό.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο «Ο ρόλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην προώθηση των δικαιωμάτων του ανθρώπου και του εκδημοκρατισμού στις τρίτες χώρες», Βρυξέλλες 8 Μαΐου 2001, COM(2001) 252, τελικό.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, «Νέα ώθηση στις δράσεις που αναλαμβάνει η ΕΕ με τους μεσογειακούς εταίρους για τα ανθρώπινα δικαιώματα και τον εκδημοκρατισμό», Βρυξέλλες 21 Μαΐου 2003, COM(2003) 294, τελικό.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Οικονομική και Κοινωνική και την Επιτροπή Περιφερειών, «Πρόγραμμα Εργασίας της Επιτροπής για το 2002», Βρυξέλλες 5 Δεκεμβρίου 2001, COM (2001) 620, τελικό.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο για την προετοιμασία της Ευρωμεσογειακής Διάσκεψης Υπουργών Εξωτερικών του Τάμπερε (27-28 Νοεμβρίου 2006), «Η Ευρωμεσογειακή Εταιρική Σχέση: έφτασε η ώρα για αποτελέσματα», Βρυξέλλες 25 Δεκεμβρίου 2006, COM(2006) 620, τελικό.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο για την προετοιμασία της Ευρωμεσογειακής Διάσκεψης Υπουργών Εξωτερικών στη Λισαβόνα, (5-6 Νοεμβρίου 2007) «Η Ευρωμεσογειακή εταιρική σχέση: προαγωγή της περιφερειακής συνεργασίας για την ενίσχυση της ειρήνης, της προόδου και του διαπολιτισμικού διαλόγου», Βρυξέλλες 17 Οκτωβρίου 2007, COM(2007) 598, τελικό.

- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, «Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας, Συστάσεις για την Αρμενία, το Αζερμπαϊτζάν, τη Γεωργία καθώς και για την Αίγυπτο και τον Λίβανο», Βρυξέλλες 2 Μαρτίου 2005, COM(2005) 72, τελικό.
- Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, «Ανοίγοντας το δρόμο για ένα νέο μέσο γειτνίασης», Βρυξέλλες 1 Ιουλίου 2003, COM (2003) 393, τελικό.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, «Γενική Έκθεση επί της δραστηριότητας της Ευρωπαϊκής Ένωσης 2007», Βρυξέλλες, Λουξεμβούργο 25 Ιανουαρίου 2008.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, «Γενική Έκθεση επί της δραστηριότητας της Ευρωπαϊκής Ένωσης 2006», Βρυξέλλες, Λουξεμβούργο 26 Ιανουαρίου 2007.
- Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, «Για την Ενίσχυση της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Γειτονίας», Βρυξέλλες 4 Δεκεμβρίου 2006, COM (2006) 726, τελικό.
- Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, «Εξωτερικές σχέσεις στον τομέα της ενέργειας – από τη θεωρία στην πράξη», Βρυξέλλες 12 Οκτωβρίου 2006 COM(2006) 590, τελικό.
- Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, «Ευρύτερη Ευρώπη – Γειτονικές Σχέσεις: ένα νέο πλαίσιο σχέσεων με τους γείτονές μας στα ανατολικά και νότια σύνορά μας», Βρυξέλλες 11 Μαρτίου 2003, COM (2003) 104, τελικό.
- Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, «Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας - Έγγραφο Στρατηγικής», Βρυξέλλες 12 Μαΐου 2004, COM (2004) 373, τελικό.
- Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, «Γνώμη της Επιτροπής σχετικά με την αίτηση προσχώρησης της Πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση», Βρυξέλλες 9 Νοεμβρίου 2005, COM (2005) 562, τελικό.
- Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, «Μία ισχυρή ευρωπαϊκή πολιτική γειτονίας», Βρυξέλλες 5 Δεκεμβρίου 2007, COM (2007) 774, τελικό.
- Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, «Πρόταση απόφασης του Συμβουλίου για τις αρχές, τις προτεραιότητες και τις προϋποθέσεις που περιλαμβάνονται στην εταιρική σχέση για την προσχώρηση με την Κροατία», Βρυξέλλες 9 Νοεμβρίου 2005.
- Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, «Πράσινη Βίβλος, Ευρωπαϊκή Στρατηγική για αειφόρο, ανταγωνιστική και ασφαλή ενέργεια», Βρυξέλλες 8 Μαρτίου 2006, COM(2006) 105, τελικό.
- Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, «Πρόταση απόφασης του Συμβουλίου για τις αρχές, τις προτεραιότητες και τις προϋποθέσεις που περιλαμβάνονται στην εταιρική σχέση για την προσχώρηση με την Τουρκία», Βρυξέλλες 9 Νοεμβρίου 2005.
- Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, «Στρατηγική για τη διεύρυνση και κυριότερες προκλήσεις για την περίοδο 2007–2008», Βρυξέλλες 6 Νοεμβρίου 2007, COM (2007) 663, τελικό.

- Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, «Συνεργεία του Εύξεινου Πόντου-Μια νέα πρωτοβουλία περιφερειακής συνεργασίας», Βρυξέλλες 11 Απριλίου 2007, COM (2007) 160, τελικό.
- Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, «Συνολική έκθεση παρακολούθησης του βαθμού ετοιμότητας της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας ενόψει της προσχώρησής με την Κροατία», Βρυξέλλες 25 Οκτωβρίου 2005, COM (2005) 534, τελικό.
- Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, «Υπογραφή της Συμφωνίας Σταθεροποίησης και Σύνδεσης μεταξύ των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και των κρατών μελών τους και της Δημοκρατίας της Σερβίας, Βρυξέλλες 20 Νοεμβρίου 2000, COM (2007) 743, τελικό.
- Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, «Συμφωνία Σύνδεσης μεταξύ Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας και της Τουρκίας», ΕΟΚ, 29 Δεκεμβρίου 1964, 64/735.
- Επιτροπή Περιφερειών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, «Ο ρόλος των περιφερειών και των τοπικών αρχών στην ευρωμεσογειακή εταιρική σχέση: πως μπορεί να βελτιωθεί και να ενισχυθεί η εταιρική σχέση των πόλεων και των περιφερειών βόρεια και νότια της Μεσογείου», Υπηρεσία Επίσημων Εκδόσεων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Λουξεμβούργο, 2005.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, «Στρατηγική για τη διεύρυνση και κυριότερες προκλήσεις για την περίοδο 2007-2008», Βρυξέλλες 6 Νοεμβρίου, COM(2007) 663, τελικό.
- Πρόταση Κανονισμού του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για τον καθορισμό γενικών διατάξεων σχετικά με τη θέσπιση Ευρωπαϊκού Μέσου Γειτονίας και Εταιρικής Σχέσης, 29 Σεπτεμβρίου 2004, Βρυξέλλες COM (2004) 628, τελικό.
- «Συνθήκη Προσχώρησης της Τσεχικής Δημοκρατίας, της Εσθονίας, της Κύπρου, της Λεττονίας, της Λιθουανίας, της Ουγγαρίας, της Μάλτας, της Πολωνίας, της Σλοβενίας, και της Σλοβακίας», Βρυξέλλες, Απρίλιος 2003, AA 2003, τελικό.

δ. Ηλεκτρονικές πηγές

- Μούσης Νίκος, «Συνθήκη της Λισσαβόνας = Ευρωσύνταγμα χωρίς Τίτλο», Ευρωπαϊκή Πρόκληση, Φεβρουάριος 2008,
<<http://www.proeuro.gr/articles.php?artid=2497&lang=1&catpid=1>>.
- Πρωτοπαπάς Διονύσης, «Τουρκία, Οικονομία, Επενδύσεις, Εμπόριο», Μάιος, 2004,
<<http://www.acci.gr/reports/turkey2004.htm>>.
- Φωτίου Ελένη, «Ένωση για τη Μεσόγειο: Παλιά Συνταγή, Νέες Ευκαιρίες», Ελληνικό Κέντρο Ευρωπαϊκών Μελετών (ΕΚΕΜ), Παρασκευή 11 Απριλίου 2008,
<http://ekem.gr/policy_analysis/570/enosi-gia-ti-mesogeio-palia-syntagi-nees-eykairies>.

- «Αντιδρά η Μέρκελ στη Μεσογειακή Ένωση», Ημερησία, 7 Δεκεμβρίου 2007, <http://www.imerisia.gr/article.asp?catid=4669&subid=2&tag=2616&pubid=383128>.

- «Ιταλία και Ισπανία στο πλευρό Σαρκοζί για τη συγκρότηση Μεσογειακής Ένωσης», 21 Δεκεμβρίου 2007,

<<http://www.in.gr/news/article.asp?lngEntityID=858945>>.

Στην ιστοσελίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής

- Δελτίο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, «Σύνοδος Κορυφής Ευρωπαϊκής Ένωσης-Ρωσίας», <<http://europa.eu/bulletin/el/200305/p106086.htm>>.

- «Η Συνθήκη του Άμστερνταμ», <<http://europa.eu/scadplus/leg/el/s50000.htm>>.

- «Ξεκινώντας με 6 μέλη τη δεκαετία του 1950 και φτάνοντας τα 25 το 2004 και τα 27 το 2007», Μάρτιος, 2007, <http://europa.eu/pol/enlarg/overview_el.htm>.

- «Συνθήκη της Νίκαιας», <http://ec.europa.eu/comm/nice_treaty/index_el.htm>.

-«Το Νέο Μέσο Προενταξιακής Βοήθειας»,

<http://ec.europa.eu/enlargement/financial_assistance/index_el.htm>.

- «Το πρόγραμμα Phare», <<http://europa.eu/scadplus/leg/el/lvb/e50004.htm>>.

- «Ούριος άνεμος πνέει στην περιοχή της Μαύρης Θάλασσας», 11 Μαρτίου 2007, <http://ec.europa.eu/news/external_relations/070411_1_el.htm>.

- «Μετά τη Διεύρυνση: η Επιτροπή Δίνει Νέα Ωθηση στην Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτνίασης», Βρυξέλλες 12 Μαΐου 2004, IP/04/632,

<<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/04/632&format=HTML&aged=0&language=EL&guiLanguage=en>>.

- «Ενίσχυση της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Γειτονίας», Βρυξέλλες 4 Δεκεμβρίου 2006, IP/06/1676,

<<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/06/1676&format=PDF&aged=1&language=EL&guiLanguage=en>>.

- “EU Azerbaijan Action Plan”,

<http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/action_plans/azerbaijan_enp_ap_final_en.pdf>.

- Συμπεράσματα του Συμβουλίου της 19 Ιουνίου 2006,

<<http://register.consilium.europa.eu/pdf/en/07/st11/st11016.en07.pdf>>.

Στην ιστοσελίδα του Ελληνικού Υπουργείου Εξωτερικών

- «Αίγυπτος», <http://old.mfa.gr/greek/foreign_policy/amii/egypt.html>.

- «Αζερμπαϊτζάν»,

<http://old.mfa.gr/greek/foreign_policy/eu/eu_relations/nak_azerbaijan.html>

- «Αλγερία», <http://old.mfa.gr/greek/foreign_policy/amii/algeria/html>.

-«Αρμενία»,http://old.mfa.gr/greek/foreign_policy/eu/eu_relations/nak_armenia.html.

- «Βοσνία-Ερζεγοβίνη: θέσεις της ΕΕ»,
<http://old.mfa.gr/greek/foreign_policy/europe_southeastern/balkans/BsH.html>.
- «Ιορδανία», <http://old.mfa.gr/greek/foreign_policy/amii/jordan.html>.
- «Συρία», <http://old.mfa.gr/greek/foreign_policy/amii/syria.html>.
- «Τυνησία», <http://old.mfa.gr/greek/foreign_policy/amii/tunisia.html>.
- «Λευκορωσία»,
<http://old.mfa.gr/greek/foreign_policy/eu/eu_relations/nak_belarus.html>.
- «Κρίσεις και Περιφερειακά Ζητήματα», Φεβρουάριος, 2008,
<<http://www.mfa.gr/www.mfa.gr/el-GR/Policy/Geographic+Regions/Russia-Eastern+Europe-Central+Asia/Crises+and+Regional+Issues/>>.
- «Ρωσία», <http://old.mfa.gr/greek/foreign_policy/amii/nak_russia.html>.